

Liefde kent geen grenzen:

Een Kwantitatieve en Kwalitatieve Analyse van huwelijksmigratie vanuit Marokko, Turkije, Oost Europa en Zuid Oost Azië

Petra Heyse, UA
Fernando Pauwels, KUL
Prof. Johan Wets, KUL
Prof. Christiane Timmerman, UA
met medewerking van Nicolas Perrin, UCL

Rapport in opdracht van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding, gefinancierd door het Federale Wetenschapsbeleid

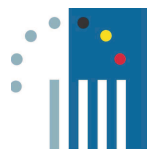
Februari 2007

Onderzoeksgroep Armoede Sociale
Uitsluiting en de Stad

Hoger Instituut voor
de Arbeid

FEDERAAL WETENSCHAPSBELEID

INHOUD

INLEIDING	1
1. Probleemstelling	1
2. Onderzoeksvragen	2
HOOFDSTUK I LITERATUURSTUDIE	4
1. Inleiding	4
2. Concepten	4
2.1 Volgmigratie, gezinsvorming en gezinshereniging	4
2.2 Gearrangeerd en gedwongen huwelijk	5
2.3 Schijnhuwelijk	6
3. Een historische schets	7
4. Factoren die partnerkeuze bepalen	8
4.1 Kenmerken van de wijdere omgeving	8
4.2 Kenmerken van de directe omgeving	10
4.3 Persoonlijke voorkeuren	11
5. Verschillende vormen van huwelijksmigratie	12
6. Juridisch luik	13
6.1 Inleiding	13
6.2 Belgische wetgeving inzake volgmigratie	14
6.3 Belgische wetgeving in internationaal perspectief	18
6.4 Toekomst: naar een Europeanisering van het immigratiebeleid	19
7. Bronnenlijst	22
HOOFDSTUK II DE ONDERZOEKSBENADERING VAN NADERBIJ BEKEKEN	25
1. Inleiding	25
2. Methodologie	25
2.1 Kwantitatief luik	25
2.1.1 Data met betrekking tot de visa aanvragen	26
2.1.2 Data van de Kruispuntbank van de sociale zekerheid	27
2.1.3 Data met betrekking tot schijnhuwelijken	29
2.2 Kwalitatief luik	29

3. Bronnenlijst	36
-----------------	----

HOOFDSTUK III EEN KWANTITATIEVE VERKENNING VAN DE VISA GEGEVENS	37
--	-----------

1. Inleiding	37
2. Beperkingen visa gegevens	38
3. Wie vraagt welke visa aan?	39
4. Gezinsherenigers	43
5. Gezinsvormers	46
6. Conclusie	49
7. Bronnenlijst	51

HOOFDSTUK IV EEN CIJFERMATIGE ANALYSE VAN DE VOLGMIGRANTEN	53
---	-----------

1. Inleiding: cijfermatige gegevens	53
1.1 Werkwijze	53
1.2 De instroom van de onderzoekspopulatie vergeleken met de totale immigratie	54
2. Profielgegevens	55
2.1 Profiel van de huwelijksmigranten in België	56
2.2 Profiel partners	58
2.3 De koppelvorming	60
2.4 De geografische spreiding per gewest en per provincie	62
3. De sociaal economische positie	64
3.1 De sociaal economische positie van de partners in België	64
3.2 De Sociaal economische positie van de huwelijksmigranten	68
4. Synthese en besluit	76
4.1 Synthese	76
4.2 Besluit	78
5. Bronnenlijst	80

HOOFDSTUK V ALS SCHIJN BEDRIEFT. DE WERKING VAN DE CEL SCHIJNHUWELIJKEN IN GENT EN ANTWERPEN	81
---	-----------

1. Inleiding	81
2. Het takenpakket van de cel schijnhuwelijken	83
3. Verloop van het onderzoek	85
3.1 Onderzoeksdaden	85
3.2 Verschillen in manier van werken	86
4. Schijnhuwelijken cijfermatig gevat	87
4.1 De situatie te Gent	87
4.2 De situatie te Antwerpen	90
5. Besluit	92
6. Bronnenlijst	93
HOOFDSTUK VI GEZINSHERENIGING UIT MAROKKO EN TURKIJE	94
1. Inleiding	94
2. Gezinshereniging- gezinsvorming in de internationale migratiecontext	95
3. Hoe de blijvende toename van nieuwe huwelijksmigranten verklaren?	97
3.1. Invloeden op partnerkeuze: Macro omgeving	98
3.2. Invloeden op partnerkeuze: Meso omgeving	101
3.3. Invloeden op partnerkeuze: Micro omgeving	105
4. Huwelijksmigratie als specifieke vorm van huwelijkssluiting	106
5. Impact van huwelijksmigratie op integratie en sociale participatie	109
6. Bronnenlijst	112
HOOFDSTUK VII DE EXOTISCHE BRUIDDONORLANDEN	115
1. Inleiding	115
2. De aantrekkingskracht van huwelijksmigratie	116
2.1 De huwelijksmigratiecocktail: een mix van ingrediënten	116
2.2 Waarom België: bewust keuze of speling van het lot?	129
3. Beeldvorming rond het huwelijk	134
3.1 Ontmoetingskanalen voor partners	135
3.2 Beeld en verwachting van het huwelijk	143
3.3 Interculturele huwelijken	153
4. Genderverhoudingen bij Thaise en Filipijnse interculturele huwelijken	157
4.1 Exclusieve migratie van vrouwen	157

4.2 Aanzet tot een profielschets: een stereotype benadering	158
4.3 Vrouwen als slachtoffer of als strateeg?	165
5. Aspecten van integratie	166
5.1 Arbeidsmarktsituatie	166
5.2 Opleidingssituatie	169
5.3 Sociale inbedding	172
6. Bronnenlijst	174

HOOFDSTUK VIII VAN IJZEREN NAAR FLUWELEN GORDIJN? HUWELIJKSMIGRATIE UIT POLEN EN DE VOORMALIGE SOVJET UNIE¹⁷⁶

1. Inleiding	176
2. Migratieredenen: een combinatie van verschillende factoren	177
2.1 De huwelijksmigratiecocktail: een mix van verschillende ingrediënten	177
2.2 Waarom België?	212
3. De betekenis van het huwelijk en de interactie met migratie	215
3.1 Betekenis van het instituut huwelijk	215
3.2 Verzoening tussen het huwelijk en migratie	222
3.3 Gemengde huwelijken	227
4. Waar en hoe ontmoeten partners elkaar?	239
5. Eens in België...	247
5.1 Integratie: mogelijkheid, wens of utopie?	247
5.2 Sociale inbedding	253
5.3 Kinderen	255
5.4 Besluit	257
6. Bronnenlijst	259

HOOFDSTUK IX CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

1. De huwelijksmigratiecocktail: een mix van verschillende ingrediënten	262
2. Huwelijksmigratie: een vlag die verschillende ladingen dekt	264
3. Een blik op de cijfers	266
4. Schijnhuwelijk: criminaliteit of gevolg van beleid?	267
5. Schijn bedriegt: werking van de cellen schijnhuwelijken	268
6. Impact van beleidsaanpassingen op migratie	269

7. Huwelijksmigratie als 'booming business'	271
8. Vrouwen als slachtoffer of als strateeg?	271
9. Onbekend maakt bemind?	272
10. De familie als ankerpunt: een verschil in visie?	273
11. Integratie: mogelijkheid, wens of utopie?	273
12. Huwelijk en migratie: een tocht door de woestijn	274
BIJLAGEN	276
Bijlage 1: topiclijst	276
Bijlage 2: topiclijst bevoorrechte getuigen	292

Lijst van afkortingen

APS Administratie Planning en Statistiek

BNP Bruto Nationaal Product

DVZ: dienst vreemdelingenzaken

FOD Federale Overheidsdienst

KSZ Kruispuntbank Sociale zekerheid

MO Maatschappelijke oriëntatie

Lijst van afkortingen van de verschillende landen

AFG	Afghanistan
AUS	Australië
BGD	Bangladesh
BGR	Bulgarije
CAN	Canada
CHN	China
CIV	Ivoorkust
CMR	Cameroen
COL	Colombië
DOM	Domenicaanse Republiek
DZA	Algerije
EGY	Egypte
GHA	Ghana
IND	India
IRN	Iran
JPN	Japan
KOR	Zuid Korea
KWT	Koeweit
MAR	Marokko
MUS	Mauritius
PER	Peru
PHL	Filippijnen
POL	Polen
ROM	Roemenië
RUS	Russische Federatie
RWA	Ruanda
SEN	Senegal
THA	Thailand
TUN	Tunisië
TUR	Turkije
UKR	Oekraïne
URY	Uruguay
VNM	Vietnam
YUG	Ex-Joegoslavië
ZAF	Zuid Afrika

INLEIDING

1. Probleemstelling

Huwelijksmigratie is een begrip dat vele ladingen dekt. In het kader van het voorliggende rapport onderscheiden we twee belangrijke fenomenen. Ten eerste zijn er migranten van de tweede generatie die in België opgroeiden en huwen met een partner uit het herkomstland. Deze groep bestaat uit enerzijds personen afkomstig uit voornamelijk Marokko of Turkije. Anderzijds gaat het hier ook over volgmigranten van recentere migratiebewegingen uit bijvoorbeeld Oost Europa. Ten tweede zijn er gemengde huwelijken. In dit geval spreken we over 'autochtone' Belgen die huwen met een persoon uit het buitenland. Voorgaand kwantitatief onderzoek toont aan dat het hier vooral om vrouwen gaat die als importbruiden naar België komen (Deschamps, 2005).

Dat men een partner uit het herkomst- of buitenland zoekt, is een normale evolutie in een steeds meer globaliserende wereld. Toch zien we enkele randfenomenen ontstaan die individueel en maatschappelijk niet wenselijk zijn, zoals gedwongen huwelijken en schijnhuwelijken. Terwijl het fenomeen van gedwongen huwelijken zich vooral situeert bij de eerste groep van volgmigranten, vinden we de schijnhuwelijken zowel bij de eerste als bij de tweede groep. Deze fenomenen zijn echter niet tekenend voor het geheel van huwelijksmigranten en worden vaak buiten hun juiste proporties bekeken. Een juiste definitie van al deze concepten en hun onderlinge samenhang is dus dringend nodig om tot een serieus maatschappelijk migratiedebat te komen. Het huidige onderzoeksrapport tracht hier een bijdrage toe te leveren.

Op dit moment zijn geen rechtstreekse gegevens over huwelijksmigratie beschikbaar omdat enkele variabelen niet als statistisch concept worden geregistreerd. Zo wordt wel systematisch de nationaliteit van personen genoteerd, maar niet de origine. Sinds de naturalisatiegolven betekent dit dat de categorie 'allochtonen' statistisch niet meer meetbaar is. Hierdoor wordt het uiteraard moeilijk om de burgerlijke stand van deze groep te volgen en in kaart te brengen.

Zelfs eenvoudige inzichten zoals het aantal personen van allochtone afkomst die huwen met iemand uit een herkomstland, zijn daardoor niet rechtstreeks te berekenen. In het voorliggende rapport wordt via data van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid een schatting gemaakt van het aantal nieuwe migranten die met een persoon in België gaan samenwonen. Deze dataset is uniek in de zin dat dit de eerste maal is dat een dergelijke dataset in België geanalyseerd wordt.

Dit onderzoek biedt een analyse van de tendensen en een overzicht van de dynamiek van huwelijksmigratie. Deze dynamiek wordt uitgediept in de analyse van profielen van bepaalde groepen (Turkse, Marokkaanse, Oost Europese en Aziatische), die ons meer inzichten verschaffen in de motieven, de inbedding in het sociaal netwerk en de socio-economische positie/positionering zowel in het land van herkomst als in België.

2. Onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek is ten eerste een zicht te krijgen op de tendensen van het fenomeen huwelijksmigratie. Ook stellen we een profielschets van de verschillende groepen op. Niet alleen het statistische verhaal wordt geschetst, ook wordt er via diepte-interviews en focusgroep gesprekken naar het verhaal achter de cijfers gepeild.

Omdat er voor de Turkse en Marokkaanse groepen reeds een aantal onderzoeken rond huwelijksmigratie plaats vonden op kwalitatief en kwantitatief vlak in Vlaanderen (Timmerman, ea., 2000; Van der Heyden, ea., 2005; Lodewyckx ea., 2006; Yalcin ea. 2006) spitst dit onderzoek zich vooral toe op de andere groepen: nieuwkomers uit Oost Europa (Polen, Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland) en bruiden uit Azië (Filippijnen en Thailand). Vanuit Oost Europa zien we het aantal gezinsherenigers toenemen (vooral sinds de regularisatiecampagne) en vanuit Azië zien we een significante groep vrouwelijke bruiden naar België komen om een huwelijk aan te gaan met een autochtone man.

Het eerste oriënterende hoofdstuk reikt op basis van een internationale literatuurstudie een begrippenkader aan. Hierbij worden verschillende begrippen zoals huwelijksmigratie, gezinsvorming, gezinshereniging, schijnhuwelijken, en dergelijke meer éénduidig gedefinieerd. Tevens komt de juridische situatie rond huwelijksmigratie in beeld, met aandacht voor de recente evoluties in het Belgische migratiebeleid. Hoofdstuk twee gaat dieper in op de kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethodologie. De twee volgende hoofdstukken geven een cijfermatig beeld van de bovenvermelde groepen. Hoofdstuk drie doet dit aan de hand van de afgeleverde visa. Hoofdstuk vier maakt op basis van de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid een schatting van de samenstelling van deze groepen en brengt hun socio-economische positie in kaart.

In het vijfde hoofdstuk wordt dieper ingegaan op het fenomeen van schijnhuwelijken. De werking van de Cel Schijnhuwelijken in Antwerpen en Gent wordt uit de doeken gedaan. Specifieke aandacht gaat hierbij uit naar de verschillende werking tussen de cellen. Op basis van bestaand onderzoek in Vlaanderen en beperkt kwalitatief onderzoek in Wallonië biedt het volgende hoofdstuk een inzicht in het fenomeen van huwelijksmigratie uit de 'traditionele' migratieregio's, zijnde Marokko en Turkije. De twee volgende hoofdstukken nemen vervolgens huwelijksmigratie uit de meer recente migratieregio's onder de loep. Het zevende hoofdstuk peilt naar het verhaal van huwelijksmigranten uit Thailand en de Filippijnen. Het volgende hoofdstuk laat vrouwen uit Oekraïne, Rusland, Polen en Wit-Rusland aan het woord. De belangrijkste bevindingen en de eruit voortvloeiende aanbevelingen worden ten slotte gegroepeerd in het laatste hoofdstuk van voorliggend rapport.

HOOFDSTUK I LITERATUURSTUDIE

1. Inleiding

In dit deel definiëren we de belangrijkste concepten, geven we kort de historiek van huwelijksmigratie in België weer, bespreken we een model van partnerkeuze en bieden we een laatste stand van zaken op juridisch vlak.

2. Concepten

Alvorens we de historisch achtergrond rond het hele huwelijksmigratieverhaal uit de doeken doen, willen we graag een aantal van de veel gehanteerde concepten verduidelijken. In de literatuur lezen we over begrippen als volgmigratie, gezinsvorming, gezinshereniging, huwelijksmigratie, gearrangeerde huwelijken, gedwongen huwelijken, schijnhuwelijken, etcera. Van al deze begrippen hebben we wel een intuïtief aanvoelen van wat ze betekenen. Toch willen we omschrijvingen van al deze begrippen aanreiken om beter vat te krijgen op deze verschillende realiteiten. Immers, een klare omschrijving van deze begrippen maakt een éénduidige discussie over deze begrippen mogelijk.

2.1 Volgmigratie, gezinsvorming en gezinshereniging

Volgmigratie vormt – naast arbeidsmigratie, migratie in het kader van een studie en asielmigratie – één van de vier overgebleven officiële migratiekanalen naar België. De term *volgmigratie* is een overkoepelende term. Onder deze noemer ressorteren twee verschillende begrippen: *gezinsvorming* en *gezinshereniging*. *Gezinshereniging* is enkel mogelijk indien de familieband reeds gesloten was voor de migratie, ofwel door huwelijk of door afstamming. Het gaat dus om de migratie van partners, maar ook om die van ascendanten en descendanten in rechte lijn. We spreken over *gezinsvorming* wanneer een Belg beoogt te huwen met een persoon die in België geen geldige, permanente verblijfsvergunning heeft. Met

andere woorden, het huwelijk is nog niet voltrokken en de familiale band is nog niet gevestigd. Gezinsvorming en gezinshereniging vormen met andere woorden een inhoudelijke specificering van de term volgmigratie.

Daarnaast vinden we in de literatuur ook de term *huwelijksmigratie* terug. Huwelijksmigratie is migratie in het kader van een huwelijk, los van het gegeven of dit huwelijk reeds voltrokken is of niet. De twee juridische procedures voor huwelijksmigratie zijn gezinsvorming en gezinshereniging. Als het huwelijk reeds voltrokken is en de echtgenoot of echtgenote naar België komt, spreken we over gezinshereniging. Wanneer het huwelijk nog plaats moet vinden in België, spreken we over gezinsvorming. Huwelijksmigratie is met andere woorden een mengvorm van gezinshereniging en gezinsvorming. Het is op deze vorm van huwelijksmigratie dat het hier voorliggende rapport zich focust.

2.2 Gearrangeerd en gedwongen huwelijk

Twee andere concepten die terugkomen in het ganse huwelijksmigratiediscours zijn de termen *gearrangeerd en gedwongen huwelijk*. Beide termen vinden we erg veel terug in de media. Wanneer de media aandacht besteden aan huwelijksmigratie, gebeurt dit doorgaans langs deze schaduwzijde. Voor de publieke opinie is huwelijksmigratie daarom vaak synoniem voor gearrangeerde, gedwongen of schijnhuwelijken.

We vinden gearrangeerde huwelijken met toestemming van beide partners ook bij ons terug. Immers, huwelijken die geregeld worden via een huwelijksbureau met een buitenlandse partner vallen ook onder de gearrangeerde huwelijken. In geval van een gearrangeerd huwelijk brengt een externe partner (de familie, de gemeenschap, een commerciële instantie, etc.) de huwelijkspartners bij elkaar. Beide partners hebben in meer of mindere mate een keuzevrijheid om al dan niet met elkaar te huwen. Hoewel familiaal gearrangeerde huwelijken in het Westen grotendeels plaats gemaakt hebben voor romantische of spontane huwelijken waarbij beide partners elkaar kiezen, hebben voornoemde recente evoluties in relatievorming en –bemiddeling (via een huwelijksbureau, internet) tot gevolg dat romantische huwelijken en door derden bemiddelde huwelijken elkaar niet noodzakelijkerwijs uitsluiten (Coene, 2005).

We spreken over een gedwongen huwelijk wanneer “één of beide partners door de familie zo onder druk worden gezet om te huwen, dat ze daardoor tegen zijn of haar wil in het huwelijk stappen” (Van der Heyden, 2006). Ook al lijkt deze defintie erg simpel, in de praktijk blijkt het niet eenvoudig om uit te maken wat ‘onder druk zetten’ en ‘tegen de wil in huwen’ betekent. De grens tussen dwang en eigen wil is niet altijd duidelijk te trekken. Want waar eindigt dwang en waar begint vrije keuze? In hoeverre is een islamitische vrouw die verondersteld wordt

te huwen nog vrij, als ze al drie of vier mogelijke kandidaten heeft afgewezen? In hoeverre maakt ze een vrije keuze als de ouders meer en meer druk zetten om toch te huwen? Onderzoek bij Marokkanen en Turken in Nederland en België toont ook aan dat de inmenging van ouders bij partnerkeuze door de betrokken partijen dikwijls gewenst is (Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006; Yalçin, Lodewyckx, Marynissen, Van Caudenberg & Timmerman, 2006). Met andere woorden: tussen een vrij en een gedwongen huwelijk zijn vele schakeringen mogelijk (Coene, 2005).

2.3 Schijnhuwelijk

Een fenomeen dat de laatste tijd vaak in de kijker wordt gesteld als het over volgmigratie gaat, betreft het schijnhuwelijk. Sinds de migratiestop in 1974, zijn er nog een slechts handvol wegen waarlangs men wettelijk België kan binnenkomen. Vermits het aantal toegangskanalen beperkt is, valt het nauwelijks te verwonderen dat huwelijksmigratie - als een legitiem migratiekanaal - misbruikt wordt. Het is zoals Van der Heyden(e.a., 2005) aangeeft, niet altijd makkelijk na te gaan “waar de aantrekkingskracht van de partner eindigt en de aantrekkingskracht voor Europa begint”. We spreken van een schijnhuwelijk wanneer er uitsluitend sprake is van de wens om naar Europa te komen en het huwelijk louter gebruikt wordt als strategie om een verblijfsvergunning te versieren.

De wetgever definiëert het schijnhuwelijk als volgt (artikel 146bis BW): ‘er is geen huwelijk wanneer, ondanks de gegeven formele toestemming tot huwelijk, uit een geheel van omstandigheden blijkt dat de intentie van minstens één van de echtgenoten kennelijk niet is gericht op het tot stand brengen van een duurzame levensgemeenschap, maar enkel op het bekomen van een verblijfsrechterlijk voordeel dat is verbonden aan de staat van gehuwde’.

Drie woorden zijn in deze omschrijving belangrijk: intentie, duurzame levensgemeenschap en verblijfsrechterlijk voordeel. De huwelijkskandidaat moet huwen met de juiste intentie. Net dat maakt van een schijnhuwelijk een moeilijk te detecteren fenomeen. Want hoe kan je de juiste intentie van iemand meten? Je kan immers stellen dat het voor ‘echte’ geliefden ook mogelijk is met elkaar te ‘huwen’, enkel om voor één van de partners een verblijfsrecht te bekomen, terwijl hun persoonlijke voorkeur zou uitgaan naar niet gehuwd samenwonen (Coene, 2005). Om de juiste ‘intentie’ te meten, legde de wetgever in een omzendbrief van 17 december 1999 een aantal factoren vast die kunnen wijzen op een schijnhuwelijk. Op deze factoren komen we in het hoofdstuk over schijnhuwelijken (Hoofdstuk V) nog terug.

3. Een historische schets

België is van oudsher een migratieland. In vroegere eeuwen kenden we reeds migranten. Belgen trokken op zoek naar werk naar het buitenland. Tijdens de eerste en de tweede wereldoorlog zochten en vonden vele Belgische vluchtelingen een onderkomen in het buitenland. En ook in België kwamen mensen binnen met een vreemde nationaliteit (Caestecker, 2005).

De migratiebewegingen in het algemeen hebben veel te maken met economische factoren. Men spreekt in dit verband ook van de 'push' en de 'pull' factoren die migratie zouden sturen. In 1889 formuleerde E.G. Ravenstein in 'the laws of migration' dit als volgt; "Bad or oppressive laws, heavy taxation, an unattractive climate, uncongenial social surroundings and even compulsion ... all have produced and are still producing currents of migration, but none of these currents can compare themselves in material respects" (Ravenstein, 1889). Deze these is geleidelijk aan verder uitgewerkt om te komen tot de 'push' en 'pull'-hypothese. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat door socio-economische onevenwichten tussen regio's bepaalde factoren mensen 'wegduwen' uit hun regio van oorsprong en andere factoren in de streek van bestemming mensen aantrekken. Vaak werken zowel de wegduwende als de aantrekkende factoren samen (Geets, Pauwels, e.a., 2006). Naarmate een regio weinig economische, sociale of politieke perspectieven biedt, is men eerder geneigd om naar regio's te trekken waar deze perspectieven wel aanwezig zijn.

In de eerste helft van de vorige eeuw trokken een deel mensen uit België naar Noord- en Latijns Amerika en naar de voormalige kolonie Congo in de hoop daar een betere toekomst uit te bouwen (CGKR, z.d.). Naast deze emigratiebewegingen kende België doorheen zijn geschiedenis eveneens een beduidende immigratiebeweging. In de jaren '60 komt België samen met de rest van Europa terecht in een grote economische heropleving, waardoor ons land een aantrekkingspool wordt voor migranten. Spanje, Griekenland, Noord-Afrika en Turkije vormen de nieuwe recruteringslanden (CGKR, z.d.). Aanvankelijk was het de bedoeling dat deze werknemers hier tijdelijk zouden verblijven. In de volksmond werden ze dan ook 'gastarbeiders' genoemd. Maar al snel werd duidelijk dat ze voor langere tijd hier zouden blijven (CGKR, z.d.).

In 1964 verscheen er een brochure 'Vivre et travailler en Belgique' waarin uitdrukkelijk de gezinsmigratie werd aangemoedigd. Dit kaderde in de opvattingen van het rapport Sauvy, waarin deze Franse demograaf met internationale reputatie aantoonde dat ook om demografische redenen vreemdelingen moesten aangetrokken worden, vooral naar het verouderde en kindarme Wallonië.

Stelselmatig kwam de volgmigratie ook op gang. Enerzijds ging het om huwelijkspartners van in België verblijvende werknemers die reeds lange tijd gehuwd waren en die hun echtgenote lieten overkomen. Anderzijds ging het ook om mensen die een huwelijk aangingen en hun kersverse bruid naar België brachten.

De oorspronkelijke eerste gezinsherenigers en -vormers waren hoofdzakelijk vrouwen die hun werkende man kwamen vervoegen. In deze migratievorm zat een duidelijk herkenbaar, traditioneel genderpatroon. De economische migratie was mannelijk, de daaruitvolgende huwelijksmigratie vrouwelijk. Doorheen de geschiedenis is dit traditionele patroon meer en meer vervaagd. Zoals we zullen zien, is de economische migratie niet meer exclusief mannelijk van aard en de huwelijksmigratie niet exclusief vrouwelijk. Huwelijksmigratie is zowel een mannelijke als een vrouwelijke aangelegenheid geworden.

De laatste jaren wint huwelijksmigratie als intredekanaal alsmear aan belang. Dit heeft zonder meer te maken met de door België afgekondigde migratiestop in 1974. Door deze migratiestop, kregen economische migranten slechts met mondjesmaat toegang tot België. Aangezien veel economische migranten niet in aanmerking komen als asielzoeker, proberen ze via de alternatieve poort van huwelijksmigratie alsnog het land binnen te komen. De verhoopte economische en sociale welvaart vormen belangrijke aantrekkingspolen. Deze socio-economische pull factor mogen we niet uit het oog verliezen als we het hebben over huwelijksmigratie. Kwantitatief is volgmigratie, waaronder huwelijksmigratie valt, één van de belangrijkste instroomkanalen van buiten de EU naar België (Deschamps, 2005).

4. Factoren die partnerkeuze bepalen

In het kader van een onderzoek naar huwelijksmigratie, is het belangrijk om te weten welke factoren een rol spelen in de keuze van de partner. Er zijn een heleboel omgevingsfactoren die deze keuze beïnvloeden. Deze trachten we te vatten in een conceptueel model, dat door Hooghiemstra (2003) is uitgewerkt. Zij maakt daarbij een onderscheid tussen structurele kenmerken van de bredere omgeving, sociaal-culturele factoren in de meer directe omgeving en individuele voorkeuren.

4.1 Kenmerken van de bredere omgeving

Een eerste reeks factoren betreffen kenmerken van de bredere omgeving of de zogenaamde macrofactoren. Hierin maken we een onderscheid tussen sociaal-economische factoren, de demografische samenstelling van de huwelijksmarkt en

de bestaande regelgeving, zoals wetgeving inzake het huwelijk en internationale migratie.

4.1.1 Sociaal economische factoren

Het partnerkeuzepatroon kan fungeren als een indicator voor maatschappelijke verandering. Aan de basis hiervan ligt de gedachte dat de samenleving is opgebouwd uit een aantal verschillende sociale groepen en dat mensen op zoek gaan naar hun levenspartner binnen hun eigen sociale groep. Als de grenzen tussen sociale groepen minder worden afgebakend, of net verstrengen, beïnvloedt dit de partnerkeuze en zegt het iets over een maatschappelijke verandering.

Onderzoek toont aan dat bij de partnerkeuze in de meeste Westerse landen de grenzen tussen sociale groepen steeds vaker worden overschreden. Maar tegelijkertijd stellen we ook vast dat de meeste mensen nog steeds binnen de eigen klasse, religie of opleidingsgroep huwen (Surra, 1990).

4.1.2 Demografische compositie van de huwelijksmarkt

De keuze voor een bepaalde partner hangt niet enkel af van de persoonlijke voorkeur. Ook de kans om elkaar te ontmoeten beïnvloedt de waarschijnlijkheid dat een huwelijk al dan niet plaatsvindt. Zoals hierboven aangetoond, hebben mensen de voorkeur voor een partner binnen de eigen sociale groep. De kans op een huwelijk binnen deze groep hangt dan af van de sekseverhouding en de relatieve omvang van de groep ten opzichte van andere groepen. Bij een sterke onevenwichtige sekseverhouding is de kans op een huwelijk buiten de markt groter voor de sekse die in de meerderheid is. Dit fenomeen wordt ook wel de 'marriage squeeze' genoemd (Williams et al, 2006).

Met andere woorden, de keuze van een partner is ook afhankelijk van de relatieve grootte van de groep waarbinnen een partner bij voorkeur wordt gezocht, en van de sekseverhouding binnen deze groep.

4.1.3 Regelgeving

Bestaande formele en informele regelgeving kan de partnerkeuze beïnvloeden. Deze regels kunnen vastgelegd zijn in het familierecht (bv. ten aanzien van de minimum huwelijksleeftijd) of voorgeschreven zijn vanuit de religie. Ook meer informele regels, zoals tradities, kunnen sturing geven aan de keuze voor de partner.

4.2 Kenmerken van de directe omgeving

4.2.1 Systemen van partnerkeuze

Een systeem van partnerkeuze varieert in de mate van vrijheid waarmee het individu zijn partner kan kiezen en de betrokkenheid van anderen hierin. In het Westen is vrije partnerkeuze op basis van verliefdheid de norm, terwijl dit in grote delen van de wereld niet het geval is.

Op wereldschaal bekeken, zou het gearrangeerde huwelijk, nog steeds het meest voorkom (Ingoldby, Smith, 1995). Dat betekent niet dat elk gearrangeerd huwelijk per definitie een gedwongen huwelijk zou zijn. De invloed van anderen bij een gearrangeerd huwelijk is weliswaar groot, maar doorgaans wordt het huwelijk niet gesloten zonder toestemming van het toekomstige koppel. Uithuwelijking zonder inspraak van de huwendes is eerder zeldzaam.

Anderzijds zijn volledig individuele keuzes binnen een ideologie waar vrije partnerkeuze domineert, vrij zeldzaam. Onderzoek heeft uitgewezen dat het welslagen van een huwelijk mee afhankelijk is van de goed- of afkeuring van bepaalde personen in het sociale netwerk (Hooghiemstra, 2003). Vrijheid van partnerkeuze, is met andere woorden een continuüm tussen systemen met veel en weinig individuele keuzevrijheid.

4.2.2 Sociale netwerken

Familiestructuren worden vaak getypeerd aan de hand van de dichotomie tussen de 'extended family' en de 'nuclear family'. Centraal staat daarbij de dichotomie tussen collectivistisch georiënteerde groepen en individualistisch georiënteerde groepen. Typerend voor collectivistisch georiënteerde groepen, is dat zij een grotere waarde toekennen aan het collectief dan aan het individu. Ook zijn de sociale netwerken waarin ze zich begeven eerder gebaseerd op familierelaties dan op zelfgekozen personen. Hieruit resulteert ook dat het huwelijk gesitueerd wordt binnen het sociale netwerk (Hooghiemstra, 2003).

Het is belangrijk om te weten hoe groot de impact is van het sociale netwerk. Indien het sociale netwerk enkel een sociale functie vervult, heeft een mogelijke afkeuring van de potentiële huwelijkskandidaat relatief weinig gevolgen. Maar als het sociale netwerk ook een economische functie vervult, ligt het meer voor de hand dat de familie mee beslist wie de toekomstige partner wordt. Als de overdracht van de cultuur via het sociale netwerk verloopt, bijvoorbeeld vanwege religieuze overtuiging, is de impact van dit netwerk mogelijk groot. Het hangt er allemaal van af in welke mate het individu in dit netwerk geïntegreerd is (Hooghiemstra, 2003).

Het is ook belangrijk te weten hoe het netwerk is samengesteld. Wie maakt deel uit van het netwerk? Feld (1981) stelt dat mensen zich binnen verschillende actieruimten bewegen. Met actieruimten bedoelt deze auteur onder andere het werk, de sportclub, de buurt waar je woont, enzovoort. De meeste van deze actieruimten zijn sociaal gescheiden. Dit zorgt ervoor dat de kans om een gelijke te ontmoeten groter is dan de kans een ongelijke te ontmoeten.

4.3 Persoonlijke voorkeuren

4.3.1 Uiterlijk waarneembare kenmerken

Wanneer twee mensen elkaar voor de eerste maal ontmoeten, speelt het uiterlijk en de indirect verkregen informatie een belangrijke rol. Een van de componenten van de schoonheid van een vrouw, is haar leeftijd. Quasi altijd is zij jonger dan de man. De grootte van het leeftijdsverschil varieert per regio, maar verdwijnt nergens. Zelden is er sprake van een omkering van de leeftijd waarbij de vrouw ouder is dan de man (Hooghiemstra, 2003).

4.3.2 Waardeoriëntatie

In de periode van de verkering doet de waardeoriëntering zijn intrede. Het uitgangspunt van Winch (1955) is dat een goede relatie door 'verdraagzaamheid' tegenover de eigenschappen van de ander wordt bereikt. Deze verdraagzaamheid ontstaat als de partners vergelijkbare waarden aanhangen, maar op andere vlakken elkaars complement zijn.

In de meerderheid van de beginnende relaties tussen mensen met een relatief lage opleidingsgraad speelt zelfontplooiing een beperkte rol. De inpassing in de familie daarentegen is cruciaal. Of de verkeringstijd van een paar zich kenmerkt door een sociaal geleid of een individueel gestuurd proces, hangt af van het opleidingsniveau van beide partners (Hooghiemstra, 2003).

4.3.3 Rolverdeling

Indien beide partners denken dat hun waardeoriëntatie voldoende aanknopingspunten bevat, zullen ze zich meer gaan richten op de aspecten van rolverdeling. Volgens de exchange theorie van Becker (1981) zullen twee partners een relatie aangaan, als ze overtuigd zijn meer baat te hebben bij een overeenkomst.

In een traditionele rolverdeling ruilt de vrouw haar zorgarbeid tegen de betaalde arbeid van de man en omgekeerd. Indien de rolverdeling duidelijk is en beide

partners deze als vanzelfsprekend ervaren, is de rolverdeling geen selectie criterium. In onze samenleving wordt deze traditionele rolverdeling wel in vraag gesteld, zeker als er nog geen kinderen zijn. Pas als er kinderen komen, moeten er duidelijke keuzes gemaakt worden. Meestal ontstaat een traditioneel rolpatroon, weliswaar in een nieuw jasje gestoken. Vrouwen die een symmetrische rolverdeling erg waarderen, zullen hier ook aandacht aan besteden in de selectie van hun partner (Hooghiemstra, 2003).

Specifiek voor migranten is dat zij niet enkel een band hebben met mensen in het land waarin ze zich vestigen, maar dat ze ook over de landsgrenzen heen relaties aangaan. Deze huwelijken met partners uit de herkomstregio vormen een uitdrukking van de band met het herkomstland.

Een bepalende factor die migratie bevordert, is de economische toestand in het thuisland. Ook bij huwelijksmigratie is dit een belangrijke determinant. Voor de huwelijksmigranten is de relatie de directe aanleiding om te migreren. Toch speelt voor hen ook de kans op positieverbetering een belangrijke rol. Indien de sociaal-economische situatie in het herkomstland beter zou zijn, zou huwelijksmigratie naar het Westen niet in deze mate voorkomen. Er is dan ook steeds het risico dat de motieven om te huwen van de migrant niets met liefde te maken hebben (Hooghiemstra, 2003).

5. Verschillende vormen van huwelijksmigratie

We kunnen een onderscheid maken tussen drie vormen van huwelijksluiting zoals we ze zien terugkomen bij de huwelijksmigranten. Ten eerste is er het romantische of spontaan tot stand gekomen huwelijk waarin ten minste één buitenlandse partner betrokken is. Ten tweede is er het familiale of door de gemeenschap gearrangeerde huwelijk. Ten derde stellen we ook vast dat er commerciële of door derden bemiddelde huwelijken plaatsvinden (Coene, 2005).

Het traditionele huwelijksmigratieverhaal waar we vooral mee vertrouwd zijn door de Turkse en Marokkaanse gezinsvormers, is van het tweede type. De meeste huwelijken zijn daar door de familie gearrangeerd, ook al stellen we daarin een evolutie vast van een verminderde impact van de rol van de familie. Naast dit traditionele verhaal is er ook het verhaal van de Belg die zich naar het buitenland begeeft en daar zijn partner ontmoet. Of een buitenlandse student(e) die hier zijn of haar levenspartner ontmoet. Dit verhaal is eerder van het eerste type waar het huwelijk gesloten wordt op basis van een romantische grond.

Daarnaast kunnen we nog een derde type huwelijksmigratie onderscheiden dat van recentere aard is, namelijk wat Deschamps (2005) 'migratie uit bruiddonorlanden' noemt. Deze vorm is van het derde type, namelijk door een

commerciële bureau of door derden bemiddeld. Deze vorm van huwelijksmigratie verwijst naar het fenomeen dat een groot aandeel vrouwen uit welbepaalde regio's naar hier komen als bruid van een autochtone man. Deze vorm van migratie wordt gekenmerkt door een drietal karakteristieken (Deschamps, 2005).

De nieuwkomers zijn ten eerste hoofdzakelijk vrouwen. De nieuwkomers die uit landen als Thailand, de Filippijnen, Brazilië, etcetera naar België komen, zijn hoofdzakelijk vrouwen. Voor Thailand en de Filippijnen zitten de percentages zelfs boven de 80%. Naast deze landen zijn er nog andere landen die aan dit eerste criterium voldoen, waaronder Litouwen (75%), Oekraïne (73,5%), Indonesië (66%), Polen (65%), Cuba (65%), etcetera.

Een tweede kenmerk van deze vrouwelijke nieuwkomers is dat ze hoofdzakelijk volgmigranten zijn. Voor de dertien landen die Deschamps (2005) opsomt, blijken vooral migranten uit Thailand en de Filippijnen 85% ook effectief volgmigranten te zijn. Voor Indonesië is dit 73% en voor Oekraïne 63%.

Een derde criterium voor 'bruiddonorlanden' is de vraag of deze vrouwelijke volgmigranten ook effectief gehuwd zijn met een Belg. Zowel voor de vrouwen uit Thailand (96%), de Filippijnen (95%) en Cuba (95%) is dit overduidelijk het geval. Bij de Braziliaanse, Indonesische en Oekraïense vrouwen is tussen de 80% en de 83% gehuwd met een Belg.

Cuba, Oekraïne en Indonesië identificeert Deschamps (2005) toch nog als verschillende van Thailand, de Filippijnen en Brazilië omdat uit de cijfers niet kan worden afgeleid dat de migratiestroom exclusief als vrouwelijke huwelijksmigratie betiteld kan worden.

6. Juridisch luik

6.1 Inleiding

Door het Europese integratieproces is het immigratiebeleid in de lidstaten van de Europese Unie (EU) er in de eerste plaats op gericht de migratie van personen buiten de EU te reguleren. Hierdoor ontstaat als het ware een dubbel immigratiebeleid. Enerzijds een beleid dat tal van privileges toekent aan EU-burgers en anderzijds een immigratiebeleid dat erop gericht is de instroom van zogenaamde burgers uit een derde land aan banden te leggen (Mahnkopf & Gulicová, 2004).

Dit is niet anders voor België. Ook het Belgische immigratiebeleid focust in de eerste plaats op een inperking van migratie van buiten de EU. België heeft geen proactief immigratiebeleid, gericht op het aanpakken van de oorzaken van

migratie. Het doel van het beleid is om de immigratie zoveel mogelijk af te remmen, zonder een open maatschappelijk debat aan te gaan over hoe best om te gaan met de realiteit van immigratie (Mahnkopf & Gulicová, 2004). Volgmigratie is - naast asielmigratie, arbeidsmigratie onder strikte voorwaarden en migratie in het kader van een studie – actueel nog de enige mogelijke manier voor derdelanders om zich langdurig en legaal op Belgisch grondgebied te vestigen (Caestecker, 2005).

In dit hoofdstuk nemen we de Belgische regelgeving inzake volgmigratie nader onder de loep. Verder bekijken we hoe internationale en Europese regelgeving de soevereiniteit van de Belgische staat om migratie te reguleren beïnvloedt. De Europese invloed op het migratiebeleid van haar lidstaten neemt toe, zeker met de Richtlijn 2003/86/EG van de Europese Raad die de europeanisering van het immigratiebeleid beoogt. Deze Richtlijn en de omzetting ervan in Belgische wetgeving worden dan ook uitvoerig besproken.

6.2 Belgische wetgeving inzake volgmigratie

Tot op vandaag reguleert de Vreemdelingenwet (VW) van 15 december 1980 de toegang, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van burgers uit een derde land op het Belgische grondgebied. Dat wil zeggen dat deze wet elke vorm van immigratie regelt, zowel de tijdelijke (Hoofdstuk II Toegang tot het grondgebied en kort verblijf, art.6 VW) als de permanente migratie (Hoofdstuk III Verblijf van meer dan drie maanden, art. 10 1ste lid, 1° en 4° en art. 40 VW). Aangezien migratie sinds de immigratiestop in 1974 bijna uitsluitend mogelijk is via gezinsvorming of gezinshereniging, focust de VW zich hoofdzakelijk op deze vormen van migratie. De VW wordt in de praktijk geregeld met diverse visumprocedures. In wat nu volgt, bespreken we de verschillende mogelijkheden tot volgmigratie en de ermee gepaard gaande visa.

De Vreemdelingenwet maakt een onderscheid tussen gezinsherenigers¹ met 1) een EU-nationaliteit, met 2) een nationaliteit van één van de bevoorrechte landen waarmee België bilaterale tewerkstellingsakkoorden afsloot en met 3) een nationaliteit van een derde land, met uitzondering van de landen uit het vorige punt. Gezinsvorming, dus migratie met het oog op een huwelijk, geschiedt doorgaans gedurende een kort verblijf van een derdelander in België en wordt gereguleerd door Hoofdstuk II, art. 6 VW.

¹ Gezinshereniger: onderdaan die wettig in België verblijft en die een verzoek indient of wiens gezinsleden een verzoek indienen tot gezinshereniging.

6.2.1 Gezinshereniging met een Belg of een EU-onderdaan

Artikel 40 VW stelt dat gezinshereniging van EU-burgers is toegestaan voor de echtgeno(o)t(e), de minderjarige kinderen onder de 21 jaar en de eerstegraads bloedverwanten in rechtstreeks opgaande lijn van zowel de gezinshereniger als van de echtgeno(o)t(e). Voor gezinsleden uit een derde land kan, afhankelijk van de nationaliteit, een inreisvisum vereist worden. Niet EU-familieleden ontvangen een andere verblijfsvergunning dan EU-familieleden, met een geldigheidsduur die de verblijfsperiode van de gezinshereniger niet overschrijdt. Om recht op gezinshereniging te kunnen uitoefenen, moet de gezinshereniger voor zichzelf en zijn/ haar familieleden over voldoende bestaansmiddelen en een ziektekostenverzekering beschikken om te voorkomen dat ze tijdens hun verblijf ten laste komen van de sociale zekerheid van het gastland².

Op 29 april 2004 hebben het Europees Parlement en de Raad een richtlijn vastgesteld (Richtlijn 2004/38/EG), waarbij de bestaande wetgeving over het vrije verkeer en verblijf wordt aangepast en de mobiliteit van burgers binnen de Europese Unie wordt vergemakkelijkt. De lidstaten moesten deze richtlijn omzetten in nationale wetgeving tegen ten laatste 30 april 2006. De richtlijn beoogt een vereenvoudiging van de administratieve procedures. EU-burgers zullen bijvoorbeeld niet langer verplicht zijn om een verblijfsvergunning aan te vragen in het gastland. Vestiging in een ander EU-land blijft wel afhankelijk van een economische activiteit of voldoende financiële middelen. EU-burgers en hun familieleden krijgen permanent verblijfsrecht na 5 jaar ononderbroken verblijf, zonder dat er voorwaarden aan zijn verbonden. Ook zullen gezinsleden uit een derde land meer rechten krijgen, bijvoorbeeld in geval van overlijden van de EU-burger waarmee ze verwant waren of in geval van echtscheiding³.

6.2.2 Gezinshereniging op basis van de bilaterale tewerkstellingsakkoorden

Evenals EU-burgers, genieten de onderdanen van bepaalde derde landen een meer gunstige regeling inzake gezinshereniging. Bilaterale tewerkstellingsakkoorden tussen België en landen zoals Marokko, Algerije, Tunesië, Turkije en landen die uit het voormalige Joegoslavië zijn ontstaan⁴ leggen verplichtingen op aan België met betrekking tot gezinshereniging (Art. 10, 1ste lid, 1° VW). Het verschil is dat de echtgenoten niet de leeftijd van 18 jaar dienen te hebben bereikt en dat de kinderen ouder kunnen zijn dan 18 jaar, maar minderjarig volgens de eigen nationale wetgeving⁵. Een andere belangrijke gunstigere bepaling is dat het verbod op cascadehereniging of trapsgewijze hereniging uit de VW niet geldt voor

² <http://europa.eu.int/youreurope/nav/nl/citizens/guides/living/index.html>, geraadpleegd op 20/04/2006.

³ <http://europa.eu.int/youreurope/nav/nl/citizens/guides/living/index.html>, geraadpleegd op 20/04/2006.

⁴ Slovenië, Kroatië, Macedonië, Bosnië-Herzegovina, Servië en Montenegro.

⁵ Vb. Marokko: 20 jaar, Algerije: 19 jaar en Tunesië: 20 jaar.

de bevoorrechte derde landen. Het verbod op cascadehereniging stelt dat derdelanders die hun verblijf danken aan gezinshereniging, op hun beurt hun partner en kinderen niet nog eens naar België kunnen laten komen op basis van deze regeling (Caestecker & D'Hondt, 2005). Ook hebben bevoorrechte derdelanders het recht om – naast de partner en de kinderen – ascendenten te laten overkomen⁶.

De dienst Vreemdelingenzaken, in samenwerking met de Belgische ambassades en de gemeentebesturen, staan grotendeels in voor de uitvoering van de Vreemdelingenwet (Caestecker & D'Hondt, 2005). Het visum voor gezinshereniging is het visum type D. Om dit te bekomen, dienen de gezinsleden een aantal basisdocumenten voor te leggen aan de Belgische ambassade of het Consulaat zoals een kopie van een geldig nationaal paspoort, huwelijksakte en/of geboorteakte, uittreksel uit het strafregister, bewijzen van tewerkstelling van de persoon in België en een kopie van de verblijfsvergunning van de persoon in België⁷. De Dienst Vreemdelingenzaken staat in voor het ontvankelijkheids⁸- en gegrondheidsonderzoek⁹. Om de rechtszekerheid van gezinsleden te bevorderen en misbruiken van de afhankelijke status in te perken, stelde de Belgische wetgever dat deze procedures moeten afgerond worden binnen een periode van maximaal 15 maand, wat wil zeggen dat de partner van een derdelander na ten hoogste 15 maand zelfstandig verblijfsrecht verkrijgt (Caestecker & D'Hondt, 2005). Zoals we zullen zien in 6.4., heeft de omzetting van de EU-Richtlijn 2003/86/EG in nationale wetgeving ertoe geleid dat deze periode verlengd wordt tot 3 jaar.

6.2.3 Gezinshereniging met een niet-EU onderdaan

Artikel 10, 1ste lid, 4° VW stelt dat de vreemdeling, ingeschreven in het vreemdelingenregister of het bevolkingsregister, zijn/ haar echtgenote mag laten overkomen, indien beide partners ouder zijn dan 18 jaar. Verder mag hij/ zij die verblijfsrecht heeft in België de minderjarige kinderen laten overkomen, als ze de 18 jaar nog niet hebben bereikt¹⁰.

⁶ Parlementair dossier 'De gezinshereniging' (dossier nr. 91 – 27.10.2004), http://www.dekamer.be/kvver/pdf_sections/biblio/dossier91N.pdf, geraadpleegd op 20/04/2006.

⁷ Informatiebrochure 'VISA', PRIC Limburg.

⁸ Ontvankelijkheidsonderzoek: een onderzoek of de voorwaarden tot volgmigratie zijn vervuld, zoals de nationaliteit en het verblijfsstatuut van de partner, geldige binnenkomstdocumenten, eventuele materiële vereiste en tenlasteneming.

⁹ Gegrondheidsonderzoek of controle van de samenwoning. Het betreft een huiszoeking waarbij wordt gezocht naar elementen die erop wijzen dat beide partners samenwonen en een duurzame relatie onderhouden.

¹⁰ Informatiebrochure 'VISA', PRIC Limburg.

Verder werden er doorheen de jaren twee hervormingen doorgevoerd, met als doelstelling volgmigratie meer aan banden te leggen. De wet Gol van 28 juni 1984 stelde het verbod in op de hierboven besproken cascadehereniging of trapsgewijze hereniging. Verder beperkte de wet Gol de termijn waarin familieleden beroep konden doen op gezinshereniging. Wanneer reeds één familielid van een legaal in België verblijvende migrant beroep deed op gezinshereniging, dan konden de andere gezinsleden nog slecht een aanvraag daartoe indienen ten laatste tijdens het kalenderjaar volgend op het jaar van de gezinshereniging van het eerste familielid. Aangezien bevoorrechte derdelanders vrijgesteld zijn van deze beperking, werd het cascadeverbod slechts zelden toegepast. Bovendien neemt de EU-Richtlijn 2003/86/EG deze maatregel niet op, waardoor dit verbod met de omzetting in nationale wetgeving hoogst waarschijnlijk zal verdwijnen (Caestecker & D'Hondt, 2005). De tweede beperking op volgmigratie betrof de wet van 1993, die de leeftijdsgrens van 18 jaar inlaste voor de gehuwde partners. Bevoorrechte derdelanders zijn evenmin gebonden door deze maatregel. Ook hier voltrekt de gezinshereniging zich met het visum type D en worden dezelfde documenten vereist als in het geval van gezinshereniging bij bevoorrechte derdelanders. De gezinsleden met recht op gezinshereniging ontvingen bij aankomst in België een voorlopige verblijfsvergunning van één jaar, wat voortaan wordt opgetrokken tot 3 jaar (zie 6.4.).

De VW reguleert de volgmigratie van ongehuwde partners niet. Een omzendbrief van 30 september 1997 kent een verblijfsvergunning toe aan een derdelander die een stabiele relatie onderhoudt met een legaal in België verblijvende buitenlander, ongeacht het geslacht. Deze progressieve tegemoetkoming aan niet traditionele samenlevingsvormen wordt echter ondergeschikt aan negen relatief strenge voorwaarden, waaronder het bezit van duurzame bestaansmiddelen (Caestecker & D'Hondt, 2005).

6.2.4 Volgmigratie met het oog op een huwelijk

Volgmigratie met het oog op een huwelijk – gezinsvorming - wordt geregeld door Hoofdstuk II, artikel 6 VW. Deze procedure is vergelijkbaar met de visumprocedure “Toerisme”(visum C of visum kort verblijf), omdat men als toerist binnenkomt, maar mits het vervullen van een aantal voorwaarden, na het huwelijk verblijfsrecht kan bekomen. Voorwaarde is echter dat de persoon aan de grens voldoende bestaansmiddelen kan bewijzen voor een eventuele terugkeer na drie maanden¹¹.

Vanwege de lange behandelingstermijn voor gezinshereniging, werd lange tijd geopteerd voor gezinsvorming. Nadeel was dat bij gezinsvorming voldoende

¹¹ Informatiebrochure ‘VISA’, PRIC Limburg.

bestaansmiddelen voor een eventuele terugkeer moesten bewezen worden. Aangezien de behandelingstermijn voor gezinshereniging sterk werd ingeperkt, werd gezinshereniging de laatste jaren aantrekkelijker (Caestecker & D'Hondt, 2005).

6.3 Belgische wetgeving in internationaal perspectief

De soevereiniteit van de Belgische staat voor het reguleren van volgmigratie wordt beknot door internationale verplichtingen. Een eerste verplichting betreft het Europees recht, met het principe van het vrij verkeer van personen binnen de EU. Hierdoor zijn gezinsleden van EU-burgers die over voldoende bestaansmiddelen beschikken en arbeid verrichten in een ander EU-land vrij om hun familielid te vervoegen. Dit wordt bekrachtigd door het beginsel dat een lidstaat een EU-burger (en de familieleden) niet nadeliger mag behandelen dan het de eigen onderdanen behandelt (Caestecker & D'Hondt, 2005). Hierdoor ontstaat er als het ware een splitsing tussen immigratiebeleid gericht op EU'ers en dat gericht op derdelanders, waarbij er steeds een gunstigere regeling is voor EU'ers (Mahnkopf & Gulicová, 2004).

Zoals hierboven besproken, vallen niet alle derdelanders onder dezelfde noemer. Door de bilaterale tewerkstellingsakkoorden genieten sommige derdelanders meer gunstige voorwaarden inzake volgmigratie. Verder hebben nog een aantal internationale verdragen repercussies op het Belgische immigratiebeleid, zoals het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM, 1950) en het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (1989).

België bezat internationaal gezien een weinig restrictief beleid met betrekking tot volgmigratie. Hierin kwam verandering met de omzetting van de EU-Richtlijn in nationale wetgeving (Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen). Vóór deze omzetting stelde de Belgische VW weinig strenge eisen aan de voorwaarden tot volgmigratie in tegenstelling tot bijvoorbeeld Nederland of Frankrijk. Zo verwacht Nederland bijvoorbeeld sinds 1 april 2004 van elke gezinshereniger die gezinsleden uit derdelanden wil laten overkomen, een inkomenseis en het bezit van een arbeidscontract voor minstens één jaar. Deze materiële eis gold niet in België, maar wordt met de Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de VW in de toekomst doorgevoerd. Ook aan buitenhuwelijkse partners wordt deze materiële eis opgelegd. Frankrijk stelt aan elke volgmigrant uit een derdeland een huisvestingseis. Dat wil zeggen dat elke volgmigrant moet kunnen bewijzen dat hij/ zij over een voldoende geschikte huisvesting zal beschikken, iets waarover in België tot voor kort geen sprake was. Wederom met de recente Wet van 15 september 2006, komt deze huisvestingseis er wel, alsook de eis dat de gezinshereniger over een ziektekostenverzekering beschikt. Ook de tijdsperiode

waarin huwelijksmigranten een verblijfszekerheid toegekend krijgen lag beduidend lager in België. In Frankrijk, Zweden en Nederland kan het tot twee jaar duren eer de huwelijksmigrant verblijfszekerheid verwerft. In Nederland duurt de periode van samenwoningstcontrole zelfs tot drie jaar. In België werd de partner uit een derdeland ingeschreven in het vreemdelingenregister na ten laatste 15 maand. Deze afhankelijkheidsperiode wordt in de toekomst opgetrokken tot 3 jaar. Voor een partner met EU-nationaliteit bedraagt deze periode in België slechts zes maand (Caestecker & D'Hondt, 2005).

6.4 Toekomst: naar een Europeanisering van het immigratiebeleid

De EU-lidstaten worden zich in toenemende mate bewust van de noodzaak aan een geïntegreerd Europees immigratiebeleid. Als het immigratiebeleid binnen de EU niet geharmoniseerd wordt, dreigt de tendens dat de gezinsherenigingen van lidstaten met een strikter beleid doorgesluist worden naar landen met een meer laks beleid inzake volgmigratie. Immers, eens een gezinslid of vaste partner van een EU-gezinshereniger in een bepaalde lidstaat verblijfszekerheid verwerft, is het dankzij het vrij verkeer van personen toegestaan om zich in een andere lidstaat van de EU te vestigen. Een effectieve aanpak vereist met andere woorden samenwerking en afstemming van de procedures in de verschillende lidstaten.

Het Verdrag van Amsterdam, dat in werking trad op 1 mei 1999, behandelde de toekomstige communautarisering van visa, asiel, immigratie en andere beleidsterreinen. De Europese Raad van Tampere in 1999 was gewijd aan de totstandkoming van een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid. De doelstellingen vertrokken van een positieve waardering van gezinshereniging als zijnde integratiebevorderend. Er werd gepleit voor een integratiebeleid dat derdelanders, die wettig op een grondgebied van de Europese Unie verblijven, vergelijkbare rechten en plichten zouden krijgen als EU-burgers¹².

De Europese Richtlijn 2003/86/EG van 22 september 2003 inzake het recht op gezinshereniging is, sinds het Verdrag van Amsterdam, de eerst aangenomen tekst in het kader van de harmonisering van het immigratiebeleid van de EU-lidstaten. Tijdens het onderhandelingsproces in het kader van de Richtlijn hielden de lidstaten zich krampachtig vast aan het eigen, nationale immigratiewetgeving. Deze onenigheid resulteerde in een uiterst flexibele Richtlijn, die pendelt tussen de bescherming van het fundamenteel mensenrecht op een gezinsleven enerzijds en de verstrenging van de voorwaarden tot gezinshereniging anderzijds. Bijgevolg laat de Richtlijn een grote speelruimte toe aan de lidstaten en worden in de eerste plaats minimumregels voor bescherming en maximumregels voor gestrengheid

¹² Parlementair dossier 'De gezinshereniging' (dossier nr. 91 – 27.10.2004) http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/biblio/dossier91N.pdf, geraadpleegd op 23/04/2006.

vastgelegd. De Richtlijn werd heel wat restrictiever dan oorspronkelijk bedoeld en lost de verwachting in dat ze zou leiden tot een verstrenging van het Belgische immigratiebeleid. Het gevaar bestaat er dan ook in dat België een beleid overneemt dat niet aansluit bij de traditie van mensenrechtenbescherming.

Het centrale argument voor het verscherpen van de maatregelen vormt de strijd tegen fraude (lees: schijnhuwelijken) en de bescherming van (potentiële) huwelijkspartners tegen gedwongen huwelijken (Caestecker, 2005). Verder past de verstrenging bij de algemene overtuiging dat de blijvende aanwas van huwelijksmigranten een negatieve invloed heeft op de integratie. De omzetting van de EU-Richtlijn in nationale wetgeving geeft met andere woorden blijk van een negatieve appreciatie van het fenomeen van huwelijksmigratie en leunt aan bij het publieke discours, dat huwelijksmigratie problematiseert (Yalçın, Lodewyckx, Marynissen, Van Caudenberg & Timmerman, 2006).

Terwijl de Belgische wetgever, omwille van de bescherming van gezinsleden, de termijn voor het verkrijgen van onafhankelijk verblijfsrecht zoveel mogelijk inperkte, stelt de Richtlijn dat de echtgenoot, de niet-gehuwde partner en meerderjarige kinderen uiterlijk na vijf jaar verblijf het recht hebben op een autonome verblijfstitel, onafhankelijk van de gezinshereniger (Art. 15, 2° Richtlijn 2003/86/EG). Verder laat de Richtlijn de ruimte om de gezinshereniging van kinderen boven de 15 jaar te verbieden en deze van kinderen ouder dan 12 jaar te laten afhangen van een integratievereiste. Een andere mogelijke restrictie betreft de minimumleeftijd voor gezinshereniging. Terwijl de VW een minimumleeftijd van 18 jaar voor de partners instelt, bepaalt de Richtlijn dat deze minimumleeftijd ten hoogste 21 jaar is, 'met het oog een betere integratie en gedwongen huwelijken te voorkomen' (Art. 4, 5° Richtlijn 2003/86/EG). Ook last de Richtlijn de mogelijkheid in om materiële voorwaarden te koppelen aan de gezinshereniging, iets waar de VW vóór de hervorming van afzag. Met de omzetting van de Richtlijn kan gezinshereniging bijgevolg afhankelijk worden van voldoende huisvesting, een ziektekostenverzekering en stabiele en regelmatige inkomsten van de gezinshereniger (Art. 7, 1° Richtlijn 2003/86/EG)¹³. Dit impliceert in de eerste plaats een inperking van het recht op gezinshereniging van minder vermogende gezinsherenigers.

De Richtlijn diende tegen uiterlijk 3 oktober 2005 omgezet te worden in nationale wetgeving. Met enige vertraging keurden op 12 en 14 juli 2006 de Kamer, respectievelijk de Senaat de nieuwe hervormingen goed. Op 6 oktober 2006 werd de Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de

¹³ Parlementair dossier 'De gezinshereniging' (dossier nr. 91 – 27.10.2004) http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/biblio/dossier91N.pdf, geraadpleegd op 23/04/2006.

verwijdering van vreemdelingen in het Belgisch Staatsblad publiek gemaakt. De inwerkingtreding van de nieuwe VW moet nog bekrachtigd worden door een Koninklijk Besluit. Tot op vandaag zijn de aanpassingen dus nog niet van kracht (Yalçin e.a., 2006).

De hervormingen produceren een verstrenging op twee niveaus: een opdrijving van de voorwaarden tot gezinshereniging en een verlenging van de termijn waarin controle kan optreden. De minimumleeftijd voor gezinshereniging met een niet-EU burger wordt opgetrokken van 18 naar 21 jaar, behoudens voor die landen waarmee België bilaterale akkoorden afsloot. Voor Marokko, Turkije, Tunesië, Algerije en voormalig Joegoslavië blijft gezinshereniging in principe mogelijk vanaf 18 jaar. Zoals vermeld in 6.3. zal de gezinshereniger in de toekomst moeten beschikken over een voldoende huisvesting, een ziektekostenverzekering en een regelmatig en stabiel inkomen om te voorkomen dat zij ten laste van openbare overheden zullen vallen. Een laatste belangrijke wijziging betreft de verlenging van de controleperiode op gezinshereniging. Gezinsherenigers zullen voortaan drie jaar moeten wachten op een definitieve verblijfsvergunning¹⁴.

De reactie van het Vlaams Minderhedencentrum (VMC) luidt dat de hervorming een onredelijke verstrenging inhoudt, die het fundamenteel mensenrecht op een gezinsleven aan banden legt. Volgens het VMC gaat de combinatie van de verstrenging van de voorwaarden en de verlenging van de controleperiode te ver, aangezien een langere controleperiode de overheid voldoende ruimte biedt om eventuele misbruiken tegen te gaan. Verder duwt de langere periode de nieuwkomer in een afhankelijke positie. De regel installeert met andere woorden ongelijkwaardigheid tussen partners. Gezinsherenigers die macht willen uitoefenen over de partner, kunnen de afhankelijkheidspositie door deze hervorming langer uitbuiten. Een huwelijk kan door deze regel uitmonden in een gedwongen huwelijk, aangezien de nieuwkomer zich verplicht kan voelen om in een huwelijk te blijven, uit vrees om terug naar de herkomstregio gestuurd te worden (Yalçin e.a., 2006).

De verhoogde waakzaamheid in de strijd tegen schijnhuwelijken, valt verder af te lezen aan de Wet van 4 mei 1999 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende het huwelijk. Deze wet beoogt naast een modernisering van een aantal aan het huwelijk voorafgaande formaliteiten, tevens de invoering van enkele maatregelen met betrekking tot schijnhuwelijken. Door de invoering van het nieuwe artikel 146bis in Hoofdstuk I van boek I, Titel V van het Burgerlijk Wetboek, wordt voorzien in een specifieke nietigheidgrond voor schijnhuwelijken. De wet werd verder geconcretiseerd aan de hand van de

¹⁴ Belgisch Staatsblad, 06/10/2006, n° 322, p. 53533. Online beschikbaar op <http://www.staatsbladclip.be/wetten/2006/10/06/wet-2006000760.html>., geraadpleegd op 04/01/2006

omzendbrief van 17 december 1999 en ging van kracht op 1 januari 2000. In deze omzendbrief voorziet de wetgever in een aantal criteria die kunnen duiden op het voorkomen van een schijnhuwelijk (zie Hoofdstuk V). Verder keurde de Ministerraad op 25 oktober 2005 een voorontwerp van wet goed, dat schijnhuwelijken en gedwongen huwelijken strafbaar maakt. Het gaat hier om een toevoeging van een artikel in de VW.

7. Bronnenlijst

Becker, G.S. (1981) *A treatise on the family*. Harvard university press: Cambridge/Londen

Caestecker, F. (2005), *De lappendeken van de huwelijksmigratie, beschouwingen bij de voorgenomen beleidsoriëntering*, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 85-97.

Caestecker, F. & D'hondt, S. (2005), *Migratiebeheer van huwelijksmigratie*, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 47-58.

Coene, G. (2005), *Als schijn bedriegt? Culturele, juridische en politieke normativiteit inzake huwelijksmigratie*, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 37-45.

Deschamps, Luc (2005), *De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt*, in Caestecker, F. (red.), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven: Acco, pp.37-46

Feld, S.L. (1981), *The focused organization of social ties*. *American Journal of Sociology*, vol. 86, nr. 5:1015-1035

Geets, J., Pauwels, F. e.a. (2006), *Nieuwe migranten op de arbeidsmarkt*, HIVA-OASsS: Leuven-Antwerpen

Hooghiemstra, E. (2003), *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Online te raadplegen op:

http://www.scp.nl/publicaties/boeken/903770087X/Trouwen_over_de_grens.pdf

Ingoldsby en Smith (1995), *Families in multicultural perspective*. : The Guildford press: New York/Londen

Ravenstein, E. G. (1889), 'The laws of migration', *Journal of the royal statistical society*, vol. 52: 241-301

Mahnkopf, K. & Gulicová, M. (2004), Marriage Migration in Belgium – A Neglected Aspect of Migration. Country Study. DAPHNE Programme – European Commission

Surra (1990), 'Research and theory on mate selection and premarital relationships in the 1980s', *Journal of Marriage and the Family*, vol. 52: 844-865

Timmerman, C. (2006), Gender Dynamics in the Context of Turkish Marriage Migration: The Case of Belgium, in *Turkish Studies*, 7 (1), p. 125-143.

Van der Heyden, K. (2006), Echtelijke problemen bij Marokkaanse vrouwen, een kwalitatief onderzoek, in Lodewyckx, I, Geets, J. & Timmerman, C. (reds.) (2006), *Marokkaanse huwelijksmigratie*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt).

Williams et al (2006), 'Early 40s and still unmarried. A continuing trend in Thailand', in *International Journal of Comparative sociology*, vol. 47 (2):83-116

Winch, R. F. (1955), 'The theory of complementary need in mate selection: final results of the test of general hypotheses.' *American Sociological Review*, vol. 20: 552-555

Yalçın, H., Lodewyckx, I., Marynissen, R., Van Caudenberg, R. & Timmerman, C. (2006), *Verliefd, verloofd... gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt).

Bronnen van het internet:

Centrum voor Gelijkheid van kansen en racismebestrijding (z.d.), *Geschiedenis van de migraties*,

<http://www.antiracisme.be/nl/educatie/teksten/migratiegeschiedenis.pdf>

<http://europa.eu.int/youreurope/nav/nl/citizens/guides/living/index.html>,

geraadpleegd op 20/04/2006.

Parlementair dossier 'De gezinshereniging' (dossier nr. 91 – 27.10.2004),

http://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/biblio/dossier91N.pdf, geraadpleegd

op 20/04/2006.

Belgisch Staatsblad, 06/10/2006, n° 322, p. 53533. Online beschikbaar op

<http://www.staatsbladclip.be/wetten/2006/10/06/wet-2006000760.html>,

geraadpleegd op 04/01/2006

HOOFDSTUK II DE ONDERZOEKSBENADERING VAN NADERBIJ BEKEKEN

1. Inleiding

In dit deel bespreken we de methodologie van het onderzoek. We geven weer hoe we te werk zijn gegaan bij de verzameling van de gegevens, op basis waarvan we het onderzoek hebben gevoerd. Dit onderzoek is een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek om een zo volledig mogelijke beschrijving te geven van het fenomeen van huwelijksmigratie aan de hand van verschillende gegevensbronnen. We combineren het brede overzicht dat we krijgen uit statistisch datamateriaal met het dieptebeeld dat we krijgen uit de kwalitatieve data. Hieronder beschrijven we in detail de gehanteerde technieken in de verzameling en de exploratie van de kwantitatieve en kwalitatieve gegevens.

2 Methodologie

2.1 Kwantitatief luik

Door de wijze waarop volgmigranten zich in België vestigen, is er vrijwel geen enkele administratie die een volledig zicht heeft op de samenstelling van deze populatie. Visa worden deels door binnenlandse zaken en deels door buitenlandse zaken afgeleverd. Er zijn verschillende type visa, en bovendien kunnen vreemdelingen ook met een visum dat door een andere Europese lidstaat is uitgereikt, naar België komen. Een overzicht van de samenstelling van deze politiek en sociaal belangrijke groep nieuwkomers bestaat niet. Over de socio-economische positie is enkel partiële kennis op basis van kwalitatief onderzoek aanwezig.

In de kwantitatieve hoofdstukken schetsen we een beeld aan de hand van de beschikbare gegevensbronnen. Daarvoor hebben we gebruik gemaakt van diverse bronnen, zowel van bestaand datamateriaal op federaal, Vlaams of stedelijk vlak

(Rijksregister, Nationaal Instituut voor de Statistiek, Dienst Vreemdelingenzaken, Administratie Planning en Statistiek, Centrum voor Bevolking en Gezinsstudie, stedelijke diensten Burgerlijke stand) als van datamateriaal dat met het oog op dit onderzoek aangevraagd werd (Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid). Het is echter geen evidentie een statistisch beeld te schetsen van de migratiestromen. Er worden gegevens bijgehouden met betrekking tot de visa-aanvragen, maar daaruit kan niet geconcludeerd worden dat die personen ook daadwerkelijk instromen. De toegang tot Europa kan voor niet-Europese staatsburgers ook via een ander land verworven worden. Een zelfde maatschappelijk feit, een huwelijk, kan ook verschillende administratieve realiteiten inhouden. Een huwelijk (met een persoon) kan in het buitenland gesloten worden, waarna de bruid of bruidegom geïmporteerd wordt. De potentiële bruid of bruidegom kan evenzeer naar België komen, waar het huwelijk voorbereid en gesloten wordt. Een persoon kan naar België komen en daar 'toevallig' huwen of naar België komen met het oog op een huwelijk. Het is niet altijd even evident een maatschappelijk feit in eenduidige cijfers te vatten. En omwille van de privacywetgeving is het voor een onderzoeksequipe evenmin gemakkelijk om over de voor handen zijnde cijfers te kunnen beschikken.

In het voorliggende onderzoek worden verschillende administratieve bronnen gebruikt. Voor de kwantitatieve analyse van het onderzoek wordt voornamelijk gesteund op cijfers met betrekking tot visa gegevens (Hoofdstuk 3) en gegevens die verkregen zijn via de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (Hoofdstuk 4). Voor de problematiek van de schijnhuwelijken worden cijfers gebruikt die afkomstig zijn van de lokale overheden (hoofdstuk 5).

2.1.1 Data met betrekking tot de visa aanvragen

Er wordt meestal een onderscheid gemaakt tussen 'gezinsvorming' en 'gezinshereniging'. Men spreekt van 'gezinsvorming' wanneer iemand naar België komt 'met het oog op een huwelijk'. Men spreekt van 'gezinshereniging' voor mensen waarvan de band voordien al gevestigd is, door huwelijk of afstamming. Gezinsvormers en gezinsherenigers worden beiden gevat door de term 'volgmigranten'.

In hoofdstuk 3 worden de gegevens die bijgehouden worden bij het afleveren van visa nader beschreven¹⁵. De reden van de aanvraag wordt administratief bijgehouden. In dit onderzoek zijn we vooral geïnteresseerd in de registraties die bijgehouden worden in het kader van *gezinsvorming* of *gezinshereniging*. In tegenstelling tot de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid en het Rijksregister, geven verblijfsvergunningen en visa-gegevens enkel een zicht op

¹⁵ We zijn Luc Declerck van de FOD Buitenlandse Zaken en Nicolas Perrin van de UCL erg dankbaar dat we mochten beschikken over deze gegevens.

de primaire migratiestromen. We weten aan de hand van deze databronnen iets over de persoon in kwestie die een verblijfsvergunning aanvraagt of van de visa aanvrager. Over de hieruit resulterende migratiestromen van de partner, kinderen of de ouders leren deze gegevens ons niets.

In hoofdstuk 3 worden de beschikbare visa-gegevens beschreven en geduid.

2.1.2 Data van de Kruispuntbank van de sociale zekerheid

Zoals reeds gesteld werd, is het door de eigenheid van de visa-reglementering en de immigratiewetgeving niet mogelijk op basis van bijvoorbeeld de visa-gegevens of andere administratieve databanken een accuraat beeld te schetsen van de volgmigratie in België. Door de creatie van de Kruispuntbank als instelling en het Datawarehouse als instrument, bestaat er nu een mogelijkheid om een *schatting* te doen van het aantal volgmigranten in de jaren waarvoor er data beschikbaar zijn en tegelijkertijd een profiel op te stellen van deze personen.

Het deel van de kwantitatieve analyse dat beschreven wordt in hoofdstuk 4, wordt gerealiseerd op basis van gegevens die verkregen zijn na een data-aanvraag bij de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. De onderzoeksploeg heeft op basis van de gegevens van de KSZ een databank samengesteld die afgeleid is van het *Datawarehouse Arbeidsmarkt*. Op basis van de in het datawarehouse aanwezige gegevens kan een schatting gemaakt worden van het aantal nieuwe migranten die met een persoon in België gaan samenwonen en dit voor een aantal jaren waarvoor data aanwezig zijn in het datawarehouse (2000 – 2001 – 2002 – 2003). Deze dataset is uniek in de zin dat dit de eerste maal is dat een dergelijke dataset in België geanalyseerd werd. Met deze analyse kunnen we de bestaande leemte deels opvullen. Op basis van de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid werd een *schatting* gemaakt van de samenstelling van deze groep en werd een beeld geschetst van hun positie in de maatschappij en op de arbeidsmarkt. Door de gehanteerde methodologie zijn we niet in staat met zekerheid te beweren dat deze analyse betrekking heeft op 'huwelijksmigranten'. Om deze zekerheid te hebben is een ruimer onderzoek nodig met verdere koppeling aan andere bestanden. We formuleren wel de hypothese dat de geanalyseerde groep een goede afspiegeling is van de groep huwelijksmigranten.

Met de gevraagde data krijgen we een zicht op het socio-economische profiel van de volgmigranten. Niet alleen de situatie van de betrokken nieuwkomers wordt in kaart gebracht, maar ook de situatie van het gezin waarin ze terecht komen. Voor dit onderzoek werd een algoritme ontwikkeld om nieuwkomers uit het Datawarehouse te kunnen afzonderen en te koppelen aan hun partners (zie lager). Op basis van dezelfde werkwijze werden data aangevraagd voor 3 verschillende jaren, namelijk 2001 – 2002 en 2003. Voor elk individu hebben we 2 meetmomenten: (1) een jaar na het ogenblik dat we ze terugvinden in het systeem

en (2) 31 december 2003. Voor die personen die 1 jaar voor 31 december 2003 teruggevonden worden impliceert dit dat beide meetmomenten dezelfde zijn.

De gevraagde gegevens hebben betrekking op personen die nieuwkomers zijn in België en hun al in België gevestigde partners. Hoe de groepen samengesteld worden wordt beschreven in onderstaand algoritme.

Tabel 2.1 Selectie onderzoekspopulatie

Referentiejaar		2000
Stap 1 ⁽¹⁾	Persoon woont bij ouders of alleen	CMAR CUNM CIPA SING HIPA NFRP OTHR COL
	Persoon woont alleen Hoofd éénoudergezin Ander statuut	
Stap 2	Persoon heeft jaar daarop een partner	MAR0 UNM0 MAR+ UNM+
Stap 3	Die partner is de voorgaande jaren NIET aanwezig in het bestand - niet aanwezig in referentiejaar en er voor: select - aanwezig in referentiejaar of er voor: deselect	
Stap 4	Nationaliteit van de partner -Nationaliteit = Belg : deselect - Nationaliteit is niet Belg: select	
Stap 5	Beide partners krijgen een code indien dit niet voorzien is in het Datawarehouse. Bijvoorbeeld Residerende partner (=referentiepersoon) : RP Nieuwe partner : NP (= migrant)	
Stap 6	Van beide partners : profielgegevens	

Deze stappen worden herhaald voor de jaren 2001, 2002 en 2003. Voor elk individu voorzien we zoals hoger beschreven 2 meetmomenten: (1) een jaar na het ogenblik dat we ze terugvinden in het systeem en (2) 31 december 2003. Voor die personen die 1 jaar voor 31 december 2003 teruggevonden worden impliceert dit dat beide meetmomenten dezelfde zijn.

Het uittekenen van een volledig profiel impliceert dat er naar verbanden tussen verschillende variabelen gespeurd wordt. Er werden univariate, bivariate, en multivariate analysemethoden op de dataset toegepast.

2.1.3 Data met betrekking tot schijnhuwelijken

In hoofdstuk 5 worden cijfers gegeven die afkomstig zijn van de 'Cel Schijnhuwelijken', van de steden Antwerpen en Gent. Het onderzoek focust niet op schijnhuwelijken. Huwelijksmigratie staat centraal in dit onderzoek en het is gekend dat het huwelijk ook als instrument gebruikt wordt om de bestaande immigratiewetgeving te omzeilen. Daarom is het opportuun dit proces mee in het onderzoek op te nemen, zonder het centraal te stellen. Dit hoofdstuk is duidelijk. De cijfers hebben enkel betrekking op de administratieve entiteiten die bevestigd werden in de loop van het onderzoek.

2.2 Kwalitatief luik

Het kwalitatieve luik bestaat uit drie delen. In een eerste deel hebben we een aantal bevoorrechte getuigen bevestigd. Omdat we verschillende groepen bestudeerd hebben uit verschillende herkomstregio's, beoogden we via deze gesprekken op korte tijd een zicht te krijgen op de achtergrond van de verschillende groepen.

Tevens hoopten we dat de bevoorrechte getuigen ons konden toeliden naar een aantal geschikte respondenten. De bevoorrechte getuigen kennen door hun functie het veld en hebben een zicht op wie een representatieve vertegenwoordiger kan zijn voor zijn of haar gemeenschap. We wensen er hierbij op te wijzen dat we met deze interviews niet streven naar statistische representativiteit. Via de interviews en de focusgroepen streven we ernaar om tot een beter begrip te komen van de achterliggende mechanismen die aan de grondslag liggen van het fenomeen van familiehereniging om zo het kwantitatieve datamateriaal meer diepgang te geven.

In een volgend deel hebben we individuele verhalen van mensen uit de verschillende herkomstregio's opgetekend. Dit deel omvat de kern van het kwalitatieve onderzoek. Vanuit deze gesprekken hebben we de meeste van onze analyses gevoerd. In een derde deel hebben we focusgroepen georganiseerd. Tijdens het onderzoek bleek dat de Thaise mensen erg groepsgeoriënteerd waren en liever een groepsgebesprek hadden dan een interview. Ook hebben we met een aantal Turkse vrouwen uit Wallonië een groepsgebesprek georganiseerd.

2.2.1 Interviews met bevoorrechte getuigen

Vanaf het begin van het onderzoek was het duidelijk dat we zicht moesten krijgen op de problematiek van de verschillende doelgroepen. De situatie van de Marokkanen en de Turken verschilt sterk van die van de Filippijnen of de Thai. En hun situatie is dan weer totaal anders van de situatie van de Oost-Europeanen en de Russen. Door contacten met bevoorrechte getuigen uit een aantal organisaties die vertrouwd zijn met de doelgroepen, wilden we zicht krijgen op de specifieke

kenmerken van deze groepen. Tijdens deze gesprekken gingen we vooral op zoek naar inzichten die het individuele niveau overstegen.

Het was onze hypothese dat de verschillende groepen een verschillend profiel hadden. Door de gesprekken met de bevoorrechte getuigen wensten we een zicht te krijgen op deze profielen. De bevoorrechte getuigen hebben we geselecteerd op basis van hun vertrouwde relatie met de doelgroepen. We hebben hen uit verschillende domeinen gerekruteerd. De verschillende velden die ons van belang leken, zijn de volgende:

- de overheid;
- onthaalbureau's;
- NGO's;
- huwelijksbureaus;
- maatschappelijke dienstverlening;
- religieuze instellingen;
- zelforganisaties;
- universiteit;
- opleidingsinstanties;
- maatschappelijk middenveld;

Al deze velden komen in aanraking met één of meerdere van de doelgroepen van dit onderzoek. In totaal hebben we een twintigtal bevoorrechte getuigen bevestigd. Aan deze bevoorrechte getuigen hebben we telkens ons onderzoek voorgesteld. Vervolgens hebben we hen bevestigd over hun werking met betrekking tot de verschillende groepen. Wat doen zij juist voor de verschillende groepen? Ten slotte hebben we gepolst naar de verschillen en gelijkenissen tussen de verschillende groepen. Het uitgebreide interviewschema dat we gebruiken hebben bij de interviews van de bevoorrechte getuigen, is terug te vinden in bijlage.

We hebben ervoor geopteerd om de verworven inzichten uit deze gesprekken niet apart te rapporteren. Wat we uit deze gesprekken geleerd hebben, hebben we mee opgenomen bij de beschrijving van de verschillende groepen. Daarnaast hebben we deze inzichten verwerkt doorheen het ganse onderzoeksrapport.

Naast een informatiefunctie, hadden deze bevoorrechte getuigen ook een toeleidingsfunctie. Bij aanvang van het onderzoek wisten we dat we de verschillende nationaliteiten zonder specifieke toeleiders niet of moeilijk zouden kunnen bereiken. Vooral de Russen staan bekend als een gesloten gemeenschap, waar je als buitenstaander niet zomaar toegang toe hebt. Ook voor de Thai bleek het niet evident om zomaar respondenten aan te spreken. We hebben onze bevoorrechte getuigen dan ook telkens gevraagd of ze mensen kenden die tot de doelgroep behoorden en die eventueel bereid zouden zijn om een interview toe te staan.

In de onderstaande tabel geven we weer uit welk veld en organisatie de bevoorrechte getuigen afkomstig zijn. Tevens wordt in de tabel aangeduid of de contacten aanleiding hebben gegeven tot een interviewmoment met een respondent uit één van de doelgroepen.

Tabel 2.2 Contact met bevoorrechte getuigen

Velden	Organisatie of instelling	Naam contactpersoon	Aanleiding tot een interview
Overheid	Cel Schijnhuwelijken Antwerpen	Frank Beyens	
	Cel Schijnhuwelijken Gent	Ingrid Debels	
	Federale gerechtelijke politie, centrale dienst mensenhandel	Wim Bontinck	
Onthaalbureau	Onthaalbureau Mechelen	Khoungh Adriaensens	X
	Onthaalbureau Kortrijk	Marina Bebicheva	X
NGO	Intal	Wim de Ceukelaire	
	Huwelijksbureau	Richard Adriaansens	
Maatschappelijke dienstverlening	OCMW Antwerpen	Monica De Coninck	
	OCMW Antwerpen	Myriam Bouzid	
Religieuze instellingen	Thaise tempel	Waldimar Van der Elst	X
	Thaise tempel	Frank Van Gelder	x
	Thaise tempel	Abbot	
	Filippijnse kerk	Pastor Ronny	X
	Russisch-orthodoxe kerk Antwerpen	Omer Andrei	
Zelforganisatie	Koepel van Russisch sprekkenden Antwerpen	Galina Matushina	X
	KPA (Kempen Philippines Association)	Rudy Luckx	
Universiteit	UCL	Thierry Eggerickx	
	KUL	Kathlijn Malfliet	
Opleiding	Poolse school Sint Jan Berchmanscollege Antwerpen	Jolla X	X
Krant	Gazetka, Poolse krant in België	Izabela X	

Bron: Eigen onderzoeksgegevens

2.2.2 Interviews met respondenten

Voor het kwalitatief onderzoek opteren we voor het verzamelen van biografische data aan de hand van diepte-interviews. Dit materiaal geeft ons de mogelijkheid om de levensloopbaan van de respondent, in relatie tot het huwelijk te analyseren.

De onderzoekspopulatie waar we ons in dit onderzoek op gericht hebben, hebben we opgedeeld naar nationaliteit. We hebben een onderscheid gemaakt tussen

Marokkanen, Turken, Thai, Filippino's, Russen en Oost-Europeanen. Voor de laatste groepen hebben we actief nieuwe respondenten gezocht om hen te interviewen. Wat betreft de situatie van Marokkaanse en Turkse volgmigranten hebben we, op één focusgroep na in Wallonië, gebruikt gemaakt van bestaand onderzoeksmateriaal (Timmerman, e.a. 2000, Lodewyckx e.a., 2006; Yalcin e.a., 2006).

De focus tijdens deze interviews ligt op de dynamieken die inspelen op de huwelijksmigratie. Het levenslopperspectief kenmerkt zich door haar opzet om veranderingen gedurende het leven te begrijpen (zowel de oorzaken, processen en gevolgen) door de interactie van verschillende invloeden op macro-, meso- en microniveau. De onderliggende hypothese is dat alleen een longitudinale analyse de dynamieken kan begrijpen die leiden tot een specifieke situatie op een specifiek moment in de tijd. Tijdens een gesprek kan je met de persoon door zijn of haar herinneringen wandelen tijdens bepaalde fasen van zijn of haar leven om zo tijdens de analysefase een aantal zaken met elkaar te verbinden.

Methodologisch streven we met deze kwalitatieve interviews niet naar representativiteit. In het kwantitatieve luik pogen we dit wel. De interviews moeten ons toelaten om te komen tot een beter begrip en analyse van de achterliggende mechanismen die aan de grondslag liggen van huwelijksmigratie. In die zin is de kwantitatieve en kwalitatieve benadering complementair en noodzakelijk om tot een volledig begrip van het fenomeen te komen.

Tijdens de gesprekken hebben we gefocust op de factoren die de keuze voor de buitenlandse huwelijkspartner mee hebben bepaald en op de wijze waarop beide partners elkaar hebben leren kennen. Tijdens het gesprek hebben we deze vragen gekaderd binnen het ruimere biografische migratieverhaal. Volgende aspecten werden bevraagd: gender, opleiding, motief voor gezinshereniging, leeftijd, vestigingspatronen, tewerkstelling, deelname aan sociaal culturele activiteiten, deelname aan bepaalde beleidsprogramma's in land van herkomst en België, het verschil tussen de verwachtingen en de realiteit, ... Voor de uitgebreide topiclijst met de items die we tijdens de gesprekken behandeld hebben, verwijzen we u door naar bijlage.

De meeste van de interviews werden opgenomen en integraal uitgetypt. Voor we de interviews opnamen, hebben we steeds de toestemming gevraagd aan de respondent of we het gesprek mochten opnemen. Slechts in een beperkt aantal gevallen gaf de respondent te kennen dat zij liever niet had dat er een opname gemaakt werd. We hebben de respondenten ook de garantie gegeven dat we de interviews volledig anoniem zouden verwerken. De meeste van de interviews werden niet in het Nederlands gerealiseerd, maar op vraag van de respondent in het Engels.

2.2.3 Focusgroepen

Naast interviews met individuele respondenten, hebben we ook een drietal focusgroepen gedaan. In de loop van het onderzoek werd het duidelijk dat de Thaise vrouwen liever in groep spreken dan alleen. Het was dan ook aangewezen om met hen een aantal groepsgesprekken te organiseren. Bij al deze focusgroepen was een tolk aanwezig, om de vragen en antwoorden indien nodig te vertalen.

Voor de Thaise vrouwen zijn er twee focusgroepen doorgegaan, één in Antwerpen en één in Roeselare. De focusgroep in Antwerpen bestond uit vrouwen die relatief goed Nederlands spraken, een opleiding hadden genoten en reeds enige tijd in België waren. De vrouwen in de focusgroep te Roeselare echter spraken niet zo goed Nederlands, waren eerder laagopgeleid en waren nog niet zo lang in België.

Tabel 2.3 geeft een beschrijving van de deelnemers aan deze Thaise focusgroepen.

Tabel 2.1 Profielgegevens deelnemers Thaise focusgroepen

Nr.	National.	Leeftijd	Opleiding	Tijd in België	Woonplaats	Plaats interview
9	Thais	44	Hoger onderwijs	8,5 jaar	Antwerpen	Antwerpen
10	Thais	51	Lager onderwijs	25 jaar	Mechelen	Antwerpen
11	Thais	37	Universiteit	8,5 jaar	Antwerpen	Antwerpen
12	Thais	28	Middelbaar	6 jaar	Antwerpen	Antwerpen
13	Thais	38	MBA	1,5 jaar	Antwerpen	Antwerpen
14	Thais	40	'College'	15 jaar	Antwerpen	Antwerpen
25	Thais	36	Lager onderwijs	7 maanden	?	Roeselare
26	Thais	52	Universiteit	10 maanden	?	Roeselare
27	Thais	24	Lager onderwijs	2 jaar	?	Roeselare
28	Thais	26	Middelbaar onderwijs	1 jaar	?	Roeselare
29	Thais	30	Lager onderwijs	5 maanden	?	Roeselare
30	Thais	?	?	?	?	Roeselare

Bron: Eigen onderzoeksgegevens

Ook hebben we een focusgroep gedaan met een zestal Turkse vrouwen in Wallonië. Deze focusgroep werden georganiseerd om eventuele verschillen tussen de situatie van Turkse vrouwen in Wallonië en Vlaanderen op het spoor te komen. Uit dit groepsgesprek kwamen een aantal interessante bevindingen naar voren. De belangrijkste conclusie uit dit gesprek was echter dat we op basis van dit groepsgesprek geen uitspraken kunnen doen over verschillen tussen de beide landsdelen.

Tabel 2.4 Profielgegevens deelnemers Turkse focusgroep

Nr.	National.	Leeftijd	Opleiding	Tijd in België	Woonplaats	Plaats interview
40	Turks	34	Lager onderwijs	?	Chapelle-Les-Hairlemont	Chapelle-Les-Hairlemont
41	Turks	29	Lager onderwijs	10 jaar	Chapelle-Les-Hairlemont	Chapelle-Les-Hairlemont
42	Turks	29	Lager onderwijs	11 jaar	Chapelle-Les-Hairlemont	Chapelle-Les-Hairlemont
43	Turks	22	Lager onderwijs	3 jaar	Chapelle-Les-Hairlemont	Chapelle-Les-Hairlemont

Bron: Eigen onderzoeksgegevens

We hadden gepland om ook nog een focusgroep te doen met Marokkaanse vrouwen. Door de vakantieperiode en de ramadan, bleek het moeilijk te zijn deze te laten doorgaan. Daarenboven kwamen we tot de vaststelling dat de vergelijking tussen Vlaanderen en Wallonië een onderzoek op zich betreft, omdat de socio-economische context waarin de migranten terechtkomen, totaal verschillend is. We hebben dan ook besloten om de vergelijking tussen Vlaanderen en Wallonië grotendeels te beperken tot de kwantitatieve gegevens.

2.2.4 Aantal respondenten

Wat betreft het aantal diepte-interviews steunen we op ‘theoretische saturatie’, een concept uit de *‘Grounded theory approach’* ontwikkeld door Glaser en Strauss (1967). Volgens hen gaan dataverzameling en analyse hand in hand en zijn het geen strikt gescheiden fases in een kwalitatief onderzoek. Aan de hand van de analyse van enkele interviews is de onderzoeker in staat om beslissingen te nemen over bijkomende verzameling van data. De bedoeling is om aan de hand van de analyse van bijkomende data die niet of niet volledig in overeenstemming zijn met de eerste versies van een theorie, de theorie verder te ontwikkelen.

Dit proces wordt aangeduid met de term ‘theoretical sampling’, een werkwijze die uiteindelijk moet leiden tot een gegronde theorie die het onderzochte sociale fenomeen uitvoerig verklaart. Het verzamelen van materiaal wordt beëindigd wanneer er ‘theoretische saturatie’ optreedt, dus wanneer een verdere dataverzameling en -analyse geen substantiële verandering meer zou aanbrengen in de ontwikkelde theorie. Met andere woorden, je stopt met interviewen als je denkt dat je uit het interviewmateriaal geen nieuwe informatie meer kan halen.

Tabel 2.5 toont een beschrijving van de karakteristieken van respondenten met wie we een diepte interview hebben gedaan.

Tabel 2.5 Profielgegevens respondenten individuele interviews

Nr.	Nationaliteit	Leeftijd	Opleiding	Tijd in België	Woonplaats
1	Oezbekistaans	?	Universiteit	7 jaar	Antwerpen
2	Oekraïens	27	Universiteit	4 jaar	Oostende
3	Pools	52	Universiteit	25 jaar	Genk
4	Wit-Russisch	45	Universiteit	9 jaar	Hoboken
5	Pools	54	Universiteit	25 jaar	Putte
6	Pools	52	Universiteit	6 jaar	Genk
7	Thais	44	Hoger onderwijs	8,5 jaar	Antwerpen
8	Kirgistaans	26	Hoger onderwijs	1,5 jaar	Kortrijk
15	Pools	22	Middelbaar onderwijs	3 maand	Kortrijk
16	Russisch	29	Universiteit	9 maand	Tielt
17	Filippijns	24	?	8 maand	Izegem
18	Filippijns	28	?	6 maanden	Roeselare
19	Russisch	45	Middelbaar onderwijs	7 jaar	Rossem (Meise)
20	Filippijns	27	Middelbaar onderwijs	5 jaar	Oostende
21	Thais	48	Universiteit	14 jaar	Mechelen
22	Filippijns	39	Universiteit	6 jaar	Kessel-Lo
23	Filippijns	57	Universiteit	22 jaar	Leuven
24	Filippijns	49	Middelbaar onderwijs	23 jaar	Boutersem
31	Filippijns	?	Middelbaar onderwijs	?	Heist op den Berg
32	Pools	34	Universiteit	3 jaar	Heverlee
33	Filippijns	38	Universiteit	1 jaar	Beselare
34	Filippijns	31	Hoger onderwijs	3 maand	Beselare
35	Russisch	50	Universiteit	2 jaar	Engis (Wallonië)
36	Russisch	32	Universiteit	7 jaar	De Pinte
37	Russisch	38	Universiteit	9 jaar	Brugge
38	Russisch	43	Universiteit	2 jaar	Moeskroen (Wallonië)
39	Pools	39 jaar	Middelbaar onderwijs	7 jaar	Brasschaat

Bron: Eigen onderzoeksresultaten

In totaal hebben we van een 27-tal respondenten een diepte-interview afgenomen. Samen met de respondenten van de focusgroepen, hebben we 43 huwelijksmigranten gesproken. In onze steekproef van respondenten streefden we geen statistische representativiteit na. Dat neemt niet weg dat we gepoogd hebben om diverse groepen aan het woord te laten.

2.2.5 Analyse van de interviews

Omdat het hier een erg groot aantal interviews betreft, hebben we ervoor geopteerd om de interviews te verwerken aan de hand van een kwalitatief dataverwerkingsprogramma (NVivo). Dit programma laat toe om het interview

materiaal te coderen aan de hand van een aantal trefwoorden. Zo kan je het onderzoeksmateriaal beter ordenen en reduceren. Op basis van de aangemaakte coderingen kan je vervolgens selecties maken van bepaalde codes, nagaan bij welke groepen deze codes het meeste voorkomen, enzovoort.

Deze coderingen en hergroeperingen vormen het uitgangspunt van de analyse van de beschikbare data. Wat de keuze van trefwoorden en coderingen betreft, zijn we zowel op een inductieve als een deductieve wijze te werk gegaan. We zijn vertrokken van de tekstfragmenten en hebben daar codes vanuit de tekst aan toegekend. Vervolgens hebben we de interviews ook gecodeerd aan de hand van interviewschema's.

3. Bronnenlijst

Glaser, B & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory*. New York: Aldine De Gruyter.

Lodewyckx, I, Geets, J. & Timmerman, C. (2006). *Aspecten van Marokkaanse huwelijksmigratie en Marokkaans familierecht*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Timmerman C., van der Heyden K., Ben Abdeljelil Y. & Geets, J. (2000), *Marokkaanse en Turkse nieuwkomers in Vlaanderen*, UFSIA: Antwerpen

Geets, J., Van der Heyden, K. & Timmerman, C. (2005), *Nieuwkomers in Vlaanderen*, (OASeS - werkdocument), Antwerpen: UA - OASeS. <http://www.ua.ac.be/OASeS>.

Yalcin, H, Lodewyckx, I, Marynissen, R. & Timmerman, C. (2006). *Verliefd, verloofd...gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

HOOFDSTUK III EEN KWANTITATIEVE VERKENNING VAN DE VISA GEGEVENS

1. Inleiding

België wordt op Europees niveau wel eens afgeschilderd als een goede leerling als het op migratiestatistieken aankomt (Perrin en Poulain, 2006). Het is inderdaad zo dat er in België diverse administratieve bronnen beschikbaar zijn, die ons iets leren over de migratiebewegingen tussen België en het buitenland.

Eenzijds zijn er de gegevens van de KSZ en van het Rijksregister. Deze gegevens laten in principe toe om de migratiegeschiedenis te reconstrueren van een persoon van vreemde origine die hier toekomt en partner, kinderen en/of ouders laat overkomen. Aan de hand van deze gegevens krijgen we een zicht op de migratiestromen. Deze data schetsen een beeld van wie wanneer België binnenkomt en welke migratiestromen daaruit voortvloeien. Aan de hand van deze data kunnen we een beeld krijgen van de secundaire migratiestromen.

Anderzijds zijn er ook de gegevens die bijgehouden worden bij het afleveren van de een verblijfsvergunning of bij het afleveren van visa. De reden van de aanvraag van een visum wordt administratief bijgehouden. Deze data kunnen eveneens geraadpleegd worden. In ons geval zijn we vooral geïnteresseerd in de registraties die geboekstaafd staan onder de noemer van gezinsvorming of gezinshereniging. In tegenstelling tot de gegevens van de KSZ en het Rijksregister, geven verblijfsvergunningen en visagegevens enkel een zicht op de primaire migratiestromen. We weten aan de hand van deze databronnen enkel iets over de persoon in kwestie die het visum aanvraagt en ontvangt. Over de hieruit resulterende migratiestromen van de partner, kinderen of de ouders leren deze gegevens ons niets.

Deze twee belangrijke administratieve databronnen laten toe om het fenomeen van familievorming en -hereniging in zijn totaliteit te bestuderen. Samen kunnen

beide gegevensbronnen ons een mooi beeld geven van wie de familievormers en familieherenigers juist zijn.

In dit hoofdstuk bespreken we enkel de visagegevens, zoals ze aangeleverd worden door de FOD Buitenlands zaken¹⁶. De gegevens uit de KSZ en het Rijksregister worden in een ander hoofdstuk besproken.

In dit hoofdstuk geven we eerst wat achtergrond bij de visagegevens. We bespreken kort de limieten bij het gebruik van deze gegevens wat gezinsvorming en gezinshereniging betreft. Vervolgens geven we een algemeen beeld op de visagegevens. Wat zijn de meest voorkomende redenen om een visum aan te vragen? Bij welke nationaliteiten vinden we de meeste visa aanvragen terug? Ten slotte kijken we in de twee afsluitende paragrafen specifiek naar het fenomeen familiehereniging. We trachten een drietal vragen te beantwoorden? Welke nationaliteiten vragen allemaal een visum voor gezinsvorming of gezinshereniging aan? Hoe groot is het aandeel gezinsvormers en gezinsherenigers op het totaal aantal afgeleverde visa? En wat is daar het aandeel vrouwen in?

2. Beperkingen visa gegevens

De FOD Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de registratie van de asielaanvragen, voor het onderzoek en voor de aflevering van de visa. Negatieve beslissingen vallen onder de jurisdictie van de Dienst Immigratie. Bij elke aanvraag, toekenning of weigering, volgt een registratie waarbij een aantal gegevens wordt bijgehouden, zoals de leeftijd, het geslacht, de nationaliteit, de plaats van aanvraag, de datum van aanvraag, het type van visum, de reden van migratie/bezoek, datum van de beslissing, de beslissing, etcetera.

Al deze variabelen kunnen bij het fenomeen van gezinsvorming en gezinshereniging bestudeerd worden. Toch dragen de visagegevens een aantal inherente beperkingen in zich. Zo is een visum niet verplicht voor alle landen. Dat betekent dus dat we voor personen afkomstig uit landen waar geen visumverplichting geldt, geen gegevens hebben. Concreet komt het erop neer dat bijvoorbeeld Polen, Bulgaren, Roemenen, etcetera geen visum nodig hebben om naar België te komen, terwijl mensen uit Oekraïne, Thailand, de Filippijnen en de Russische Federatie wel een visum nodig hebben.

Ook kunnen EU-burgers met een Belg huwen, zonder daarbij een visum aan te vragen. Getrouwde koppels moeten zich wel inschrijven bij de desbetreffende

¹⁶ We zijn Luc Declerck van de FOD Buitenlandse Zaken en Nicolas Perrin van de UCL erg dankbaar in het ter beschikking stellen van deze gegevens.

gemeente, maar vooralsnog is er geen gecentraliseerde toegankelijke informatiebron die ons meer kan leren over deze fenomenen.

Huwelijksmigratie binnen de EU ontsnapt dus voor een deel aan de statistische registratie. Mede daardoor kunnen de visagegevens ons slechts een gedeeltelijk beeld geven over het fenomeen van familiehereniging.

Bovendien is de kwaliteit van de registratie van de reden voor aflevering van het visum suboptimaal. De registratie verloopt in het algemeen correct, maar nog niet perfect. Momenteel zouden nog niet alle aanvragen systematisch doorgegeven worden, omdat een aantal consulaten nog niet over aansluiting op het Internet beschikt.

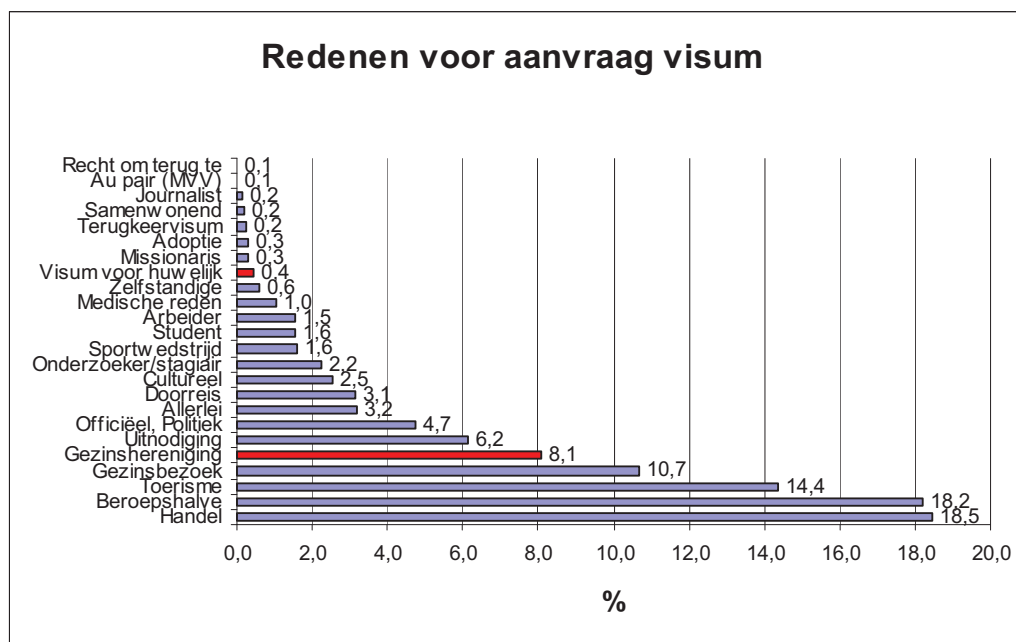
Ook betekent de aflevering van een visum niet automatisch dat het visum ook effectief gebruikt wordt. Daarenboven zijn er buitenlanders die het land binnenkomen zonder visum of met een ander type visum (bijvoorbeeld kort verblijf, student, etcetera) en hun situatie trachten te regulariseren eens ze in België zijn.

Deze opmerkingen wijzen naar de beperkingen van de gegevens. Dat betekent niet dat deze gegevensbron niet bruikbaar zou zijn, integendeel. Een aanvraag van een visum is vaak de eerste stap die men zet waaruit de migratie-intentie blijkt. Het effectief verwerven een visum is vaak de laatste stap alvorens effectief naar België te migreren. Beide stappen (aanvraag, verwerving van een visum) zijn sleutelmomenten in de persoonlijke migratiegeschiedenis van de immigrant, die ons belangrijke inzichten kunnen opleveren. De gegevens die wij presenteren, tonen enkel de effectief afgeleverde visa.

3. Wie vraagt welke visa aan?

Voor we dieper ingaan op de gezinsvormers en de gezinsherenigers, schetsen we een algemeen beeld van de visa aanvragers. Visa kunnen om uiteenlopende redenen afgeleverd worden (CGKR, 2006). In de onderstaande figuur geven we het procentuele aandeel weer van de verschillende redenen.

Figuur 3.1 Redenen voor aanvraag van een visum

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

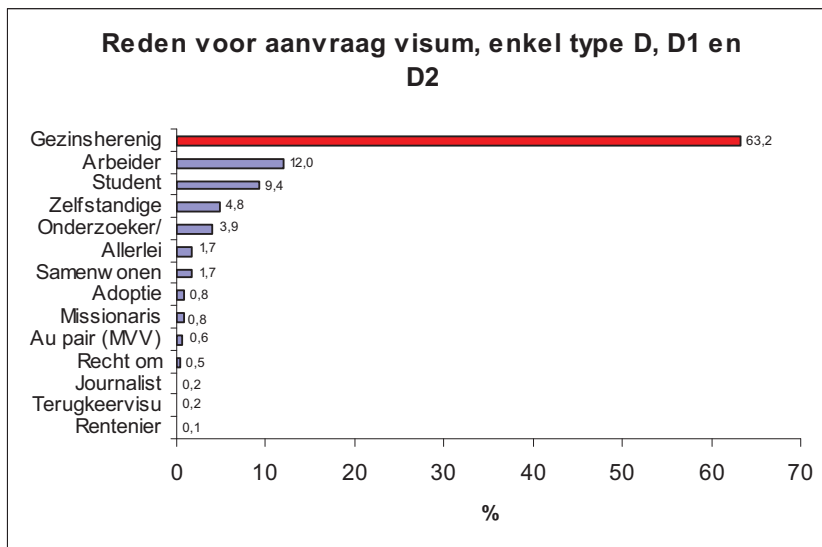
De meeste afgiften van visa gebeuren omwille van handelsmissies, beroepshalve en vanwege toerisme. Samen zijn ze goed voor meer dan de helft van alle visa die worden afgeleverd.

Opvallend is dat gezinshereniging pas op de vijfde plaats terug te vinden is als reden. En de aanvraag voor een visum voor een huwelijk vinden we pas terug op de zeventiende plaats. Gezinshereniging en visa voor huwelijken staan samen slechts in voor 8,5% van alle visa afgiften. In het totaal aantal afgeleverde visa spelen de visa voor gezinsvorming en gezinshereniging eerder een beperkte rol.

Als we echter enkel rekening houden met de visa van lange termijn (visa type D, D1 en D2) en nagaan hoe belangrijk gezinshereniging hierin is, stellen we vast dat gezinshereniging van de vijfde naar de eerste plaats wipt¹⁷.

¹⁷ In het kwalitatieve luik van dit onderzoek focussen we vooral op huwelijksmigratie. We willen er hierbij op wijzen dat gezinshereniging meer dan enkel hereniging in het kader van een huwelijk. NL ook ascendenten en descendenten kunnen naar België komen in het kader van gezinshereniging.

Figuur 3.2 Reden voor aanvraag van een visum, enkel voor visa type D, D1, D2

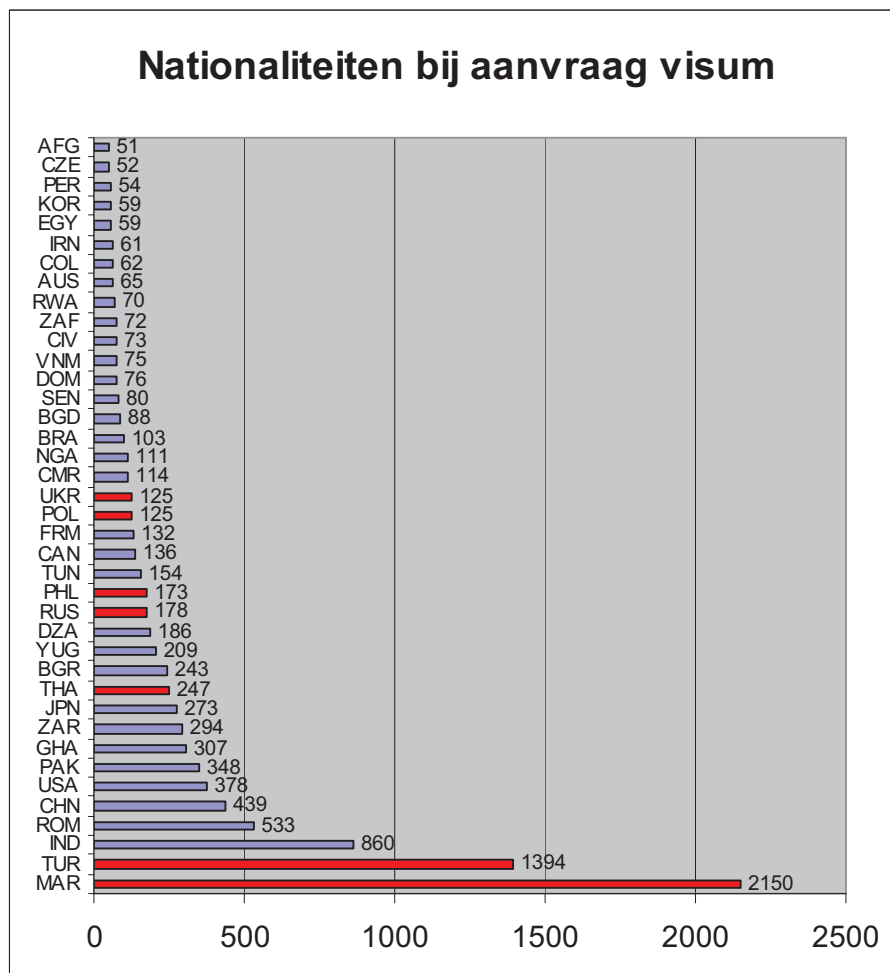

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

Indien we enkel de visa op lange termijn bekijken, namelijk de visa die een verblijf van meer dan 90 dagen toelaten, valt op dat gezinshereniging de hoofdmoot uitmaakt van de aangevraagde visa op lange termijn. Bijna twee derde van alle visa die afgeleverd worden op lange termijn, betreffen visa in het kader van gezinshereniging. De visa voor het afsluiten van een huwelijk vinden we in deze rangschikking niet terug, omdat het hier een visum voor een kort verblijf betreft.

Welke nationaliteiten vinden we allemaal terug bij diegenen die een visum ontvangen? We kijken enkel naar die visa die een verblijf van lange duur toelaten (visa van het type D, D1 en D2). De nationaliteiten waar we in dit onderzoek in het bijzonder aandacht aan besteden, hebben we in het rood aangeduid.

Figuur 3.3 Nationaliteiten bij aanvraag visum op lange termijn (visum D, D1 en D2)

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

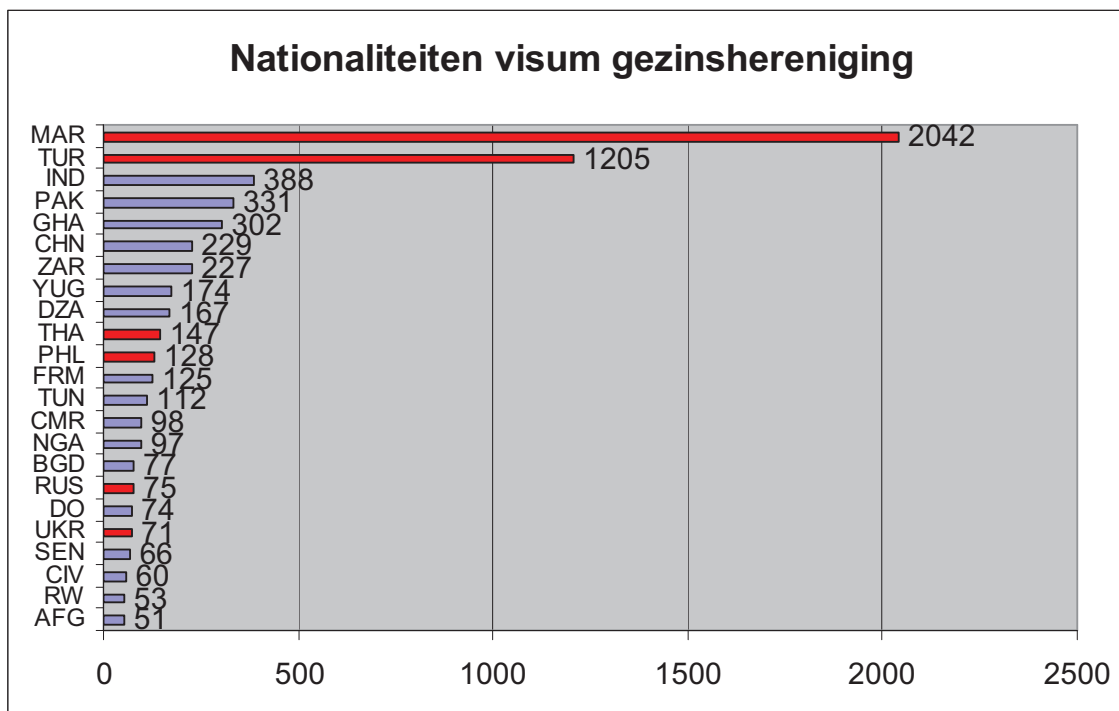
De overgrote meerderheid van de visa aanvragers voor België bestaat uit Marokkanen en Turken. Samen maken beide nationaliteiten ongeveer één derde van alle visa aanvragen op lange termijn uit. Niet onbelangrijk in absolute aantallen zijn ook de Indiërs en de Roemenen. Tijdens de laatste jaren is de immigratiestroom uit deze landen gestaag gestegen. De overige groepen waar wij in dit onderzoek op gefocust hebben, de mensen uit Thailand, de Filippijnen, Rusland, Polen, Oekraïne vinden we zowat in de middenmoot terug.

Wij zijn voor dit onderzoek echter niet geïnteresseerd in alle aanvragers van een visum, enkel in diegenen die een visum hebben ontvangen in het kader van gezinsvorming – of hereniging. Vandaar dat we hieronder specifiek deze groepen onder de loupe nemen.

4. Gezinsherenigers

In eerste instantie kijken we naar de gezinsherenigers. Welke nationaliteiten vinden we bij hen vooral vertegenwoordigd? Ook hier hebben we de groepen die wij specifiek bekijken in dit onderzoek, in het rood aangeduid.

Figuur 3.4 Nationaliteiten bij aanvraag van een visum voor gezinshereniging, gegevens 2005

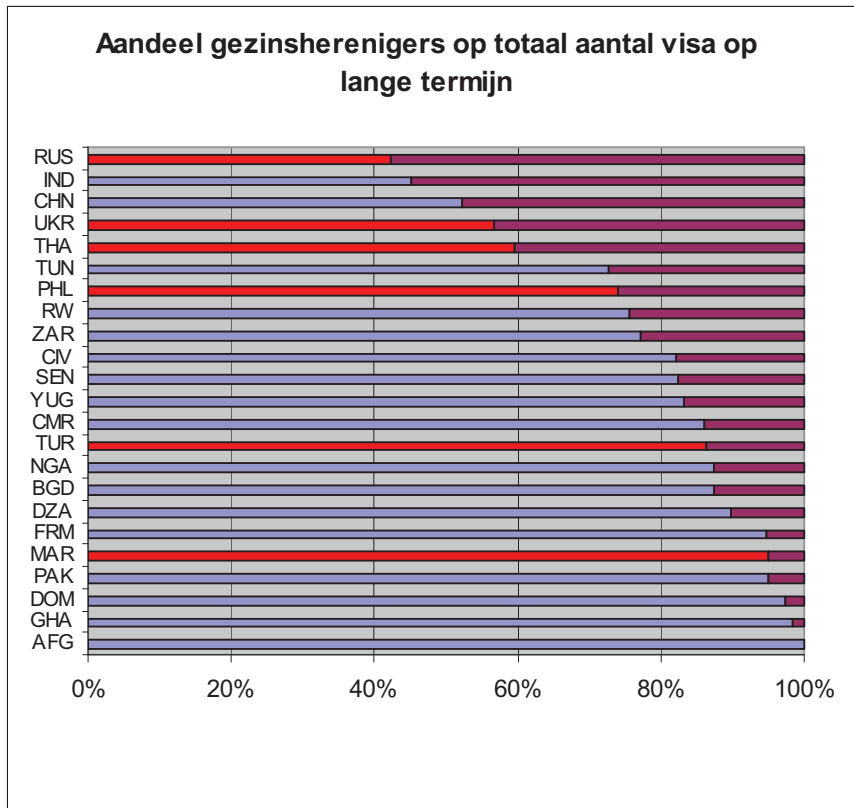
Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

In absolute termen springen er de twee klassieke groepen namelijk Marokkanen en Turken uit. Dat is niet verrassend. Hierboven hebben we reeds gezien dat zij de grootste groep van visa aanvragers uitmaken. Aan hen worden de meeste visa afgeleverd. Ook wat de visa voor gezinshereniging betreft, vormen zij de grootste groep. Thailand en de Filippijnen vinden we op plaats tien en elf in de rangschikking terug, terwijl Rusland en Oekraïne achteraan te vinden zijn. We willen er hierbij ook op wijzen dat visa in het kader van gezinshereniging niet enkel afgeleverd worden aan de partners maar ook aan de (mogelijke) kinderen van de buitenlandse partner. We mogen dus niet van de verkeerde veronderstelling uitgaan dat deze cijfers enkel spreken over de buitenlandse partners.

Hierboven hebben we de absolute aantallen weergegeven. Maar we zijn niet enkel geïnteresseerd in de absolute aantallen. De vraag is of we een verschillend beeld van de groep krijgen, indien we niet enkel naar de absolute aantallen maar ook

naar de relatieve aantallen kijken? Vandaar dat we nagegaan zijn hoe groot de stroom van visum aanvragers uit de verschillende landen is in het kader van gezinshereniging in vergelijking met het totaal aantal aangevraagde visa op lange termijn.

Figuur 4.5 Aandeel gezinsherenigers in totaal aantal afgeleverde visa, gegevens voor 2005

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

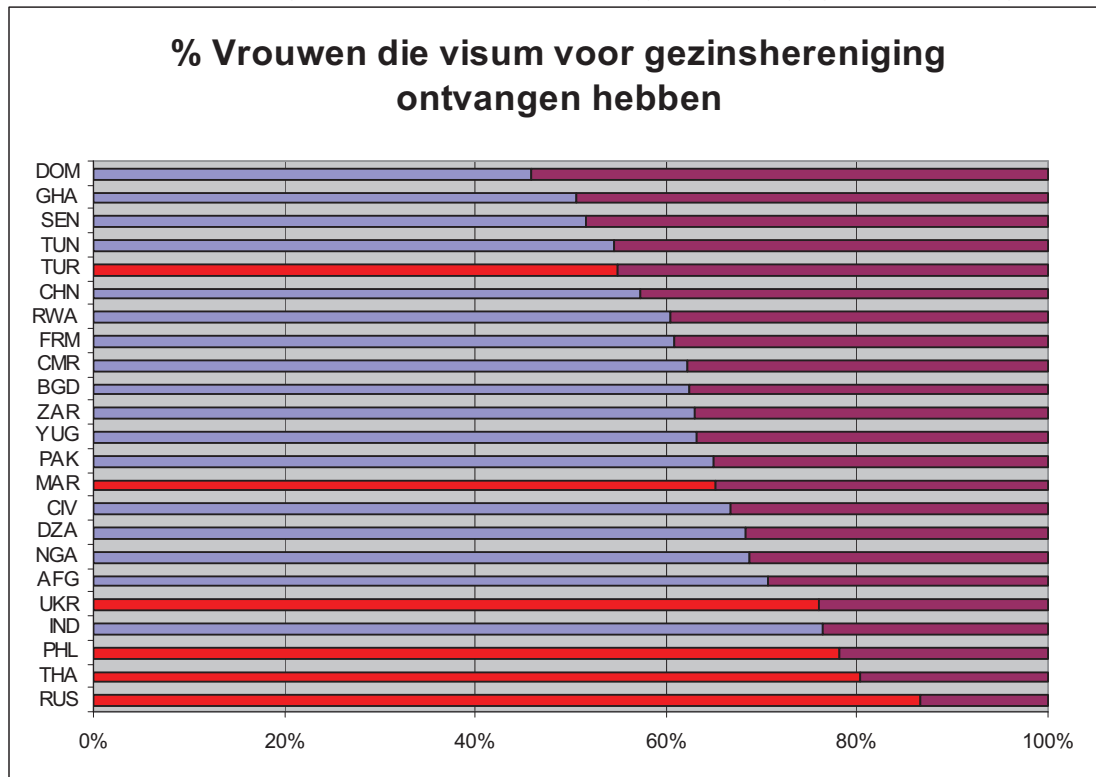
In deze tabel geven de blauwe staven het percentage gezinsherenigers aan op het totaal aantal visa op lange termijn. De percentages van de groepen die wij specifiek bestudeerd hebben, zijn in het rood aangeduid. Een aantal zaken vallen op in deze tabel. Ten eerste hebben Marokko en Turkije ogenschijnlijk hun hegemonie verloren. Afghanistan en de Dominicaanse republiek scoren hoog. Dit heeft echter te maken met de kleine absolute aantallen (51 voor Afghanistan en 74 voor de Dominicaanse republiek). Het zou wetenschappelijk aanvaardbaar zijn om hen uit de analyse te weren.

Ghana en Pakistan scoren echter ook hoog wat de proportie gezinsherenigers betreffen. En bij hen vinden we eerder hoge absolute aantallen terug. Voor Ghana blijken quasi alle visa aanvragen voor gezinshereniging te zijn. Het betreft hier ongeveer 50% mannen en 50% vrouwen. Tot nu toe is dit fenomeen van Ghanese

volgmigratie nog niet uitgebreid bestudeerd. Hier ligt nog een interessante piste voor verder onderzoek.

Voor Pakistan gebeuren 95% van de visa aanvragen in het kader van gezinshereniging. Twee derde van de visa aanvragers zijn vrouwen en één derde mannen. Na deze twee landen, volgt Marokko dan op de 'eigenlijke derde plaats'. Turkije volgt op de tiende plaats met 87%. Voor de Filippijnen zijn 74% van de visa aanvragen in het kader van gezinshereniging. Voor de Thai blijkt dit op 60% te liggen, voor de Oekraïners op 57% en voor de Russen op 42%. Voor deze laatste groepen vindt een aanvraag van een visum dus niet exclusief plaats in het kader van gezinshereniging.

Kijken we echter naar de verdeling per geslacht van de afgeleverde visa voor gezinshereniging, komt duidelijk het vrouwelijke profiel van de migranten naar voren voor die landen die wij in dit onderzoek uitgebreid bestudeerd hebben. In deze tabel geven de blauwe staven het percentage van vrouwen weer die een visum voor gezinshereniging hebben ontvangen. De paarse staven duiden op het percentage mannen dat een visum voor gezinshereniging heeft ontvangen. De percentages van de vrouwen in de door ons bestudeerde groepen hebben we in het rood aangeduid.

Figuur 4.6 Percentage vrouwen die een visum voor gezinshereniging hebben ontvangen

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

Bij vijf landen ligt het aandeel vrouwelijke migranten die omwille van gezinshereniging een visum hebben aangevraagd duidelijk boven de 70%. Dit wijst voor deze landen op een duidelijke trend van de feminisering van de migratiestromen. De hoofdmoot van de gezinsherenigers uit Rusland, Thailand, de Filipijnen, India en Oekraïne blijkt van het vrouwelijke geslacht te zijn. Vandaar dat we in dit onderzoek specifiek aandacht besteed hebben aan deze groepen, uitgezonderd India.

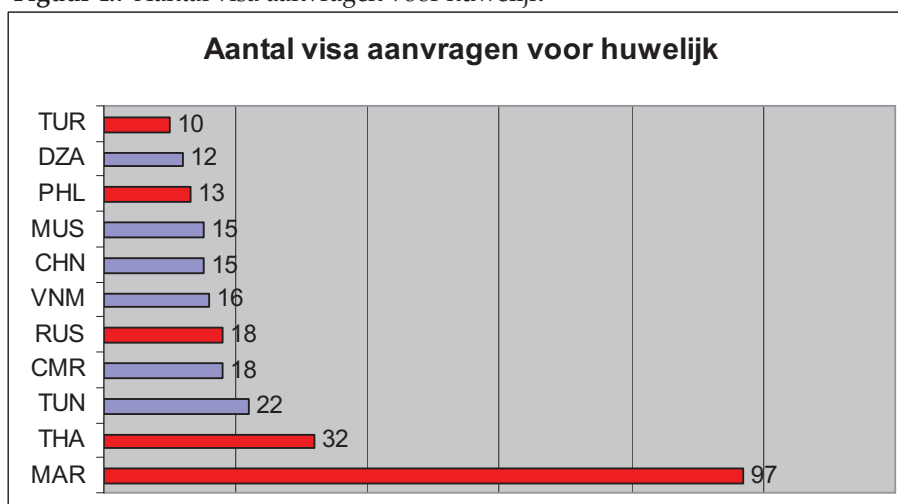
5. Gezinsvormers

We hebben een vergelijkbare analyse gemaakt voor de visa in verband met een huwelijksaanvraag. Het is opvallend dat de absolute aantallen van afgeleverde visa voor gezinsvorming erg laag liggen in vergelijking met de absolute aantallen voor gezinshereniging. Voor statistische analyses kunnen kleine aantallen binnen de verschillende groepen problematisch zijn. We moeten dus oppassen met de interpretatie van deze cijfers. Toch presenteren we ze, omdat ze indicatief kunnen zijn voor bepaalde trends.

We kunnen ons de vraag stellen hoe het komt dat deze aantallen zo laag liggen. Is het omdat de procedure voor een aanvraag voor een visum voor een huwelijk zo gecompliceerd is? Is het mogelijk dat we door de complexe procedures een verschuiving zien van huwelijken met een buitenlandse partner in het buitenland die vervolgens een visum aanvragen in het kader van gezinshereniging?

In eerste instantie kijken we naar het totaal aantal visa aanvragen voor een huwelijk per nationaliteit. Ook hier hebben we de door ons bestudeerde landen in het rood aangeduid.

Figuur 4.7 Aantal visa aanvragen voor huwelijk

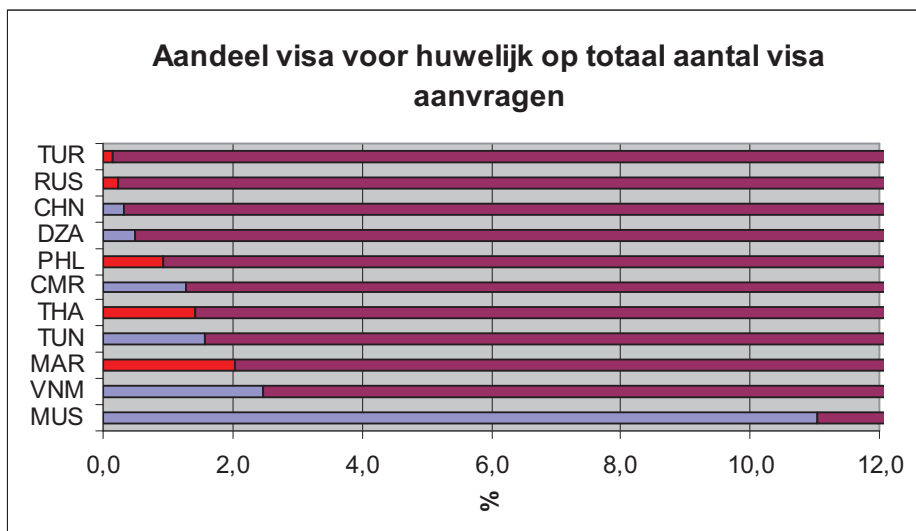

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

We vinden al de 'traditionele' landen terug, die we ook bij de gezinsherenigers terugvinden. De orde van grootte verschilt wel. Qua aantal afgeleverde visa voor een huwelijk steekt Marokko er met kop en schouders bovenuit. Verrassend genoeg is het niet Turkije dat op de tweede plaats staat, maar wel Thailand, gevolgd door Tunesië. Turkije vinden we pas op de elfde plaats terug, nog achter de Filippijnen en Rusland

Ook voor de afgeleverde visa voor huwelijksaanvragen, kijken we naar het relatieve aandeel dat deze huwelijksaanvraag heeft binnen het geheel van afgeleverde visa.

Figuur 4.8 Aandeel aanvragen visa voor huwelijk op totaal aantal visa aanvragen

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

De percentages liggen hier, in vergelijking met de percentages van gezinshereniging, erg laag. Mauritius scoort erg hoog, maar dat is omdat er vanuit dit land relatief weinig visa worden aangevraagd. Van het beperkt aantal visa dat wordt aangevraagd, blijkt 11% omwille van een huwelijk te zijn. Ook voor Vietnam is het aantal visa dat afgeleverd wordt, eerder beperkt.

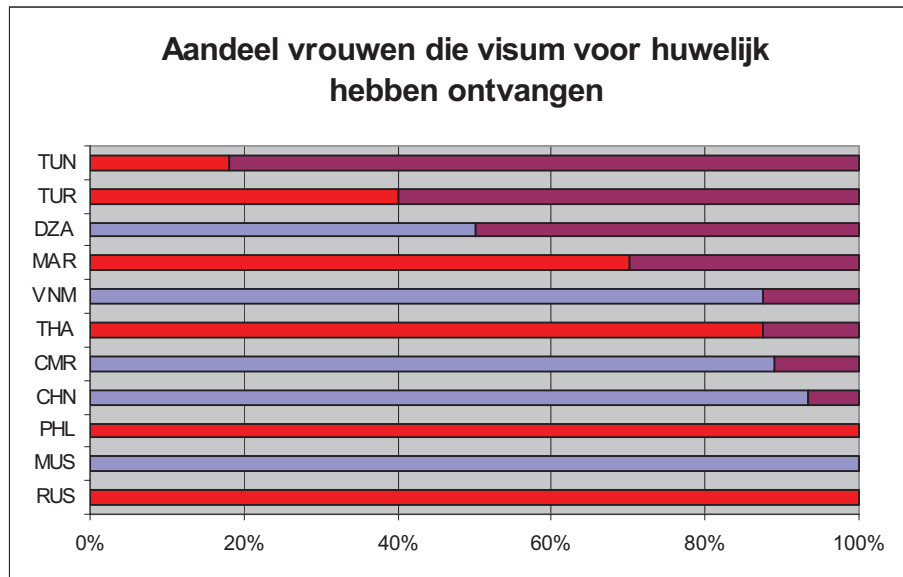
Het eerste 'grote' land dat we tegenkomen in de rangschikking, is niet verwonderlijk Marokko. Ongeveer 2% van alle visa aanvragen zijn omwille van huwelijk. De Filippijnen en de Thai zitten zo ergens mee in de middenmoot. Rusland en Turkije volgen achteraan. Opvallend is de score voor Turkije. Een uiterst klein aandeel van de Turken blijkt een visum aan te vragen om in België te huwen.

Ook voor de andere landen die we hebben onderzocht, zoals voor Thailand, de Filippijnen en Rusland liggen de percentages erg laag. Een mogelijke reden hiervoor is dat de velen van hen trouwen in het land van herkomst omdat dat vaak makkelijker is en minder administratie vereist. Zij laten hun man of vrouw vervolgens overkomen in het kader van gezinshereniging in plaats van een visum aan te vragen voor het afsluiten van een huwelijk. In die zin is het mogelijk dat beide typen van visa functioneren als communicerende vaten.

We zijn nagegaan wat het aandeel vrouwen is dat een visum in het kader van een huwelijk heeft ontvangen. In deze figuur is het aandeel van de vrouwelijke visumontvangers in het blauw of het rood gekleurd. De rode kleur hebben we

voorbehouden voor deze landen die we in het onderzoek specifiek onderzocht hebben.

Figuur 4.9 Aandeel vrouwen die een visum voor huwelijk hebben ontvangen

Bron: FOD Buitenlandse zaken, bewerking F. Pauwels en N. Perrin, gegevens voor 2005

Bij drie landen, namelijk Rusland, Mauritanië en de Filippijnen, zijn de aanvragers van een visum met als doel een huwelijk, exclusief vrouwelijk. Landen als China, Kameroen, Thailand en Vietnam scoren hierin eveneens hoog. Quasi alle aanvragers van een huwelijksvisum uit deze landen zijn vrouwen. Ook hier moeten we opletten met de interpretatie van de gegevens, vermits het maar om erg kleine absolute aantallen gaat.

6. Conclusie

Deze gegevens illustreren de achterliggende logica om te focussen op landen zoals Thailand, de Filippijnen, Rusland en Oekraïne. In deze landen doet er zich een interessant fenomeen voor, namelijk quasi alle gezinsvormers en gezinsherenigers die uit deze landen afkomstig zijn, zijn van het vrouwelijke geslacht. Tevens bevestigen deze analyses de hypothese dat familiehereniging de belangrijkste immigratiestrategie is geworden. Toch blijven er op basis van deze analyses nog een aantal vragen onbeantwoord.

Hoe komt het dat we op basis van de visa gegevens beduidend meer gezinsherenigingen zien dan gezinsvormingen? Wat is hun motivatie om naar België te komen? Hoe komt het dat de volgmigratie uit deze landen enkel vrouwelijk van aard is, terwijl dat voor een land als Ghana, waar we ook veel

volgmigranten terugvinden, eerder gemengd is? Op deze en andere vragen pogen we een aanzet van antwoord te geven in het kwalitatieve gedeelte van het onderzoek.

7. Bronnenlijst

Deschamps, Luc, De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt, in Caestecker, F. (red.), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven: Acco, pp.37-46

Perrin, Nicolas, Poulain, Michel, Country report: Belgium, in Poulain Michel, Nicolas Perrin, Ann Singleton, *Towards Harmonised European statistics on CGKR*, (2006), Analyserapport. Migratiestromen uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie naar België, CGKR: Brussel

Bronnen van het internet

International Migration, Louvain-La-Neuve, Presse Universitaire de Louvain, <http://www.uclouvain.be/gedap>, pp. 381-390

HOOFDSTUK IV EEN CIJFERMATIGE ANALYSE VAN DE VOLGMIGRANTEN

1. Inleiding: cijfermatige gegevens

1.1 Werkwijze

De doelstelling van dit onderzoek is een eerste zicht te krijgen op de tendensen, en profielen te schetsen van het fenomeen familiehereniging en gezinsvorming. Er wordt niet alleen met interviews en focusgroepen gewerkt, maar ook met statistisch materiaal, dat geduid kan worden met de verhalen uit het kwalitatieve deel. Er gebeurt geen systematische registratie van familiemigratie en / of huwelijksmigratie. De visa's die uitgereikt worden, worden wel geregistreerd, maar ook dit levert een onvolledig beeld op (zie hoofdstuk 3). Toch wordt iedereen die in België verblijft van ambtswege geregistreerd. Als inwoner, als werknemer, als werkloze, als zieke of als invalide, als gepensioneerde, als bijstandstrekker, ... Verschillende overheden zijn verantwoordelijk voor de verschillende beleidsdomeinen en registreren elk op hun eigen wijze. De Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid koppelt deze gegevens en beschikt over het *datawarehouse arbeidsmarkt*, waaruit gekoppelde gegevens kunnen gehaald worden vanaf het startjaar van het initiatief: 1998. Omwille van de complexiteit van de koppeling duurt het geruime tijd voor alle bestanden gekoppeld zijn. Dit impliceert dat er steeds een vertraging zit op de beschikbaarheid van deze gegevensbank.

Het is van deze data dat dit onderzoek gebruik gemaakt heeft voor de cijfermatige weergave van de familiemigratie. Omdat er geen systematische registratie van nieuwkomers bestaat, werd een algoritme ontwikkeld dat toelaat na te gaan welke nieuwkomers gaan samenwonen met welke gevestigde personen. We formuleren hier de hypothese dat het hier vrijwel altijd om 'huwelijkspartners' gaat.

De gegevens uit het *datawarehouse arbeidsmarkt* laten toe een erg gedetailleerd beeld van de groep die we hier 'huwelijksmigranten' noemen en van hun partners

te vormen. Omwille van de wetgeving met betrekking tot de bescherming van de private levenssfeer zal dit beeld in dit onderzoek niet erg in detail gaan. Hoewel het technisch mogelijk is laat de wet op de bescherming van de private levenssfeer niet toe om bijvoorbeeld gedetailleerde nationaliteitsgegevens te verkrijgen, een voor de studie van migratie en migranten een onontbeerlijke variabele. Voor dit onderzoek werd beslist om de verschillende nationaliteiten in te delen in zes groepen: de Europeanen van het Europa van de 15 (EU), personen uit het Zuiden en het Oosten van het Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld, waarin de belangrijke groepen van de Turkse en de Marokkaanse staatsburgers zitten (MZA), de Oost Europeanen, inclusief de Polen (OEU), ingezetenen van de andere geïndustrialiseerde landen (NAM), immigranten uit Zuidoost Azië (ZOA) en een restcategorie (Anderen). De samenbundeling van de landen is opgenomen in de bijlagen. Een minder ruwe samenbundeling van nationaliteiten zou een fijnmaziger resultaat kunnen opgeleverd hebben, maar dat werd niet toegestaan door de commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, die toeziet op welke data door de kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ter beschikking gesteld worden.

De afbakening van de groep en verduidelijking van het gebruikte algoritme werden nader in het methodologische hoofdstuk omschreven.

1.2 De instroom van de onderzoekspopulatie vergeleken met de totale immigratie

Het gebruikte databestand kan vergeleken worden met de totale populatie immigranten van dat jaar. Als we de extractie van de Kruispuntbank vergelijken met de totale immigratie naar België van hetzelfde jaar, blijkt dat het aandeel huwelijksmigranten gemiddeld een kleine 16% van de totaal instroom van die jaren bestrijkt. Een groot deel van de immigranten is van Europese origine. Indien we dezelfde proportie berekenen en van beide cijfers de Europese staatsburgers aftrekken, komen we uit op een gemiddelde van 23%. Op basis hiervan kan de hypothese geformuleerd worden dat dit ongeveer het aandeel huwelijksmigranten is.

Tabel 4.1 De onderzoekspopulatie vergeleken met de totale instroom

Jaar	2000	2001	2002	Totaal
Immigratie	57 295	65 974	65 974	189 243
Datawarehouse	8 942	9 579	11 333	29 854
Aandeel	15,61	14,52	17,18	15,78
Immigratie zonder EU	27 671	36 285	35 719	99 675
Datawarehouse zonder EU	6 664	7 256	9 074	22 994
Aandeel	24,08	20,00	25,40	23,07

Bron: NIS en Datawarehouse

De **instroom** van nieuwkomers in België bestaat voor iets minder dan de helft uit EU onderdanen. Hun aandeel nam tussen 2000 en 2004 af van 51,7% naar 44,7% (ADWA, 2006,14). De Marokkanen en de Turken vormen het merendeel van de immigratie van buiten de Europese unie met een gemiddeld aandeel van 7,6 en 5% van het totale aantal buitenlandse immigranten.

In de totale immigratiecijfers zijn alle inwijkingen vervat, ongeacht het immigratiekanaal.¹⁸ De in dit onderzoek bestudeerde databank, bevat enkel volgmigranten en dan nog meer bepaald de categorie die omschreven kan worden als “huwelijksmigranten”. Het aandeel van de Turkse en de Marokkaanse migranten is beduidend groter in de geanalyseerde databank van de KSZ dan in de NIS cijfers. De nieuwkomers uit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld, waarin de Turken en Marokkanen de belangrijkste nationaliteiten zijn, vormen meer dan 40% van de onderzoekspopulatie in de KSZ databank. Het gecumuleerde percentage van de Turkse en Marokkaanse nieuwkomers in de NIS databank bedraagt slechts 12,6%. EU burgers vormen bijna de helft van alle immigraties, maar maken ook het grootste aandeel uit van de buitenlandse emigraties, in 2002 bijvoorbeeld 70%. Marokkaanse en Turkse staatsburgers remigreren beduidend minder dan de Europese staatsburgers.

2. Profielgegevens

Aan de hand van het in hoofdstuk 2 beschreven algoritme werden gegevens met betrekking tot de onderzoekspopulatie uit het *Datawarehouse arbeidsmarkt* gehaald. Aan de hand van deze gegevens wordt het profiel van de nieuwkomers geschetst evenals het profiel van hun partners. De nieuwkomers en hun partners zijn beschreven aan de hand van data die betrekking hebben op 3 cohorten: de nieuwkomers die in de loop van 2000 zijn binnengekomen en hun partners, nieuwkomers die in de loop van 2001 zijn binnengekomen en hun partners en de nieuwkomers die in de loop van 2002 zijn binnengekomen en hun wederhelften. Telkens wordt gekeken waar we ze kunnen terug vinden in de administratieve bestanden die door de KSZ gekoppeld kunnen worden. Voor de twee eerste cohorten zijn er twee meetmomenten: het einde van het jaar na het jaar van hun aankomst en het einde van 2003. Voor de cohorte van 2002 werken we enkel met de gegevens van 2003. Op sommige plaatsen worden de cohorten samen bekeken. Op andere plaatsen wordt de situatie geduid aan de hand van één cohorte.

¹⁸ De immigratiecijfers omvatten echter niet de asielaanvragen. Die worden apart geregistreerd in het wachtregister en worden niet als immigratie beschouwd.

2.1 Profiel van de huwelijksmigranten in België

2.1.1 De Regio van herkomst

Tabel 4.2 Regio van herkomst van de huwelijksmigranten per cohorte

Cohorte Regio herkomst	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Middellands zeegebied	3 884	43.4	3 782	39.5	5 037	44.5
Europa 15	2 278	25.5	2 323	24.3	2 259	19.9
Andere	1 405	15.7	1 832	19.1	2 089	18.4
Oost Europa	829	9.3	1 151	12.0	1 344	11.9
Zuidoost Azië	424	4.7	372	3.9	473	4.2
NAM	122	1.4	119	1.2	131	1.2
Totaal	8942	100	9 579	100	11 333	100

* Frequency Missing = 597; 626; 717

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

De verdeling over de regio's van herkomst leert dat de belangrijkste regio, deze van het Middelland Zeegebied en de Arabische wereld, over de drie jaar bovenaan de lijst blijft, maar op jaarbasis behoorlijk kan schommelen. 2003 heeft, voor de groep van het Middellands Zeegebied, een groei gekend van 5%. De stijgende aandacht voor migranten uit Oost-Europa en de voormalige Sovjetregio, wordt niet specifiek teruggevonden in de evolutie in bovenstaande tabel, al is er wel een substantiële nominale groei van deze populatie vast te stellen over de 3 bestudeerde jaren

2.1.2 De leeftijd van de huwelijksmigranten

De nieuwkomers zijn in eerste instantie jong. Bijna drie kwart (74.44%) van de cohorte 2000 is jonger dan 35. Eenentwintig procent is jonger dan 25. Een kleine groep (2%) is jonger dan 20. Deze groep jeugdige immigranten is vrijwel uitsluitend (84%) afkomstig uit de populatie afkomstig uit het Middellandse Zeegebied.

Een evolutie over drie jaren is te weinig om over tendensen te spreken. Toch valt het op dat de categorie van de -35 jarigen (steeds meer dan 70 % van de totale populatie nieuwkomers van dat jaar) lichtjes (5%) afneemt ten voordele van de iets oudere categorieën 35-44 en 44-45.

Tabel 4.3 De huwelijksmigranten per cohorte naar leeftijdscategorie

Cohorte Leeftijd	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
15-34	6 637	74.4	6 789	71.1	8 020	70.9
35-44	1 629	18.3	2 006	21.0	2 364	20.9
45-54	5 65	6.3	660	6.9	815	7.2
>=60	85	1.0	100	1.0	109	1.0
Totaal	8 916	100	9 555	100	11 308	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

2.1.3 De huwelijksmigranten naar geslacht

2.1.3.1 Algemeen

De immigratie is voornamelijk een vrouwelijke aangelegenheid. De verdeling over de geslachten blijft in de drie geanalyseerde jaren gelijk: 58 à 59% van de nieuwkomers zijn vrouwen. De resterende 41% zijn mannen.

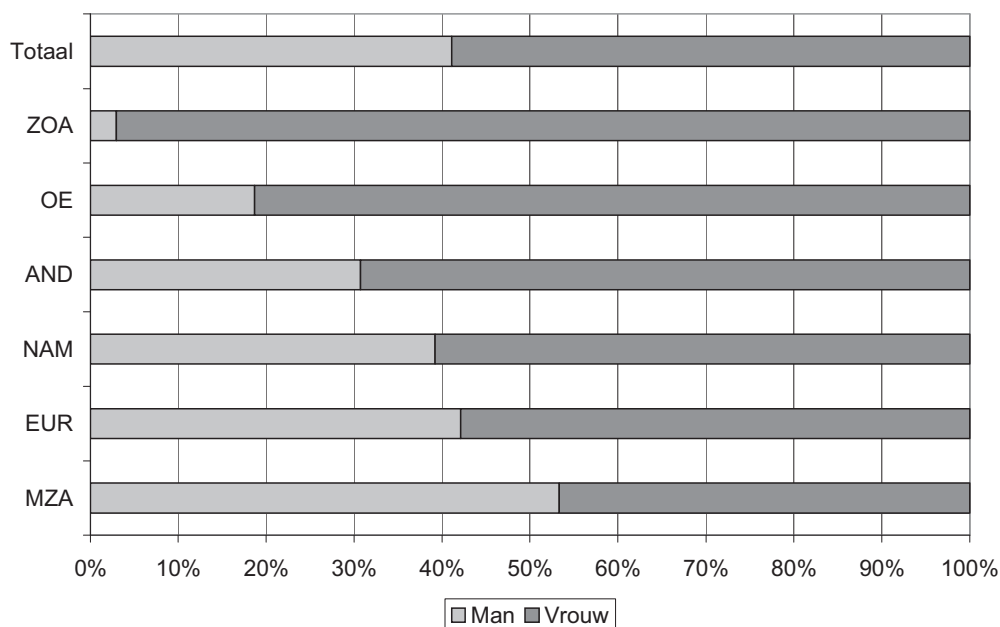
Tabel 4.4 De huwelijksmigranten per cohorte naar geslacht

Cohorte Geslacht	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Man	3 666	41.00	4 002	41.78	4 656	41.08
Vrouw	5 276	59.00	5 577	58.22	6 677	58.92
Totaal	8 942	100	9 579	100	11 333	

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

2.1.3.2 Verdeling geslachten per nationaliteitsgroep

De immigratie van huwelijksmigranten is dus voornamelijk een vrouwelijke aangelegenheid. Bijna zes op de 10 nieuwkomers zijn vrouwen (59%); 4 op de 10 zijn mannen. Deze verdeling verschilt sterk naargelang de nationaliteitsklasse. Er is een sterk significant verband (Cramers $V = .29$; $p < .0001$) tussen de variabelen geslacht en nationaliteitsklasse. Het algemene beeld wordt bijna omgekeerd voor de groep van immigranten uit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld. Van deze subgroep is 53% mannelijk. De *feminisering* van de immigratie is het meest duidelijk - wat ook reeds uit het vorige hoofdstuk bleek - wanneer gefocust wordt op de andere nationaliteitscategorieën; vooral als er gekeken wordt naar de Oost-Europese migratie (81% vrouwen) en de Zuidoost Aziatische immigratie (97% vrouwen).

Figuur 4.1 verdeling van de geslachten per nationaliteitsgroep

Bron: Datawarehouse Arbeidsmarkt, KSZ

2.2 Profiel partners

2.2.1 De Regio van herkomst

Tabel 4.5 De regio van herkomst van de partners in België per bestudeerde cohorte

Cohorte	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Middellands zeegebied	814	8.7	635	6.4	991	8.3
Europa 15	8 096	86.6	8 655	86.6	10 025	84.3
Andere	298	3.2	469	4.7	540	4.5
Oost Europa	92	1.0	187	1.9	273	2.3
Zuidoost Azië	35	0.4	30	0,3	42	0,4
NAM	15	0.2	14	0,1	16	0,1
Totaal	9 350		9 990		11 887	

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

De bovenstaande tabel geeft de *nationaliteit* van de partners in België weer, niet de regio van herkomst. In de omvangrijke groep “Europa 15” zitten zowel de Belgen, de Nederlanders, de Fransen, ... als de Belgen van Turkse of Marokkaanse herkomst. Een analyse van de verdeling van de nationaliteit van de partners leert toch, naast het feit dat de cijfers redelijk constant zijn, dat er over de bestudeerde

drie jaar een toename is van het aandeel partners met een Oosteuropese nationaliteit dat in België woont en een levensgezel uit het buitenland haalt. Het aantal personen met een nationaliteit van de Middellandse Zeeregio of Arabische wereld, schommelt. Het totale aantal van deze subgroep neemt over deze jaren wel met bijna 2 000 eenheden toe.

2.2.2 De leeftijd van de partners in België

Tabel 4.6 de partners in België per cohorte naar leeftijdscategorie

Cohorte	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
15-34	5 424	58.40	5 468	55.12	6 298	53.31
35-44	2 378	25.61	2 742	27.64	3 298	27.92
45-54	1 293	13.92	1 480	14.92	1 931	16.35
>=60	192	2.07	231	2.33	286	2.42
Totaal	9 287	100	9 921	100	11 813	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Ook hier past de opmerking dat een evolutie over drie jaren te weinig is om over tendensen te spreken. Toch valt het ook hier op dat de categorie van de min 35 jarigen - steeds meer dan de helft van de totale populatie van de in België levende partners van dat jaar - lichtjes (5%) afneemt ten voordele van de iets oudere categorieën 35-44 en 44-45. Een beperkt gedeelte van de verklaring kan mogelijk gevonden worden, net zoals bij het profiel van de immigranten, in de toename van het aandeel Oost-Europese nieuwkomers, die door de band ouder zijn dan de immigranten vanuit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld.

2.2.3 De in België wonende partners naar geslacht

2.2.3.1 Algemeen

Het geslacht van de in België wonende partners is het spiegelbeeld van het geslacht van de huwelijksmigranten. In dit geval zijn 41 percent van de betrokkenen vrouw en 59 percent man.

Tabel 4.7 De in België wonende partners per cohorte naar geslacht

Cohorte Geslacht	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Man	5 491	58.73	5 794	58.00	6 955	58.51
Vrouw	3 859	41.27	4 196	42.00	4 932	41.49
Totaal	9 350		9 990		11 887	

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Een vaststelling die we ook hier kunnen maken, is dat wat betreft de verdeling van de seksen van de partners die in België wonen en die hun 'levensgezel(lin)' in het buitenland halen, er nauwelijks verschillen zijn over de drie bestudeerde jaren.

2.3 De koppelvorming

2.3.1 Wie met wie?

Om na te gaan welke nationaliteitsgroep met welke nationaliteitsgroep gaat samenwonen, hebben we de drie cohorten samen genomen. Een kruising van deze variabelen leert dat er een redelijk sterk statistisch significant verband bestaat tussen de nationaliteitsklasse van de partner in België en de nationaliteitsklasse van de immigranten. (Cramer's $V = 0.28$; significantieniveau $< .0001$). De nationaliteitsklasse zegt ons echter niets over de etnische herkomst van de mensen die deze nationaliteit hebben.

Een eerste belangrijke vaststelling is dat de personen met een middellandse zee achtergrond zo goed als uitsluitend huwen met personen uit het buitenland met eenzelfde achtergrond (95 %). De grote meerderheid van de immigranten uit deze regio (10 370 voor de periode 2000 – 2002) huwt echter met iemand uit de nationaliteitscluster "Europa". We herhalen hier nogmaals wat reeds hoger gesteld werd: deze indeling verhult de etnisch-culturele achtergrond. De hypothese kan hier geformuleerd worden dat een groot aandeel van deze personen Belgen (Europeanen) met een Marokkaanse of Turkse achtergrond zijn.

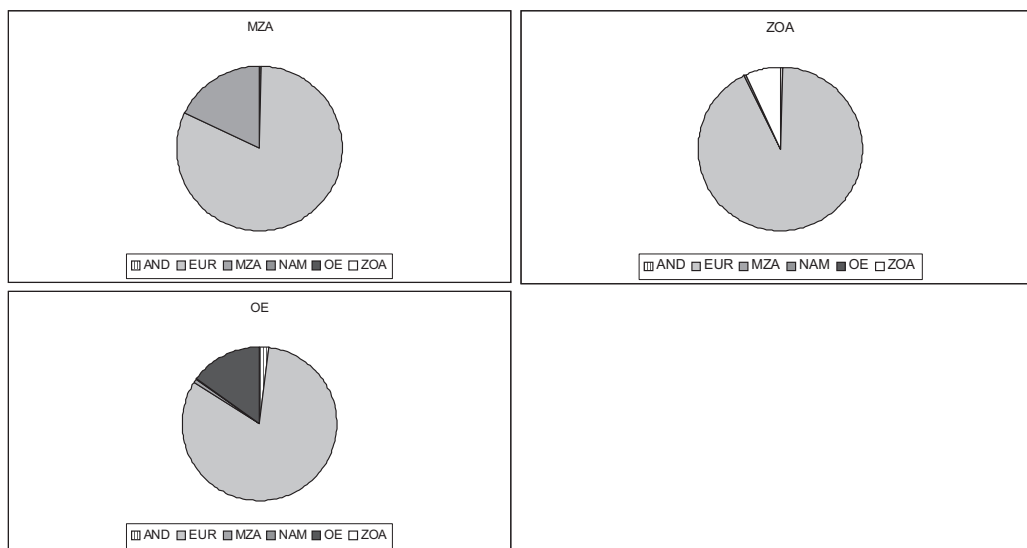
Tabel 4.8 Verdeling van de nationaliteitsgroepen van de immigranten over de nationaliteitsgroepen van de in België wonende partners

Partners	Immigranten						Totaal
	AND	EUR	MZA	NAM	OE	ZOA	
AND	939	89	49	7	66	8	1 158
EUR	4 319	6 632	10 370	344	2 706	1 169	25 540
MZA	16	73	2 232	2	31	0	2354
NAM	3	14	0	18	4	2	41
OE	20	13	9	0	497	0	539
ZOA	3	4	0	0	0	89	96
Totaal	5 300	6 825	12 660	371	3 304	1 268	29 728

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Uit bovenstaande tabel kunnen we aflezen dat van de personen die huwen met een huwelijksmigrant uit het Middellands Zeegebied of de Arabische Regio meer dan 4 op 5 een Europese nationaliteit heeft. De hypothese kan hier geformuleerd worden dat het hier in sterke mate om personen gaan die genaturaliseerd werden of die stammen uit een familie met een migratieachtergrond.

Figuur 4.2 verdeling van de nationaliteitsklassen van de partners naar deze van de immigranten 3 verschillende groepen.

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Omdat de meeste 'huwelijkskandidaten' in België de Belgische nationaliteit hebben, vormen zij ook steeds de meest omvangrijke groep van in België residerende partners. Naast voor de Europeanen, kiezen de groepen steeds in tweede instantie voor ingezetenen uit hun 'eigen' nationaliteitscluster, zoals weergegeven wordt op bovenstaande figuur. Nieuwkomers uit het Middellandse

Zeegebied gaan samenwonen met mensen uit dezelfde regio, immigranten uit Zuidoost Azië doen hetzelfde met Zuidoost Aziaten en ook voor de Oost-Europese gaat hun keuze in tweede instantie uit naar personen met dezelfde nationale achtergrond.

2.3.2 De gezinnen

De meerderheid van de gezinnen valt, het jaar na de aankomst, terug te vinden in respectievelijk de categorieën gehuwd met kinderen (39%) en gehuwd zonder kinderen (+/- 30%). Als we de ongehuwden met kinderen optellen bij de gehuwden met kinderen komen we tot de slotsom dat een goede 45% van de nieuw gevormde stellen het jaar na het jaar van aankomst van de partner een gezin met kinderen vormt. Als we deze oefening opnieuw doen en ons concentreren op bijvoorbeeld de koppels die afkomstig zijn uit het Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld, blijkt dat 64% van deze subgroep in een gezinssituatie met kinderen zit. Hieruit kan echter niet afgeleid worden dat de gezinsuitbreiding heeft plaatsgehad in de tussenliggende periode. Mogelijk zijn in een aantal gevallen koppels gevormd met een partner die reeds kinderen heeft.

Tabel 4.9 Type gezinnen op het einde van het jaar na het aankomstjaar

Cohorte	2000		2001		2002	
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Gehuwd met kinderen	3 703	39.60	3 976	39.80	4 691 ^v	39.46
Gehuwd zonder kinderen	3 122	33.34	3 027	30.30	3 775	31.76
ongehuwd met kinderen	503	5.38	701	7.02	727	6.12
ongehuwd zonder kinderen	903	9.66	1 093	10.94	1 078	9.07
Eenoudergezin	366	3.91	401	4.01	539	4.53
Eenpersoonshuishouden	541	5.79	575	5.76	821	6.91
Andere en onbekend	212	2,26	217	2.17	256	2.15
Totaal	9 350	100	9 990	100	11 887	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Een opvallend gegeven is dat in de situatieschets het jaar na het jaar van de instroom ook de variabel Eenoudergezin (3 à 4%) en de variabele eenpersoonshuishouden terug te vinden zijn (6 à 7%). Hieruit zou kunnen afgeleid worden dat een aantal van de aangegane relaties niet erg stabiel blijken.

2.4 De geografische spreiding per gewest en per provincie

Huwelijksmigratie is een nationaal gegeven, zij het dat de spreiding regionaal verschilt. Huwelijksmigratie is vooral een Brussels (34%) en een Vlaams fenomeen

(41-43%). De nominale toename van bijna 2000 eenheden tussen 2000 en 2003 wordt voornamelijk verdeeld tussen Brussel en Vlaanderen.

Tabel 4.10 De geografische spreiding van de gevormde paren per gewest

Cohorte	2000		2001		2002	
Regio	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Brussel	3 170	34.45	3 265	33.15	4 043	34.48
Vlaanderen	3 756	40.82	4 237	43.02	4 989	42.55
Wallonië	2 276	24.73	2 346	23.82	2 692	22.96
Totaal	9 350	1000	9 848	100	11 724	

Het aantal missende waarden bedraagt voor deze tabel resp. 337; 357; 326 personen

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Als we naar de verdeling over de provincies kijken, stellen we vast dat huwelijksmigratie een maatschappelijk fenomeen is dat zich vooral in het Brussels Hoofdstedelijk gewest en in de provincie Antwerpen manifesteert. En nog meer specifiek in de arrondissementen Brussel (34,10% - 2003) en Antwerpen (12,49% - 2003). De Waalse provincies Namen, Luxemburg en Waals Brabant blijven in de drie beschouwde jaren steeds onder de 3%, Namen zelfs steeds onder de 2% van de nieuwkomers.

Tabel 4.11 Verdeling per provincie van het aantal huwelijksmigranten

Cohorte	2000		2001		2001	
Provincie	Aantal	Percent	Aantal	Percent	Aantal	Percent
Antwerpen	1 437	15.62	1 693	17.19	1 997	17.03
Brussel-hoofdstad	3 170	34.45	3 265	33.15	4 043	34.48
Henegouwen	837	9.10	877	8.91	1 055	9.00
Limburg	591	6.42	609	6.18	685	5.84
Luik	849	9.23	876	8.90	992	8.46
Luxemburg	159	1.73	128	1.30	135	1.15
Namen	183	1.99	222	2.25	271	2.31
Oost Vlaanderen	767	8.34	849	8.62	1021	8.71
Vlaams Brabant	565	6.14	632	6.42	754	6.43
West Vlaanderen	396	4.30	454	4.61	532	4.54
Waals Brabant	248	2.70	243	2.47	239	2.04
Totaal	9 202		9 848		11 724	

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Er is een significant maar een zwak verband te vinden tussen de regio's en de nationaliteitsclusters, maar het is significant (Cramer's V = .15;; p <.0001).

Europese immigranten zijn minder dan gemiddeld in Brussel terug te vinden en merkelijk meer in Wallonië. Vooral Luxemburg, Henegouwen en Waals Brabants hebben meer Europese immigranten dan gemiddeld. Van de Vlaamse provincies tekent ook Limburg merkelijk meer Europese migranten op dan gemiddeld.

In Brussel is meer dan één op de twee nieuwkomers afkomstig uit het Zuidelijke Middellandse Zeegebied of de Arabische wereld. Deze groepen zijn dan weer minder dan gemiddeld terug te vinden in de provincies Luxemburg, Vlaams Brabant, Waals Brabant en Namen. Het betreft hier een statistische ondervertegenwoordiging. In Luxemburg is nog altijd bijna 1 op 5 van de nieuwkomers afkomstig uit deze regio; in Namen 28%, tegenover 43% voor het hele land.

3. De sociaal economische positie

Bij de koppelvorming en de integratiemogelijkheden van de nieuwkomers, speelt niet alleen de eigen achtergrond en socio-economische positie een rol. Ook de achtergrond en socio-economische kenmerken van de partners waarmee in België een huwelijk werd aangegaan of waarmee formeel of informeel (maar wel geregistreerd) samengeleefd wordt, kunnen wegen op de integratiemogelijkheden. Daarom bespreken we hier eerst de socio-economische positie van de personen die hun partner uit het buitenland gehaald hebben. Daarna worden de nieuwkomers zelf beschreven.

3.1 De sociaal economische positie van de partners in België

3.1.1 De arbeidsmarkt

Een analyse van de arbeidsmarktpositie van de partners in België, toont aan dat de helft ervan in loondienst is. Een opvallend gegeven is dat bijna één op vijf van de personen die een partner in het buitenland halen, werkloos is. Bijna 10% van deze populatie heeft een zelfstandigen statuut.

Personen die de arbeidsmarkt verlaten hebben en die in het pensioenstelsel zijn terechtgekomen, zijn niet in de analyse terug te vinden.

Tabel 4.22 De arbeidsmarktpositie van de partners cohorte 2000

Cohorte	2001	
	Aantal	Percent
Loondienst	4 882	51.2
Zelfstandige	927	9.7
Niet actief	322	3.4
Werkzoekend	1 838	19.3
Andere	1 570	16.5
Totaal	9 539	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Het is interessant om het geslachtskenmerk hier in de analyse binnen te brengen. Er bestaat een redelijk (Cramers V = .24, $p < .0001$) en significant verband tussen de positie op de arbeidsmarkt van deze groep, en hun geslacht.

Van de hele groep is bijna 20% werkloos. Het zijn (proportioneel) vooral de vrouwen in deze (sub)populatie die werkzoekend zijn. Van de vrouwen in deze groep is 28% werkzoekend. De vrouwen vormen 41% van deze groep, maar 59% van de werkzoekenden.

De zelfstandigen in deze groep zijn voor goed 80% mannelijk. De categorie 'andere', dit zijn personen die niet in de indeling vallen of waarvan de status onbekend is, is redelijk gelijk over de geslachten verdeeld. De verdeling van het aantal loontrekkenden is dan weer in het voordeel van de mannen in deze groep. Zij vormen 59% van de groep en 64% van de loontrekkenden.

3.1.1.1 Werk

Een behoorlijk deel van de personen die een levenspartner in het buitenland halen, zijn niet erg kapitaalkrachtig.

Tabel 4.13 Looncategorieën van de partners in België

Brutoloon	Aantal	Percent	Cum. aantal	Cum. percent
<1250	1 475	29,96	1 475	29,96
1250-1500	598	12,15	2 073	42,11
1500-1750	629	12,78	2 702	54,89
1750-2000	488	9,91	3 190	64,8
> 2000	1 624	32,99	4 814	97,79
onbekend	109	2,21	4 923	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt

3 op de 10 beschikt over een maandelijks **brutoloon** van minder dan 1250€ per maand. Eén op de drie moet rondkomen met een inkomen van minder dan 1500 €. Daar tegenover staat wel dat de groep die een maandelijks bruto-inkomen heeft van meer dan 2000 € ook één derde van de (sub)populatie omvat.

In de laagste inkomenscategorie zijn procentueel iets meer vrouwen te vinden. Veertig percent van de werkende vrouwen uit deze populatie zit in de laagste inkomenscategorie tegenover 25 procent van de mannen. In absolute aantallen blijven die echter de grootste groep.

Tabel 4.14 Sectoren waar de werkende partners (cohort 2000) tewerkgesteld zijn

Sector	Man	vrouw	Totaal
Chemie e.a.	107	35	142
Computer	102	24	126
Diensten	561	357	918
Electro & Communicatie	66	5	71
Financiën	60	56	116
Gezondheid	120	300	420
HORECA	215	103	318
Handel & distributie	361	242	603
Hout & bouw	328	11	339
Media	50	43	93
Metaalsector	168	12	180
Onderwijs	169	204	373
Overheid	168	84	252
Papier & druk	51	11	62
Textiel,kledij,leder	71	18	89
Verenigingen	34	52	86
Vervoer	224	10	234
Verzorging	3	30	33
Vlees	112	38	150
Voertuigen	83	8	91
primaire sector	4	2	6
telecommunicatie	99	48	147
Totaal	3 156	1 693	4 849

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt

Wat de sector betreft, zijn er geen uitzonderlijke concentraties vast te stellen in bepaalde sectoren. De sterke vertegenwoordiging van overheid, diensten, distributie, bouw, ... kan niet als uitzonderlijk beschouwd worden. Deze tabel is dan ook voornamelijk illustratief. Er is een sterk significant verband tussen de geslachten en de sectoren. Dit is eigen aan de arbeidsmarkt: er zijn meer vrouwelijke en meer mannelijke sectoren.

3.1.1.2 Werkloosheid

Bijna 1 op 5 van de in België levende partners van de 2000 cohorte is werkzoekend. Slechts minimale percentages zijn terug te vinden bij de loopbaanoriëntatie (1%) of activeringsmaatregelen (<1%). Een jaar na aankomst van hun buitenlandse partners, heeft 16 procent van deze werkzoekende subpopulatie ook een partner in de werkloosheid. Dit betekent dat een kleine 5% van de hele onderzoekspopulatie bestaat uit gezinsentiteiten waarin beide partners beiden bij de RVA geregistreerd staan.

Niet alle groepen zijn even sterk vertegenwoordigd in de werkloosheid. Als we de partners nemen, ongeacht hun nationaliteit, die gehuwd zijn met een nieuwkomer uit het 'Middellands Zeegebied en de Arabische wereld', stijgt het aandeel van de werkloosheid hier tot bijna 33%. De mannen in deze groep hebben minder het werkzoekendenstatuut dan de vrouwen. Van de vrouwen die huwen met een partner uit het Middellands Zeegebied zijn bijna 4 op de 10 werkzoekend (39,62 %).

Tabel 4.15 Positie op de arbeidsmarkt van partners die huwen met een huwelijksmigrant uit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld

Activiteit	Man		Vrouw		Totaal	
	N	%	N	%	N	%
Andere	232	5,99	365	9,43	597	15,42
Loondienst	921	23,79	760	19,63	1681	43,41
Niet actief	70	1,81	80	2,07	150	3,87
Werkzoekend	453	11,70	813	21,00	1266	32,70
Zelfstandig	144	3,72	34	0,88	178	4,60
Totaal	1 820	47,00	2 052	53,00	3 872	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt

We kunnen dezelfde oefening opnieuw doen en gaan kijken naar de werkloosheid van de in België wonende partner in functie van de nationaliteit van de nieuwkomer. Dan blijkt dat alle andere nationaliteitsklassen sterk verschillen van het profiel van de groep uit het Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld. Zowel de personen die samenwonen met een partner uit Zuidoost Azië (7,1), uit Noord Amerika (7,4) of uit of uit Oost-Europa (9,8) kennen een werkloosheid die schommelt rond de 9%, de gemiddelde werkloosheid van 2000. Enkel de groep "Andere" scoort met 12% hoger, maar ook deze subgroep blijft ver verwijderd van de werkloosheidscijfers van de groep met partner uit de Zuidelijke Middellandse Zeeregio (33%).

Als we naar de partners van de nieuwkomers kijken, stellen we vast dat deze voor 80% een Europese nationaliteit hebben. Daarbij werd de hypothese geformuleerd

dat deze subpopulatie in belangrijke mate uit genaturaliseerde Belgen zou bestaan of Europeanen met een (niet Europese) migratieachtergrond.

Een studie van bijvoorbeeld de arbeidsmarktpositie van deze personen lijkt dit te bevestigen. Van de bestudeerde cohorte 2000, staat 19,3% van de in België wonende partners als werkloos geregistreerd. Het algemene werkloosheidspercentage voor dat jaar bedroeg 9%. Voor de buitenlanders bedroeg het werkloosheidspercentage toen 22%. (ADWA, 2006, 72). Als we de werkloosheidspercentages nagaan van de personen die huwen met een persoon afkomstig uit de cluster "Middellandse Zee en Arabische wereld" komen we uit op 32,6%, een cijfer dat overeenkomt met het aandeel werkloosheid bij de Marokkaanse en Turkse landgenoten (Vertommen, Martens & Ouali, 2006, 21). In het onderzoek van Vertommen e.a. omvatten deze categorieën ook de vreemdelingen die genaturaliseerd zijn. Als we de arbeidsmarktpositie van de partners bekijken zonder de groep die huwt met een persoon vanuit het Middellands Zeegebied valt het werkloosheidspercentage terug tot 9%, het gemiddelde voor de totale bevolking van dat jaar.

3.1.1.3 Ambtenarij

Een klein gedeelte van de partners is ambtenaar. Tachtig percent daarvan is actief bij de overheid en 20% bij gezondheidsdiensten. Zij zijn, vergeleken met de andere loontrekkenden, procentueel iets minder sterk vertegenwoordigd in de hoogste inkomensklasse en eveneens iets minder in de laagste.

3.1.2 Ziekte en invaliditeit

In de totale populatie is het aantal personen dat bij de Rijksdienst voor Invaliditeit en Ziekteverzekering (RIZIV) terug te vinden is erg beperkt. Twee percent van de in België gevestigde personen die een partner uit het buitenland halen zijn bij het RIZIV bekend. Voor de cohorte 2000 betreft het 160 mensen met een Europese nationaliteit en 26 personen met een nationaliteit uit het Middellands Zeegebied.

3.2 De Sociaal economische positie van de huwelijksmigranten

3.2.1 De arbeidsmarkt

Op het einde van het jaar na het jaar van hun aankomst in België blijft 2 op de 3 van de immigranten inactief. Dertig procent heeft zijn weg naar de arbeidsmarkt en naar een betrekking gevonden. Het aantal werkzoekenden in deze groep bedraagt iets meer dan 2 procent.

Tabel 4.16 De arbeidsmarktpositie van de immigranten cohorte 2000

Cohorte	2001		2003		verschil
	Aantal	Percent	Aantal	Percent	
Loondienst	2 879	30,2	3 098	32,5	2,3
Zelfstandige	197	2,1	291	3,1	1,0
Niet actief	28	0,3	82	0,9	0,6
Werkzoekend	197	2,1	674	7,1	5,0
Andere	6 238	65,4	5 394	56,6	-8,8
Totaal	9 539	100,0	9 539	100,0	

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Van de cohorte 2000 zijn 2396 migranten **van positie veranderd** in de samenleving. De belangrijkste wijziging is de verschuiving van 1010 personen van de groep 'andere' naar een positie in loondienst. Kleinere groepen van diegene die niet geregistreerd¹⁹ waren, zijn terug te vinden in de werkloosheid (8%) of hebben een zelfstandigen statuut aangenomen (5%). Van de erg kleine groep van de cohorte 2000 die einde 2001 bij de werkloosheid was ingeschreven, heeft slechts 2,5% de weg gevonden naar betaalde tewerkstelling. De tegengestelde beweging is duidelijker. Een grote groep (44%) die in 2001 in loondienst was, vinden we in 2003 terug in de werkloosheid. Het gaat hier over een contingent van 390 personen. Een nog groter percentage (46%) van diegene die in loondienst waren en die van statuut wijzigen, vinden we terug bij de restcategorie 'anderen'.

Tabel 4.17 Transitie op de arbeidsmarkt tussen 2001 en 2003 van de cohorte 2000

	2003	andere	loondienst	Niet-actief	werkzoekend	zelfstandig	Totaal
2001							
andere		0	1010	21	181	112	1324
loondienst		412	0	43	390	38	883
Niet actief		2	14	0	7	0	23
werkzoekend		29	59	12	0	5	105
zelfstandig		37	19	1	4	0	61
Totaal		480	1102	77	582	155	2396

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Het verband dat we al vonden tussen het **geslacht** en de positie op de arbeidsmarkt is nog sterker bij de immigranten (Cramer's V = .32; <.0001). Goed 44% van de nieuwkomers zijn vrouwen die niet ingeschreven zijn en/of niet op de

¹⁹ Niet geregistreerd betekent hier niet gekend door de RSZ of RVA, m.a.w. niet op de arbeidsmarkt)

arbeidsmarkt zijn ingetreden. Als we alleen naar de vrouwen kijken, stijgt het aandeel van de personen die niet aanwezig zijn op de arbeidsmarkt tot 75%.

Tabel 4 .18 verdeling over de arbeidsmarkt naar geslacht van de cohorte 2000 op 31 december 2001

positie	Man		Vrouw		Totaal	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
andere	1 633	18,3	4 008	44,8	5 641	63,1
loondienst	1 773	19,8	1 106	12,4	2 879	32,2
niet actief	15	0,2	13	0,2	28	0,3
werkzoekend	117	1,3	80	0,9	197	2,2
zelfstandig	128	1,4	69	0,8	197	2,2
Totaal	3 666	41,0	5 276	59,0	8 942	100,0

* Frequency Missing = 597

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Deze concentratie versterkt nog met de nationaliteit van de partner in België. Vrouwen die een Middellandse Zeeachtergrond hebben, blijven over het algemeen weg van de arbeidsmarkt. We kunnen lichte verschillen vaststellen, naargelang de achtergrond van de partner. Indien de partner een "Europese" nationaliteit heeft, blijft na 1 jaar goed 82% van de nieuw aangekomen vrouwen weg van de arbeidsmarkt tegenover 93% van de vrouwen die huwen met een buitenlander met dezelfde achtergrond. Twee jaar later wordt dat cijfer iets gemilderd, maar van alle vrouwen met een Middellandse Zeeachtergrond die geïmmigreerd zijn en die samenwonen met een partner uit dezelfde nationaliteitsklassen blijft wel 87% weg van de arbeidsmarkt.

De **activiteitsgraad** die in de bestudeerde jaren voor vrouwen van vreemde herkomst geregistreerd werd, bedroeg 47 à 48%. Dat impliceert dat van alle buitenlandse vrouwen, 52 à 53% niet terug te vinden is op de arbeidsmarkt. De bevindingen zijn extreem, maar liggen in het verlengde van ander onderzoek (Vertommen, Martens & Ouali, 2006, 21). Vertommen e.a. noteren dat van de Marokkanen met een vreemde nationaliteit, de gender verhouding van diegenen die op de arbeidsmarkt actief zijn op 80-20 liggen. Veel Marokkaanse en Turkse vrouwen zijn niet actief op de (officiële) arbeidsmarkt. Het feit dat de arbeidsmarktparticipatie van onze onderzoekspopulatie nog lager ligt, kan mogelijk verklaard worden door de nog recente aankomst in België en de gezinssituatie. We stelden vast dat goed 64% van deze subpopulatie in een gezinssituatie met kinderen zit.

Een procentueel kleinere (18%) maar toch nog omvangrijke groep mannen (1 633) bevindt zich in dezelfde situatie. Veel meer dan de vrouwelijke immigranten zijn de mannen terug te vinden in loondienst of als zelfstandige. Deze laatste groep, de zelfstandigen, vormen maar 2% van de totale groep nieuwkomers.

3.2.1.1 Werk

De grootte van de onderneming waar de nieuwkomers tewerkgesteld worden, is weergegeven in de volgende tabel. Deze wordt voornamelijk interessant als we die gegevens bekijken in het licht van de nationaliteit van de nieuwkomers. De nieuwkomers uit de Middellandse zeeregio zijn voor 36% tewerkgesteld in grote bedrijven (500+). Zij vormen bijna 6 op de 10 van alle nieuwkomers die hun weg vinden naar grote ondernemingen. Het beeld van de (kleine groep) van voormalige inwoners van Zuidoost Azië is bijna het tegenovergestelde. Zij zijn voor meer dan 40% terug te vinden in erg kleine ondernemingen (1-4 personen). Slechts 10% van hen is tewerkgesteld in een grote ondernemingen.

Tabel 4.19 Ondernemingsgrootte van de bedrijven waar de nieuwkomers werken

aantal werknemers	Aantal	%	Cumulatief aantal	Cumulatief %
1-4	487	15,5	487	15,5
5-19	567	18,05	1054	33,55
20 - 49	442	14,07	1496	47,62
50 - 99	250	7,96	1746	55,58
100 - 499	463	14,74	2209	70,32
500 of meer	932	29,67	3141	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

De nieuwkomers die op de arbeidsmarkt actief zijn, moeten het door de band stellen met een redelijk bescheiden **inkomen**. Meer dan de helft van deze populatie verdient bruto minder dan 1250 € op maandbasis. 57% van de groep verdient bruto minder dan 1 500 €.

Tabel 4.20 Maandelijks Brutoloon van de nieuwkomers

Brutoloon	Aantal	Percent	Cum. aantal	Cum. percent
<1250	1 572	50,05	1 572	50,05
1250-1500	523	16,65	2 095	66,7
1500-1750	423	13,47	2 518	80,17
1750-2000	204	6,49	2 722	86,66
> 2000	356	11,33	3 078	97,99
onbekend	63	2,01	3 141	100

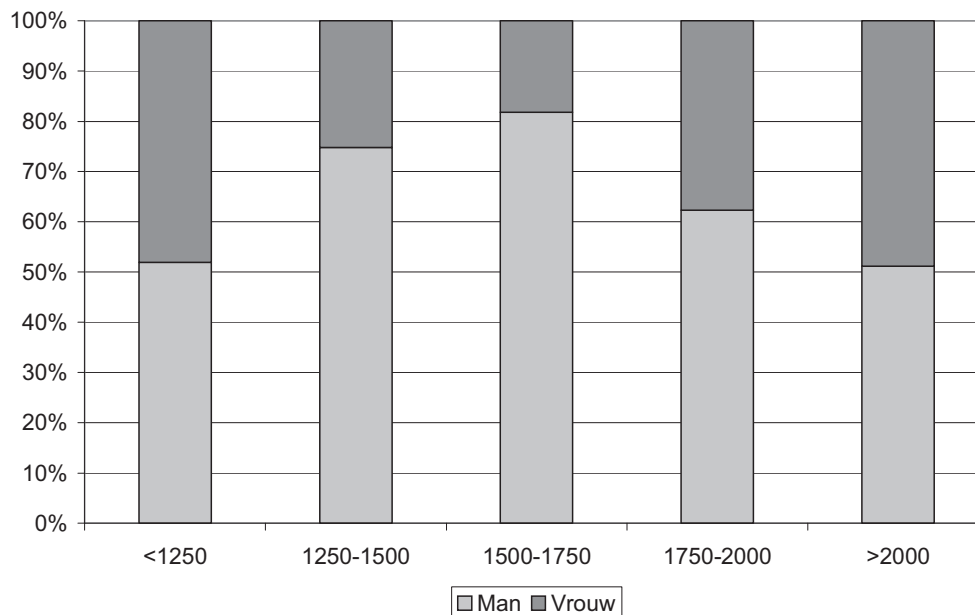
Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt KSZ

Uit ander onderzoek (Verhoeven & martens, 2000; Vertommen e.a, 2006) blijkt dat vrijwel alle Marokkaanse en Turkse werknemers als arbeider werken. Bij de Turken geldt dit ook voor de vrouwen. Dit heeft een gevolg voor de gemiddelde verloning van deze groepen die in vergelijking met autochtonen veel lager ligt.

Uit een vergelijking van de gemiddelde daglonen naar leeftijd en geslacht blijkt dat de allochtone bevolking tussen 60% (Turkse vrouwen tussen 41 en 55) en 94% (Turkse mannen tussen 18 en 25) van de autochtone bevolking verdient.

De **gender-ongelijkheid** wordt op een dubbele wijze weerspiegeld. Om te beginnen is het overwicht aan vrouwen onder de nieuwkomers verdwenen als we enkel de groep die tewerkgesteld is bekijken. Hier is de verdeling omgekeerd. Zestig procent van de werkende nieuwkomers zijn mannen; veertig procent vrouwen. Het statistisch significante verband (Cramers $V = .24$; $p < .0001$) is curvilineair. De vrouwen zijn proportioneel oververtegenwoordigd in de laagste en in de hoogste inkomenscategorie en ondervertegenwoordigd in de tussenliggende categorieën. Dit verband kan verklaard worden door de verschillende nationaliteiten apart na te gaan. Bij de migranten uit het Middellands Zeegebied verdwijnt dit verband. Hier is de schreeftrekking met betrekking tot de betreding van de arbeidsmarkt nog groter. Niet eens 20% van de werkende nieuwkomers uit deze groep is vrouwelijk. 76% van alle vrouwen uit deze groep zit geconcentreerd in de laagste inkomenscategorie. Dezelfde concentratie geldt nog sterker voor de Zuidoost Aziatische vrouwen (82%). De mannen uit de MZA regio doen het iets beter, maar toch nog steeds 1 op 2 van alle mannen in deze groep heeft een brutoloon van minder dan 1250 € per maand. De hogere inkomens onder de vrouwelijk immigranten is bijna uitsluitend op het conto van de Europese (in ruimere zin) en andere 'westers' immigranten te schrijven. Bij de mannen worden de lonen van meer dan 2000 Euro Bruto in twee op de drie gevallen verdiend door immigranten uit de EU 15 regio.

Figuur 4.3 het curvilinaire verband van de verdeling van de geslachten over de looncategorieën

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt, KSZ

De verschillende nationaliteiten komen niet gelijk gespreid in de verschillende **sectoren** terecht. Als we per nationaliteitsklasse de belangrijkste concentraties bekijken, valt het op dat

- de **Europese immigranten** meer dan proportioneel in de computerwereld, in de financiële sector, in de gezondheidssector, in het onderwijs en in de chemie en aanverwante sectoren terechtkomen; allemaal sectoren waarin de nieuwkomers vanuit het **Middellands Zeegebied** sterk ondervertegenwoordigd zijn.
- De immigranten uit de **MZA** regio zijn oververtegenwoordigd in de dienstensector, hout en bouw, de vervoerssector en in de vleesindustrie.
- De immigranten uit **Zuidoost Azië** vormen een kleine groep. Zij zijn geconcentreerd terug te vinden in de dienstensector en in de Horeca.
- De **Oost-Europese** nieuwkomers (eveneens een eerder bescheiden groep) zijn redelijk gelijk gespreid over de sectoren, met een meer dan proportionele vertegenwoordiging in de dienstensector en in de Horeca.

Tabel 4.21 Sectoren waar de werkende nieuwkomers (cohorte 2000) tewerkgesteld zijn

Sector	Aantal	%	Cum. aantal	Cum. pct
Chemie e.a.	42	1,4	42	1,4
Computer	58	1,9	100	3,3
Diensten	1 090	36,3	1 190	39,7
Electro & Communica	26	0,9	1 216	40,5
Financiën	52	1,7	1 268	42,3
Gezondheid	140	4,7	1 408	46,9
HORECA	374	12,5	1 782	59,4
Handel & distributi	338	11,3	2 120	70,7
Hout & bouw	236	7,9	2 356	78,5
Media	38	1,3	2 394	79,8
Metaalsector	84	2,8	2 478	82,6
Onderwijs	102	3,4	2 580	86,0
Overheid	25	0,8	2 605	86,8
Papier & druk	21	0,7	2 626	87,5
Textiel,kledij,lede	39	1,3	2 665	88,8
Verenigingen	29	1,0	2 694	89,8
Vervoer	74	2,5	2 768	92,3
Verzorging	29	1,0	2 797	93,2
Vlees	118	3,9	2 915	97,2
Voertuigen	34	1,1	2 949	98,3
primaire sector	1	0,0	2 950	98,3
Telecommunicatie	50	1,7	3 000	100,0

* Frequency Missing = 141*

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt, KSZ

De dienstensector is de belangrijkste sector van tewerkstelling van nieuwkomers, gevolgd door (2) de horeca, (3) handel & distributie en (4) hout en bouw. De ethnostratificatie zoals aangehaald in Verhoeven (2000) en Vertommen, Martens en Ouali, wordt schijnbaar ook in dit onderzoek bevestigd. De sectoren van tewerkstelling waarin de personen uit de MZA cluster geconcentreerd zitten, komen in belangrijke mate overeen met de sectoren waar de Marokkanen (diensten, horeca) en de Turken (diensten, bouw), actief zijn. De sterke vertegenwoordiging in land en tuinbouw van de Turkse en Marokkaanse landgenoten wordt niet teruggevonden bij de nieuwkomers. Ook de sectoren handel en distributie neemt een belangrijke plaats in bij de nieuwkomers in het geanalyseerde bestand. Door de band is de Marokkaanse en Turkse bevolking in Vlaanderen minder sterk geconcentreerd in deze sectoren dan de autochtone bevolking. Vreemdelingen uit de buurlanden zijn daarentegen merkkelijk meer dan de doorsnee Belgische (Vlaamse) bevolking terug te vinden in deze sectoren (Verhoeven, 2004).

3.2.1.2 *Werkloosheid*

Het eerste jaar na het jaar van aankomst is de vertegenwoordiging van de nieuwkomers in de werkloosheid eerder beperkt. Vier procent van de nieuwkomers is dan terug te vinden in de werkloosheidsstatistieken. Dit cijfer loopt twee jaar later op tot ruim 12%. Slechts enkelen daarvan zijn op het moment van de registratie (het einde van het vierde kwartaal van dat jaar) terug te vinden in loopbaanoriëntatie of activering. Deze momentopname zegt niets over initiatieven die mogelijk vroeger genomen zijn. Zestig procent van de nieuwkomers die het jaar na hun aankomst in de werkloosheid zitten, zijn daar twee jaar later nog steeds terug te vinden. Zij worden daar vervoegd door een naar aantal bijna vier maal zo grote groep die in de eerste jaren niet op de arbeidsmarkt aanwezig was.

Als we het geslacht van de nieuwkomers in de analyse betrekken, wordt het duidelijk dat de bestaande man - vrouw verhouding bij de instroom (4/6) gehandhaafd blijft voor de groep die niet in de werkloosheid zit (werkend of inactief). Voor diegene die in de werkloosheid zitten, wordt deze verhouding omgekeerd: 6 mannen voor 4 vrouwen. Die verhoudingen versterken met de jaren. In de registratie van einde 2003 vinden we 7 werkloze mannen voor 3 werkloze vrouwen terug. Deze gewijzigde verhouding is voornamelijk te verklaren door de grotere instroom in de categorie van de mannen. Zowel bij de mannen als bij de vrouwen neemt het totale aantal personen in de werkloosheid toe. Bij de mannen is deze toename groter.

3.2.1.3 *Ambtenarij*

Ook bij de nieuwkomers zijn er op het einde van het jaar na hun jaar van aankomst enkelen bij de ambtenarij terug te vinden. Het totale aantal voor de cohorte 2000 bedraagt echter maar 80 personen. Twee derde daarvan werken voltijds, de anderen deeltijds. Meer dan 80% van dit groepje staat ingeschreven bij de overheid, de anderen bij gezondheidsdiensten. Het is echter wel een constante dat ook deze mensen voor 60% geconcentreerd zitten in de laagste inkomensklasse.

3.2.2 *Ziekte en invaliditeit*

Een analyse van de RIZIV cijfers maakt duidelijk dat de nieuwkomers niet onmiddellijk instromen. Op het einde van 2001 is amper 0,03% van de nieuwkomers (cohorte 2000) gekend bij het RIZIV. Twee jaar later is dat cijfer iets hoger, maar het blijft beperkt tot 0,34% of 32 personen op 9539 nieuwkomers dat jaar.

4. Synthese en besluit

4.1 Synthese

Puntsgewijs kan het volgende uit de cijfermatige analyse onthouden worden

Met betrekking tot de huwelijksmigranten

1. Huwelijksmigratie is voornamelijk **vrouwelijk** (6/10). De immigratie uit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld vormt hierop een uitzondering; De Zuidoost Aziatische en Oost-Europese huwelijksmigranten zijn bijna allemaal vrouwen.
2. De **grootste groep** huwelijksmigranten blijft uit het Middellands Zeegebied en de Arabische wereld komen.
3. De huwelijksmigranten zijn voornamelijk jong. Drie kwart van hen zijn jonger dan 35. Eén op vijf is jonger dan 25. Slechts een kleine groep (2%) is nog jonger. Deze groep is vrijwel uitsluitend afkomstig uit de groep afkomstig uit het Middellandse Zeegebied.

Met betrekking tot de partners

4. De huwelijksmigranten zijn in hoofdzakelijk vrouwen. De meerderheid van de **partners zijn mannen**.
5. De partners die in België wonen zijn voor goed 85% Europeanen. De tweede groep zijn de ingezetenen vanuit de Middellandse Zeeregio. Dit geeft enkel een beeld van de **nationaliteit**. De etnisch culturele achtergrond van de partners in België blijft hierdoor verholen. Een analyse van kenmerken zoals de arbeidsmarktpositie versterken de hypothese dat het merendeel van die personen met een Europese nationaliteit een migratieachtergrond hebben, zeker in het geval van de personen die opteren voor een partner uit het Middellandse Zeegebied of de Arabische wereld.
6. De partners zijn gemiddeld **iets ouder** dan de immigranten. Toch is nog ruim de helft jonger dan 35.
7. De nationaliteitscluster 'Europeanen' is binnen de groep partners ruim de grootste. Zowat alle partnervormingen vallen hier binnen. Wat opvalt bij de tweede grootste groep, de groep uit het Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld, is dat deze erg **homogeen** blijkt. Meer dan 95% van de in België levende partners uit deze groep kiest voor een buitenlandse partner uit dezelfde nationaliteitscluster. Huwelijksmigranten trekken door de band in bij ofwel een 'Europeaan' ofwel bij iemand uit de eigen nationaliteitscluster.

8. Eén op vijf van de partners die een levensgezel in het buitenland zoeken is ingeschreven in de **werkloosheid**. Van de personen die samenleven met een partner die afkomstig is uit het Middellandse Zeegebied loopt dit op tot één op drie. Voor de andere groepen ligt het werkloosheidspercentage op het gemiddelde voor België.
9. Iets meer dan de helft van de in België gevestigde partners is in **loondienst**.
10. Eén op de drie van deze groep moet rondkomen met een **inkomen** van minder dan 1500 € bruto per maand. Een groep met ongeveer dezelfde omvang (1/3) beschikt wel over een maandelijks bruto-inkomen van meer dan 2000 €.
11. Verhoudingsgewijs zitten er veel vrouwen in de laagste inkomenscategorie.

Met betrekking tot gemeenschappelijke profielkenmerken

12. In 45% van de gevallen bestaat het gezin het jaar na het jaar van de instroom van de partner uit het buitenland uit een gezin met **kinderen**. Voor de koppels uit het Middellandse Zeegebied loopt dit op tot 64%. De data laten niet toe met stelligheid te zeggen dat deze kinderen in de tussenliggende periode verwekt werden. Mogelijk zijn een aantal koppels gevormd met partners met kinderen.
13. Vlaanderen, op de hielen gevolgd door Brussel en dan door Wallonië vormt de belangrijkste aantrekkingspool voor huwelijksmigranten. Op **subregionaal niveau**, blijkt dat het vooral een Brussels (1/3) en een Antwerps (17%) verhaal is.
14. De hypothese kan geformuleerd worden dat een aantal van de aangegane verbintenissen niet erg stabiel zijn. Een analyse van de gezinssituatie van één jaar na de aankomst leert dat 3 à 4 % van de onderzoekspopulatie in het datawarehouse als eenoudergezin geregistreerd staat en 6 à 7% als éénpersoonshuishouden.

Met betrekking tot de arbeidsmarkt, ...

15. De RSZPPO (de ambtenarij) en het RIZIV (de ziekteverzekering) komen maar marginaal voor in deze analyse.
16. De huwelijksmigranten zijn weinig terug te vinden op de **arbeidsmarkt**. Het jaar na hun aankomst is 30% van deze populatie niet aanwezig op de arbeidsmarkt en heeft geen betrekking gevonden.
17. Weinig huwelijksmigranten zijn terug te vinden op de **arbeidsmarkt**. Vooral de **vrouwen** niet. Van de vrouwen met een Middellandse Zeeachtergrond die geïmmigreerd zijn en die samenwonen met een partner uit dezelfde

nationaliteitsklasse, vindt (van de cohorte 2000) na twee jaar nog steeds 87% de weg naar de arbeidsmarkt niet.

18. Het aantal **werkzoekenden** in de groep bedraagt het jaar na het jaar van hun aankomst iets meer dan 2 procent. Na twee jaar vindt een groeiende groep zijn weg naar de arbeidsmarkt (tewerkstelling, werkloosheid en zelfstandigen). De personen in de werkloosheid, stromen echter moeilijk door naar betaald werk.
19. **Vrouwelijke huwelijksmigranten** zijn minder terug te vinden in **betaald werk**. Indien wel zijn zij oververtegenwoordigd in de slechtst betaalde betrekkingen. Wat wel opvalt is een curvilineair verband tussen de hoogte van het inkomen en het geslacht. Vrouwen zijn sterker vertegenwoordigd in de laagste en in de hoogste inkomenscategorieën. In beide gevallen gaat het om andere nationaliteitsclusters.
20. De dienstensector is de belangrijkste sector van tewerkstelling van huwelijksmigranten, gevolgd door (2) de horeca, (3) handel & distributie en (4) hout en bouw. De **sectoren** van tewerkstelling verschillen naargelang de nationaliteitscluster van de nieuwkomers.
21. De **werkloosheid** van de huwelijksmigranten is vooral een **mannelijke** aangelegenheid. Dit komt voornamelijk omdat vrouwen afwezig blijven op de arbeidsmarkt. Een controle van de verdeling tussen de geslachten van de werkloosheid drie jaar na het jaar van instroom, leert dat dan 7/10 van de geregistreerde werkzoekenden van deze nieuwkomers mannen zijn.

4.2 Besluit

Een analyse van de gegevensbestanden die door de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid worden bijgehouden, levert interessante inzichten op met betrekking tot zowel de huwelijksmigranten als hun partners. Hieruit kan afgeleid worden dat een aanzienlijk aandeel van deze immigranten een paar vormt met personen met een lage socio-economische positie en dat werkloosheid meer voorkomt in de groep van partners die een bruid of een bruidegom uit het buitenland haalt dan in de doorsnede van de Belgische bevolking.

Een analyse van de trajecten van de nieuwkomers op de arbeidsmarkt leert dat deze trajecten ofwel volledig afwezig blijven, of in een groot gedeelte van de gevallen leiden tot weinig betaalde betrekkingen en / of in sommige gevallen de werkloosheid. Vooral de volledige afwezigheid van de arbeidsmarkt valt op, zeker als we naar welomschreven subgroepen kijken zoals de ingeweken vrouwelijke huwelijksmigranten vanuit het Middelland Zeegebied en de Arabische wereld. Voor zover de cijfers kunnen aantonen, komen zij vrijwel niet op de arbeidsmarkt terecht. Een analyse van de gezinstypen leert dat wel bijna één op twee in het algemeen en 64% voor deze subgroep in een gezinssituatie met kinderen zit. Dit

kan mogelijk een verklaring geven voor de afwezigheid op de arbeidsmarkt. Dit is echter ook een indicatie van de noodzaak om andere initiatieven te nemen om een replicatie van achterstelling van de toekomstige generaties zo veel mogelijk te vermijden.

Een voorzichtig algemeen besluit na de analyse van de gegevens van de kruispuntbank zou kunnen zijn dat, gezien het profiel van de partners in België en gezien het profiel van de huwelijksmigranten, voor een aantal groepen in de samenleving 'huwelijksmigratie' een replicatie en verderzetting in de tijd impliceert van de socio-economische achterstelling van deze groepen. Het betreft hier vooral de personen met de nationaliteiten die samengebundeld werden in de subgroep "Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld". Vrouwen uit deze subgroep betreden meestal de arbeidsmarkt niet. Personen uit die groep zijn vaker dan de anderen werkloos en indien zij op de arbeidsmarkt actief zijn, zitten zij in de laagste inkomenscategorieën.

Een verdere analyse, waarin meer gefocust kan worden op specifieke groepen - waarbij niet alleen een meer fijnmazige omschrijving van de nationaliteiten zelf, maar ook de nationaliteit van ouders en /of grootouders in de analyse betrokken kunnen worden - zou een duidelijker beeld kunnen schetsen van een aantal groepen die merkkelijk lager dan de andere groepen scoren op een aantal socio-economische indicatoren.

5. Bronnenlijst

Algemene Directie Werkgelegenheid en Arbeidsmarkt (2006) *De Immigratie in België: aantallen, stromen en arbeidsmarkt. Rapport 2006 aan het SOPEMI (OESO)*

Verhoeven H., 2004, 'Allochtonen op de Vlaamse Arbeidsmarkt' in Van Hooteghem G. en Cambré B. , *Overwerek(t) in de actieve welvaartsstaat*, Acco, Leuven / Voorburg, pp 401 - 416

Verhoeven, H. (2000). *De vreemde eend in de bijt, arbeidsmarkt en diversiteit*. WAV-dossier. Leuven.

Vertommen S., Martens A. en Ouali N., *Topography of the Belgian Labour Market: employment, Gender Age and origin*, Koning Boudewijnstichting

HOOFDSTUK V ALS SCHIJN BEDRIEGT. DE WERKING VAN DE CEL SCHIJNHUWELIJKEN IN GENT EN ANTWERPEN

1. Inleiding

Een schijnhuwelijk is een huwelijk dat enkel tot doel heeft een verblijfsdocument te bekomen en zo de immigratiewetgeving te omzeilen (Coene, 2005). De wetgever definieert een schijnhuwelijk als volgt:

Er is geen huwelijk wanneer ondanks de gegeven formele toestemming tot een huwelijk, uit een geheel van omstandigheden blijkt dat minstens één van de echtgenoten kennelijk niet de intentie heeft een duurzame levensgemeenschap tot stand te brengen, maar enkel uit is op het bekomen van een verblijfsrechterlijk voordeel verbonden aan de staat van gehuwde (artikel 146 bis Burgerlijk Wetboek).

Het is echter niet altijd duidelijk om de grens te trekken tussen wat een schijnhuwelijk is en wat een 'echt' huwelijk is. Het is namelijk niet ondenkbaar dat ook geliefden met elkaar huwen, enkel en alleen om het verblijfsrecht voor één van de partners te bekomen, terwijl de persoonlijke voorkeur van de partners om bij elkaar te zijn niet noodzakelijk uitgaat naar een huwelijk.

We stellen een eigenaardige contradictie vast in de evolutie van de huwelijkssluiting. Enerzijds evolueert onze samenleving steeds meer naar een 'samenwoonstsamenleving'. Het huwelijk als instituut lijkt meer en meer plaats te moeten ruimen voor alternatieve en zelfgekozen samenlevingsvormen. Het huwelijk boet in als 'het' maatschappelijk instituut dat de verbintenis tussen twee personen bezegelt. Anderzijds wordt precies voor buitenlandse partners deze traditionele vorm van persoonlijk engagement naar de partner toe geaffirmeerd (Coene, 2005). Eerlijkheidshalve dienen we toe te geven dat de contradictie in België niet helemaal opgaat, omdat de wet ook migratie in het kader van duurzame samenwoning toelaat.

Hierboven vermeldden we de juridische definitie van een schijnhuwelijk. De omzendbrief van 17 december 1999 inzake de wet van 4 mei 1999²⁰ concretiseerde deze juridische definitie. Volgens de omzendbrief vormt de combinatie van volgende factoren een aanduiding van een mogelijk schijnhuwelijk:

- Gebrekkige communicatie tussen partners/ doen beroep op een tolk;
- Partijen hebben elkaar voor de huwelijkssluiting nooit ontmoet;
- Één van de partijen woont duurzaam met een andere persoon samen;
- Partijen kennen elkaars naam of nationaliteit niet;
- Één van de partijen is onwetend betreffende beroepsactiviteiten van de partner;
- Verklaringen omtrent de omstandigheden van de ontmoeting lopen manifest uiteen;
- Een som geld wordt beloofd bij het aangaan van het huwelijk;
- Één van de partijen is betrokken in prostitutie;
- Optreden van een tussenpersoon;
- Groot leeftijdsverschil.

De verantwoordelijke van de Cel schijn- en gedwongen huwelijken van de stad Antwerpen, Frank Beyens, beschouwt de omzendbrief als een bruikbaar instrument. Op basis van ervaring met de werking van de cel schijnhuwelijken ziet hij bovenvermelde indicatoren echter graag uitgebreid met volgende elementen:

- O.a. één van de partijen was reeds betrokken in een schijnhuwelijk of een kortstondig huwelijk waardoor een echtgenoot verblijf verwierf;
- Meerdere naaste familieleden van één van de partijen verwierven verblijf via een kortstondig huwelijk;
- Betrokkenheid in criminele activiteiten;
- Leugenachtige verklaringen of andere poging om de ambtenaar te misleiden;
- Partijen leggen meerdere tegenstrijdige verklaringen af of zijn op meerdere punten onwetend over elkaar;
- Een zeer snelle gang van zaken (Beyens, 2005).

In het kader van het huidige project voerden we een interview met Dhr. Beyens als bevoorrechte getuige. Tijdens ons gesprek²¹ geeft hij nog een aantal bijkomende richtlijnen, aan de hand waarvan de cel een schijnhuwelijk tracht te herkennen:

- Als iemand meerdere huwelijken heeft met buitenlandse partners en als deze huwelijken van korte duur zijn, heb je iemand die ofwel gemakkelijk trouwt

²⁰ De wet van 4 mei 1999 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende het huwelijk. Deze wet, die in werking trad op 1 januari 2000, had onder meer tot doel de strijd aan te binden tegen schijnhuwelijken.

²¹ Interview met bevoorrechte getuige Dhr. Frank Beyens, verantwoordelijke cel Schijn- en gedwongen huwelijken stad Antwerpen, op 26/04/2006.

ofwel aan een schijnhuwelijk meewerkt. Voor het mogelijk maken van een schijnhuwelijk wordt tot 10.000€ betaald.

- Ontmoetingsplaatsen die verdacht zijn (bv. bepaalde cafés in Antwerpen);
- Socio-economische positie: vaak zwakkeren in de samenleving (laaggeschoold, vervangingsinkomen, lang werkloos, alleenstaand met kinderen, etc.);
- Documenten van het huwelijksdossier die niet in orde zijn;
- Info van DVZ, bv. crimineel verleden;
- Bemiddeling van derden: derde persoon die partners voorstelt met oog op huwelijk, meestal zijn het derde personen en geen huwelijksbureaus;

In wat volgt presenteren we eerst de wijze waarop de verschillende steden hun takenpakket rond de detectie en onderzoek van schijnhuwelijken invullen. Ook staan we stil bij de verschillende werkwijze van de twee cellen schijnhuwelijken in Gent en Antwerpen. Dit verschil in werkwijze noopt tot voorzichtigheid bij het vergelijken van de data van beide cellen. Vervolgens presenteren we het cijfermateriaal van de cellen schijnhuwelijken in Antwerpen en Gent, om de omvang van het fenomeen in deze twee steden in te schatten. Tenslotte geeft dit hoofdstuk eveneens een aantal beleidsvraagstukken en beleidsadviezen weer die door de verschillende cellen schijnhuwelijken geformuleerd werden.

2. Het takenpakket van de cel schijnhuwelijken

Ter illustratie van hoe de cellen schijnhuwelijken werken, wordt in dit hoofdstuk gekeken naar de werking en het takenpakket van de cel schijnhuwelijken van de steden Gent en Antwerpen. Er is geen centrale omschrijving van wat er verwacht wordt van een cel schijnhuwelijken. Er is wel de ministeriële omzendbrief van 1 juli 1994 betreffende de omstandigheden waarin de ambtenaar van de burgerlijke stand de huwelijksvoltrekking kan weigeren. Tevens is er de omzendbrief van minister Verwilghen d.d. 17 december 1999 inzake de wet van 4 mei 1999 die een aantal richtlijnen geeft. Maar de concrete inhoud en werkwijze van de cel, kan door elke gemeente of stad apart worden ingevuld. Bovendien werken de cellen niet op een eiland. Er wordt intensief samengewerkt met de parketten uit de respectievelijke steden. De cellen opereren als het ware als een eerste filter. Het onderzoek ten gronde valt ten laste van de parketten. De cel schijnhuwelijken functioneert zo als het ware als een ontlastingsdienst voor de parketten.

We kunnen dan ook verschillen verwachten tussen de procedure in de bestudeerde steden. De werking van de cellen, alsook van de parketten, leggen mogelijks andere accenten. Voor zover wij hebben kunnen vaststellen, is dit ook effectief het geval.

De belangrijkste taak van de cel vormt het onderzoek van 'voorgenomen huwelijken'. Er zijn een viertal situaties waarin zij optreden. Ten eerste

onderzoeken ze de huwelijksintentie van hen die in België geen vast verblijf hebben. Het betreft hier huwelijken die in België plaatsvinden en waarvan minstens één van de partners geen langdurige verblijfsvergunning heeft. In concreto betreft het hier mensen zonder wettige verblijfsvergunning, asielzoekers, buitenlandse studenten, mensen met een tijdelijk verblijf, met arbeidskaart of visum kort verblijf. Deze groepen vormen de risicogroepen voor een schijnhuwelijk. Dit eerste vooronderzoek wordt door de cel zelf gedaan. De eerste screening mondt uit in één van volgende mogelijkheden: een positief advies (groen licht voor het huwelijk), negatief advies (uitstel van het huwelijk en ruimte voor een politieel onderzoek) of een directe weigering.

Indien er indicaties blijken te zijn van een schijnhuwelijk, wordt het dossier overgemaakt aan het parket. Het parket geeft een advies aan de ambtenaar van burgerlijke stand, die uiteindelijk beslist of hij het huwelijk al dan niet voltrekt. In praktisch alle gevallen volgt de ambtenaar het parket. Het gebeurt slechts uitzonderlijk dat een ambtenaar zelf een onderzoek verricht. Meestal neemt zij of hij een beslissing op basis van het verslag, opgemaakt door de cel schijnhuwelijken. Toch kan de ambtenaar autonoom handelen en ingaan tegen het advies van de cel.

Ten tweede kan de cel in het buitenland afgesloten huwelijken, waarbij er indicaties voor een schijnhuwelijk zijn, onderwerpen aan een onderzoek. Dit onderzoek loopt tevens in samenwerking met het parket. Doorgaans stelt zich hierbij het probleem dat in sommige gevallen de partner in het buitenland verblijft. Meestal wacht de cel met het onderzoek tot ook de andere partner in België is. Men wenst het onderzoek te voeren met de beide partners. Beide partners verschijnen voor de cel voor een apart verhoor. Op basis van deze gesprekken formuleert de cel een advies. Via de ambassade is het vaak mogelijk om een eerste onderzoek in te stellen aan de hand van een vragenlijst. In dergelijke gevallen werkt de ambassade samen met het parket van de betreffende stad of gemeente in België. Als er inderdaad indicaties van een schijnhuwelijk zijn, gaat men de erkenning van dit huwelijk weigeren op basis van het internationaal privaatrecht.

Ten derde worden er ook huwelijken in het buitenland gesloten met een volmacht. Zo kan het gebeuren dat één van beide partners illegaal in België is en met behulp van een volmacht het huwelijk laat voltrekken in de herkomstregio. Vervolgens probeert het koppel dit huwelijk in België in te schrijven. Op die manier ontloopt de partner de visumplicht. In deze gevallen kan de cel schijnhuwelijken een onderzoek instellen. De beide personen worden dan uitgenodigd voor een interview. Eventueel wordt dit overgemaakt aan het parket voor verdere behandeling.

Ten vierde kan een persoon die denkt slachtoffer te zijn (of te zullen zijn) van een schijnhuwelijk, aangifte doen bij de cel. Als een persoon na de huwelijkssluiting vermoedt in een schijnhuwelijk verwickeld te zijn, kan hij of zij dit signaleren aan de cel, die de klacht op haar beurt aan het parket overmaakt. Het parket onderzoekt dit en kan een eis tot nietigverklaring instellen. Ook bij gedwongen huwelijken, waarvan men weet dat men vooraf uitgethuwlijkt zal worden, kan men contact opnemen met de cel schijnhuwelijken. In deze situatie kan de cel enkel een richtinggevend advies geven. Meestal gaat het om huwelijken die in het buitenland plaatsvinden, die dan op voorhand bij hen gemeld worden. Preventief optreden bij dergelijke vormen van gedwongen huwelijken is moeilijk en behoort niet tot de bevoegdheid van de cellen. Zij kunnen enkel advies geven en de melding noteren, mocht er achteraf klacht ingediend worden. De cel kan het huwelijk eventueel weigeren te erkennen als de partner naar België komt. Ook kan de cel schijnhuwelijken verzoeken om geen visum af te leveren aan de partner.

Het euvel bij gedwongen huwelijken, is dat de melding in vertrouwen gebeurt. Vaak wil de betrokken partij geen officiële verklaring afleggen. Dit compliceert de situatie, aangezien het zonder officiële verklaring van de partner moeilijk is om een visum te weigeren. Soms durft een partner niet openlijk voor de familie toe te geven dat hij of zij niet wenst te trouwen. De ambtenaar moet dan andere elementen aandragen om het huwelijk te weigeren. Maar als puntje bij paaltje komt, kan de rechter oordelen dat er geen grond is om het huwelijk te weigeren. Ook al weet de cel schijnhuwelijken officieus dat de partner niet wil huwen, toch moet het huwelijk voltrokken worden. Vandaar dat de cel schijnhuwelijken in het geval van een gedwongen huwelijk toch aandringt op een officiële verklaring.

Het hierboven vermelde fenomeen, is volgens de cel schijnhuwelijken eerder een uitzondering. Volgens hen komen gedwongen huwelijken niet zo vaak voor. Wat wel vaker voorkomt is dat mensen na de voltrekking van het huwelijk zeggen dat het om een gedwongen huwelijk gaat. Meestal heeft de partner dan al een verblijfsvergunning en moet de procedure tot nietigverklaring van het huwelijk gevolgd worden. Deze procedure valt mee onder klachten en meldingen van schijnhuwelijken. De verantwoordelijke van de cel schijnhuwelijken te Gent, wijst er in een interview op dat deze procedure soms wordt misbruikt als goedkoop en snel alternatief voor een echtscheiding.

3. Verloop van het onderzoek

3.1 Onderzoeksdaden

Hoe verloopt nu juist het onderzoek dat uitgevoerd wordt door de cel schijnhuwelijken te Antwerpen en Gent? Er zijn een aantal onderzoeksdaden die de cel zelf stelt vooraleer het dossier over te maken aan het parket. Ten eerste vraagt de cel administratieve gegevens op. Op basis van het rijksregister gaat ze

de achtergrond na van de in België verblijvende huwelijkspartner. Aan de hand van het Rijksregister stelt de cel bijvoorbeeld vast of iemand al dan niet gehuwd is, wanneer het huwelijk plaatsvond en hoe lang het huwelijk standhield. Daarnaast stelt het rijksregister adresgegevens ter beschikking. Een man die bijvoorbeeld komt inwonen bij een vrouw maar na één jaar al verhuist, kan een indicatie vormen voor een schijnhuwelijk. Als de geregistreerde samenwoont van zeer korte duur is, kan men moeilijk spreken van een duurzame relatie.

Ten tweede kan de cel de beide huwelijkskandidaten uitnodigen voor een persoonlijk gesprek. Deze interviews verlopen telkens via eenzelfde stramien. De cel stelt zichzelf voor: wie ze zijn en wat ze doen. Vervolgens stelt de interviewer een aantal vragen aan de huwelijkskandidaten. Deze vragen zijn niet verplicht te beantwoorden. Ook kunnen de huwelijkskandidaten zelf vragen stellen. Verder gaat de interviewer dieper in op de relatie.

Het vaste stramien van het interview leidt ertoe dat mensen zich 'voorbereiden' op het gesprek. Sommige mensen kennen de juiste antwoorden 'te goed'. Als de interviewers dan een afwijkende vraag stellen en de ondervraagden blijven het antwoord schuldig, weet men dat de huwelijkskandidaten zich voorbereiden. Soms zeggen mensen als het ware een lesje op, waarbij ze antwoorden geven op een vorige of volgende vraag.

De cel schijnhuwelijken baseert haar beslissing op het geheel van het verhaal. Ze leggen alle elementen samen die kunnen wijzen op een schijnhuwelijk en geven op basis daarvan een advies aan het parket. Bij twijfel laten ze het huwelijk doorgaan, en bekijken ze nadien of het huwelijk al dan niet standhoudt. Ze kunnen dit melden aan DVZ. Indien het koppel na één jaar of 15 maanden reeds uit elkaar gaat, kan het huwelijk nog nietig verklaard worden. Deze procedure van nietigverklaring is alleen een stuk zwaarder.

3.2 Verschillen in manier van werken

De verschillende cellen schijnhuwelijken onderhouden geen systematisch contact met elkaar, net omdat hun werking decentraal is ingesteld door de verschillende steden. Er bestaat geen overkoepelende instantie die het hele onderzoek naar schijnhuwelijken coördineert. Er wordt wel contact opgenomen met een andere cel, indien bijvoorbeeld iemand van Gent naar Antwerpen verhuist om daar te huwen. Wel is er steeds contact met de DVZ, die fungeert als het centrale aanspreekpunt. Iedere gemeente maakt gebruik van dit centrale meldpunt.

Het ontbreken van een gecentraliseerde overkoepelende instantie, heeft als gevolg dat de verschillende cellen schijnhuwelijken die her en der ontstaan zijn in de grote steden, op een verschillende manier tewerk gaan. Niet alle parketten werken even streng of hanteren dezelfde criteria. Niet alle parketten onderzoeken de

dossiers even grondig en de verschillende procureurs hebben niet steeds even veel aandacht voor deze materie. Het is m.a.w. in de ene stad al gemakkelijker om een schijnhuwelijk te sluiten dan in de andere.

Een gemeenschappelijke vaststelling die kan gemaakt worden is dat de verschillende parketten overwerkt zijn en dat daarom sommige taken minder aandacht krijgen. Vanuit het parket wordt nooit een onderzoek gestart. Men verwacht dat het individu dat klacht indient, zelf initiatief neemt in zijn zaak, nl. zelf de partner dagvaardt, zelf onderzoeksdaden aanvraagt, etc. Volgens de gewone gang van zaken, zou een procureur die weet heeft van een schijnhuwelijk, zelf een onderzoek moeten instellen en de nietigverklaring aanvragen. Wegens te weinig capaciteit bij het parket en de politie gebeurt dit zo goed als nooit.

4. Schijnhuwelijken cijfermatig gevat

Om de omvang van het fenomeen van schijnhuwelijken in te schatten, vroegen we de cijfersgegevens bij de cellen schijnhuwelijken van de stad Antwerpen en de stad Gent op. De uitspraken in dit hoofdstuk hebben dan ook enkel betrekking op deze twee steden. We dienen, omwille van de uiteenlopende werkwijze van de twee cellen, voorzichtig te zijn met het vergelijken van de data in de twee steden.

4.1 De situatie te Gent

Voor de stad Gent beschikken we over de cijfers voor 2005 en de voorlopige cijfers voor 2006. De cijfers voor dit jaar zijn opgevraagd eind oktober en hebben betrekking op de eerste tien maanden van 2006. Voor de stad Gent hebben we cijfers over het aantal aangiften schijnhuwelijk en het aantal weigeringen van een huwelijk, zowel voor mannen als voor vrouwen en per nationaliteit. Een aangifte van een schijnhuwelijk vindt plaats nadat het huwelijk voltrokken is. Een van de betrokken partijen komt bij de cel melden dat zijn of haar huwelijk een schijnhuwelijk is. Het dossier wordt vervolgens overgemaakt aan de procureur. Een weigering van een huwelijk vind plaats voor het huwelijk voltrokken is. Op basis van onderzoek is vastgesteld dat het om een voorgenomen huwelijk zou gaan.

Tabel 5.1: Het aantal aangiften schijnhuwelijk, stad Gent 2005

	Man	Vrouw	Totaal
België	6	10	16
Turkije	4	4	8
Marokko	4	1	5
India	1	1	2
Irak	1	1	2
Egypte	1	0	1
Macedonië	1	0	1
Sierra Leone	1	0	1
Tunesië	1	0	1
Portugal	0	1	1
Roemenië	0	1	1
Rusland	0	1	1

Bron: gegevens cel schijnhuwelijken Stad Gent, bewerking HIVA

In 2005 waren er 20 aangiften van een schijnhuwelijk, door de cel overgemaakt aan het parket. De belangrijkste betrokken nationaliteiten vormden op de eerste plaats Belgen, vervolgens Turken en dan Marokkanen.

Tabel 5.2: Het aantal aangiften schijnhuwelijk, stad Gent 2006 (jan – okt)

	Nationaliteit man	Nationaliteit vrouw	Totaal
België	4	11	15
Turkije	10	3	13
Macedonië	1	0	1
Oezbekistan	1	0	1
Bulgarije	0	1	1
Kameroen	0	1	1

Bron: gegevens cel schijnhuwelijken Stad Gent, bewerking HIVA

In 2006 ligt dit aantal iets lager, namelijk op 16. Ook de nationaliteiten zijn anders verdeeld. Er zijn meer Belgen (bijna de helft), meer Turken en geen Marokkanen waarvoor een schijnhuwelijk werd aangegeven. We merken hierbij echter op dat het voorlopige cijfers betreft. Dit aantal kan bijgevolg nog toenemen.

Naast cijfers over aangiften schijnhuwelijk, beschikken we voor de stad Gent ook over cijfers rond het aantal geweigerde huwelijken. In 2005 bedroeg het aantal op advies van de cel schijnhuwelijken geweigerde huwelijken 23.

Tabel 5.3: Het aantal geweigerde huwelijken, stad Gent 2005

	Nationaliteit man	Nationaliteit vrouw	Totaal
België	5	17	22
Turkije	6	1	7
Marokko	2	3	5
Tunesië	4	0	4
Nigeria	2	0	2
Ghana	1	0	1
Pakistan	1	0	1
Slovakije	1	0	1
Syrië	1	0	1
Filippijnen	0	1	1
Kameroen	0	1	1

Bron: gegevens cel schijnhuwelijken Stad Gent, bewerking HIVA

De grootste groep aan wie een huwelijk geweigerd wordt, wordt gevormd door Belgische vrouwen. De belangrijkste nationaliteiten, op de Belgen na, vormen Turken met en Marokkanen. Opvallend is dat de betrokken Belgen voornamelijk vrouwen zijn. Wat bij de Turken opvalt is dat is dat het vooral Turkse mannen zijn van wie het huwelijk geweigerd wordt.

In 2006 zijn er (voorlopig) iets minder huwelijken geweigerd dan in 2005, namelijk 21. In onderstaande tabel worden de betrokken nationaliteiten weergegeven voor dit jaar.

Tabel 5.4: Het aantal geweigerde huwelijken, stad Gent 2006 (jan-okt)

	Nationaliteit man	Nationaliteit vrouw	Totaal
België	5	14	19
Marokko	5	2	7
Turkije	3	1	4
Ghana	2	1	3
Bulgarije	1	1	2
Syrië	2	0	2
Albanië	1	0	1
Filippijnen	1	0	1
Joegoslavië	1	0	1
Roemenië	0	1	1
Slovakije	0	1	1

Bron: gegevens cel schijnhuwelijken Stad Gent, bewerking HIVA

Voor dit jaar vinden we dezelfde opdeling naar nationaliteiten terug als het jaar daarvoor met vergelijkbare percentages voor Belgen, Turken en Marokkanen.

4.2 De situatie te Antwerpen

Voor Antwerpen beschikken we over cijfermateriaal dat verder teruggaat in de tijd. In de loop van 2000 ging de cel schijnhuwelijken van start in de 9 districten van Antwerpen. In dat jaar werden 135 dossiers geopend, waarvan 38 huwelijksvoltrekkingen eindigden in weigering en 7 aanvragers tijdens de procedure afhaakten. Bij nazicht in 2003 bleek dat 14 van de 90 toegelaten huwelijken uit 2000 reeds uitliepen op een echtscheiding. Op het totaal van de 135 onderzochte dossiers opteerden er slechts 76 voor een duurzame relatie (als je duurzaam definieert als een periode vanaf ongeveer 2 jaar). Volgens de logica van de cel schijnhuwelijken bleek ongeveer 43% van de aangevraagde of afgesloten huwelijken geen duurzaam karakter te hebben.

In onderstaande tabel geven we de evolutie weer wat het aantal geopende dossiers, het aantal geweigerde huwelijksvoltrekkingen en het aantal afhakers betreft.

Tabel 5.5 Evolutie van de doorgelichte huwelijksaanvragen in Antwerpen, 2000-2004

	Geopende dossiers	Huwelijksvoltrekking geweigerd	Afhakers tijdens de procedure	Aandeel aanvragers niet gericht op duurzame levensgemeenschap
2000	135	38	7	33,3%
2001	258	88	10	37,9%
2002	302	73	17	29,8%
2003	415	120	40	38,4%
2004	745	215	44	34,7%

Bron: Rapport cel schijnhuwelijken 2004, Stad Antwerpen; Beyens, 2005

Doorheen de jaren neemt het aantal geopende dossiers gestaag toe. Waar dit in 2000 slechts 135 dossiers betrof, was dit aantal in 2004 al meer dan verviervoudigd. Dit roept een aantal vragen op. Hoe komt het dat het aantal tijdens 2004 zo hoog ligt? Is er hier sprake van een echte stijging of is het een resultaat van meer aandacht voor de problematiek? Of is het het gevolg van een intensere vorm van onderzoek voeren?

Het aandeel geweigerde huwelijksvoltrekkingen en afhakers tijdens de procedure schommelt tussen 2000 en 2003 tussen de 30 en de 40%. Ongeveer één op de drie doorgelichte huwelijksaanvragen is volgens de cel schijnhuwelijken met andere woorden niet gericht op het aangaan van een duurzame levensgemeenschap.

Indien beroep wordt aangetekend tegen de beslissing, volgt de rechtbank meestal, doch niet altijd, de beslissing van de ambtenaar of het parket. Niet verifieerbare verklaringen worden door de rechters niet in aanmerking genomen en feitelijke elementen (zoals een zwangerschap) wegen soms zwaarder door dan een feitelijke

aanwijzing van schijnhuwelijk, zoals een groot leeftijdsverschil, de betrokkenheid bij prostitutie en tegenstrijdige verklaringen (Beyens, 2005).

In onderstaande tabel kijken we naar het aandeel huwelijken van vreemdelingen en mensen zonder permanent verblijf op het totaal aantal afgesloten huwelijken.

Tabel 5.6 Aantal afgesloten huwelijken in 2003-2004 te Antwerpen

	Totaal aantal voltrokken huwelijken in Antwerpen	Aantal huwelijken waarin één partner niet-Belg is	Aantal huwelijken met partner zonder permanent verblijf in België
2003	1 906	599	255
2004	2 055	820	473

*Bron:*Rapport cel schijnhuwelijken 2004, Stad Antwerpen

In de periode van één jaar is er een stijging te zien van het aantal huwelijken met een niet-Belgische partner in Antwerpen. Dit loopt op van 31% in 2003 tot 40% in 2004. Ook het aantal huwelijken met partner zonder permanent verblijf in België zit in de lift in Antwerpen. In 2003 bedroeg dit nog 13% van het aantal voltrokken huwelijken, in 2004 bedroeg dit 23% van het aantal voltrokken huwelijken.

Bij de huwelijksaanvragen in Antwerpen zijn in 2004 partners uit 76 verschillende landen betrokken. In de onderstaande tabel geven we de belangrijkste nationaliteiten weer.

Tabel 5.7: Aantal onderzochte huwelijkkandidaten die huwen met een Belg

Land	Man	Vrouw	Totaal	% vrouwen
Marokko	183	83	266	31,2
Turkije	40	6	46	13,0
Nigeria	7	26	33	78,8
Joegoslavië	17	10	27	37,0
Polen	2	20	22	90,9
China	1	18	19	94,7
Brazilië	5	12	17	70,6
Ecuador	3	11	14	78,6

Bron: Rapport cel schijnhuwelijken, stad Antwerpen (2004)

In Antwerpen gebeuren de meeste onderzoeken naar een schijnhuwelijk bij Marokkanen. Zij maken 35% van de onderzochte dossiers uit. Voor Marokkaanse mannen die wilden huwen met een Belgische werden er in 2004 zo'n 183 dossiers geopend. Voor Marokkaanse vrouwen lag dit aantal een stuk lager, namelijk op 83. De Turken vormen de tweede grootste groep van onderzochte dossiers. Zij

nemen ongeveer 6% voor hun rekening. We merken dat voor hen de aantallen reeds een stuk lager liggen, nl. op 40 voor Turkse mannen en op 6 voor Turkse vrouwen.

Het valt op dat Marokko en Turkije er met kop en schouders bovenuit steken. Het eerstvolgende land dat we in deze rangschikking terugvinden, ligt in absolute aantallen reeds een stuk achter Marokko en Turkije. Wat tevens opvalt, is het hoge percentage Marokkaanse en Turkse mannen waarvan het dossier onderzocht wordt. Met uitzondering van Joegoslavië, blijken het bij de andere landen vooral vrouwen te zijn waarnaar een onderzoek geopend wordt.

Ook opvallend is het verschil in nationaliteiten tussen beide steden. Bij de aangiften van schijnhuwelijk vinden we in Antwerpen vele nationaliteiten, terwijl het aantal nationaliteiten in Gent beperkt is. Ook is het aandeel Marokkanen in Gent eerder beperkt. In Antwerpen wonen echter merkkelijk meer Marokkanen dan in Gent.

5. Besluit

De focus van het voorliggend onderzoek ligt op volgmigratie. Schijnhuwelijken is een fenomeen dat zich situeert in de marge van dit onderzoek, maar het is daarom niet minder interessant. Hoewel het aandeel van de schijnhuwelijken op het totale aantal huwelijken dat gesloten wordt tussen vreemdelingen of tussen Belgen en vreemdelingen beperkt is, is het toch een maatschappelijke realiteit die zijn weerslag gevonden heeft in de wetgeving en in een aantal institutionele aanpassingen van betrokken administraties.

Eén van de besluiten van het vorige hoofdstuk was dat een aantal van de gevormde relaties niet erg stabiel leken. Een controle na één of twee jaar leert dat een klein maar significant percentage van de nieuw gevormde koppels niet meer bestaat. Mogelijk betreft het hier een normale ontbinding van het huwelijk of de samenlevingsovereenkomst. Een tweede mogelijkheid is echter dat het hier om een misbruik gaat. Een van de gevolgen van een beperkte immigratiemogelijkheid voor niet-Europese buitenlanders is het gebruik en misbruik van het huwelijk om aan een verblijfsvergunning te komen. Schijnhuwelijken vloeien met andere woorden voort uit het feit dat mensen niet op een andere wijze toegang tot het grondgebied kunnen verkrijgen. De overheid stelt dit vast en tracht dit op zijn minst te controleren. In verschillende steden ontstaan specifieke 'cellen schijnhuwelijken', die trachten paal en perk te stellen aan deze misbruiken.

De problematiek is algemeen, maar de aanpak is echter zeer specifiek. We stellen vast dat de verschillende cellen op een andere wijze werken. De parketten verschillen in de mate waarin ze een onderzoek instellen en in de mate van

gestrengheid. Door de wetgeving op schijnhuwelijken moet ook elke gemeente een ambtenaar in dienst hebben die de controle doet naar schijnhuwelijken. Er is nood aan een goede ondersteuning en opleiding van deze mensen. Nu zijn er door de verschillen in werkwijzen erg grote regionale verschillen.

Indien we de cijfers van de cel schijnhuwelijken in Antwerpen vergelijken met deze van Gent stellen we grote verschillen vast in termen van absolute aantallen tussen beide steden. De vraag die daarbij geformuleerd kan worden, is of er effectief minder schijnhuwelijken zijn in de stad Gent of dat de onderzoekscapaciteit en onderzoeksefficiëntie in deze stad een stuk lager liggen.

Wat ook opvalt bij een studie van de cijfers, zijn de verschillende nationaliteiten die in beide steden in de dossiers aangetroffen worden. Bij de aangiften van schijnhuwelijk vinden we in Antwerpen veel nationaliteiten terug, met als meest omvangrijke groep de groep van de Marokkanen, terwijl het aantal nationaliteiten in Gent beperkt is.

6. Bronnenlijst

Beyens, F. (2005), De strijd tegen schijn- en afgedwongen huwelijken. De werking van de cel schijn- en afgedwongen huwelijken (Antwerpen, 2000-2004) in *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid*, Acco: Leuven, 69-76

Coene, G. (2005), Als schijn bedriegt? Culturele, juridische en politieke normativiteit inzake huwelijksmigratie, in *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid*, Acco: Leuven, 59-68

HOOFDSTUK VI GEZINSHERENIGING UIT MAROKKO EN TURKIJE

1. Inleiding

Gezinshereniging en gezinsvorming uit Marokko en Turkije haalt de laatste jaren regelmatig de krantenkoppen. Niet alleen de media, maar ook de academische wereld, de politiek en het allochtone middenveld worden beroerd door deze vorm van migratie. Het resultaat van de ruime maatschappelijke aandacht valt af te leiden uit de talrijke publicaties, krantenberichten, studiedagen, debatten, enz. Ook het allochtone middenveld beweegt zich om de thematiek – en de ermee gepaard gaande problematiek – van huwelijksmigratie bespreekbaar te maken. Zo ging bijvoorbeeld op 21 oktober 2001 de film “Mariage, aller-retour” van de Turkse cineast Mustafa Balci in avant-première, een documentaire met getuigenissen, die gebruikt kan worden als sensibiliserend en didactisch materiaal.

Alhoewel de hoofdfocus van het rapport ligt op gezinsvorming- en hereniging van “nieuwere” groepen, bieden we in dit hoofdstuk een overzicht van volgmigratie uit Marokko en Turkije. Meer bepaald trachten we een zicht te krijgen tot op welke hoogte de situatie van Marokkaanse en Turkse volgmigranten in Vlaanderen vergelijkbaar is met de situatie in Wallonië. Hiertoe werd een focusgroep met Turkse vrouwen in Chapelle-Lez-Herlaimont georganiseerd en vonden verschillende gesprekken met bevoorrechte getuigen plaats. Aangezien de wetgeving inzake volgmigratie een nationale aangelegenheid is, de pushfactoren in de herkomstlanden voor beide gewesten constant blijven en de socio-culturele praxis inzake gezinsvorming in Wallonië en Vlaanderen gelijklopend zijn (Ouali, 2005), gaan we ervan uit dat de dynamieken en trends achter gezinsvorming- en hereniging in beide gewesten parallel lopen.

Een belangrijk verschil kan zich echter situeren in de integratie en sociale participatie van Turkse en Marokkaanse volgmigranten in Vlaanderen en Wallonië, vermits beide gewesten een verschillende ideologisch-filosofische visie op de integratie van nieuwkomers aanhangen. Vlaanderen vindt aansluiting bij de

Angelsaksische traditie van multiculturalisme, terwijl in Wallonië de Franse assimilatie idee doorgang vindt. Deze verschillende ideologische uitgangspunten leiden tot een andere conceptie van het integratiebeleid en de eruit voortvloeiende organisatie van de integratiesector (Lodewyckx, 2004).

Turken en Marokkanen hebben een verschillende historische en culturele achtergrond. Toch bezitten de Marokkaanse en Turkse maatschappij een aantal gemeenschappelijke waarden. Beide groepen delen de kernwaarde van familie-eer en hebben vergelijkbaren patronen van partnerkeuze en gezinsvorming (Esveldt & Schoorl, 1998; Hooghiemstra, 2003). Daarom worden Marokkaanse en Turkse gezinshereniging samen besproken.

Het hoofdstuk is opgebouwd uit vier delen. In het eerste deel *situëren* we gezinsvorming- en hereniging uit Marokko en Turkije *binnen de internationale migratiecontext*. Vervolgens verklaren we de *aanhoudende voorkeur voor een partner uit het land van herkomst* aan de hand van factoren die de partnerkeuze beïnvloeden. Hiertbij kijken we zowel naar factoren op macro, meso, als microniveau. Hierna gaan we in op de manier waarop de socio-culturele praxis rond gezinsvorming verzoend wordt met migratie en hoe het fenomeen huwelijksmigratie op haar beurt een impact uitoefent op de traditionele wijzen van gezinsvorming. Een laatste deel van dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de gevolgen van huwelijksmigratie op de verschillende dimensies van *integratie* in de Belgische samenleving.

2. Gezinshereniging- gezinsvorming in de internationale migratiecontext

Turken en Marokkanen vormen de grootste nationaliteitsgroepen van buiten de EU in België (Timmerman, 2006). In 1998 vertoefden 70.701 Turken (of 7,9% van de totale vreemde populatie) en 125.082 Marokkanen (of 14,0% van de totale vreemde populatie) binnen onze landsgrenzen (Timmerman, Van der Heyden, Abdeljelil en Geets, 2000). Dit cijfer daalde gevoelig sinds de versoepeling van de nationaliteitswetgeving in 2000 (de zogenaamde 'snel Belg wet') (Lodewyckx, 2004). Daar waar de officiële statistieken nog 45.866 Turken en 90.642 Marokkanen telden in 2001, slonk het aantal tot 39.885, respectievelijk 81.279 in 2004 (FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, 2006).

Gezinshereniging betekent zowel voor Turken als Marokkanen de voornaamste toegangspoort tot het Belgische grondgebied. Dit is niet verschillend voor andere West Europese landen met dewelke Turkije en Marokko in de jaren '60 bilaterale akkoorden afsloten, zoals Nederland, Frankrijk en Duitsland (Caestecker & D'Hondt, 2005). Uit de bespreking van de visa-data in hoofdstuk III blijkt dat Turken en Marokkanen niet alleen de grootste groep visumaanvragers voor lange

termijn uitmaken (één derde van alle visa aanvragen op lange termijn), ze halen tevens het grootste aantal visa binnen voor gezinshereniging. Een lichtelijk ander beeld verschijnt als we kijken naar de aangevraagde visa met het oog op een huwelijk (gezinsvorming). Ook hier steekt Marokko er terug met kop en schouders bovenuit. Verrassend is echter dat Turkije hier slechts een elfde plaats inneemt.

Deschamps (2005) beschouwt de volgmigratie tussen 18 en 39 jaar oud als een indicatie voor huwelijksmigratie. Aangezien de meerderheid van de Turkse en Marokkaanse volgmigranten tussen 18 en 39 jaar oud zijn, vormt huwelijksmigratie een belangrijk instroomkanaal voor beide nationaliteitsgroepen. Marokko spant ook hier de kroon en is goed voor 19% van de totale huwelijksmigratie, op de voet gevolgd door Turkije met 16% van de totale huwelijksmigratie. Het volgende niet EU-land is Thailand met 3%.

Deze cijfers trappen geen openstaande deuren in. Aangezien huwelijksmigratie voor derdelanders na de 'arbeidsmigratiestop' van 1974 één van de enige mogelijkheden blijft om zich legaal in West Europa te vestigen (Caestecker & D'Hondt, 2005) en de emigratiedruk in Turkije en Marokko aanzienlijk blijft (Van der Heyden, 2006; Timmerman, 2006), wekt het nauwelijks verbazing op dat het huwelijk één van de belangrijkste strategieën is om zich legaal en permanent in België te vestigen. Daar waar de migratiestop de bedoeling had om de migratie een halt toe te roepen, zien we dat migratie uit Marokko en Turkije stelselmatig is blijven toenemen.

De droom van vele jongeren in Marokko en Turkije om naar het Westen te trekken, wordt beantwoord door de blijvende oriëntatie op de herkomstregio van Marokkaanse en Turkse jongeren in België. Deze vaststelling staat haaks op de veronderstelling dat naarmate de socialisatie plaatsvindt in de ontvangende maatschappij, de waarden en normen betreffende partnerkeuze en gezinsvorming steeds meer zullen aansluiten bij de patronen van huwelijksluiting van deze ontvangende maatschappij. Deze zogenaamde 'integratieparadox' wordt gerelativeerd in kwalitatief onderzoek in Nederland van Esveldt en Schoorl (1998) en Hooghiemstra (2003). De betreffende studies tonen aan dat de partnerkeuze en huwelijksluiting van Turken en Marokkanen wel degelijk wijzigen, maar dat deze veranderingen zeer langzaam verlopen. Esveldt en Schoorl (1998) stellen dat er indicaties bestaan dat komende generaties in de toekomst in toenemende mate voor een in België opgegroeide partner zullen kiezen. Deze voorspelling wordt niet bevestigd in recent onderzoek rond Marokkaanse en Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen. Volgens cijfers uit 2004, hebben Marokkaanse vrouwen van de tussen- en tweedegeneratie een lichte voorkeur voor een partner uit de herkomstregio (50,7%). Marokkaanse mannen prefereren dan weer iets meer een in België opgegroeide herkomstgenote (56,6%). Bij Turken is de voorkeur voor een partner uit de herkomstregio meer uitgesproken: 66,7% van de tussen- en

tweede generatie Turkse vrouwen huwt met een partner uit het land van herkomst; bij de mannen bedraagt dit 64,7% (Yalçin, Lodewyckx, Marynissen, Van Caudenberg & Timmerman, 2006). Ondanks de dalende trend sinds de studie van Reniers en Lievens (1999) op het einde van vorige eeuw, is deze tendens minder uitgesproken dan de studie voorspelde (Lodewyckx & Marynissen, 2006).

In wat volgt bieden we inzicht in de redenen voor de blijvende voorkeur voor een partner uit het land van herkomst. Dit gebeurt aan de hand van een overzicht van de factoren die een invloed hebben op de partnerkeuze.

3. Hoe de blijvende toename van nieuwe huwelijksmigranten verklaren?

Tegengesteld aan de verwachtingen, nam de voorkeur voor een partner uit het herkomstland niet af naarmate de jongeren het grootste deel van hun socialisatie in België doorliepen. De tweede generatie zoekt met andere woorden ook een partner uit het herkomstland²². Het is nog iets te vroeg om hierover definitieve uitspraken te doen, aangezien een deel van de tweede generatie nog niet in het huwelijksbootje stapte. Voorspellen dat deze jongeren wellicht niet met een partner uit het herkomstland zullen huwen omdat hun huwelijksleeftijd hoger is en ze bijgevolg minder “traditioneel” zullen trouwen, is iets te eenvoudig.

Voorgaand onderzoek toonde immers aan dat een huwelijk met een partner uit het herkomstland niet steeds een uitdrukking is van “traditionaliteit”, maar even goed kan wijzen op een meer op emancipatie gerichte oriëntatie (Reniers & Lievens, 1999; Timmerman, 2000). Vooral voor vrouwen gaat deze interpretatie op. Voorgaand onderzoek rond Turkse en Marokkaanse huwelijksmigratie leidt tot één algemene conclusie: het betreft een complex fenomeen waarop verschillende krachten op diverse niveaus een invloed hebben. Om de interactie tussen huwelijk en migratie beter te begrijpen, moeten we inzicht hebben in de achterliggende factoren die een impact uitoefenen op de partnerkeuze.

Hiervoor doen we beroep op de studie van Hooghiemstra (2003), die stelt dat partnerkeuze geen individuele aangelegenheid is, maar onder invloed staat van de zogenaamde wijdere omgeving (macroniveau), de directe omgeving (mesoniveau) en de persoonlijke voorkeuren (microniveau). Een belangrijke opmerking is dat ook de partnerkeuze van autochtonen niet ontsnapt aan deze beïnvloedingssferen.

²² Indeling van Lievens (1997):

- Eerste generatie: Personen die op volwassen leeftijd naar België zijn gekomen (ouder dan 18 jaar);
- Tussengeneratie: Personen die tussen de leeftijd van 7 en 17 jaar naar België kwamen;
- Tweede generatie: Personen die in België geboren zijn uit ouders van de eerste generatie of die voor hun 7 jaar naar België migreerden.

Gezins sociologen toonden immers aan dat de ruimte van de vrije partnerkeuze in Westerse maatschappijen onder andere beknop wordt door het sociale stratum waartoe men behoort (Ouali, 2005).

3.1. Invloeden op partnerkeuze: Macro omgeving

Het is een illusie te veronderstellen dat enkel liefde en romantiek een rol spelen bij partnerkeuze. Aspecten van de bredere omgeving vergroten of verkleinen de kans dat twee partners elkaar vinden. Dit is zeker het geval voor Turkse en Marokkaanse allochtonen, bij wie partnerkeuze en relatievorming zich afspelen in een internationale migratiecontext. Hun huwelijksmarkt bestaat niet enkel uit herkomstgenoten die opgroeiden in België of uit autochtonen, maar tevens uit mogelijke huwelijkspartners in Marokko en Turkije (Hooghiemstra, 2003). We bekijken vier macrofactoren die de blik van Turken en Marokkanen in België in de richting van de herkomstregio duwen. Een eerste belangrijke factor betreft het bestaan van transnationale netwerken. Naast deze transnationale netwerken, zijn er nog drie andere macrofactoren mede bepalend voor de huwelijksmarkt waartoe in België verblijvende Turken en Marokkanen zich richten: de fase van het migratieproces, de migratiewetgeving en de kwantitatieve en kwalitatieve samenstelling van de migrantengroep (Hooghiemstra, 2003).

De internationalisering van de Turkse en Marokkaanse huwelijksmarkt wordt ondersteund door de intense relaties tussen allochtone Turken en Marokkanen en hun herkomstregio. Ze maken deel uit van transnationale netwerken die zowel de migrantengemeenschap in België als de bevolking in het herkomstland ten goede komen. Cruciaal bij het instandhouden van deze transnationale netwerken is het reciprociteitsprincipe. Dit principe verwijst naar het in krijt staan bij iemand. (Faist, 2000). Migratiehuwelijken voeden deze band perfect. Ze komen enerzijds tegemoet aan de migratiedruk van de zedende maatschappijen en houden anderzijds de band met het "verloren" herkomstland levendig. Timmerman (2006) stelt in dit opzicht: "For marriages in migrant communities much more is at stake than just love or the ambition to establish a harmonious household; it is often about the possibility of entering the 'promised land', about economic and social benefits for the family of the one who is marrying and moving to Western Europe, about reviving bonds with the region of origin, about loyalties and debts between families who wish to improve their socio-economic position, about young people who are dissatisfied with their current situation in society".

Surkyn en Reniers (1997) spreken in dit opzicht over het bestaan van zogenaamde “getransplanteerde gemeenschappen”²³. Dit zijn extreem sterke banden tussen een regio in het herkomstland en een regio in de ontvangende maatschappij, zodanig dat soms zo goed als volledige dorpen de oversteek wagen. Deze getransplanteerde gemeenschappen komen vooral voor bij de Turkse gemeenschap in België, die gekenmerkt wordt door sterke nationalistische gevoelens (Timmerman, 1999; 2006). Transnationale netwerken zijn verre van een uitdovend fenomeen en weten zich net te versterken dankzij de toegenomen transportmogelijkheden en de snel ontwikkelende informatie- en communicatietechnologie (Loobuyck, 2005; Hooghiemstra, 2003). Het spreekt voor zich dat deze intense banden huwelijksmigratie faciliteren.

Een tweede macrofactor die de partnerkeuze beïnvloedt vormt de fase in het migratieproces. Aangezien de meeste Turken en Marokkanen zich permanent vestigen in België, lijkt het verwonderlijk dat meer dan de helft toch de voorkeur koestert voor een partner uit de herkomstregio. Deze “integratieparadox” valt beter te begrijpen als we rekening houden met de multidimensionaliteit van integratie. Integratie bestaat uit meer structurele aspecten enerzijds en meer socio-culturele elementen anderzijds. Structurele integratie gaat hoofdzakelijk om participatie op de arbeidsmarkt en in onderwijs. Socio-culturele aspecten bevinden zich eerder in de privé sfeer en bevatten onder andere partnerkeuzesystemen en patronen van gezinsvorming (Hooghiemstra, 2003). Ondanks bepaalde evoluties - zoals meer inspraak van de huwendes zelf en de stijging van de huwelijksleeftijd (Esveldt & Schoorl, 1998; Timmerman, 2006) - zijn partnerkeuzesystemen één van de minst aan verandering onderhevige tradities. Bepaalde vooruitgangen op gebied van arbeid en onderwijs, leiden niet automatisch tot een sterke gerichtheid op de ontvangende samenleving voor de selectie van een huwelijkspartner (Hooghiemstra, 2003). Door de transnationale netwerken staan Turken en Marokkanen bovendien niet enkel onder invloed van de directe gemeenschap, maar ook van familie en streekgenoten in de herkomstregio. Timmerman (1999) spreekt voor transnationale gemeenschappen zelfs over “transnationale sociale controle”. Ondanks het feit dat het stadium in het migratieproces - namelijk permanente vestiging - een toenemende verankering in de ontvangende maatschappij doet vermoeden, duwen de band met het herkomstland en de beperkte socio-culturele integratie de blik van tweede generatie jongeren in de richting van de herkomstregio (Hooghiemstra, 2003).

²³ Emirdag – in de provincie Afyon - is een dergelijke getransplanteerde gemeenschap in Vlaanderen. Het dagelijkse leven in Emirdag is op verschillende manieren vervlochten met het leven van de Turkse gemeenschap in België: het merendeel van de bewoners heeft familie wonen in Vlaanderen, bijna alle woningen vormen eigendom van Turkse migranten in België, in de zomermaanden gonst het van Turkse migranten die de vakantie doorbrengen in hun herkomstregio, enz (Timmerman, 2006).

Twee bijkomende macrofactoren betreffen de migratiewetgeving en de kwantitatieve en kwalitatieve samenstelling van de migrantenpopulatie. Deze samenstelling bepaalt namelijk de kans dat iemand al dan niet een valabele huwelijkspartner vindt. De eerste migratiestroom uit Marokko en Turkije bestond quasi uitsluitend uit mannen, die in het kader van de bilaterale akkoorden in België hun arbeidspotentieel aanboden. Deze “gastarbeiders” hadden initieel een tijdelijke migratie voor ogen en zouden met hun opgestreken loon terugkeren naar de achtergebleven familie in Marokko en Turkije. Tijdens deze beginfase werden migranten aangemoedigd om hun vrouw en familie te laten overkomen. Dit zou namelijk de oriëntatie op de Belgische samenleving bevorderen (Caestecker & D’Hondt, 2005). Na de oliecrisis, riep België in 1974 een halt toe aan de arbeidsmigratie. Omwille van de bilaterale akkoorden bleef de toelating op gezinshereniging bestaan. We observeren dan ook dat van dit recht in toenemende mate gebruik wordt gemaakt. In 41,4% van de huwelijken afgesloten voor 1979 is minstens één van de partners een importpartner. Tussen 2000 en 2003 bedraagt dit reeds 65,4% (Lodewyckx & Marynissen, 2006). Zoals vermeld, heeft de verscherping van de migratiewetgeving het onbedoelde effect dat het huwelijk steeds meer als strategie wordt gebruikt om te migreren. Het huwelijk biedt immers nog de enige legale uitweg om zich permanent in België te vestigen en brengt met zich mee dat er zich hier rond een geheel eigen dynamiek ontwikkelt.

Zoals hierboven besproken, was er gedurende de eerste fase van de migratie van Marokko en Turkije naar België – mede door het soort migratie – sprake van een mannenoverschot. Demografisch onderzoek naar partnerkeuze toont aan dat mensen in de eerste plaats de voorkeur hebben voor een partner binnen de eigen groep (Ouali, 2005). De kans op het vinden van een dergelijke partner hangt af van de sekseverhouding en de relatieve omvang van de groep. Schaarste binnen de eigen huwelijksmarkt kan er met andere woorden toe leiden dat men de focus verruimt tot andere huwelijksmarkten. Dat mannen gedurende de eerste jaren huwden met een vrouw uit hun herkomststreek, valt te rijmen met deze theorie. Er waren toen immers amper Marokkaanse en Turkse vrouwen in België. Ondertussen is er echter een evenwicht ontstaan tussen het aantal huwbare mannen en vrouwen en blijft desondanks een belangrijke groep kiezen voor een importpartner (Hooghiemstra, 2003).

Zelfs als er geen schaarste is op de eigen huwelijksmarkt, blijft de blik gericht op het herkomstland. De *kwantitatieve compositie* van de huwelijksmarkt is dus niet bij machte de blijvende huwelijksmigratie te verklaren. De *kwalitatieve compositie* is dat wel. Verschillende studies toonden dat de ontwikkeling van Marokkaanse en Turkse meisjes en jongens in België uit elkaar loopt en dat er een kloof bestaat tussen beide seksen (oa. Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006). Turkse en Marokkaanse jongens vinden meisjes te modern en vrijgevochten, terwijl meisjes hun mannelijke leeftijdsgenoten dan weer als te traditioneel en te laag opgeleid beschouwen (Loobuyck, 2005). Er bestaat vandaag veel meer segmentering naar

onderwijsniveau en sociale status binnen beide gemeenschappen dan veertig jaar geleden. Het wordt dus voor jongeren van de tweede en volgende generaties moeilijker om een herkomstgenoot in België te vinden die bij hen past (Esveldt & Schoorl, 1998; Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006).

De beeldvorming van Marokkaanse en Turkse jongeren over het andere geslacht wordt in stand gehouden door het geringe contact tussen de seksen. Deze bijna uitsluitende omgang van jongeren met seksegenoten, vermindert de kans dat mogelijke partners elkaar leren kennen. Hier zijn we aanbeland bij het volgende punt, namelijk de manier waarop de directe sociale omgeving en de inrichting van het sociale leven de partnerkeuze van Marokkaanse en Turkse allochtonen beïnvloedt.

3.2. Invloeden op partnerkeuze: Meso omgeving

De directe sociale omgeving en de inrichting van het sociale leven beïnvloedt de partnerkeuze van Marokkaanse en Turkse allochtonen (Hooghiemstra, 2003). Transnationale sociale netwerken laten toe dat de socio-culturele praxis van huwelijkssluiting uit de herkomstregio een invloed heeft in de ontvangende maatschappij (Timmerman, 2006). Dit wil niet zeggen dat partnerkeuzesystemen integraal worden overgenomen. De socio-economische, culturele en politieke omgeving van Turken en Marokkanen in migratie verschilt aanzienlijk van de situatie in hun herkomstland. Deze specificiteit van de context beïnvloedt onvermijdelijk de partnerkeuze (Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006).

Bij Turken en Marokkanen is huwelijkssluiting veeleer een familiale dan een individuele aangelegenheid. Dit temeer vanwege de kernwaarde van familie-eer binnen de Marokkaanse en Turkse cultuur en de intrinsieke verbondenheid van deze eer met de maagdelijkheid van de dochter(s) (Loobuyck, 2005). De ganse familie waakt over de bescherming van de familie-eer en de gemeenschap kijkt nauwlettend toe of deze eer niet geschonden wordt. Ouders spelen traditioneel een centrale rol bij de partnerkeuze van hun kinderen. Hoewel gedwongen huwelijken steeds minder voorkomen (Hooghiemstra, 2003), blijft het de sociale norm dat ouders een huwelijk arrangeren (Esveldt & Schoorl, 1998). Toch nemen diverse onderzoekers (oa. Hooghiemstra (2003), Timmerman (2006), Esveldt & Schoorl (1998), Reniers & Lievens (1999)) een toegenomen inspraak van de huwenden en een afgezwakte rol van de ouders waar.

Dit betekent niet dat Turkse en Marokkaanse allochtonen volledig vrij spel genieten. Ouders hebben immers alle belang bij een goede partnerkeuze van hun kinderen, aangezien het huwelijk ruimer is dan een alliantie tussen twee individuen: het betreft een verband tussen twee families. De traditie van virilokaliteit – waarbij meisjes gaan inwonen bij de echtgenoot na het huwelijk – maakt dat de ouders van het meisje zeker willen zijn over de socio-economische

positie van de schoonfamilie alvorens ze hun dochter uit handen geven. Omgekeerd willen de ouders van de jongen weten of hun toekomstige schoondochter binnen de nieuwe familie past (Hooghiemstra, 2003). Omwille van het respect voor de ouders en centraliteit van de familie-eer, vinden jongeren het vaak niet meer dan normaal dat ouders een stem krijgen in het partnerkeuzeproces (Loobuyck, 2005). Focusgesprekken met Marokkaanse en Turkse jongeren toonden aan dat deze jongeren hun cultuur definiëren als “wij-cultuur”. “Onder deze wij-cultuur worden ouders, vaak als vanzelfsprekend, betrokken bij de partnerkeuze” (Hooghiemstra, 2003).

Ook voor de ouders geldt dat ze hun kinderen onbewust richting herkomstland oriënteren. De ouders worden in België geconfronteerd met een nieuwe jongerencultuur en de vrije omgang tussen meisjes en jongens (Hooghiemstra, 2003). Dit wekt bij veel ouders argwaan en angst op voor de schending van de familie-eer. Onderdompeling in het onbekende leidt ertoe dat mensen zich vasthouden aan hun authentieke identiteit, tradities en gewoonten (Timmerman, 2006). Hierdoor is de opvoeding in de ontvangende maatschappij vaak strenger dan in de herkomstregio en kijken ouders veel nauwlettender toe op de contacten tussen jongens en meisjes (Timmerman, 1999). Zodoende hebben jongens en meisjes veel minder kans om elkaar te leren kennen in België. Tijdens vakanties in Marokko en Turkije lossen ouders de teugels. Ze verkeren in een vertrouwde omgeving en schenken groter vrijheid aan hun kinderen. De kans is dan ook niet onbestaande dat gedurende deze vakanties de prins(es) op het witte paard gevonden wordt (Sterckx & Bouw, 2005).

Niet enkel de ouders, maar ook de jongeren hebben vaak een geïdealiseerd beeld van herkomstgenoten in Marokko en Turkije. Een partner uit het herkomstland zou ‘puurder’ en ‘authentieker’ zijn (Van der Heyden, 2006; Timmerman, 1999; 2006). Vreemd genoeg kan een gebrek aan informatie over partners uit het land van herkomst een migratiehuwelijk in de hand werken. Afstand schept immers ruimte om partners uit het herkomstland te idealiseren (Hooghiemstra, 2003).

Onderzoek toont aan dat Marokkaanse en Turkse jongeren in België potentiële partners in de herkomstregio eigenschappen toeschrijven die ze missen in herkomstgenoten in België. Marokkaanse en Turkse jongens vinden hun vrouwelijke herkomstgenoten in België te vrijgevochten en te modern. Een partner uit het herkomstland zou traditioneler, zachter en meer toegewijd zijn aan het huishouden. Marokkaanse en Turkse meisjes vinden de jongens dan weer te conservatief en te laag opgeleid. In een jongen uit het herkomstland hopen ze een partner te vinden met een gelijke religieuze, culturele en intellectuele achtergrond (Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2000; Timmerman e.a., 2000; Timmerman & Van der Heyden, 2005).

Het gebrek aan vertrouwdheid met de hedendaagse Marokkaanse en Turkse context maakt dat jongeren in België niet op de hoogte zijn van maatschappelijke evoluties en verschuivingen in de genderrollen in de herkomstregio. Vaak is het zo dat de partner die ze importeren heel wat minder traditioneel is dan men vermoedt en helemaal niet beantwoordt aan het mythische beeld waar de Marokkaanse en Turkse allochtonen in België naar verlangen. Partners uit Marokko en Turkije verlangen doorgaans om via migratie naar het Westen te genieten van een – in hun ogen – meer vrije en moderne maatschappij. Partners in een migratiehuwelijk bezitten bijgevolg soms tegenstrijdige verlangens, met alle desillusies van dien (Timmerman, 2006; Van der Heyden, 2006).

Een ander beïnvloedend aspect van de sociale organisatie van de Turkse en Marokkaanse allochtone gemeenschap op de partnerkeuze betreft de segregatie tussen de seksen en de etnische segregatie. Meisjes en jongens leven grotendeels in afzonderlijke sociale werelden (Loobuyck, 2005). Naast de “wij-cultuur”, definiëren jongeren de regels voor omgang tussen vrouwen en mannen als één van de centrale waarden van hun cultuur (Hooghiemstra, 2003). Er heerst een groot taboe op de vrijheid in man-vrouwrelaties. Omwille van de grote sociale controle en de mogelijke roddels die de familie-eer aantasten, trachten jongeren zich daar zoveel mogelijk aan te conformeren. Deze scheiding belemmert kennismaking en gezinsvorming met een herkomstgenoot in België (Loobuyck, 2005; Hooghiemstra, 2003). Zoals vermeld, valt deze controle voor een groot deel weg tijdens vakanties in het herkomstland, wat de vorming van migratiehuwelijken tijdens deze periode faciliteert. Enkel hoogopgeleiden – omwille van hun opleiding en werksituatie - blijken op een meer ontspannen manier te kunnen omgaan met het andere geslacht (Esveldt & Schoorl, 1998; Timmerman, 1999).

Terwijl de segregatie tussen de seksen de kans op een huwelijk met een herkomstgenoot in België verkleint, reduceert de etnische segregatie de waarschijnlijkheid op een gemengd huwelijk (met een autochtone partner). Cijfers uit 1991 tonen een nationaliteits- en sekseverschil in het aantal gemengde huwelijken. Man-zijn en Marokkaan-zijn verhogen de kans op een gemengd huwelijk (Loobuyck, 2005). Dit heeft hoogst waarschijnlijk te maken met het feit dat Marokkanen een minder sterke band onderhouden met het herkomstland dan Turken. Het sekseverschil valt nauwelijks te verwonderen, aangezien religie het voor vrouwen minder gemakkelijk maakt om te huwen met een niet moslim (Hooghiemstra, 2003). Ook voor jongens vormt het niet islamitisch zijn een struikelblok voor het aangaan van een gemengd huwelijk. Islambeleving maakt voor de Marokkaanse en Turkse jongeren een essentieel deel uit van hun identiteit. Naast de “wij-cultuur” en de regels voor de omgang tussen mannen en vrouwen, achtten de jongeren in de focusgroepen van Hooghiemstra (2003) de islam als een kernaspect van hun cultuur. Ook onze respondenten van de focusgroep in Chapelle-Lez-Herlaimont uitten hun voorkeur voor een religieus

endogaam huwelijk. Mochten de kinderen van onze respondenten in het huwelijksbootje stappen, prefereren ze dat hun zoon of dochter met een moslim huwt.

Deze drie kernaspecten – “wij-cultuur”, de regels voor de omgang tussen mannen en vrouwen en de islam - zijn nauw verweven met de partnerkeuze. De invulling ervan in de Marokkaanse en Turkse cultuur valt moeilijk te rijmen met deze in meer Westerse culturen (Hooghiemstra, 2003).

Tot hiertoe beschouwden we meisjes en jongens als een homogene groep. Er bestaan echter verschillen tussen beide geslachten aangaande de inmenging van de ouders en de mate van sociale controle, de verwachtingen ten aanzien van een huwelijk en de betekenis van een huwelijk (Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006).

De invloed van de directe omgeving is veel groter bij meisjes dan bij jongens. Dit komt omdat de maagdelijkheid van het meisjes direct verbonden is met de familie-eer (Esveldt & Schoorl, 1998). Meisjes dienen zich daarom over het algemeen aan veel striktere regels te houden dan jongens. Niet enkel de familie, maar ook de gemeenschap kijkt nauwlettend toe of meisjes de sociale regels niet aan hun laars lappen. Juist omwille van deze sociale controle zijn de contacten tussen jongens en meisjes in het openbaar minimaal.

Meisjes kijken negatiever aan tegen een huwelijk dan jongens. Jongens zien het als een moment om serieus te worden, een stap naar de volwassenheid. Meisjes weten dat het huwelijk gepaard kan gaan met een inperking van hun vrijheid. De traditie van de virilokaliteit, waarbij meisjes na het huwelijk bij de schoonfamilie intrekken, brengt mogelijk een grotere controle van de schoonfamilie met zich mee. Aangezien meisjes over het algemeen een meer moderne oriëntatie hebben, bestaat er een grote kans dat hun toekomstplannen conflicteren met de wensen van de schoonfamilie. Samenhangend met de virilokaliteit, beschouwen jongens een huwelijk hoofdzakelijk als een uitbreiding van de eigen familie. Een goede echtgenote moet dan ook in de eerste plaats passen binnen de familie. Meisjes hebben vooral relationele verwachtingen ten aanzien van het huwelijk (Hooghiemstra, 2003).

Deze kloof tussen de seksen kan eveneens de blik op het herkomstland van huwbare Marokkaanse en Turkse jongeren verklaren. Meisjes kunnen via een huwelijk met een importpartner de schoonfamilie op een afstand houden, terwijl jongens in een importbruid een eerder traditionele echtgenote zoeken (Timmerman & Van der Heyden, 2004; Loobuyck, 2005).

Wat gemeenschappelijk is voor beide seksen, is het belang van het instituut huwelijk. Ongehuwd samenwonen is een zeldzaamheid (Esveldt & Schoorl, 1998). Het huwelijk is een centrale waarde binnen zowel de Marokkaanse als Turkse

gemeenschap en vormt het sluitstuk van de opvoeding. Het is een scharniermoment, een poort naar de volwassenheid (Van der Heyden, 2006). Omwille van de maagdelijkheidsnorm kan seksualiteit enkel plaatsvinden binnen het huwelijk. Verlies van maagdelijkheid voor het huwelijk reduceert de waarde van het meisje op de huwelijksmarkt (Hooghiemstra, 2003; Van der Heyden, 2006). De over het algemeen jonge huwelijksleeftijd kan hierbinnen gekaderd worden. Hoe vroeger het huwelijk, hoe minder kans op schending van de familie-eer (Esveldt & Schoorl, 1998).

We moeten zeker benadrukken dat Marokkaanse en Turkse jongeren hun directe sociale omgeving niet passief ondergaan. Ze bevinden zich – zeker op het gebied van relaties en gezinsvorming - tussen traditie en verandering. Hun ouders worden voor het eerst geconfronteerd met een voor hen onbekende jongerencultuur. Marokkaanse en Turkse jongeren rapporteren in onderzoek dan ook vaak met hun ouders te moeten onderhandelen, vertrouwen te moeten winnen, hen te moeten informeren, enzovoort (Hooghiemstra, 2003). Onderzoek toont tevens een evolutie naar meer inspraak van jongeren bij de partnerkeuze (Esveldt & Schoorl, 1998; Hoghiemstra, 2003; Timmerman, 2006). Zelfs dan blijft een belangrijk aandeel opteren voor een partner uit het herkomstland. Om dat beter te begrijpen, beschouwen we de impact van de micro omgeving op de partnerkeuze.

3.3. Invloeden op partnerkeuze: Micro omgeving

Over het algemeen zijn meisjes meer modern georiënteerd dan jongens. Sommige meisjes vrezen daarom dat een huwelijk met een herkomstgenoot in België hun vrijheid aan banden legt. Via een migratiehuwelijk kunnen meisjes ontsnappen aan de controle van de schoonfamilie (Lievens, 1999). Bovendien leidt een migratiehuwelijk met een mannelijke importpartner tot een wijziging van de traditionele genderverhoudingen. Door de migratie - en de ermee gepaard gaande beperkte integratie - verliest de man zijn evidente status en draagt de vrouw dikwijls de broek. Een migratiehuwelijk betekent voor vrouwen met andere woorden een strategie om de eigen emancipatie te vrijwaren (Timmerman, 2006).

Vaak willen meisjes eerst de opleiding afronden alvorens te huwen. Dit brengt een stijging van de huwbare leeftijd met zich mee. Op het ogenblik dat deze meisjes zich op de huwelijksmarkt begeven, zijn vele valabele partners mogelijks 'uitverkocht' (Esveldt & Schoorl, 1998). Maar niet enkel instrumentele drijfveren motiveren een migratiehuwelijk. Zoals vermeld, hebben meisjes vaak een positief beeld van jongens uit hun herkomstland en vinden ze in een dergelijke partner wat ze missen in Marokkaanse of Turkse jongens in België.

De enorme migratiedruk in het land van herkomst schrikt meisjes dan weer af. Het overaanbod aan mogelijke huwelijkspartners in Marokko en Turkije scheidt

twijfel over de werkelijke intentie achter een huwelijk: liefde of een toegangsticket tot het beloofde land (Timmerman, 1999; Hooghiemstra, 2003).

Zoals gezegd, verwachten jongens vooral dat hun toekomstige echtgenoot past binnen de familie. Hooghiemstra (2003) leidt uit focusgesprekken met jongeren af dat “het voordeel van een partner uit het land van herkomst is dat hij of zij gekend is bij en goed zal passen in de familie”. Het afkomstig zijn uit dezelfde stad of regio in Turkije of Marokko wordt gezien als een garantie voor het hebben van dezelfde waarden en normen. Deze familiariteit van de vrouwelijke importpartner is vooral belangrijk voor jongens, die hun echtgenote zien als een verlengstuk van de eigen familie (Hooghiemstra, 2003).

4. Huwelijksmigratie als specifieke vorm van huwelijkssluiting

Omwille van de voorkeur voor een partner uit het land van herkomst bij een belangrijke groep Turken en Marokkanen, beschouwt men hun patronen van partnerkeuze en gezinsvorming dikwijls als conservatief. De socio-culturele praxis van huwelijkssluiting uit de herkomstlanden – voorkeur voor een endogaam²⁴ huwelijk, een huwelijk met bloedverwanten, de rol van de familie bij de partnerkeuze, het belang van familie-eer en maagdelijkheid – wordt volgens dit discours integraal overgeplant in de ontvangende maatschappij. Huwelijksmigratie zou dus een synoniem zijn voor het vasthouden aan tradities en weerstand tegen verandering (Loobuyck, 2005; Ouali, 2005).

Zonder te ontkennen dat de traditionele vormen van huwelijkssluiting zeker hun sporen nalaten in de hedendaagse context, kunnen we verdedigen dat de socio-culturele praxis van huwelijkssluiting op een unieke wijze interfereert met de internationale migratiecontext. De partnerkeuze onderging wel degelijk veranderingen in de loop van de migratiegeschiedenis (Ouali, 2005). Tevens is het net deze unieke migratiecontext die de blik van Turkse en Marokkaanse jongeren op het herkomstland houdt (Hooghiemstra, 2003). Reniers en Lievens (1999) vatten dit samen als volgt: “Het grensoverschrijdende huwelijk moet ons inziens worden begrepen als een nieuwe (moderne) huwelijksvorm die aangepast is aan de migratiesituatie en de huidige legale context”. In dit opzicht onderging het traditionele huwelijk een aantal unieke wijzigingen in de ontvangende maatschappij (Timmerman, 2006).

Ouali (2005) argumenteert dat de afstand die gepaard gaat met migratie onvermijdelijk de traditie van familiaal en cultureel endogame huwelijken verbreekt. Dit type van endogame huwelijken is typisch voor de rurale gemeenschappen waar de meeste Marokkaanse en Turkse migranten in België

²⁴ Huwelijk met iemand uit de eigen clan

vandaan komen. Ouali (2005) en Hooghiemstra (2003) onderscheiden drie fasen in de evolutie van het traditionele huwelijk.

In een eerste fase (1964 – 1974) houdt het endogame huwelijk stand. De migratie van bijna uitsluitend mannen kent op dat ogenblik nog een tijdelijk karakter en de huwelijkssluiting wordt nog volledig gedicteerd door de socio-culturele praxis in de herkomstregio. Mannen zoeken – zoals de traditie het voorschrijft – een huwelijkspartner in hun regio van herkomst. De enkele mannen die in deze periode huwen met een Belgische partner, stemmen dan ook stilzwijgend in met een volledige breuk met het herkomstland (Ouali, 2005).

Na de migratiestop van 1974, krijgt het huwelijk een instrumenteel karakter en verschuift de machtsbalans bij het arrangeren van huwelijken van de herkomstregio naar de ontvangende maatschappij. De migrantengemeenschappen komen steeds meer in contact met andere waarden en normen en met verschillende sociale groepen. Het exogame huwelijk wint aanvaarding: “Le mariage mixte des travailleurs du pays d’origine avec un(e) Belge est admis dans le cadre de la migration des années de crise, et n’est plus vu comme une rupture mais comme un moyen d’entrer dans la ‘communauté immigrée’ comme seule alternative au départ du pays d’origine” (Ouali, 2005).

De derde fase (1994 – heden) bestaat uit een verdere differentiatie van de huwelijksvorming. Deze “versnippering” heeft te maken met de uiteenlopende sociale, economische en culturele integratie binnen de verschillende migrantengemeenschappen (Esveldt & Schoorl, 1998; Ouali, 2005).

In plaats dat de keuze voor een partner uit het herkomstland voortvloeit uit traditie en conservatie, heeft deze te maken met de unieke migratiecontext waarin jongeren van Marokkaanse en Turkse herkomst zich bevinden. Zoals besproken in punt 3 oriënteren zowel micro, meso als macroaspecten van de migratiecontext de blik van de jongeren op het herkomstland.

De druk uit het herkomstland, de restrictieve migratiewetgeving en het lidmaatschap van transnationale gemeenschappen zijn macrofactoren die een migratiehuwelijk faciliteren. De combinatie van traditie en behoud – kenmerkend voor de directe omgeving van allochtone jongeren van de tweede en volgende generaties – kan deze keuze versterken. Zo biedt het migratiehuwelijk bijvoorbeeld een uitweg voor hoogopgeleide meisjes: ze voldoen tegelijkertijd aan de traditionele eisen van hun ouders en aan de eigen wensen tot emancipatie (Reniers & Lievens, 1999). Tenslotte leiden de differentiële ontwikkeling en de uiteenlopende huwelijksverwachtingen van jongens en meisjes tot ongenoegen met de andere sekse in België. Achter de praktijk van het trouwen met een partner uit het land van herkomst blijken dus zowel traditionele als

veranderingsprocessen schuil te gaan (Hooghiemstra, 2003; Loobuyck, 2005; Timmerman, 2006).

De socio-culturele praxis van huwelijkssluiting wordt enerzijds gerijmd met de migratiebehoeften in Turkije en Marokko. Anderzijds komt de praxis tegemoet aan de wens van migrantengemeenschappen in België om de band met het herkomstland levendig te houden. Het is duidelijk dat migratie een extra dimensie geeft aan de traditie van familiehuwelijken - die tot voordeel strekken van beide families. De familie in het herkomstland heeft dan een kind in Europa, wat economische voordelen verschaft. De schoonouders op hun beurt krijgen een schoondochter- of zoon uit een vertrouwde omgeving en ontvangen een grote bruidsprijs (Hooghiemstra, 2003).

Dit laatste wijst op de veranderingen die het instituut huwelijk onderging sinds het een zo belangrijke strategie tot migratie werd. Timmerman (2006) argumenteert dat de traditionele genderrollen dikwijls versterkt worden voor vrouwelijke huwelijksmigranten. Terwijl importbruiden de hoop koesteren om zich via het huwelijk met een "Westerse" man te emanciperen, ziet de realiteit er vaak anders uit.

In tegenstelling tot voor importbruiden worden traditionele genderrollen van importbruidegommen niet versterkt, maar komen ze op losse schroeven te staan. Turkse en Marokkaanse mannen hebben wortels in maatschappijen waar mannen een dominante positie bekleden in de publieke sfeer (Mernissi, 1975). Huwelijksmigratie - waardoor mannen zeer afhankelijk worden van hun echtgenote - betekent voor mannen dikwijls een verlies aan status in de ontvangende maatschappij (Tas, 2006). Dit wordt mede in de hand gewerkt doordat huwelijksmigratie van de man mogelijk ingaat tegen de traditie van virilokaliteit: in plaats dat de vrouw na het huwelijk intrekt bij de man, vervoegt de man zich bij de familie van de echtgenote (Ouali, 2005; Loobuyck, 2005; Timmerman, 2006). Dit kan bij mannen leiden tot gevoelens van schaamte en frustratie (Tas, 2006).

Ook de gebruiken rond de bruidsprijs worden aangepast aan de internationale migratiecontext. Terwijl de bruidsprijs traditioneel betaald wordt door de familie van de zoon aan de familie van de aanstaande bruid, wordt de bruidsprijs in het geval van een vrouwelijke huwelijksmigrant dikwijls afgeschaft. Bij een mannelijke huwelijksmigrant betaalt de familie van de man soms een veelvoud van de bruidsprijs om migratie mogelijk te maken (Loobuyck, 2005).

Welke zijn de maatschappelijke en psycho-emotionele consequenties van huwelijksmigratie? Een aanzet tot antwoord op deze vraag kwam aan bod in de vorige paragraaf. In deel vijf, gaan we dieper in op de gevolgen van huwelijksmigratie voor de sociale participatie en integratie in de ontvangende

maatschappij. Hierbij hebben we speciale aandacht voor genderspecifieke verschillen en de mate waarin de situatie voor Vlaanderen al dan niet correspondeert met de situatie in Wallonië.

5. Impact van huwelijksmigratie op integratie en sociale participatie

Voorgaande onderdelen van het huidige hoofdstuk boden vooral inzicht in de dynamiek van partnerkeuze en gezinsvorming bij Turken en Marokkanen en de manier waarop migratie deze dynamiek beïnvloedt. In het huidige deel dalen we af tot het niveau van het individu. Wat zijn de gevolgen van huwelijksmigratie voor de individuele huwelijksmigrant? Welke zijn de consequenties voor de maatschappelijke participatie en het psycho-sociaal welbevinden? Voorgaand onderzoek reveleerde op dit niveau een markant verschil tussen mannen en vrouwen (Timmerman, 2006).

Initieel beoogden we aan de hand van focusgroepen te onderzoeken of de situatie van Marokkaanse en Turkse huwelijksmigranten in Vlaanderen al dan niet verschilt van de situatie van Marokkaanse en Turkse huwelijksmigranten in Wallonië. Gaandeweg werd echter duidelijk dat vier focusgroepen²⁵ dergelijke conclusies niet toelaten. De focusgroep met Turkse vrouwen in Chapelle-Lez-Herlaimont maakte ons bewust van de specificiteit van de context en toonde aan dat we op basis van vier focusgroepen niet kunnen besluiten in welke mate de situatie in beide gewesten al dan niet overeenstemt.

Literatuur, gesprekken met bevoorrechte getuigen en secundair empirisch bronnenmateriaal²⁶ wijzen echter op een identieke dynamiek van huwelijksmigratie en patronen van gezinsvorming, een gelijkaardig profiel van importpartners, een vergelijkbare socio-economische situatie, een analoge integratieproblematiek en overeenkomstige genderpatronen tussen Turkse en Marokkaanse huwelijksmigranten in Vlaanderen en Wallonië. Diepgaand inzicht in verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië is een interessante vraagstelling, maar vergt een studie op zich.

Het gros van de huwelijksmigranten is afkomstig uit armere, rurale regio's in Marokko en Turkije en beschikt over een laag onderwijsniveau (Timmerman, 2006; Tas, 2006). Vooral vrouwelijke nieuwkomers bevinden zich in een preciaire socio-economische situatie vanwege de jonge leeftijd en de lage scholingsgraad

²⁵ Initieel werden 4 focusgroepen vooropgesteld: één met mannelijke huwelijksmigranten uit Marokko, één met vrouwelijke huwelijksmigranten uit Marokko, één met mannelijke huwelijksmigranten uit Turkije en één met vrouwelijke huwelijksmigranten uit Turkije.

²⁶ Diepte-interviews met mannelijke en vrouwelijke Turkse huwelijksmigranten, uitgevoerd door Ertugrul Tas (Centre Régional d'Action Interculturelle - C.E.R.A.I.C.) en Ural Manço (Institut de Recherche, Formation et Actions sur les Migrations - IRFAM)

(Timmerman, 2006). Een bevinding die stelselmatig terugkomt, betreft de desillusie van importpartners. De ontgoocheling wordt veroorzaakt door de beperkte informatie van de aanstaande huwelijksmigranten over België (Timmerman & Van der Heyden, 2004; Timmerman, 2006) en het geïdealiseerde beeld van een leven in West Europa (Tas, 2006; Timmermans, 2006; Van der Heyden, 2006). Dit rooskleurige beeld wordt gevoed door de Turkse en Marokkaanse migranten die tijdens de zomerperiode hun 'rijkdom' en 'luxe' tentoon spreiden in hun herkomstregio (Timmerman, 1999; 2006; Van der Heyden, 2006).

De teleurstelling situeert zich op verschillende niveaus. Terwijl de meeste volgmigranten zich een voorspoedig en luxueus bestaan inbeeldden, bevinden sommige huwelijksmigranten zich in een kwetsbare financiële positie (Tas, 2006). Dit is vooral frustrerend voor mannen, die minder gemakkelijk dan verwacht een plaats verwerven op de arbeidsmarkt en bijgevolg hun traditionele rol van kostwinner moeilijk kunnen waarmaken. Het vinden van werk is de grootste prioriteit van de mannelijke nieuwkomer. Hij heeft niet enkel nood aan een inkomen om zijn gezin te onderhouden, maar ook om de enorme bruidsprijs af te betalen en zijn familie in de herkomstregio niet teleur te stellen (Timmerman, 2006). De druk om een inkomen te verdienen belemmert de mogelijkheid om Nederlands of Frans te leren. Deze gebrekkige talenkennis en de beperkte scholingsgraad duwen mannen vaak in de richting van zwartwerk. Bovendien breekt de migratie de traditie van virilokaliteit en worden mannen – tegen de traditie in – verplicht om te migreren. Normaal vervoegen vrouwen zich bij de familie van de echtgenoot. De breuk met de eigen familie in de herkomstregio, de afhankelijkheid van de schoonfamilie, de gebrekkige talenkennis en de precaire arbeidsmarktpositie geven een deuk aan het zelfvertrouwen van mannen en leiden vaak tot psychologische problemen (Tas, 2006).

Veel vrouwelijke nieuwkomers hopen met hun migratie op sociale en economische mobiliteit en beschouwen hun migratie naar het Westen als emancipatorisch. Zoals vermeld, conflicteert deze wens met de drijfveer van Turkse en Marokkaanse mannen in België om een partner in de herkomstregio te zoeken. Mannen menen in een importpartner een meer pure, traditionele vrouw te vinden, onbesmet met Westerse ideeën en toegewijd aan het huishouden. Het valt dan ook nauwelijks te verwonderen dat deze tegenstrijdige verwachtingen leiden tot echtelijke spanningen. Met deze moeilijkheden staan vrouwen doorgaans alleen. Ze zijn niet enkel financieel, maar ook sociaal afhankelijk van de man en diens familie (Timmerman, 2006, Van der Heyden, 2006). De controle van de schoonfamilie gaat soms heel ver en neemt in enkele gevallen proporties aan van echte uitbuiting. Anderen genieten dan weer enorm veel steun en hulp van hun echtgenoot en schoonfamilie (Tas, 2006; Timmerman, 2006).

Het is duidelijk dat huwelijksmigratie vaak een ingrijpende levensgebeurtenis is, een ervaring die gepaard gaat met verlies en verdriet. De interferentie tussen huwelijk en migratie in de Turkse en Marokkaanse gemeenschap verhindert de integratie op individueel niveau, maar ook op niveau van de gemeenschap, door de voortdurende aanwas van nieuwkomers (Hooghiemstra, 2003; Timmerman, 2006). Interviews met nieuwkomers in onderzoek van Geets, Pauwels, Wets, Lamberts & Timmerman (2006) tonen aan dat de inburgeringstrajecten in Vlaanderen een belangrijk middel zijn voor het doorbreken van de afhankelijkheidsstatus van huwelijksmigranten. De cursussen reiken – naast taal – belangrijke informatie en vaardigheden aan om zich een weg te banen in een West Europese samenleving. Bovendien vormen deze cursussen belangrijke ankerplaatsen voor de uitbouw van een eigen sociaal netwerk. In Wallonië zijn dergelijke verplichte en gestandaardiseerde trajecten onbestaande. In de focusgroep met Turkse vrouwelijke huwelijksmigranten in Chapelle-Lez-Herlaimont bleek dat hier een bestaande nood onvervuld blijft.

6. Bronnenlijst

Caestecker, F. & D'hondt, S. (2005), Migratiebeheer van huwelijksmigratie, in in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 47-58.

Deschamps, L. (2005), De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt, een oriënterende schets, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 37-46.

Esveldt, I. & Schoorl, J. J. (1998), Verandering in huwelijksluiting van Turken en Marokkanen in Nederland, in *Bevolking en Gezin*, 27 (3), p. 53-86.

Faist, T. (2000), Transnationalization in international migration: implications for the study of citizenship and culture, in *Ethnic and Racial Studies*, 23 (2), p. 189-222.

Lievens, J. (1999), Family-Forming Migration from Turkey and Morocco to Belgium. The Demand for Marriage Partners from the Countries of Origin, in *International Migration Review*, 33 (3), p. 717-744.

Lodewyckx, I. (2004), Allochtonen: zichtbaar in de actualiteit, maar in welke mate in de statistieken?, in Spee, S., Lodewyckx, I., Motmans, A. en Van Haegedoren, M. (reds.) (2004), *Wachten op... Gelijke Kansen*, Jaarboek 2 Steunpunt Gelijkekansenbeleid, Antwerpen: Garant.

Lodewyckx, I. & Marynissen, R. (2006), Marokkaanse huwelijksmigratie in cijfers, in: Lodewyckx, I, Geets, J. & Timmerman, C. (reds.) (2006), *Marokkaanse huwelijksmigratie*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – Uhasselt).

Loobuyck, P. (2005), De sociale dynamiek van huwelijksmigratie bij etnische minderheden in West-Europa, in Caestecker, F. (Ed.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 23-34.

Mernissi, F. (1975), *Beyond the Veil: Male – Female Dynamics in a Modern Muslim Society*, Cambridge: Schenkman Publishing Company.

Ouali, N. (2005), Le mariage dans l'immigration: de la théorie à la pratique, in *Mariage choisi, mariage subi : quels enjeux pour les jeunes?* Bruxelles: Communauté Française, juin 2005.

Reniers, G. & Lievens, J. (1999), Stereotiepen in perspectief. De evolutie van enkele aspecten van het huwelijk bij de Turkse en Marokkaanse minderheden in België, in *Migrantenstudies*, 15 (1), p. 28-44.

Sterckx, L. & Bouw, C. (2005), *Liefde op maat. Partnerkeuze van Turkse en Marokkaanse jongeren*, Amsterdam: Het Spinhuis.

Surkyn, J. & Reniers, G. (1997), *Selecte gezelschappen: over de migratiegeschiedenis en de interne dynamiek van de migratieprocessen*, in Lesthaeghe, R. (red.), *Diversiteit in sociale verandering. Turkse en Marokkaanse vrouwen in België*, Brussel: VUPress, p. 41-72.

Tas, E. (2006), *Le regard des parents*, in *Mariages en migration, Agenda Interculturel du Centre Bruxellois d'Action Interculturelle*, Septembre 2006, n° 245.

Timmerman, C. (1999), *Onderwijs maakt het Verschil. Socio-culturele Praxis en Etniciteitsbeleving bij jonge Turkse vrouwen*, Leuven: Acco, Minderheden in de Samenleving.

Timmerman, C. (2000), *Creativiteit binnen Conformisme: Huwelijksregelingen van Turkse Migrantenmeisjes*, in Luyckx, K. (red.) (2000), *Liefst een Gewoon Huwelijk? Creatie en Conflict in Levensverhalen van Jonge Migrantenvrouwen*, Leuven: Acco, p. 117-138.

Timmerman, C., Van der Heyden, K., Ben Abdeljelil, & Geets, J. (2000), *Marokkaanse en Turkse Nieuwkomers in Vlaanderen*. Antwerpen: OASeS – UFSIA, 2000.

Timmerman, C. & Van der Heyden, K. (2005), *Turkish and Moroccan Newcomers in Flanders*, in De Smedt, H., Goossens, L. & Timmerman, C. (reds.) (2005), *Unexpected Approaches to the Global Society*, Leuven – Apeldoorn: Garant.

Timmerman, C. (2006), *Gender Dynamics in the Context of Turkish Marriage Migration: The Case of Belgium*, in *Turkish Studies*, 7 (1), p. 125-143.

Van der Heyden, K. (2006), *Echtelijke problemen bij Marokkaanse vrouwen, een kwalitatief onderzoek*, in Lodewyckx, I, Geets, J. & Timmerman, C. (reds.) (2006), *Marokkaanse huwelijksmigratie*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt).

Yalçın, H., Lodewyckx, I., Marynissen, R., Van Caudenberg, R. & Timmerman, C. (2006), *Verliefd, verloofd... gemigreerd. Een onderzoek naar Turkse huwelijksmigratie in Vlaanderen*, Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid (UA – U Hasselt).

Bronnen van het internet

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (2006), *De immigratie in België: Aantallen, stromen en arbeidsmarkt*, te downloaden op <http://www.meta.fgov.be>

Geets, J., Pauwels, F., Wets, J., Lamberts, M. & Timmerman, C. (2006), *Nieuwe migranten en de arbeidsmarkt*. Leuven/ Antwerpen: KULeuven – HIVA/ Universiteit Antwerpen – OASeS. Te downloaden op http://www.ua.ac.be/download.aspx?c=*OASES&n=42797&ct=43253&e=112375

Hooghiemstra, E. (2003), *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag. Online te raadplegen op http://www.scp.nl/publicaties/boeken/903770087X/Trouwen_over_de_grens.pdf

Timmerman, C. & Van der Heyden, K. (2004), *Turkish and Moroccan Newcomers in Flanders*, (OASeS – werkdocument), Antwerpen: UA – OASeS. Te downloaden op <http://www.ua.ac.be/OASES>

HOOFDSTUK VII DE EXOTISCHE BRUIDDONORLANDEN

1. Inleiding

In dit hoofdstuk bestuderen we de ervaringen van de Filippijnse en de Thaise vrouwen die naar België zijn gekomen in het kader van een huwelijk of samenwonen. In de bespreking van het statistische datamateriaal (Hoofdstukken drie en vier) stelden we de hoge feminiseringsgraad van de migratie uit deze specifieke landen vast. De gezinsvormers en gezinsherenigers uit beide landen bestaan quasi enkel uit vrouwen. In een eerste deel bespreken we de migratieredenen die bepalend zijn voor deze vrouwen en de motivatie om te huwen met een Belgische man (Kofman, 2004). We zullen argumenteren dat naast economische drijfveren, die de belangrijkste beweegredenen uitmaken, er nog andere factoren zijn die de migratie bevorderen (Simons, 1999). Achtereenvolgens belichten we de historische, economische, socio-culturele en demografische factoren. Vervolgens geven we indicaties waarom deze vrouwen specifiek naar België komen.

In een tweede deel bespreken we de totstandkoming van het huwelijk. Welke zijn de kanalen waarlangs beide partners elkaar leren kennen? Wat is het beeld en de verwachting die deze vrouwen hebben van het huwelijk? En welke specifieke problemen vloeien voort uit deze interculturele huwelijken?

In een derde deel bespreken we een aantal van de specifieke genderaspecten en stellen we een (stereotiep) profiel op van de vrouwen zoals dat uit de interviews en de verzamelde gegevens naar voren komt. Ook wagen we ons aan een (stereotype) profilering van de mannen die met deze vrouwen in het huwelijksbootje stappen.

In een vierde deel belichten we een aantal van de integratiegerelateerde aspecten. We kijken naar de opleidings- en arbeidsmarktgerelateerde situatie van deze

vrouwen. We vertrekken daarbij vanuit de situatie in het herkomstland om vervolgens de situatie in België onder de loep te nemen. Ook gaan we na hoe het staat met de sociale inbedding in België, met zowel aandacht voor contacten met Belgen, met mensen uit het eigen herkomstland, als met (schoon)familie.

2. De aantrekkingskracht van huwelijksmigratie

In dit deel bespreken we de verschillende factoren die migratie bevorderen. Achtereenvolgens bespreken we de historische, economische, socio-culturele en demografische factoren die de verschillende groepen aanzetten om te migreren. Vervolgens kijken we naar de specifieke aantrekkingskracht van België. Migreren deze vrouwen specifiek naar België? Wat maakt een Belgische man zo aantrekkelijk voor hen?

2.1 De huwelijksmigratiecocktail: een mix van ingrediënten

Op basis van de afgeleverde visa, kunnen we besluiten dat er in 2004 1980 Filippijnen en 3170 Thai in België zijn toegekomen. In 2005 lag dit aantal voor de Filippijnen en de Thai een stuk lager, namelijk respectievelijk op 1377 en 2236²⁷. Als we kijken naar de visa gegevens in het kader van gezinshereniging of een huwelijk, doen we een opmerkelijke vaststelling. In 2004 blijkt 75% van de Filippijnse gezinsherenigers van het vrouwelijke geslacht te zijn. In 2005 ligt het percentage nog hoger, namelijk op 78%. Bij de visa voor huwelijken vinden we zelfs nog een hoger aandeel vrouwen. In 2004 waren 90% van de visa voor huwelijk voor vrouwen bestemd. In 2005 liep dit aandeel zelfs op tot 100%²⁸. In 2004 was 76% van de Thaise gezinsherenigers van het vrouwelijke geslacht. In 2005 bedroeg dit aantal zelfs 80%. Vergelijkbaar met de Filippijnse cijfers vinden we een nog hoger aandeel Thaise vrouwen terug bij de visa aanvragen voor een huwelijk. In 2004 was dit 96%. In 2005 liep dit aandeel terug tot 87,5%.

Blijkbaar gaat het hier quasi exclusief om vrouwen die naar België komen om hun man te vervoegen of om hier te huwen. Het is niet voor niets dat Deschamps (2005) de term 'bruiddonorlanden' gebruikt om de vrouwelijke migratie uit Thailand en de Filippijnen aan te duiden. De gegevens van Deschamps op basis van de APS-databank bevestigen het beeld dat we krijgen op basis van de visum gegevens. Een goede 95% van de vrouwelijke volgmigranten is volgens de APS-gegevens gehuwd met een Belg (Deschamps, 2005). We dienen hierbij te

²⁷ We gaan er hierbij gemakshalve van uit dat al de afgeleverde visa ook effectief gebruikt zijn. Dit hoeft niet noodzakelijkerwijs het geval te zijn.

²⁸ Voor een meer gedetailleerde exploratie van deze gegevens, verwijzen we door naar het hoofdstuk over de exploratie van de kwantitatieve gegevens.

vermelden dat deze gegevens enkel informatie verschaffen over de nationaliteit en niet over de origine van een persoon.

Dit genderspecifieke karakter van de gezinsvorming en gezinshereniging in de Filippijnen en Thailand is een opvallend feit. Ook al gaat het in absolute aantallen niet om een erg grote groep, toch is deze vaststelling op zijn minst opmerkelijk te noemen. Hoe komt het dat ogenschijnlijk alleen vrouwen uit de voornoemde landen naar België komen in het kader van gezinsvorming en gezinshereniging? Welke factoren beïnvloeden deze genderspecifieke migratie? In eerste instantie kijken we naar een aantal structurele factoren die ervoor zorgen dat de Filippijnen algemeen geboekstaafd staat als een migratieland. Hierbij contrasteren we de situatie op de Filippijnen met deze in Thailand.

2.1.1 Historische factoren

De Filippijnen kennen een bewogen geschiedenis. Vanaf de zestiende eeuw zijn ze meer dan 300 jaar lang door de Spanjaarden gekoloniseerd. Vervolgens hebben ze vijftig jaar onder Amerikaans bewind geleefd. Een van de bevoorrechte getuigen die negen jaar op de Filippijnen heeft gewoond als vertegenwoordiger van de vzw 'Filippijngroepen /Intal' typeert hun geschiedenis als volgt:

"Ze hebben 300 jaar in een klooster geleefd en 50 jaar in Hollywood. En dat vat helemaal samen wat de grote invloeden zijn geweest in het land." (WDC, Intal)

Die historische erfenis draagt het land nog met zich mee (Simons, 1999). Deze koloniatieachtergrond geeft een duaal beeld van het land. Enerzijds is het land in grote lijnen nog sterk katholiek. In de Aziatische regio zijn de Filippijnen het enige land waar de katholieke religie zo dominant aanwezig is in het dagdagelijkse leven. Daaruit volgt een eerder behoudsgezinde moraal, waarin het gezin en de strikte kerkelijke leer centraal staan. Anderzijds is er de commerciële, 'wereldse', Amerikaanse cultuur, die men op de Filippijnen tracht te imiteren. Een goed voorbeeld hiervan is het wijdverspreide gebruik en beheersing van de Engelse taal. Het schoolsysteem op de Filippijnen is op Amerikaanse leest geschoeid. De taal waarin op de scholen wordt onderwezen, is tevens het Engels.

Deze twee elementen dragen ertoe bij dat de cultuur op de Filippijnen op het eerste zicht belangrijke overeenkomsten vertoont met de Westerse cultuur. Enerzijds is België een gesecculariseerd land, met sterke katholieke wortels. Voor de Filippijnen voelt de religieuze inbedding van onze maatschappij alvast niet vreemd aan, iets wat niet altijd gezegd kan worden van de hoofdzakelijk boeddhistische Thaise. In tegenstelling tot de Filippijnen was Thailand tevens nooit een Westerse kolonie. De directe impact die het Westen op dit land uitoefende, is dan ook een heel stuk beperkter gebleven. In die zin is Thailand, meer dan de Filippijnen, een echt 'Aziatisch' land gebleven. Ook al valt de huidige

impact van de Westerse consumptiemaatschappij niet te onderschatten in de grote steden.

In tegenstelling tot de Filippijnen, is het wereldbeeld dat de Thai hebben en waarin ze opgroeien, hoofdzakelijk geïnspireerd door het boeddhisme. Zo is ongeveer 95% van de Thai boeddhist (CIA Worldfactbook, z.d.). Deze verschillen in het wereldbeeld hebben een impact op het hele gebeuren van huwelijksmigratie. We komen nog uitvoerig terug op de wijze waarop zij met relatievorming, de verhouding man-vrouw, het huwelijk en dergelijke omgaan en hoe bepalend de verschillende filosofisch-religieuze achtergrond in dit opzicht is.

Mede door de koloniale overheersing van de Amerikanen op de Filippijnen, spreken zij relatief goed Engels. Bij de Thai is dit niet het geval. Dat speelt in hun nadeel wanneer zij naar het Westen komen. Zij spreken deze taal slechts in beperkte mate. De hoger opgeleide Thai spreken wel Engels, maar vermits de vrouwen die hier zijn vooral laag opgeleide vrouwen zijn, is hun beheersing van een Westerse taal eerder beperkt.

De geringe vertrouwdheid met een Westerse taal, maakt het voor de Thai moeilijker om Nederlands te leren. Deze 'historische achterstand' op het gebied van de taal wordt nog eens extra versterkt door het hechte gemeenschapsleven van de Thai. Er is een kleine, doch erg hechte Thaise gemeenschap in België, die zorg draagt voor elkaar, ook buiten bestaande familiebanden om. Omdat ze vaak binnen deze gemeenschap frequenteren, en hun behoeftes binnen deze gemeenschap vervuld kunnen worden, lijkt het voor hen niet nodig om Nederlands te leren.

Een element dat nog belangrijk is voor de Filippijnen, is hun achtergrond als zeevaarders. Al van oudsher bevaren zij de internationale wateren. Filippijnse zeelieden vormen sinds jaar en dag de grootste groep onder de vele nationaliteiten die werkzaam zijn in de internationale zeevaart (Rooijackers, 2002). Door de aard van hun werk, zijn ze vaak over de hele wereld uitgezworven. Bijna elke familie op de Filippijnen heeft wel een familielid die werkt op de lange zeevaart. Wat voor thuisblijvende familieleden vaak een stimulans betekent om eveneens naar het buitenland te trekken.

Thailand draagt reeds jaar en dag de kwalijke reputatie een seksparadijs te zijn met zich mee. Voor de oudere generatie van de Thai zelf zijn het de Westerlingen die hun deze reputatie hebben bezorgd. Zij zouden enkel uit zijn op seks. Vroeger waren het enkel prostituees die huwden met een buitenlander. Vrouwen die nu huwen met een buitenlander, dragen in hun eigen land, zeker onder de oude generatie, nog altijd deze naam. Een vrouw uit de focusgroep te Roeselare vertelt over haar zus die gehuwd was met een 'frang', een vreemdeling:

T: Before, if a woman married with a man, my family was not happy. [Zij spreekt hier over haar zuster die gehuwd is met Belg.] (...)

V: Before our society didn't accept to be married to a European. Before, because they think when you marry frang, what will you do for your job? Prostitution? Or something that is low. ... The family always think that you did wrong. The family think like that, my family too. (Focusgroep Roeselare)

De familie is er niet altijd voor te vinden dat de vrouwen een relatie aangaan met een Westerling. Het idee dat je dan automatisch een prostituee wordt, zit diep verankerd in de publieke opinie. Een van de vrouwen van de focusgroep te Roeselare wist ons te melden dat het nu wel aanvaard is om met een Westerling te huwen. Toch heeft ze zelf haar man nooit aan haar grootouders voorgesteld. Want, zo vertelt ze, deze zouden een huwelijk met een Westerling zeker afkeuren. Op de vraag of het nu aanvaard wordt dat je huwt met een Westerling, geeft ze aan:

V: Now it is accepted. Now it is high-society, you know. Hi-so... that has come to Thailand from America. (...) I have never taken my husband to my grand parents. My mother say: "better not". She doesn't want them to think bad about me. When I met him, he was 25, you know. (Focusgroep Roeselare)

In Thailand kijkt men volgens onze respondenten neer op de vrouwen die huwen met een Westerling. Ze worden allemaal als prostituee bestempeld, ook al is het niet het geval. De meeste Thaise vrouwen dragen in hun thuisland dit stigma. Ook in België wordt volgens hen op hen neergekeken, net omwille van deze reden. Een van de vrouwen van de focusgroep vertelt:

V: First, there is the look, this is her, Pataya, we all look like prostitutes. First of eyes, they see us as prostitutes. They look at us like that (discussie). They all think the Thai women all come from prostitutes. They think. (...)

V: Thai people also look down on her because she has family with frang. The girl selling in the supermarket speak bad about her, like she is a prostitute. She thought, "Respect me better, I am not a prostitute, I am not what you think". (vrouwen discussieren onderling) (Focusgroep Roeselare)

De geïnterviewden klagen erover dat de Belgen hen, in hun ogen, ook als prostituees aanzien, wat niet noodzakelijkerwijs het geval is. Het is mogelijk dat zij hun observatiekader zo hebben geïnternaliseerd ("iedereen die op ons neerkijkt, beschouwt ons als prostituees"), dat zij dit kader projecteren op de mensen rondom hen.

2.1.2 Economische factoren

De Filippijnen zijn een ontwikkelingsland, althans volgens de definitie die de Wereldbank hanteert (Wereldbank, z.d.). Ondanks de recente economische groei van 6% in 2004, zien veel Filippijnen zich genoodzaakt in het buitenland te gaan werken. Volgens Asis (2002) bestaat er weinig twijfel over dat de economische motieven de belangrijkste drijfveren uitmaken bij migratie uit de Filippijnen.

Ook voor de Thaise vrouwen geldt dat de primaire redenen waarom ze naar België komen van economische aard zijn. Het huwelijk kan een bewuste strategie zijn om de sociale en economische positie te verbeteren (Fan & Huang, 1998). De verbeterde economische situatie stelt deze vrouwen in de mogelijkheid om geld naar de familie in het thuisland terug te sturen. De geïnterviewde vrouwen geven zelf aan dat er vaak gehuwd wordt om een geldig verblijfsdocument te bemachtigen. Een van de vrouwen vertelt dat ze een 'poy', een Westerse man, nodig hebben om te kunnen migreren:

Now it is more difficult, since we are a third world country. But for us, were are not refugee, we come here and work, we pay tax so that we have more money for the family (...)Now they don't give you a visa like that. If you dont have 'poy', you will never get visa. You must have poy. Poy means your lover. If you have enough money to pay your education, to study. If you want to come, for traveling, and you don't speak language, don't have enough money (300.000-500.000 Bath) and you don't go with a tourist group, you cannot come. (Focusgroep Antwerpen)

Voor de Thai is migratie in het kader van een huwelijk zowat de enige mogelijkheid om langdurig in het Westen te verblijven. Volgens onze respondenten kunnen noch de Thai, noch de Filippijnen een aanspraak maken op het statuut van vluchteling.

But for us, were are not refugee, we come here and work, we pay tax so that we have more money for the family .(Focusgroep Roeselare)

En als arbeidsmigrant naar het Westen trekken, zit er voor de doorgaans laaggeschoolde Thaise vrouwen niet in. Huwelijksmigratie is dan vaak de enige weg naar een betere toekomst. Zonder een 'poy', een man die met hen wil huwen, hebben ze weinig kans om naar het Westen te komen. Zelfs als toerist is het voor hen niet evident om naar hier te komen, omdat de ambassade streng toekijkt op vrouwen die naar het buitenland gaan. Wanneer de vrouwen gevraagd worden waarom het huwelijk met een Westering zo belangrijk is, antwoorden ze:

V: The paper. Only the paper is important. Here in Belgium we more need a paper. For us, it is no problem. Without a marriage paper you cannot get a visa. To come in Belgium, you have to be married of samenwonend. (Focusgroep Roeslare)

De regelgeving is een van de factoren uit de wijde omgeving die ze zelf niet in de hand hebben. De beperkte toegangsmogelijkheden tot het Westen zetten hen ertoe aan om andere kanalen te vinden. Zo kan het huwelijk een bewuste migratiestrategie zijn om naar het Westen te migreren. Het huwelijk als strategie voor migratie is nog niet vaak bestudeerd (Fan, Huang, 1998). Dit heeft te maken met de veronderstelling dat het huwelijk een sociaal contract is, gebaseerd op affectie en een wederzijds engagement, waarin het pragmatische aspect van het instituut genegeerd wordt. Het is hierbij maar de vraag of mensen migreren om te huwen? Of huwen mensen om te migreren? Deze vraag valt niet ongenueanceerd te beantwoorden. Doorgaans zijn pragmatische en romantische drijfveren bij een huwelijk nauw met elkaar verweven.

Het economische argument is een niet te onderschatten drijfveer. Om het voorbeeld van de Filippijnen te geven: er zijn weinig landen ter wereld waarvan zoveel van de burgers in het buitenland verblijven. Ongeveer 7,3 miljoen Filippino's, of omgerekend 8% van de bevolking verblijft in het buitenland. Officiële cijfers schatten dat het teruggestuurde geld vanuit het buitenland in de periode tussen 1990 en 2001 oploopt tot 5,2% van het BNP (O'Neil, 2004).

Door deze grote stroom aan 'remittances', wordt migratie door de overheid op de Filippijnen dan ook sterk gewaardeerd en aangemoedigd. Elk jaar kiest de president uit talloze kandidaten 20 migranten die veel geld terugzonden naar de familie. Deze worden de "Baygong Bayani" genoemd.

De Baygong Bayani is een held. Het zijn de nieuwe helden van de maatschappij.(...) Want tot op de dag van vandaag wordt de Filippijnse economie rechtgehouden door deze remittances, dus door het geld dat door Filippino's in het buitenland wordt teruggestuurd. (WDC, Intal)

In die zin moedigt de eigen overheid economische migratie aan. Volgens deze bevoorrechte getuige, stimuleren dergelijke beloningen verdere migratiestromen. Aan hen wordt een maatschappelijk positief gewaardeerde status toegekend, die als nastrevenswaardig wordt gepresenteerd. Deze heldenstatus is enkel gereserveerd voor die migranten die een economische bijdrage leveren in het land van herkomst.

Ook bij Thaise vrouwen is geld terugsturen naar de familie een wijdverbreid gebruik. Er heerst op Thailand een culturele verwachting dat kinderen niet alleen hun dankbaarheid en respect betonen ten aanzien van de ouders, maar ook dat ze materieel een bijdrage leveren aan het gezinsinkomen. Daarmee uiten ze hun dankbaarheid naar de ouders toe dat zij hen gedurende al die jaren hebben opgevoed (Osaki, 1999).

In beide landen heerst er met andere woorden een grote (impliciete of expliciete) verwachting dat wie migreert, de familie in het thuisland blijft onderhouden. Quasi alle geïnterviewde Filippijnse en Thaise vrouwen in het kader van het huidige onderzoek, geven aan dat ze op de een of de andere manier de familie in het thuisland steunen. Vaak rekent de familie in het thuisland op deze steun om te overleven (Poirine, 2006).

De meeste vrouwen sturen geld op. Een van de vrouwen typeert deze situatie aan de hand van het volgende voorbeeld:

I also send money for my family, for my mother and father. He has a pension, but not much. That is why I send money to my family. (...) The estimate is that we send about €250 for two months. Het is er veel geld. Ik verdiende er ongeveer €50 per maand. (nr. 22, PHL, 30-40, HO, 3-6j.)

Het geld dat Filippijnse en Thaise vrouwen vanuit België kunnen terugsturen, is in hun landen een flink stuk meer waard. Vanuit de interviews kunnen we opmaken dat de gemiddelde bedragen die teruggestuurd worden, schommelen tussen de €25 en €75 op maandbasis. Het hoogste bedrag dat we vernamen, bedraagt - zoals in het bovenvermelde citaat aangegeven - €250 voor twee maanden. Volgens onze respondenten ligt het gemiddelde loon op de Filippijnen om en bij de €50 per maand. Dat lijkt erg weinig, maar het zijn de bedragen die vermeld worden door de respondenten. De vrouwen zien het terugsturen van dit geld dan ook als een minimale inspanning om de familieleden in de herkomstregio te ondersteunen. Met een relatief kleine inspanning kunnen ze de familie elke maand in een half tot anderhalf maandloon voorzien. Niet iedereen echter stuurt geld op. Sommigen sturen ook levensmiddelen met een lange houdbaarheidsdatum op. M. vertelt:

We send food. My husband wants to send food, not money. (nr. 17, PHL, 20-30, ?;<1 j.)

Deze respondente en haar echtgenoot kopen levensmiddelen die ze met een gespecialiseerd Filippijns-Belgisch bedrijf opsturen. Haar man is er niet happig op om geld terug te sturen. Hij wil enkel goederen verzenden, om een zicht te behouden op wat er met de geleverde hulpverlening gebeurt.

Echter, niet alle mannen zijn gewonnen voor het idee om de familie in het thuisland te ondersteunen. De sterke gerichtheid van de vrouwen op de familie in het thuisland is een potentiële bron van huwelijksproblemen. Op deze problematiek komen we in een volgend deel uitgebreid terug.

Alle geïnterviewde vrouwen zijn wel bereid om zelf voor hun geld te werken. Ze hebben doorgaans noch de mentaliteit om misbruik te maken van het inkomen hun echtgenoot, noch om te profiteren van de voorzieningen van de

verzorgingsstaat. Deze vrouwen en hun familie beogen net om in het buitenland te werken, omdat daar meer geld verdiend kan worden. En dat geld kan vervolgens ten goede komen aan de familie in het thuisland.

In Thailand is de situatie vergelijkbaar met deze op de Filippijnen. Thailand behoort volgens de definitie van de werelddbank ook tot de ontwikkelingslanden uit de Aziatische regio (Werelddbank, z.d.). Omdat er net zoals op de Filippijnen slechts een beperkte sociaal zekerheid bestaat, zijn de Thai op elkaar aangewezen wat sociale voorzieningen betreft. Ouders zijn op hun oude dag aangewezen op het inkomen van de kinderen. De kinderen dragen vaak ook zelf zorg voor de ouders op het moment dat deze hulpbehoevend worden.

Traditioneel vervoegt de man na het huwelijk de familie van de vrouw. De Thaise cultuur is een matrilocaire cultuur, waarbij de man bij de familie van de vrouw gaat inwonen.

De jongen moet later ook met iemand anders trouwen en dan gaan zij met dat persoon voor altijd samenwonen, niet meer in de familie. Maar voor meisje wel; als ze met iemand trouwt, ze blijft wel in de familie, want (...) ik wil mijn ouders voor altijd verzorgen. (Focusgroep Antwerpen)

De man verlaat zijn eigen familie. Met het vertrek van de man uit de eigen familie, verdwijnt er ook een deel arbeidscapaciteit binnen het gezin waarin hij opgevoed is. Wanneer de man de familie van de vrouw vervoegt, werkt hij mee om het ouderlijke gezin van zijn echtgenote te onderhouden (Williams et al, 2006).

Wanneer een vrouw beslist om met een buitenlandse partner te huwen, verliest de familie de arbeidscapaciteit van de potentiële Thaise man. Er heerst bij de familie een impliciete verwachting dat het verlies van hun dochter op de een of de andere wijze gecompenseerd zal worden. Vandaar dat de Thaise vrouw, als kind van haar ouders, het erg belangrijk vindt dat zij, samen met haar man, geld terugstuurt naar haar familie. Tijdens het groeps gesprek in Roeselare wordt het volgende gezegd:

V: Here is better life for them. The family understands. (...) The parents think that (nodr. ze spreken over zichzelf als kinderen van hun ouders) the children have a better life here, for them they are happy. (...). For some children, the responsibility is very high. If they have good husband, they send back money. (...)

T: I send [money] back every month for parents and the children. The teenagers learn in university. Which is expensive.

V: And we don't have social security or help with study. Only self service.(Focusgroep Roeselare)

Er vindt een soort ruil plaats binnen de familie. Van het meisje dat huwt in het buitenland, verliest de familie de directe inkomsten van de man. Zij hopen impliciet dat dit gecompenseerd zal worden met het geld dat zij terugstuurt. Vermits ze zelf niet meer op Thailand wonen, is dit in de ogen van de respondenten de enige manier om zorg te dragen voor de ouders op hun oude dag. O. verklaart:

O.: Dat geld die we verdiend hebben, versturen we, dit geld - een beetje geld - naar onze ouders. Vergeet niet, geld van hier is meer waard voor Thaise mensen. Misschien niet hier, maar in Thailand. Want het leven in Thailand is ietsje goedkoper dan hier. En dat is belangrijk voor ons. Want we zijn hier en we hebben niet veel kans om onze ouders elke dag daar te verzorgen. En dat is de enige manier waarop we dat kunnen doen.(Focusgroep Antwerpen).

Vermits er in Thailand geen sociaal zekerheidssysteem bestaat zoals in het Westen, dienen de kinderen zelf zorg te dragen voor de ouders. Deze taak komt vaak op de schouders van één van de dochters terecht. Traditioneel verhuizen dochters immers niet wanneer ze huwen, maar blijven ze bij de eigen familie wonen. De ruil bestaat er ook in dat de ouders de verzorging op hun oude dag opgeven in ruil voor een betere financiële toekomst van hun dochter (en daarbij ook impliciet van zichzelf).

Meisje is altijd - maar dat is voor mij, mijn persoonlijke redenen - meisje altijd moeten de ouders, altijd verzorgen. (...) Maar voor meisje wel; als ze met iemand trouwt, ze blijft wel in de familie, want (...) ik wil mijn ouders voor altijd verzorgen. In Thailand we hebben geen pensioengeld, de oude mensen kunnen ze niet goed verzorgen. Ik werkte toen op school ook als lerares. Ik verdien ook geld en ik moet ook geld aan mijn moeder geven om eten te kopen, om iets belangrijk in huis te doen. Dat is onze, ja onze taak. Niet alleen nu, maar tot ze sterven, tot de dood. (Focusgroep Antwerpen)

Deze vrouwen ervaren de economische push- en pull factor als één van de meest wezenlijke elementen die bijdraagt tot de migratiestroom. Een Filippijnse voorganger van een evangelische kerk, die vertrouwd is met de persoonlijke situaties van Filippijnse vrouwen, stelt:

Most of the women marry a foreigner to escape from poverty. The number one reason is the economic reason. From all the ones I know, I haven't met anyone who has married not because of economic reasons. (PR, Filippijnse voorganger)

Dit impliceert uiteraard niet dat deze vrouwen in de keuze van hun buitenlandse huwelijkspartner enkel het economische element in rekening nemen. Maar het is wel een belangrijk element dat de keuze sterk mee bepaalt. Het gebrek aan economische opportuniteiten doet hen over de landsgrenzen heen kijken, op zoek naar mogelijkheden in het buitenland. Vermits migratie in het kader van een huwelijk één van de weinige pistes is om voor lange tijd in het buitenland te

verblijven, zijn er heel wat vrouwen die deze piste volgen. Naast de economische factor, zijn er ook heel wat andere factoren die ertoe leiden dat deze vrouwen huwen. Maar de economische factor staat wel voorop in de keuze voor een 'buitenlandse' man. Men wenst te huwen met een buitenlander, om de eigen socio-economische positie en die van de familie te kunnen verhogen (Asis, 2002). In die zin erkennen onze respondenten ook hun economisch migratiemotief. Want ook al is hun migratie economisch gemotiveerd, ze is niet egoïstisch gemotiveerd. Ze zijn niet uit op persoonlijk winstbejag, maar trachten hiermee de economische situatie van de eigen familie te verbeteren.

2.1.3 Socio-culturele factoren

Asis (2002) stelt dat in de laatste 30 jaar de basis is gelegd voor allerlei migratienetwerken. Deze netwerken, zo stelt ze, zijn ondertussen 'geroutiniseerd' met alle informatie daaromtrent publiekelijk beschikbaar. Het feit dat doorheen de jaren zoveel Filippino's naar het buitenland gemigreerd zijn, betekent dat er vaak in het immigratieland al een gevestigde gemeenschap aanwezig is. In België is dat niet anders. Een snelle blik op de website van de Filippijnse ambassade in België leert ons dat er een 62-tal verenigingen zijn die zich specifiek richten naar de Filippijnse bevolkingsgroep in ons land (Filippijnse ambassade, z.d.) Deze verenigingen functioneren als netwerken, die naast een ontspannings- en sociale functie ook een informatieve functie vervullen.

Voor de Thaise gemeenschap zijn deze formele netwerken in België - naar ons weten - niet zo uitbereid. De belangrijkste formele ontmoetingsplaatsen voor de vrouwen zijn de Thaise tempels die in België opgericht zijn. Ondanks het feit dat de formele netwerken niet zo sterk zijn uitgebouwd, zijn de informele banden binnen de Thaise gemeenschap wel uitermate sterk. Net zoals de Filippino's, zijn de Thai erg familie- en gemeenschapsgeoriënteerd. Ze hebben een collectivistische cultuur, wat betekent dat de gemeenschap in het individuele leven een grote invloed uitoefent. De Thai leven in een gemeenschap waar iedereen 24 uur op 24 uur klaar staat voor elkaar, wat ook een enorme druk legt op de individuen binnen de gemeenschap zelf. Vooral voor de generatie van kinderen die zelf niet in Thailand opgegroeide, weegt deze druk sterk door (KA, Onthaalbureau Mechelen).

Niet alleen formele netwerken vormen belangrijke ankerpunten binnen deze migrantengemeenschappen, ook de familierelaties over de grenzen heen dragen bij tot het internationale gemeenschapsgevoel. Quasi alle vrouwen die wij gesproken hebben in het kader van het onderzoek, hebben familie in het buitenland wonen. De meeste van hen hebben minstens één of meerdere familieleden in België wonen. Meestal betreft het een zus of een nicht die ook in het kader van een huwelijk naar België migreerde.

Als we spreken over een zus of een nicht, moeten we er daarbij wel op wijzen dat de familiebanden in België anders zijn dan in Thailand of op de Filippijnen. In beide landen is men sterk clan- en familiegericht. Dat betekent dat zij iemand die in onze ogen verre familie is, nog altijd als nicht of neef zullen bestempelen. Ook al zijn de familiebanden vele vertakkingen ver, toch beschouwen ze elkaar als familie en kennen ze elkaar. M. illustreert dit fenomeen. Zij geeft soms workshops over de Filippijnen op lagere scholen waarbij de kinderen een stamboom moeten maken van hun familie en zij vervolgens haar stamboom toont:

De oma en opa blijven bij ons en die kunnen ook iets doen bij ons. Ze zijn nog een deel van de familie. We kennen allemaal nog tantes, nonkels, kozijns, etc. Dat is nog een verschil. Ik ga soms naar de begrafenis van familie van mijn man. Dan is de familie samen, en dan vraag ik wie dat is. "Ik weet het niet, maar dat is de dochter van een neef of nicht". Voor ons is dat niet te ver. Ik heb laten zien, dat is één van mijn workshops (nódr. familiale tradities van de familie). Als doe-activiteit heb ik een standboom gemaakt. Ik vond geen papier lang genoeg om al mijn familie op te schrijven. Toch is me dat gelukt op behangpapier. Ik heb het laten zien aan de leerlingen. Ik ken ze allemaal bij naam. Ik had 100 familieleden. De kinderen moesten dat ook maken. Ze hadden maar twee of drie blaadjes nodig. Zij moesten nadenken en kenden dan de namen niet meer van die of die.(23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Net zoals bij de Filippino's, is het bij de Thai moeilijk om te begrijpen hoe de familiebanden nu werkelijk in elkaar zitten. Vanaf het moment dat men iemand goed begint te kennen, noemt men iemand al snel 'zus', zonder dat er een (h)echte familieband is. Ook neven en nichten worden vaak aangeduid als zus. Het gebeurt ook dat oudere mensen met wie men geen familieband heeft tante of nonkel genoemd worden.

Zowel de Filippino's als de Thai hechten een groot belang aan familie (Asis, 2002). Dat betekent tevens dat ze zich graag omringen met mensen uit de eigen uitgebreide familie. Een vrouw die hier gehuwd is, zal dan ook veel moeite doen om één van haar zussen of nichten die nog op de Filippijnen of op Thailand is, naar hier te halen. Zoals G. getuigt:

Mijn zus was hier (...). Ze had graag dat ik ook zou komen, omdat zij toch alleen hier was. Zij had graag dat ik hier kwam, zij wist dan een man hier. (nr. 22, PHL, 30-40, HO, 3-6j.)

Ze zoekt voor haar een man, waarvan ze denkt dat deze bij haar past. We komen hier uitgebreider op terug als we de kanalen bespreken waarlangs de partners elkaar hebben leren kennen.

Specifiek voor de Filippino's, is wat zij noemen de 'Kuya' en de 'Ate'. Dat is een speciale titel die eerbied uitdrukt voor de oudste broer of zus. 'Kuya' wordt gebruikt wanneer het oudste kind een zoon is, 'Ate' wanneer het een dochter betreft. Deze titel reflecteert de gezagspositie die het oudste kind heeft naast de

ouders. Deze gezagspositie gaat gepaard met een zekere verantwoordelijkheid. Vaak is het de 'Ate', de oudste zus binnen het gezin, die stopt met studeren en mee gaat werken om onderwijs voor de andere kinderen mogelijk te maken.

Vaak gaan deze vrouwen naar de stad werken of trekken ze naar de buurlanden om daar geld te verdienen om hun jongere broers of zussen te kunnen onderhouden (Esara, 2004). Meestal werken ze een aantal jaren specifiek voor het onderhoud van hun broers of zussen en blijven ze ondertussen ongehuwd. De gemiddelde huwelijksleeftijd ligt echter erg laag op de Filippijnen. Gemiddeld huwen vrouwen voor hun 22ste levensjaar. Iedere vrouw die ouder is dan 22 jaar, valt vaak uit de boot, omdat – zo verklaren de Filippijnse vrouwen - de Filippijnse mannen toch een jongere vrouw verkiezen boven een oudere. Vaak werkt de 'Ate' tot haar 25ste zonder tijd te maken voor relaties in haar leven. Op die leeftijd heeft ze, door haar relatief 'hoge' leeftijd, de boot gemist op de nationale huwelijksmarkt. Vervolgens beproeft ze haar geluk op de internationale huwelijksmarkt, waar haar leeftijd niet zo een probleem vormt.

Ook staat de Filippijnse man, volgens onze bevoorrechte getuigen, niet hoog aangeschreven bij de Filippijnse vrouw. Deze vaststelling reflecteert de dubbele moraal binnen de samenleving. Enerzijds is de Filippijnse samenleving sterk katholiek, maar anderzijds neemt de Filippijnse man het niet zo nauw met de traditionele katholieke moraal.

M1: Filipino men search always for other girls. They are like that. I heard of some of my friends, where it is the same also.(18, PHL, 20-30, ?; <1j.)

Filippijnse mannen zouden niet altijd even trouw zijn. Dat doet een aantal Filippijnse vrouwen ertoe besluiten om niet met een Filippino te huwen. Onderstaande respondente getuigt:

T: both, if you are married, many time the husband has another girl, so (Nvdr. praten onderling).The man, they hide it. When they know, it is divorce. (Focusgroep Roeselare)

Het wereldbeeld van Thai is echter op dat vlak anders. In tegenstelling tot de Filippijnen, die katholiek zijn, observeren de Thai de wereld vanuit een boeddhistisch geïnspireerd wereldbeeld. Dat betekent dat ze bepaalde zaken, die wij vanuit een christelijk-geseculariseerd denkkader interpreteren, binnen een ander kader plaatsen. Dit kader komt niet noodzakelijkerwijs overeen met hoe wij de realiteit observeren.

Eén van de grote verschillen is hoe zij omgaan met de verschillende geslachten. Ze kennen niet twee maar vier geslachten. Naast mannen en vrouwen kennen zij 'kathoi' en 'dithoms'.

Een 'kathoi' ziet eruit als een man, maar heeft de ziel van een vrouw. Bij een 'dithom' is het net omgekeerd. Zij (of hij) ziet eruit als een vrouw maar heeft de ziel van een man. Dit laatste komt blijkbaar minder vaak voor als het eerste fenomeen. In het boeddhisme gelooft men dat het lichaam slechts het voertuig is van de ziel. Het geval van 'dithoms' en 'kathoi' verklaren zij vanuit de wedergeboorte van de ziel in een ander lichaam. In de reeks van oneindige wedergeboortes kan het gebeuren dat er iets 'fout' gaat bij deze wedergeboorte en dat de ziel in het foute lichaam terecht komt. 'Kathoi' worden maatschappelijk aanvaard als zijnde vrouwen, die in het verkeerde lichaam zijn terecht gekomen. De familie ondersteunt dan ook, in de mate van het mogelijke, de stappen die de kathoi onderneemt om het lichaam om te bouwen tot dat van een vrouw.

Vaak komen deze mensen in de seksindustrie terecht. Deze dualiteit rond gender en seksualiteitsbeleving toont zich ook in de maatschappelijke aanvaarding van prostitutie. We hebben ons laten vertellen dat de Thai twee verschillende woorden hebben voor betaalde seks, namelijk wat wij zouden vertalen met 'prostitutie' en 'hoererij' (gesprek K.A., Onthaalbureau Mechelen).

Een van de respondenten geeft het verschil aan. Een van haar vriendinnen in België heeft een tijdje als prostituee gewerkt om haar gezin te onderhouden. Ze gebruikte het geld dat ze verdiende met andere woorden niet om luxe artikelen voor zichzelf te kopen. Omdat haar motivatie goed was, namelijk voorzien in de noden van het gezin en niet het nastreven van persoonlijk winstbejag, is deze vrouw in haar ogen een 'goede prostituee'. Naast deze 'goede' prostituees zijn er de professionele – lees 'slechte' - hoeren die uit zijn op het geld en het plezier vanuit een egocentrische motivatie. Deze vrouwen zijn in haar ogen echt te veroordelen.

V: There are real prostitutes, professionals, or someone who has to do, because nothing else. No education, no where to go, problems, like her. (discussie) She has hope. Don't worry if I work in this bar. No worry if every one thinks I am a prostitute. Never mind, but I will give a good life for my children. (...) But some are professional, for money only (...) You see how they are. They work in the bar, but mostly they are married. Many professionals are married with some old husbands. Sometimes she works for the husband. (Focusgroep Roeselare)

Prostituees die werken om het gezin te onderhouden, zijn 'maatschappelijk aanvaard'. Op hen wordt volgens onze respondenten in het maatschappelijke leven niet neergekeken. Hoeren die enkel uit zijn op persoonlijk winstbejag echter zijn in hun ogen laag gevallen.

Deze distinctie spruit voort uit de boeddhistische idee dat het lichaam slechts het voertuig is van de ziel. Als je je lichaam gebruikt om je slecht karma te vervangen door goed karma, door bijvoorbeeld voor je gezin te zorgen, wordt prostitutie getolereerd. Hoererij echter zorgt voor slecht karma vanuit de egocentrische motivatie die aan de basis ligt van de handeling. Deze duale omgang met het eigen lichaam en de eigen seksualiteitsbeleving, leidt tot een culturele praktijk, die vanuit het geseculariseerde christelijke wereldbeeld moeilijk te plaatsen is.

2.1.4 Demografische factoren

Op de Filippijnen zou er zich volgens een aantal van de respondenten een uitzonderlijk fenomeen voordoen, namelijk dat er meer meisjes geboren worden dan jongens. Dat zou betekenen dat er een natuurlijk overschot aan vrouwen zou zijn.

Een aantal respondenten geeft deze verklaring voor het fenomeen van huwelijksmigratie. M. stelt:

Er zijn teveel vrouwen, ik weet niet waarom. Er is iets speciaals met de cijfers. Er zijn vier of vijf vrouwen voor één man. (...) Het is een wereldwonder. (23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Ook de bevoorrechte getuige van het huwelijksbureau wees ons op het 'vrouwenoverschot' als verklaring voor huwelijksmigratie. Het is blijkbaar wel een reden die door de Filippino's zelf wordt aangehaald als migratiereden.

In de literatuur vinden we alvast geen verwijzingen naar deze mogelijke verklaring terug. Mogelijk gebruiken bepaalde respondenten dit element als een vorm van legitimatie voor hun huwelijk met een buitenlandse partner. Blijkbaar leven zij in hun hoofden met deze mythe. Ze hechten geloof aan dit idee, dat er meer meisjes als jongens zouden zijn. Of dat werkelijk het geval is, doet er dan niet zoveel toe. Als men hierin gelooft, zijn de gevolgtrekkingen die men hieraan verbindt echt. Namelijk dat men op zoek gaat naar een partner in het buitenland.

We vermeldden reeds dat de Filippijnse bevolking een erg jonge bevolking is. De mediane leeftijd op de Filippijnen bedraagt 22 jaar. Dat vrouwen afgeschreven zijn voor de nationale huwelijksmarkt eens ze 25 jaar zijn, lijkt aannemelijk als we deze gegevens ernaast leggen. De Thaise bevolking is een stuk ouder. De mediane leeftijd ligt er op 32 jaar (CIA world factbook, z.d.).

2.2 Waarom België: bewust keuze of speling van het lot?

Is er een specifieke reden waarom onze respondenten naar België willen komen? Staat België bij hen om een of andere reden bekend als een land waar het goed zou

zijn voor Filippijnse of Thaise vrouwen? Is er misschien iets specifiek aan de Belgische mannen waardoor zij hen zouden verkiezen? Voelen ze zich thuis in België? Willen ze ooit terugkeren?

2.2.1 België als land

Als we er de internationale literatuur op nalezen, staat België niet geboekstaafd als bestemming waar Filippijnse en Thaise vrouwen doelbewust naartoe willen migreren. In de jaren negentig trokken naar schatting 700.000 Filippino's naar meer dan 100 bestemmingen wereldwijd, hoofdzakelijk naar het Midden-Oosten, en naar Oost- en Zuidoost Azië (Asis, 2002). Ook worden een aantal minder traditionele bestemmingen in Zuid-Europa vermeld, waar sinds de jaren negentig significante Filippijnse gemeenschappen uitgegroeid zouden zijn (Chell, 2000; Lazaridis, 2000).

Ook uit de interviews blijkt dat de meeste vrouwen België niet kenden voordat ze naar hier kwamen. De vrouw van de Filippijnse pastor vertelt:

I thought, Belgium is not known for the Philippines.(...) Belgium is not that popular as Hong Kong, etc. Italy, Spain, is more popular. But not Belgium. Even Germany is better known. One Philippina. said: "I married the Belgian without knowing where Belgium is, they just gave me the plane ticket. " She couldn't find it on the map, because it is so little. (31, PHL, ?, HO, < 1 j.)

Deze uitspraak is typerend voor de meeste van de Filippijnse en Thaise vrouwen die we hebben gesproken. Vaak weten ze bijna niets over België, enkel dat het op het Europese vasteland ligt en dat het hier in de winter koud kan zijn.

De meeste vrouwen komen dan ook redelijk onvoorbereid in België aan. Ze zijn niet voorbereid op de koude winters, op de meer gesloten cultuur van de Belgen, enzovoort. En blijkbaar doet het er voor hen ook niet toe. Ze gaan naar een plaats in Europa om daar te huwen of om hun man te vervoegen. De luttele informatie waarover ze beschikken, hebben ze vaak gekregen van familie die hier verblijft. Zoals G. van wie de zus hier al was en van haar te horen krijgt, 'dat het hier goed is (nr. 22, PHL, 30-40, HO, 3-6j.). Wat ze weten, is dat ze op materieel vlak, hun situatie kunnen verbeteren. Zoals de bevoorrechte getuige van het huwelijksbureau aanhaalt:

Ze weten dat je hier hard moet werken, dat je het niet gratis krijgt. Maar in vergelijking met daar, hebben veel gezinnen hier twee auto's, een eigen huis. Veel van onze normale dingen zijn voor hen een uitstraling van rijkdom.(...) Als ze ziek zijn, moeten ze geld hebben, anders sterven ze op de stoep van het ziekenhuis. Wij vinden het normaal om naar de dokter te gaan, terwijl zij daar eerst geld voor moeten hebben. (RA, Asian Contact)

Maar deze pull factoren spelen niet specifiek voor België. Ze spelen een rol in elke migratiecontext waar er sprake is van migratie tussen een ontwikkelingsland en een moderne verzorgingsstaat. We kunnen dan ook niet zozeer spreken van mogelijke Belgische pull factoren, wel van algemene 'mythische' pull factoren die in zekere mate gelden voor gans Europa.

2.2.2 De Belgische man?

In het verlengde van deze discussie kunnen we de vraag stellen waarom deze vrouwen huwen met een Belg? Is er iets wat Belgen anders maakt dan Filippino's, waardoor ze meer aantrekkelijke huwelijkspartners vormen?

Hierboven haalden we reeds de dubbele moraal op de Filippijnen aan. Enerzijds is iedereen, in naam althans, sterk katholiek, maar anderzijds klagen quasi al de vrouwen die wij spraken over de Filippijnse mannen. Zo zouden deze mannen ontrouw zijn, te veel drinken, een te hoog machogehalte hebben, etc. M. had een vriend op de Filippijnen en wilde graag met hem trouwen. Ze vertelt:

Ik wou zo graag op hem wachten of zo. Maar als hij komt, het is anders, ik weet niet. Hij kijkt naar de andere meisjes. (24, PHL, 40-50, HO, >6j.)

Zij wil wel wachten op hem om met hem te trouwen, maar hij heeft meer interesse voor andere vrouwen. Ook van de andere vrouwen horen we soortgelijke verhalen. M.T. verhaalt:

Ik heb ook wel relaties gehad op de Filippijnen, maar telkens ontdek ik dat hij een ander heeft. (...) De mannen spelen met de vrouwen. Ze zijn getrouwd, maar hebben minnaressen aan de zij, want er zijn er zoveel. Zij kunnen zich dat permitteren. (23, PHL, >50, HO, >6j.)

Ook in Thailand heerst er een dubbele moraal. Daar is het fenomeen van de 'mia noi', of kleine of mindere vrouw, nog steeds een gangbare praktijk. Het is maatschappelijk getolereerd voor mannen om meer dan één vrouw te hebben. Officieel is polygamie afgeschaft, maar in de praktijk komt het nog wel voor (KA, Onthaalbureau Mechelen).

T: Both, if you are married, many times the husband has another girl, so (...). The man, they hide it. When they know, it is divorce. (Focusgroep Roeselare)

Echter, niet alle vrouwen zijn daarmee opgezet. Wanneer deze vrouwen ontdekken dat hun man andere vrouwen frequenteert, willen ze vaak scheiden. Ook is er maatschappelijk onevenwicht in 'overspel'. Van mannen wordt

maatschappelijk enigszins getolereerd dat ze er een buitenechtelijke relatie op nahouden. Voor vrouwen wordt hier echter op neergekeken.

A girl cannot have a relationship with another man. What you do, is damage. When you have sex with a man, still married, people talk bad about you. The man is promiscue and can. Man can do, women cannot. Men have the power, women not. The man can do many things, not the women. (Focusgroep Roeselare)

Het is natuurlijk ook wel zo dat wij in dit onderzoek slechts een bepaald segment van de Filippijnse en Thaise vrouwen belichten, nl. die vrouwen die gehuwd zijn met een buitenlandse partner. Vaak hebben deze vrouwen één of meerdere relaties achter de rug in hun thuisland die zij niet als bevredigend hebben ervaren. Hun uitspraken kunnen door deze slechte ervaringen gekleurd zijn. We zijn dan ook waakzaam om op basis van deze gesprekken veralgemenende uitspraken te doen over 'de Filippijnse of de Thaise man'.

Wat maakt de Belgische man dan anders? Opmerkelijk zijn de stereotyperingen die we op de websites van een aantal Belgisch-Nederlandse huwelijksbureaus terugvinden en zich specifiek richten op de Filippijnse huwelijksmarkt. Voor de Thaise huwelijksmarkt hebben we zulke gespecialiseerde websites voor het Nederlandstalige grondgebied niet gevonden.

De website van Elge, die uitgebaat wordt door een Filippijnse vrouw die zelf gehuwd is met een Nederlander, typeert de Westerse man als volgt:

Zeer interessant voor u is wellicht dat "uiterlijk" schoon op de Filippijnen anders wordt beoordeeld dan hier in Europa. Westerse mannen worden over het algemeen knap gevonden omdat ze een lichte huidskleur en een mooie lange neus hebben. Dat laatste is geen fabeltje, het is echt waar! (Elge, z.d.)

Een Westerse man wordt met andere woorden klaarblijkelijk geprefereerd door de Filippijnse vrouw, omdat hij 'in het algemeen knap' wordt gevonden. Ook tijdens het gesprek met de uitbater van een ander huwelijksbureau, wordt dezelfde stelling geponeerd. Hij spreekt tevens over het andere schoonheidsideaal dat de Filippijnse vrouwen er op na houden. Zo stelt hij dat:

Ze vinden de Westerse man ook een mooie man, omdat hij grote neus heeft, een witte huid, groot van gestalte is, etc. Zij vinden ons mooi, maar zichzelf niet zo. Wij vinden dat wel, maar zij hebben zoiets van: "Wat is er mooi aan zwart haar, iedereen heeft zwart haar". De vrouwen zelf willen ook 'blank' worden. Een bruine huid duidt op armoede, op het veld moeten werken, terwijl een witte huid iets vertelt over de betere klasse waar je uit afkomstig bent. Bv. als deze vrouwen naar het strand gaan, gaan ze niet in bikini zitten om bruin te worden. Ze houden een short en blouse aan. Ze houden hier andere waarden over na. (RA, Asian Contact)

In welke mate gaat het hier om loutere ‘verkoopspraak’ van de huwelijksbureaus? In welke mate trachten de huwelijksbureaus zelf een legitimatie aan te bieden voor de oudere mannen die wensen te huwen met een jonge vrouw uit een ‘bruiddonorland’? We vermoeden dat dit de reden is waarom we de bovenvermelde redenen terughoren en lezen bij de verschillende huwelijksbureaus.

Een laatste reden die door de vrouwen wordt aangehaald waarom ze huwen met hun (Belgische) man, is ... omdat ze van hem houden. Voor hen maakt het niet zozeer uit of het gaat om een Ethiopiër, een Spanjaard, een Nederlander of een Belg. Ze houden van hun man en daarom willen ze ermee trouwen.

I1: Waarom denk je dat Thaise vrouwen huwen met een Belgische man?

K: Waarom? Ik hou van hem. (gelach) Ik heb geen andere bedoeling.

O.: Waarom? Je moet ook terugvragen eerste. Eerste ik moet terugvragen. Thaise vrouwen, ook wat oudere vrouwen trouwen ook met buitenlander (onverstaanbaar). Belgische vrouwen trouwen met Ethiopiër, met Spanje, alle vrouwen, dezelfde reden.

K: Niet alleen voor Belgen. Dezelfde voor iedereen. Als van iemand houden.

O: Ik heb ook dezelfde antwoord voor mij, ja. Ik ook dezelfde antwoord. De enige reden is liefde. Je moet dat persoon goed verzorgen. (Focusgroep Antwerpen)

Alle alternatieve gesuggereerde redenen, die niets met liefde te maken hebben, worden door onze groep respondenten als beledigend ervaren. Zij stellen zich de vraag waarom we de vraag naar alternatieve verklaringen stellen voor Thaise (en Filippijnse) vrouwen en niet voor andere nationaliteiten.

2.2.3 Mijn thuis is waar ...

Eens de vrouwen met een Belgische man gehuwd zijn, blijft het de vraag of ze zich hier ook werkelijk thuisvoelen? Ook al poneren beide huwelijksbureaus dat ‘*de vrouwen zich makkelijk kunnen aanpassen*’, hebben we bij de vrouwen nagevraagd of dit het geval is. En bij de meeste Filippijnse vrouwen blijkt dit daadwerkelijk het geval te zijn. C. is daar een exemplarisch voorbeeld van. Voor haar was het niet moeilijk om zich aan te passen.

Voor mij is dat geen groot probleem, het verschil (nvdr: tussen de Filippijnse cultuur en de Belgische cultuur). I can direct adjust. Het eten is niet moeilijk. Het cultuur is niet moeilijk. I am stretchable (40, PHL, 40-50, MO, > 6 j.).

Ook al kunnen deze vrouwen zich snel aanpassen aan een nieuwe situatie, toch verloopt dit niet bij iedereen even vlot. Het is te zeggen, de vrouwen weten zich

wel aan te passen aan de nieuwe levensomstandigheden, maar ze missen de nauwe familiebanden uit het thuisland erg sterk. We hebben reeds de specifieke functie van de 'Ate', de oudste dochter, binnen het gezin besproken. Een aantal geïnterviewde Ate's in het huidige onderzoek, vindt dat ze hun ouders in de steek lieten door naar België te verhuizen. Nu hun ouders een verder gevorderde leeftijd bereiken, zijn zij niet meer bij hen om voor hen te zorgen. En bij een aantal van hen weegt dat wel. Zij zouden graag terugkeren om tijdens de oude dag van hun ouders voor hen te zorgen. De identificatie met de rol van Ate weegt bij een aantal zo sterk door, dat ze vinden dat ze gefaald hebben als dochter door te huwen met een buitenlandse man. M. wil graag terugkeren. Zij vertelt:

Daarom denk ik: "Ik ga terug naar de Filippijnen als de kinderen afgestudeerd zijn. (...) Mijn moeder is nu oud, hé. Ze is 74. Als ze afgestudeerd is, is ze 75. Voor mij, ik wil dat ik voor haar kan zorgen. Voor mijn pa, heb ik echt spijt van. Ik heb er echt spijt. Ik heb te weinig voor hem gedaan, 14 jaar lang. Ik zal zien, maar dat is echt mijn beslissing. (24, PHL, 40-50, HO, > 6 j.)

Ook al is dit een vrouw die graag in België woont, hier werkt, deel uitmaakt van het lokale verenigingsleven en goed de taal spreekt, toch wil ze graag terugkeren naar de Filippijnen. Voor de Thaise vrouwen hebben we geen indicaties dat de vrouwen na verloop van tijd zouden willen terugkeren naar hun thuisland. Een van de vrouwen uit de focusgroep stelt zelfs expliciet:

I don't want to go back, I am Belgian already. Only for holiday. Why should I go back, since I am Belgian? Once a year I go back on holiday. My mother is there and I have hund(e)reds of family there. So I live here, me, my sister and my two children. So real family four (my sister lives here), and hundereds in Bangkok. (Focusgroep Roeselare)

Zij wil niet terugkeren. Zij heeft vier familieleden in België en keert elk jaar terug naar Thailand op vakantie. Toch hebben we uit de gesprekken met de bevoorrechte getuigen kunnen opmaken dat de Thaise vrouwen zich minder aanpassen aan de Belgische samenleving dan Filippijnse vrouwen. Thaise vrouwen zoeken vaak mensen binnen de eigen gemeenschap op. Daardoor leren ze de taal niet zo snel en integreren ze zich minder in de Belgische samenleving.

3. Beeldvorming rond het huwelijk

In dit luik gaan we na wat de belangrijkste ontmoetingskanalen zijn voor de partners. Hoe leren ze elkaar kennen? Welke formele en informele kanalen kunnen we onderscheiden? Tevens gaan we na wat het beeld en de verwachting over het huwelijk is. Ten slotte beschrijven we een aantal interculturele aspecten van deze huwelijken.

3.1 Ontmoetingskanalen voor partners

De Filippijnen en Thailand zijn twee van de meeste gekende 'bruiddonorlanden'. De Filippijnen zijn ook één van de landen die specifiek een wetgeving hebben om het fenomeen van de 'mail order brides' tegen te gaan. Dat geeft een indicatie van hoe wijd verspreid het fenomeen van de 'postorderbruiden' in dit land wel niet zou zijn.

In de jaren '80 zag men vanuit Azië een dramatische toename van het aantal vrouwen dat naar de VS ging als bruid. In 1970 waren er slechts 23 vrouwen uit Azië die een visum kregen om te huwen. In 1983 was dit aantal reeds toegenomen tot 3428 (Simons, 1999)

In België heeft het fenomeen van de 'postorderbruid' vooral media aandacht gekregen door een aflevering van het TV programma "Jammers", waarin een boer op zoek gaat naar een Filippijnse vrouw. Dat programma heeft de indruk gewekt dat de Belgische man zijn Filippijnse vrouw enkel via dit specifieke kanaal leert kennen. Uit onze interviews blijkt echter dat er verschillende kanalen zijn waarlangs de partners elkaar leren kennen. Deze zijn grosso modo hetzelfde voor de Thai als voor de Filippina's.

3.1.1 Formele kanalen

Er zijn een aantal formele kanalen waarlangs de partners elkaar leren kennen. Al deze kanalen zijn in meer of mindere mate aan elkaar gelinkt.

Een eerste formeel kanaal betreft de 'penpall clubs'. Via een 'penpall club' of een club van 'pennenvrienden', worden de adressen van de vrouwen verspreid in een aantal tijdschriften, die te koop zijn in Europa. De geïnteresseerde mannen kopen deze tijdschriften en initiëren een schrijfrelatie, die vervolgens kan uitlopen op een echte relatie. M. leerde haar echtgenoot op deze manier kennen. Ze legt uit hoe dat in zijn werk is gegaan.

I: Hij heeft eerst een brief geschreven naar jou? Hoe kwam hij aan jou adres?

R: In een blaadje of zo. In een blad voor, hoe noem je dat zo, een penpall club, zo noemden ze dat vroeger in Holland. Ik was daar ingeschreven. Dat is ,via een Duitse man, die is altijd naar de Filippijnen, hij woont daar in een hotel. Die Duitser vroeg de manager van het hotel of, euh, hij kan papieren publiceren. Die had een soort sollicitatie papier of zo. Als iemand geïnteresseerd is, zij kan dat papier invullen, aan hem afgeven en hij kan dat in het Duits verspreiden of zo. (24, PHL, 40-50, HO, >6j.)

Zij heeft zich ingeschreven bij een pennenvriendenclub op de Filippijnen, die georganiseerd werd door een Duitser, die vervolgens de gegevens van deze vrouwen verspreidde in een aantal tijdschriften. Deze pennenvriendenclubs hebben we enkel teruggevonden voor de Filippijnse vrouwen en niet voor de Thaise vrouwen. Een mogelijke reden is de gebrekkige kennis van het gesproken en geschreven Engels van de Thai.

Op het eerste zicht lijkt de praktijk van een 'schrijfclub met vrienden' geen formeel kanaal om een echtgenoot of echtgenote te vinden. Maar ogenschijnlijk zit er toch meer organisatie achter deze clubs dan op het eerste zicht lijkt. Blijkbaar zijn de beide partijen op de hoogte van het feit dat het een mogelijkheid is om via dit kanaal een levenspartner te vinden. De eigenaar van een huwelijksbureau verklaart:

Van de dames hebben we de biodata (...). Wij doen geen advertentie op de Filippijnen want dat is bij wet verboden. De dames komen bij ons terecht via mond aan mond reclame. De meesten schrijven een brief naar België. Zo circuleren er nog biodata formulieren van ons die we tien jaar geleden gebruikten. (RA, Asian Contact)

De 'biodata formulieren' waarover de eigenaar van het bureau spreekt, bevatten een aantal biografische gegevens van de dames. Het ingevulde formulier, dat hij toonde, en waarover hij spreekt in dit citaat, is in feite een formulier dat 10 jaar geleden werd gebruikt door een pennenvriendenclub. Er blijkt dus wel degelijk een link te zijn tussen de informele schrijfclubs en de formele huwelijksbureaus. Het is mogelijk dat uit de informele schrijfclubs een huwelijksbureau ontstaat. Tevens is het mogelijk dat – gezien de wet die postorderbruiden verbiedt – een aantal huwelijksbureaus op de Filippijnen opereren onder het mom van een schrijfclub.

Ondertussen lijken deze pennenvriendenclubs verdrongen te worden door de nieuwe media. Het Internet maakt een veel directere vorm van communicatie over grote afstanden mogelijk, namelijk via e-mail of via chatboxen. R. vertelt over zijn broer die gehuwd is met een Filippijnse dame.

Vroeger stonden er in Joepi contactadressen uit de Filippijnen. Hoe die daar terecht komen, weten we niet. Uit curiositeit heeft hij eens geschreven en dat blijft klikken. (RL, KPA)

De broer van deze man is dus gehuwd via een 'penpall' advertentie in een tijdschrift. Zelf onderhoudt deze man ook regelmatig contacten met verschillende vrouwen uit de Filippijnen, maar dan niet meer via een schrijfclub, maar via een chatbox.

Maar ik chat nu soms ook met de vrouwen in de Filippijnen, gewoon om te babbelen. Waarom? Gewoon uit curiositeit, hoe ze daar leven, mijn hart zit ook wel wat op de Filippijnen en daar wil ik verder over praten. (RL, KPA)

Internet heeft de contactmogelijkheden over de grenzen danig verruimd. Ook de huwelijksbureaus hebben dit kanaal ontdekt. Er zijn op het Internet talloze websites terug te vinden die zich specifiek richten op de internationale huwelijksmarkt, met een aanbod van exotische bruiden. Deze websites stellen zich allemaal op als intermediaire contactpersonen tussen de mogelijke huwelijkspartners in de verschillende landen. Sommige van deze websites bieden foto's aan van de vrouwen, andere websites vragen eerst een betaling alvorens de de foto's ter beschikking te stellen.

Momenteel is er een dunne scheidingslijn tussen de huwelijksbureaus die enkel virtueel opereren en de huwelijksbureaus met een kantoor waar je je ter plaatse kan inschrijven. De louter virtuele huwelijksbureaus hebben geen fysieke locatie en kunnen zich overal ter wereld bevinden. De andere huwelijksbureaus hebben wel een fysieke locatie. De scheidingslijn tussen beide soorten huwelijksbureaus is eerder dun, omdat de huwelijksbureaus met een kantoor vaak ook op Internet actief zijn.

Van één van de eigenaars van een huwelijksbureau vernemen we hoe zo een huwelijksbureau werkt. Dit specifieke huwelijksbureau heeft op de Filippijnen een "guesthouse", waar mogelijk geïnteresseerde klanten kunnen verblijven. De Filippijnse vrouwen komen naar daar en vullen daar hun gegevens in op speciale formulieren. Er wordt tevens een video-opname van hen gemaakt waarin ze zichzelf kort voorstellen. Vermits huwelijksbureaus op de Filippijnen verboden zijn, vindt de promotie van dit huwelijksbureau hoofdzakelijk plaats door mond aan mond reclame.

Hier in België komen de mannen die op zoek zijn via de website of via (ex-) klanten bij het huwelijksbureau terecht. Voor de geïnteresseerde mannen die zich bij het huwelijksbureau melden, volgt er eerst een gesprek met de eigenaar van het bureau. Hij gaat tijdens dit gesprek na wat het motief is van de man die een vrouw zoekt op de Filippijnen. Op zijn beurt licht de eigenaar van het bureau toe wat de rol is van het huwelijksbureau, de kostprijs, enzovoort.

Eens de persoon is ingeschreven, krijgt hij de vier meest recente DVD's mee naar huis, waar zo een 60-tal dames zich op voorstellen. Hier betaalt hij een waarborg van €100 voor. Op dat moment beschikt de persoon niet over de adresgegevens van deze dames. Indien hij besluit met het huwelijksbureau in zee te gaan, betaalt hij een éénmalige kost van €990, en krijgt hij de biodata formulieren van de vrouwen waarvoor hij interesse toont.

Met deze vrouwen kan hij dan schrijven, telefoneren, mailen of chatten. Het huwelijksbureau stelt op de Filippijnen ook het guesthouse ter beschikking, voor die mannen die hun potentiële partner op de Filippijnen willen ontmoeten in een neutrale omgeving. De rol die zij zichzelf als huwelijksbureau toemeten, gaat verder dan louter intermediaire tussenpersoon.

Het regelen van de papieren is ook duur. Hier kost het 10.000 BEF, ginder meer. Want je moet naar de dokter, je moet een cursus wetgeving volgen in de ambassade, etc. Dat is het nut van ons bureau, om de mensen te begeleiden in de papieren jungle.(...) Alles in orde krijgen op de wettelijke manier, is het grote probleem. Onze documenten moeten vertaald zijn door een beëdigd vertaler, zijn handtekening geregulariseerd door de rechtbank van eerste aanleg, ... Om de documenten in orde te krijgen, moet je rekenen op een tijdsperiode van 4 à 5 maanden. (RA, Asian contact)

Het huwelijksbureau ziet zijn belangrijkste service meer in een vorm van consultancy op het moment dat beide partners wensen te huwen. Daarin ligt voor hen de meerwaarde als huwelijksbureau. Echter, niet alle huwelijksbureaus gaan even gewetensvol om met hun klanten. Volgens de eigenaar van het huwelijksbureau zijn er heel wat malafide huwelijksbureaus die enkel uit zijn op geld van hun klanten. De eigenaar vertelt:

Je bent dan ingeschreven voor een bepaalde periode of krijgt om de twee weken een telefoonnummer en een naam. Dat blijken dan vaak onbetrouwbare namen en adressen. (RA, Asian Contact)

Veel van de klanten die bij hem over de vloer komen, zijn gedupeerde klanten die reeds elders klant waren. Deze mannen 'shoppen' niet enkel voor een vrouw, maar zoeken ook binnen de markt van de huwelijksbureaus een goed bureau dat hen verder helpt.

Volgens de geïnterviewde vrouwen lopen relaties die via Internet tot stand kwamen vaak uit op een teleurstelling. De vrouwen halen aan dat je jezelf op Internet anders kan voorstellen dan dat je in werkelijkheid bent. Dat geldt zowel voor de mannen als voor de vrouwen. Mensen die elkaar louter via dit kanaal kennen, weten vaak niet veel over elkaar.

K.: Ik heb gehoord van mijn vriendin, 3, 4 keer, de mannen altijd liegen. Altijd ze toon mij de huis, dit en dat, wat is hun werk, maar dat is niet juist. Echt waar. Altijd liegen. Ik denk dat.

(...)

T: Van de 100%, ik denk 80% ongelukkig.

I1: Dus 80% niet gelukkig. (...)

*O.: Een relatie via internet is gevaarlijk. Heel gevaarlijk. Je kent de persoon niet zo goed h.,
Eerst moet je elkaar leren kennen voor je trouwt. (Focusgroep Roeselare)*

Opmerkelijk is dat deze vrouwen aangeven dat de meerderheid van hen die hun man zo hebben leren kennen, niet gelukkig is. In hoeverre het cijfer dat zij erop plakken van 80% ook werkelijk klopt, weten we niet. Maar het geeft wel een indicatie van de wijze waarop deze vrouwen daar zelf naar kijken.

Al deze formele kanalen passen in de tendens waarbinnen internationale huwelijken meer en meer aan een economische marktlogica beantwoorden. Om het in economische termen te vatten, kunnen we stellen dat op het moment dat er vragers zijn op een intransparante markt die geen duidelijk beeld hebben van het aanbod, er intermediaire instanties zullen optreden die het marktgebeuren trachten te reguleren. Zij brengen de vraag en aanbod op de markt in contact met elkaar. Er ontstaat meer en meer een 'vermarkting' van het huwelijksgebeuren (Wang, Chang, 2002). Deze formele kanalen trachten allemaal de internationale huwelijksmarkt transparanter te maken. Het probleem hiermee is uiteraard dat het op deze 'markt' niet om gewoon koopwaar gaat, maar om mensen die als koopwaar verhandeld worden. Vandaar dat het belangrijk is om streng toe te kijken op dit gebeuren.

3.1.2 Informele kanalen

We hebben reeds vermeld dat de Thai en de Filippino's sterk familiegeoriënteerd zijn. Ze streven ernaar om zich zoveel mogelijk te omringen met familie. Maar eens deze vrouwen in het buitenland zitten, is dat niet meer zo evident. Brieven schrijven, telefoneren, en meer recent, mailen en chatten met de familie, kan het face-to-face contact toch niet helemaal vervangen. Omdat sommige vrouwen dit erg missen, stellen ze alles in het werk om een of meerdere familieleden naar hier te halen. En de meest voor de hand liggende manier om hen hier te krijgen, is via een huwelijk met een Belg.

Voor de Thai verloopt het vooral via de gemeenschap zelf, circuit onder Thai zelf. Thai in België promoten familieleden, want dan zijn ze zelf niet meer alleen. Ze willen hun nichtjes, vriendinnen van school, etc. ook wel naar hier halen om ze te koppelen met een man. Ze zijn echte koppelaars. (KA, Onthaalbureau Mechelen)

De vrouwen trachten om iemand van de familie naar België te halen. Het koppelen gebeurt op individuele basis. Het arrangeren van huwelijken door familiebesprekingen op collectieve basis blijkt iets van het verleden te zijn.

I2: Jij zei daarnet iets over coupling? (...)

T: Dat was vroeger.

I2: *Hoe ging dat dan in zijn werk? Was dat dan de vader van het meisje die een man zocht?*

T: *Vooraf de vader van de jongen, van de mannen zoeken een man voor zijn dochter. Vroeger. Dus ze moeten trouwen van hun ouders.(...)*

I2: *Dat was vroeger, maar is dat nu nog?*

T: *Ik denk het niet. Da kan wel, maar ik denk het niet.(...)*

K: *Neen nu niet meer. (Focusgroep Antwerpen)*

Op collectieve basis worden er geen afspraken meer gemaakt wie met wie kan huwen. Families gaan niet meer koppelen, maar individuen des te meer. Als een vrouw weet heeft dat een Belgische man op zoek is naar een vrouw, zal zij binnen haar familie- en vriendenkring op zoek gaan naar een geschikte huwelijkspartner. De man van één van de Filippijnse vrouwen verhaalt:

Ik wilde vrienden bezoeken, ik ging naar een collega van vroeger. Hij zat daar met een Filippijnse. Ikzelf had drie jaar naar een vrouw gezocht en niet gevonden (...) Die man vertelde dat hij ook lang naar een vrouw gezocht had en niet gevonden had. Maar nu wel. Zij vertelde dat zij nog wel iemand op de Filippijnen kende die zou willen komen.(23, PHL, >50, HO, >6j.)

Uiteindelijk is deze vrouw met een visum naar België gekomen en zijn ze hier getrouwd. Deze vrouw had nog een zus op de Filippijnen. Deze had een relatie op de Filippijnen met een man, die een bendeleider bleek te zijn. Zij wou graag de relatie afbreken met deze man, maar wist niet hoe.

Hoe kon ze van hem afgeraken, want hij was een bendeleider. Ze was er niet mee getrouwd. Toen hebben we iemand gezocht voor haar om mee te trouwen. (...) We hebben een advertentie gezet voor haar, dat was iemand van Gasthuisberg, een boekhouder. Hij is gekomen, we hebben hen voorgesteld. Ze hebben gecorrespondeerd, zij is gekomen en toen zijn ze getrouwd. Nu zijn we geburen, zij woont in de straat hiernaast. (23, PHL, >50, HO, >6j.)

Deze vrouw heeft er dus voor gezorgd dat haar zus ook naar België kon komen. Ze heeft zelf een advertentie geplaatst voor haar zus, waar iemand op reageerde. Uiteindelijk is het effectief tot een relatie gekomen en woont haar zus een paar huizen verder van haar in de straat.

Dit is geen alleenstaand verhaal. Van andere vrouwen horen we soortgelijke verhalen van hoe zij naar hier gekomen zijn door een nicht of zus die hier reeds was. Bij wijze van illustratie laten we G. aan het woord.

Ik heb nog een zus die ook getrouwd is met een Belg. Zij is als eerste gekomen. (...) Mijn man kwam bij mijn schoonbroer voor meer informatie over de Filippijnen en schrijven met een Filippijnse. Mijn zus heeft toen gezegd dat ze nog een zus had, en dat ze mij zou vragen of ze met hem kon schrijven. Voor mijn man heb ik nog met andere Belgen geschreven. Alleen met Belgen. Ik kende België omdat mijn zus hier al lang was. Ik wou dat ook zo, ik wou ook hier komen. (...) De andere mannen met wie ik geschreven had, kende ik ook via mijn zus. (nr. 22, PHL, 30-40, HO, 3-6j.)

Ook deze vrouw is via haar zus naar België gekomen. Uit haar verhaal lijkt het alsof het er in eerste instantie niet toe doet wie de man juist is, als hij maar in België woont, niet te ver van de zus. Deze vorm van “ketting”- of “sneeuwballmigratie” waarbij de familie naar hier overkomt, verschilt hierin niet van de kettingmigratie die op gang komt wanneer een bevolkingsgroep van de ene naar de andere plaats verhuist (Fan & Huang, 1998).

Een ander informeel kanaal dat we vooral terugvinden bij de oudere generatie, zijn de avonturiers die op reis gingen en tijdens deze reis verliefd werden. Momenteel zijn exotische bestemmingen zoals Thailand erg in trek bij het reizende publiek. Vroeger echter reisden enkel de ‘die-hard’ avonturiers doorheen Azië. Zoals de man van M., die haar op één van zijn verre reizen is tegengekomen. Zij vertelt over haar man:

Elk jaar is hij naar de Filippijnen gekomen. Telkens bleef hij 1 maand hier. Hij wil ook zo graag nog andere plaatsen zien. Eerst stoppen in Thailand en dan daar een paar weken blijven. (24, PHL, 40-50, HO, >6j.)

Haar man reisde elk jaar een paar maanden door Zuidoost Azië, waarbij hij haar telkens gedurende één maand opzocht, als onderdeel van zijn reis. Ook T. heeft haar man leren kennen in de jaren '80. Toen waren er bijna nog geen commerciële reizen naar Thailand.

We toonden aan dat er meerdere formele en informele kanalen zijn waarlangs de vrouwen uit Thailand en de Filippijnen hun echtgenoot leren kennen. Onze respondenten getuigen echter dat doorgaans het Internet als ontmoetingskanaal geassocieerd wordt met exotische bruiden uit Thailand en de Filippijnen.

T: Sommige mensen vragen dat aan mij. Of misschien jij heb hem leren kennen in internet? Dan vraag ik "ja, in de jaren '80, had jij een computer?" (gelach)

T: Ja, dat was op vakantie. (Focusgroep Antwerpen)

Ook vandaag de dag zijn er mensen die naar Thailand of de Filippijnen op reis gaan en daar op vakantie verliefd worden. Een aantal van de respondenten leerde

de echtgenoot op deze manier kennen. Eén van deze gevallen beschrijven we hieronder. Deze man heeft zijn vrouw ontmoet in een bar waar zij werkte als prostituee. Zij had schulden en hij hielp haar om haar schulden af te betalen en zo uit het prostitutiemilieu te stappen. Zij voelde zich vervolgens 'verplicht' om met haar man te huwen. Deze man kocht als het ware zijn vrouw vrij in Thailand.

V: (Nvdr. ze vertaalt voor een andere vrouw) She worked in a coconut bar in Pataya, for her family. Not long, only for 1,5 month and there she meet her husband. This belgian husband helped her to pay the rest to her bank, a lot of money, ... her ex man disappeared in Taiwan and did not come back. Then she go to work in a bar, she met Belgian husband, he helped her to get all back. That is why she want to marry him. She never wanted to work in a bar. Het husband is a good man, who helped her to get out of the 'bordel'. (discussie) She has come to get lawyer to attack ex husband, because he is gone. (discussie). First she came for 3 months, then she goes to find lawyer for husband and divorce. Now she is divorced and wants to marry. (discussie) Everything is good, she love him very much, because she thinks she can find nobody who would help her with her debt. (discussie). She get a lot of problem... (versta ik niet) "you are low, you work as a prostitute, " and it hurt her. She did it for a few months to find a solution. Now that she has a better life, every one says "she is lucky". (Focusgroep Roeselare)

Gedurende het veldwerk kwamen we tot de vaststelling dat informele ontmoetingskanalen kunnen uitgroeien tot formele huwelijksbemiddeling. De man van het door ons geïnterviewde huwelijksbureau, is zelf gehuwd met een Filippina. Toen zijn vrouw hier een tijdje was, hebben ze als koppel een aantal mensen verder geholpen in hun zoektocht naar een vrouw. Ze geven zelf aan:

Wij hebben het geluk bij elkaar gevonden en we hopen dit aan mannen in soortgelijke situaties door te geven. (RA, Asian Contact)

Zij zijn met het huwelijksbureau begonnen vanuit hun eigen persoonlijke ervaring en initieel informele bemiddeling. Het opgerichte huwelijksbureau is gegroeid vanuit hun persoonlijke ervaring. Ze hebben hun informele koppelingsactiviteiten als het ware geformaliseerd in een huwelijksbureau. Dit is ook het geval bij Elge, een huwelijksbureau dat vooral op de Nederlandse markt werkzaam is.

Pennenvriendenclubs lijken kanalen te zijn waarlangs mannen van hier met potentiële huwelijkspartners in contact komen. Deze clubs fungeren dan als intermedierende instantie. Chatkanalen die gebruikt worden voor internationale contacten beschouwen we als een uitloper of een virtuele versie van de vroegere pennenvriendenclubs. En een huwelijksbureau kan als formeel kanaal voortvloeien uit de informele koppelactiviteiten van Filippijnse vrouwen en hun echtgenoot. De verschillende kanaaltypes zijn met andere woorden aan elkaar gerelateerd.

Mede door de komst van nieuwe communicatietechnologieën, stellen we vast hoe de globalisering ook een impact heeft op de Thaise maatschappij. Hierboven schetsten we de impact van de zich snel ontwikkelende telecommunicatie op de totstandkoming van transnationale relaties. Zelf geven onze respondenten aan dat vooral de televisie een belangrijke invloed uitoefent op de vorming van hun beeld van het Westen.

O.: Actress, actress. Ze zien het op TV, acteur, we kunnen de Europeaanse cultuur zien op de televisie.

I2.: Jullie zien veel van Amerika op de TV dan?

O.: We hebben ook nu Kanaal Plus. Je hebt elke kanaal van Amerika, alles, je kan alles op televisie zien. Elke mens heeft ook de satellite tv. En dan jonge generatie hebben van de televisie gezien, geleerd. De manier waarop de ander zich kleedt, de manier die de cultuur van Europa, van de females, de rok moet nu onder de, de. (wijst naar haar buik) (hilariteit) (Focusgroep Antwerpen)

Het Westen is voor hen het Westen dat ze kennen van Amerikaanse soap series. Uit deze series worden uiterlijke vormaspecten van de Westerse cultuur geïmiteerd.

3.2 Beeld en verwachting van het huwelijk

3.2.1 Filippina's

Een deel van het onderzoek bestond uit een peiling naar de verwachtingen en visie op het huwelijk van de respondenten. Vermits ongeveer 80% van de Filippijnen zich katholiek noemt, is hun visie op het huwelijk sterk gekleurd door deze geloofsovertuiging.

De katholieke kerk ziet het huwelijk als een heilig verbond, waarbij het echtpaar de zegen van God vraagt over hun verbintenis. Het zijn de bruid en de bruidegom die elkaar zelf het sacrament van het huwelijk toedienen. Volgens de katholieke sacramentsleer maakt de goddelijke zegen het huwelijksverbond tot een eeuwig en altijddurend verbond. Dat is de reden waarom scheiding voor de kerk niet kan, want wat 'God verbonden heeft, kan een mens niet scheiden'. Eventuele uitzonderingen kunnen alleen voor een kerkelijke rechtbank verkregen worden (Broeckart, B., Vanden Hove, I., 2005)

De sterke verankering van het katholieke geloof uit zich op de Filippijnen in de onmogelijkheid om te scheiden. Het illustreert de impact van het katholieke geloof op de civiele maatschappij. De Filippijnen is één van de weinige landen ter wereld waar een koppel dat gehuwd is, niet kan scheiden.

In the Philippines you cannot file for divorce, because there is a great belief in marriage. Now there are some womens organisations who are fighting for divorce to become legal, because of the battered house wifes. Still, divorce is not yet legal in the Philippines and it doesn't look like this will change within the next years. The only thing you can do, is to have an annulment of the marriage, which is a state procedure which is very expensive and which takes a lot of time. (PR, Filippijnse pastor)

Officieel scheiden kan dus niet, je kan enkel je huwelijk nietig laten verklaren. Maar dat vergt zeer veel tijd en is bovendien erg duur. Deze procedure is voor de doorsnee Filippino niet weggelegd. Voor Filippijnse vrouwen in België, is het dan ook bijzonder dat er hier wel gescheiden kan worden. In hoeverre Filippina's ook effectief gebruik maken van de mogelijkheid om te scheiden eens ze hier in België zijn, is bij gebrek aan datamateriaal moeilijk te zeggen.

Van een aantal respondenten vernamen we dat er inderdaad nog Filippina's in België uit de echt gescheiden zijn.

Veel andere Filippijnse vrouwen zijn niet gelukkig getrouwd. Veel hier die al 7 of 8 jaar hier zijn en soms na drie jaar uit elkaar. Tot nu toe ben ik gelukkig getrouwd. Ik hoop dat dat nog lang mag duren. (22, PHL, 30-40, HO, 3-6 j.)

Deze respondent geeft aan dat er al Filippijnse vrouwen uit de echt zijn gescheiden. We hebben geen zicht op de mate waarin vrouwen zelf het initiatief tot een scheiding nemen. We ontmoetten één respondent die in België van haar eerste man scheidde. Het was echter haar man die het initiatief tot een scheiding nam.

Het huwelijk wordt beschouwd als het instituut waarin de voorplanting centraal staat. Op de Filippijnen trouw je in eerste instantie omdat je een gezin wenst te stichten. De sterke oriëntatie op de familie wordt ook hierdoor gereflecteerd. Volgens deze respondenten huwen vrouwen in de eerste plaats omdat ze graag kinderen willen om voor te zorgen. W., onze bevoorrechte getuige, verwoordt het als volgt:

Eigenlijk, ge gaat trouwen om een gezin te stichten. En een gezin heeft 2 functies, een economische functie en een voortplantingsfunctie. Alles, voortplanting, ik geef er nu nogal een niet emotionele woord aan, maar in de zin van een gezin stichten, kinderen. Dus ik denk dat met die idee dat het ook gemakkelijker is om op een bepaald moment te beslissen van, ik zie dat zitten, ik wil een gezin stichten, ja, waarom zou ik dat niet doen met iemand in België bijvoorbeeld". Omdat dat een heel ander concept is dan hoe men hier denkt over een duurzame relatie of een huwelijk.(WDC, Intal)

Het punt dat hij maakt, is dat in het huwelijk de kinderen belangrijker zijn dan de man. Binnen het huwelijk staat de idee van voortplanting centraal. Men huwt

omdat men kinderen wil. Ook de Filippijnse voorganger van een protestantse kerk verklaart:

The view on marriage, is that people marry out of love for each other, but that a marriage without children is not complete. It is very rare that a couple who gets married would say: "Let's not have children yet." (PR, Filippijnse pastor)

Mensen op de Filippijnen huwen met elkaar, zo stelt hij, omdat ze van elkaar houden. Maar zonder kinderen, zo stelt hij, is een huwelijk niet af. Een koppel zonder kinderen is niet compleet. Zonder kinderen vorm je geen aparte éénheid. Kinderen vervolledigen het gezin.

Andere respondenten nuanceren deze visie. Als antwoord op de vraag wat hun idee van een huwelijk is en of het mogelijk is om gewild kinderloos te blijven, antwoorden ze:

M2: Ah. In the Philippines, you marry automatically for the children.

M1: Of course I am married because I love my husband. I don't want children yet, in three years or so. I want to think first, if we can support the baby.

I: Would it possible on the Philipines to wait three years?

M1: Yes it could, but on the Philipines, when you marry you would automatically have a baby. (17, PHL, 20-30, ?, <1j; 18, PHL, 20-30, ?, < 1 j.)

Op de Filippijnen huw je in de eerste plaats omdat je kinderen wil. Het is interessant om op te merken dat deze visie evolueert eens de vrouwen met de Westerse relatievorming in contact komen. M2 is nog maar net gehuwd met haar man. Zij hebben samen besloten om nog drie jaar te wachten met kinderen, zodat ze nog een tijdje kan gaan werken. Op de Filippijnen zou het moeilijker zijn om het hebben van kinderen uit te stellen, omwille van de sociale druk om kinderen te krijgen. De fysieke afstand door de migratie tussen haar en de familie maakt deze druk minder voelbaar.

De 'normale' huwelijksleeftijd, zoals wij die uit de gesprekken kunnen opmaken, schommelt op de Filippijnen tussen de 18 en de 23 jaar. Vrouwen die deze huwelijksleeftijd voorbij zijn, vinden op de nationale huwelijksmarkt nog moeilijk een partner. Deze vrouwen zijn, volgens onze respondenten, noodgedwongen aangewezen op de internationale huwelijksmarkt.

Vaak komen ze dan terecht bij Belgische mannen op leeftijd die reeds een of meerder mislukte relaties achter de rug hebben. Deze mannen zijn vaak een stuk ouder. Volgens de retoriek van het huwelijksbureau, die als doelpubliek net deze oudere mannen heeft, vormt dit leeftijdsverschil geen probleem.

Meestal geeft de Filippijnse haar voorkeur aan een oudere rijpere man, een leeftijdsverschil van 10 tot 30 jaar is eerder regel dan uitzondering. De jongere meisjes (nvdr. 18 tot 20 jaar) prefereren soms een kleiner verschil. Toch komt het vaak voor dat een meisje van 18 of 20 jaar met een buitenlander van ca. 40 jaar is getrouwd. (Elge, z.d.)

Ook de eigenaar van het bezochte huwelijksbureau geeft een vergelijkbare rationalisering van het grote leeftijdsverschil. Hij stelt expliciet dat de Filippijnse vrouw houdt van een leeftijdsverschil van 10 à 20 jaar. Sommige vrouwen die we interviewden gaven eveneens aan dat het leeftijdsverschil geen probleem vormt. Integendeel, sommige vrouwen verkiezen een oudere, in hun ogen rijpere man. O.'s man is 20 jaar ouder als zij. Wanneer we haar vragen naar het leeftijdsverschil, antwoordt ze als volgt:

O.: Wacht even denken. Twintig jaar.

O: Maar ik vind dat belangrijk. Oud betekent dat hij ervaring heeft. Want ik ben hier alleen in dit land. Als ik eenzaamheid, ik voel me eenzaamheid, hij kan me goed geholpen. Hij kan me goed helpen. Dat is belangrijk voor mij. Leeftijd is niet belangrijk, de manier die hij hier goed verzorgen. Ik heb geluk gehad. (Focusgroep Antwerpen)

Een man op leeftijd, betekent voor haar dat hij levenservaring heeft en dat hij haar hierdoor beter kan helpen. Ze neemt het verschil in leeftijd er met plezier bij, omdat hij voor haar zorgt. Echter, niet alle vrouwen zijn even opgezet met dit grote leeftijdsverschil. S. vertelt:

I2: (tegen S) Jouw man is 15 jaar ouder. Maakt dat jou niet uit?

S: Soms wel ja. Soms als hij als mijn vader speelt. "je moet dat doen, je moet dit doen"

I2: Dat hij je vader speelt.

S: Ik heb maar één vader. (Focusgroep Antwerpen)

Soms vindt ze dat haar man haar behandelt alsof hij haar vader is. Hij betuttelt haar en daar is ze blijkbaar niet altijd mee opgezet. De redenering die door het huwelijksbureau gemaakt wordt dat Filippijnse of Thaise vrouwen eerder een oudere, rijpere man verkiezen, blijkt niet veralgemeenbaar te zijn. M. is op haar 26ste gehuwd met een man van 52 jaar oud. Op het moment dat zij met hem trouwde, was hij dubbel zo oud als haar.

In het begin van het interview zegt ze: "Ik heb gedacht: 'Ik heb geen zin een oude man te trouwen'" (24, PHL, 40-50, HO, > 6J.). Later in het gesprek komen we hierop terug.

I: Jou man was 52 jaar. Dat is toch wel een heel stuk ouder. Vond je dat niet moeilijk.

R: Ik weet het eigenlijk niet goed. Ik dacht er niet echt aan. Ik zeg: "Oh, jee". Wat ik moest ik nu doen? Ik dacht aan mijn lief en die is niet zo [voor] trouwen. Dus [heb ik] maar [gekozen] voor het avontuur. (24, PHL, 40-50, HO, > 6J.)

Ze is gehuwd met deze man, omdat de Filippijnse man met wie ze verkering had, niet met haar wilde trouwen. Uiteindelijk hield het grote leeftijdsverschil haar niet tegen om met deze man te trouwen. Maar een oudere man was niet de man van haar keuze. Hierin toont zich het onevenwicht op de internationale huwelijksmarkt. Het aanbod van oudere mannen die vragende partij zijn voor een huwelijkspartner uit Zuidoost-Azië is klaarblijkelijk groter als het aanbod van jongere mannen. De keuzemogelijkheden voor de vrouwen zijn beperkter. Indien zij naar het Westen willen komen door middel van een huwelijk, moeten zij de kans op een aanzienlijk leeftijdsverschil erbij nemen.

Zoals gezegd komen deze vrouwen vaak bij een oudere man terecht, doch niet altijd. Bij de respondenten die we spraken, zijn er ook vrouwen die met een leeftijdsgenoot in het huwelijksbootje stapten. Doch, in de regel zijn de mannen ouder als de vrouwen.

De katholieke achtergrond van de Filippijnse vrouwen, vormt waarschijnlijk de verklarende factor voor de quasi uitsluitende keuze voor een huwelijk in plaats van wettelijk samenwonen, wat wettelijk gezien ook mogelijk is. Op de Filippijnen is samenwonen als man en vrouw zonder gehuwd te zijn, in het algemeen nog steeds 'not done'.

In de Filippijnen is het anders als hier. Als ik zeg dat het een vriend is hier, dat gaat het over samenwonen. Vroeger is dat niet zo. Dat is anders. De cultuur is anders, wij wonen niet samen. We zijn enkel samen voor 'courting', niet voor samen te zijn. (22, PHL, 30-40, HO, 3-6 j.)

Samenwonen wordt op de Filippijnen nog niet als een volwaardige vorm van relatievorming gezien. Volgens een van onze bevoorrechte getuigen, zou een ruime 5% van de bevolking samenwonen (R., Filippijnse pastor). Enkel in de grote steden zou dit fenomeen al ingang hebben gevonden. De geïnterviewde vrouwen die naar België kwamen willen ook graag huwen in plaats van samenwonen. Uitzonderlijk gebeurt het, zoals in het geval van R., dat ze eerst gaan samenwonen om te zien of het wel klikt.

Ik ben naar hier gekomen omdat mijn man en ik, wij kenden eigenlijk al vanaf '98. En dus met 3 jaar eigenlijk dat wij elkaar kennen hebben wij beslist dat ik hier ga komen. Maar da was gewoon om te kijken of wij, of ik hier eigenlijk kan aanpassen.(20, PHL, 20-30, MO,3-6 j.)

Zij woonde eerst samen met haar man, om te zien of het wel zou lukken tussen hem en haar. Want ook al kenden ze elkaar al drie jaar, haar man kwam telkens

maar voor twee weken naar de Filippijnen. Blijkbaar vonden ze dat te kort en besloten ze een tijdje samen te wonen vooraleer te huwen.

Voor Filippino's is het belangrijk dat de bruid bij de huwelijksvoltrekking nog maagd is. Seks voor het huwelijk is nog steeds een groot taboe (Le Espiritu, 2001). Voor mannen is dit niet zo een groot probleem, voor vrouwen wel. R. verduidelijkt waarom het maagd zijn zo belangrijk is:

Sommige jongens, zij gaan zelf niet trouwen met een meisje die niet maagd is. Dat is gewoon echt heel belangrijk.(...). Dat was belangrijk voor mij dat ik nog altijd maagd ben tot dat ik de persoon vind die ik echt wil trouwen. Dat was, maar dat was ook heel belangrijk voor mij. Ik ging niet zomaar seks hebben met iemand die, allez, dat is maar een lief van mij is. (20, PHL, 20-30, MO,3-6 j.)

Maagdelijkheid is erg belangrijk. Je kan niet zomaar seks hebben met iemand. Algemeen is het voor Filippino's belangrijk dat de seksualiteitsbeleving binnen het huwelijk plaatsvindt (Le Espiritu, 2001).

Ook is het voor een Filippijnse vrouw ongehoord dat ze ongehuwd zou blijven. Er zijn vrouwen die er op zich geen probleem mee hebben, alleen worden deze vrouwen pas echt als vrouw beschouwd als ze een kind op de wereld gezet hebben en ervoor kunnen zorgen. Een van de respondenten is erg laat gehuwd. Ze was al vijfendertig toen ze huwde. Het zag er naar uit dat ze heel haar leven alleen zou blijven. Zij vertelt over hoe het is om op de Filippijnen niet gehuwd te zijn.

R: Dat is je een spinster bent, een oude vrijster. Je moet trouwen, mijn collega's plaagden mij. Bij ons kinderen belangrijk. Dat is geen probleem, als ik niemand vind, blijf ik alleen. Dan kan ik ook helpen. mijn broer had drie kinderen, geen goede job en geldtekort. Toen ik daar was, hielp ik ook voor neefjes en nichten, ik gaf kleren en af en toe gingen we uit met de kinderen. Dat is mijn lot, misschien kan ik voor de drie kinderen zorgen tot ze volwassen zijn. Dan geef ik mijn loon af aan de kinderen. Dat zal misschien mijn lot zijn. Toen kwam hij met zijn voorstel. Nu is misschien mij lot veranderd. (23, PHL, 50-60, HO, >6 j.)

Zij had zich bijna neergelegd bij haar 'lot', dat ze voor de rest van haar leven alleen zou blijven. Uit dit interviewfragment spreekt sterk het belang van het hebben van kinderen en zorgen voor hun opvoeding. Als ze dan geen eigen kinderen zou kunnen hebben, zou ze nog altijd kunnen zorgen voor de kinderen van haar broer. Het moederschap is nog steeds een kerngebeuren in het leven van deze vrouwen.

3.2.2 Thailand

In Thailand wordt de keuze van de huwelijkspartner grotendeels overgelaten aan de personen zelf die huwen, zonder al te veel directe inmenging van de naaste familie. Hierin bestaan wel sterke verschillen naargelang regio, socio-economische

klasse en andere achtergrondkenmerken (Williams et al., 2006). Binnen het Thaise gezin vervullen mannen en vrouwen een verschillende rol. En hoewel er een genderspecifieke taakverdeling van de arbeid bestaat, wordt deze vrij flexibel ingevuld (Pongpaichit, 1992).

Tot drie decennia geleden, was het 'not done' om niet te huwen. Deze vaststelling geldt niet enkel voor Thailand, maar eigenlijk voor geheel Zuidoost Azië (Williams et al, 2006). Sinds die tijd is er wel wat veranderd. Het aandeel van ongehuwde vrouwen, en ook van ongehuwde mannen, is de laatste decennia toegenomen. De tweedeling stad-platteland is hier pertinent. Niet huwen is typisch een fenomeen dat de grote steden tekent.

Tevens nam het opleidingsniveau van vrouwen de laatste jaren gestaag toe. De kloof in opleidingsparticipatie tussen jongens en meisjes in Thailand is zo goed als gedicht (Knodel, 1997). Vermits mannen niet wensen te huwen met iemand die hoger opgeleid is en de preferentie van vrouwen uitgaat naar een hoger opgeleide man, zorgt dit voor een verdrukkingseffect of 'marriage squeeze'. Laag opgeleide mannen en hoog opgeleide vrouwen vinden met andere woorden moeilijker een partner (Williams et al, 2006). Het toegenomen opleidingsniveau van de Thaise vrouwen zorgt er ook voor dat zij meer actief geworden zijn op de arbeidsmarkt.

Een interessante bevinding die we terugvinden in de literatuur is dat mannen, in de regel, gaan wonen bij de ouders van de vrouw alvorens een eigen woonplek te zoeken. Dat resulteert erin dat vrouwen lange tijd bijdragen tot het huishouden van de ouders, ook nadat zij al gehuwd zijn. Meestal blijft de laatste dochter die huwt thuis wonen om voor de ouders te zorgen op hun oude dag. Koppels uit de stad gaan minder vaak bij de ouders van de vrouw wonen. Een groeiend aandeel van hen zoekt zelf een eigen plek om te wonen (Williams et al., 2006). We hebben er reeds op gewezen dat de situatie anders is voor vrouwen die met een buitenlandse man huwen. Zij verhuizen meestal naar het buitenland.

Het is opvallend dat het boeddhisme weinig aandacht besteed aan het instituut van het huwelijk. In de meeste godsdiensten of filosofische levensovertuigingen is er veel aandacht voor de verschillende grote overgangsmomenten in het leven, zoals de geboorte, het huwelijk en de dood. In het boeddhisme spelen deze eerste twee momenten slechts een beperkte rol. Enkel over de dood wil het boeddhisme met geestelijke autoriteit spreken. Dat gebrek aan interesse weerspiegelt zich in het ontbreken van huwelijksrituelen. Zoals we uit gesprekken met bevoorrechte getuigen uit de Thaise tempel vernamen, wordt er bij een huwelijksluiting wel beroep gedaan op de monniken. Dit is echter veel meer gemotiveerd vanuit een culturele achtergrond dan vanuit een strikt religieuze traditie.

Het huwelijk als instituut is dus niet zo belangrijk voor de Thai. Filippijnen sluiten vanuit hun katholieke traditie een huwelijksverbond voor het leven. Bij de Thai is dit niet noodzakelijk het geval. Huwelijksstrouw wordt binnen een volledig ander denkkader geplaatst dan in de katholieke traditie. In Thailand bestaat het gebruik van de 'mia noi' of kleine vrouw. Een van de bevoorrechte getuigen wist ons te vertellen dat het in Thailand al eeuwenlang de gewoonte is dat de rijkere mannen naast hun vrouw (Mia Lang of grote vrouw) er één of meerdere mia noi op na te houden (WVDE, Dhammapateep tempel). Hiervoor verwees hij door naar een artikel waarin deze praktijk uitvoerig en correct in zijn ogen wordt besproken (Wikipedia, z.d.).

Er zijn drie redenen waarom een man er een 'mia noi' op nahoudt. Ten eerste kan het gaan om een van de zussen of de nichten van de vrouw die geen partner vindt. De man ontfermt zich over haar en draagt zorg voor haar. Ten tweede kan het gaan om de vrouw van een overleden vriend. Dit ligt in het verlengde van de bovenstaande reden. De man neemt deze vrouw in huis om ook voor haar te zorgen. In de twee bovenstaande gevallen wonen de man en de vrouwen samen onder één dak. Deze situatie komt tegenwoordig minder en minder voor. Ten derde kan het zijn dat de man louter verlangt naar een seksuele relatie met een andere vrouw. In dat geval woont de 'mia noi' niet in huis. Vaak werkt deze 'mia noi' als prostituee in één van de vele bars, karaokebars en massagehuizen.

In Thailand bestaat er nog steeds de praktijk dat er een bruidsprijs betaald wordt door de man aan de familie van de vrouw. Deze bruidsprijs kan bestaan zowel uit geld, goud als uit goederen in natura. Deze praktijk boet volgens de respondenten wel aan belang in. Afhankelijk van de sociale klasse van de familie, gebeurt het nu vaker dat de families het geld teruggeven.

T: The man gives money for family.

V: When a European goes to marry her, he has to buy her gold. Give her money for her parents. He has to give marriage gifts. Sometimes the family will give it back.

T: My sister married to a man in Europa, and they give money back for ticket to Belgium.

V: She tries to explain that when you want to marry a thai women, you pay. Some good families give it back. (Focusgroep Roeselare)

Deze traditie kan voor de Belgische man die er niet mee vertrouwd is, lijken alsof hij de vrouw van de familie afkoopt. En in zekere zin is dat het geval. De ouders investeerden veel tijd, energie en geld in de opvoeding van hun kinderen.

O: En ik moet reden ook geven hé, waarom. Want jullie misschien buitenlanders denken dat "Waarom wij moeten geld geven aan de ouders van de bruid?" De reden is. Vergeet niet, onze ouders zorgen voor ons toen we nog baby was. Van de baby was tot je volwassen ben

en studeren, dat is, zij neemt veel geld, veel geld gebruiken om educatie aan kinderen te geven. (...) (Focusgroep Antwerpen)

Via het betalen van een bruidsprijs geeft de man uitdrukking aan het respect voor de goede opvoeding die de familie gaf aan zijn toekomstige echtgenote.

In tegenstelling tot de Filippijnen, waar een koppel niet officieel kan scheiden, is echtscheiding in Thailand wel een meer gebruikelijke praktijk. De boeddhisten zien een huwelijk immer niet in termen van een verbond tussen twee mensen, zodat het maatschappelijk meer geaccepteerd wordt om te scheiden.

I: Is divorce accepted?

T: No problem.(Focusgroep Roeselare)

Ook in de focusgroep te Antwerpen is er een algemene consensus dat het gemakkelijk is om te scheiden in Thailand, mede omdat het huwelijk er niet als een contract aanzien wordt .

I1: We hebben het al gehad over huwen. Kan je gemakkelijk scheiden in Thailand?

T: Ja.

S: Ja

(...)

I2: Dus huwen is voor jullie geen contract?

K: Neen

(groep stemt in) (Focusgroep Antwerpen)

Scheiden kan dus gemakkelijker in Thailand dan op de Filippijnen. Maar hertrouwen is dan weer niet zo evident. Een gescheiden vrouw is volgens de boeddhistische overtuiging niet helemaal zuiver. Vandaar dat veel van de Thaise mannen verkiezen om te huwen met een vrouw die nooit eerder gehuwd was.

I1: Gescheiden vrouwen in Thailand, kunnen die opnieuw trouwen, een tweede keer?

K: Hier is gemakkelijk, daar is niet zo gemakkelijk. (...).

T: Ze zal denken zij is niet meer maagd. Vroeger, dat was vroeger.

K: Vroeger, dat was vroeger. (Focusgroep Antwerpen)

De vrouwen beschrijven echter ook een tendens dat huwelijken na scheiding meer en meer voorkomen. De culturele waarden die vroeger zo belangrijk waren, lijken ook in Thailand meer en meer af te brokkelen. De respondenten geven aan dat door reclame, TV en cinema de Westerse wereld en haar waarden steeds dieper doordringt in de Thaise leefwereld (Focusgroep Antwerpen).

Bij geïnterviewde Thaise vrouwen spreken we met een respondente die ons openlijk vertelde over haar 'schijnhuwelijk'. Zij noemde haar huwelijk echter geen schijnhuwelijk maar een verstandshuwelijk. Zij is gehuwd geweest met een Belg, louter en alleen voor de papieren. Blijkbaar was hij wel verliefd op haar, maar waren de affectieve gevoelens niet wederzijds.

My ex husband in Belgium is my best friend. He says to me: "We are married and you can travel". My marriage is a friend marriage. Not a true marriage. He said: "If you don't find your lover, could you take me as your lover?" "If I don't find, yes", I said. But after that, I found.

I: So you are married but you have a boyfriend?

V: Yes, I don't stay with him (husband). I don't have to pay anything. We are only married for travelling easy. At that time, ... He is a good man. For me he is a good man. (Focusgroep Roeselare)

Zoals dit geval aantoont, is het niet noodzakelijk dat één van beide partijen in het huwelijk benadeeld wordt. Voor zowel hem als haar was het een win-win situatie. Natuurlijk heeft deze vrouw de Belgische nationaliteit op een frauduleuze wijze verworven en is de Belgische staat hierin de verliezende partij.

Uit de gesprekken komt naar voren dat de meest gebruikelijke locatie om te huwen, het buitenland is. De meeste van de vrouwen zijn niet in België in het huwelijksbootje gestapt, maar in het buitenland. Het is blijkbaar makkelijker om in Thailand te huwen met een Belg dan om hier te huwen met een Thaise.

I2: Jullie zijn allemaal getrouwd met een Belgische man. Zijn jullie hier getrouwd of in Thailand?

(samen: In Thailand; één of twee vrouwen is hier getrouwd))

K: In Thailand is gemakkelijker dan hier.

I1: Waarom is het gemakkelijker in Thailand?

K: Papier.

T: Ik heb al gehoord dat het in België gemakkelijker is dan in Thailand.

K: Eerst je moet naar hier 3 maanden blijven, dan moeten je papieren klaar maken. Sommige lukt dat, maar sommige lukt dat niet. (Focusgroep Antwerpen)

Dat is een belangrijke vaststelling. Hieruit blijkt maar weer dat gezinsvorming en gezinshereniging niet los van elkaar bekeken kunnen worden. Gezinsvorming en gezinshereniging vormen met andere woorden een communicerend vat. De strengere wetgeving en de zwaardere proceduregang voor gezinsvorming doet veel van de potentiële gezinsvormers uitwijken naar het buitenland. Zij huwen daar met hun bruid en laten deze vervolgens als gezinshereniger naar België overkomen.

Vroeger werd ongehuwd samenwonen in Thailand niet aanvaard. De vrouwen van de focusgroep in Antwerpen vertellen hierover:

I1: Kunnen jullie me een beetje vertellen over een huwelijk in Thailand. Is dat belangrijk dat je trouwt?

K: (overtuigd) Ja, ja.

I1: En waarom?

K: Volgens mijn familie, mijn moeder. Bijvoorbeeld mijn moeder is de belangrijkste. Eerst moeten je trouwen, dan kan je samenwonen. Volgens mij je kan niet eerst samenwonen, daarna trouwen. Dat mag niet. Dat mag niet voor cultuur, ja? (Focusgroep Antwerpen)

Toch stellen ook deze vrouwen hierin een evolutie vast. Hun cultuur verandert, zeker in de steden. In steden zoals Bangkok wonen meer en meer Westerlingen. In steden valt een deel van de sociale controle weg en worden Westerse samenlevingsvormen – waaronder ongehuwd samenwonen – gekopieerd.

Y: Ik weet het, het is tegen de Thaise cultuur. Maar voordat wij samenwonen heb ik aan mijn ouders gevraagd en zij zeggen. wij hebben ook heel veel problemen. Ik bedoel in het algemeen, veel mensen die getrouwd van bijvoorbeeld de ouders die gezegd "je moet trouwen met dat man" of "dat vrouw" en dan daarna moeten ze scheiden. Vroeger was dat je eerst moest trouwen en dan samenwonen, maar.

O: De cultuur is veranderd. (...)

O: Ik accepteer het wel. Ik accepteer het wel wat gebeurt nu. De cultuur is niet dezelfde meer. In Bangkok, veel Europeanen die wonen daar. We hebben de cultuur van Europa 'adapted' zullen we zeggen. (Focusgroep Antwerpen)

3.3 Interculturele huwelijken

In dit deel nemen we een aantal van de wederzijdse aanpassingsproblemen van gemengde koppels onder de loep. Hoewel de Filippijnen bekend staan als het meest verwesterde land van gans Azië, is de Aziatische socio-culturele praxis er

duidelijk aanwezig. Aan de oppervlakte spiegelt dit land zich sterk aan het Westen en aan de Westerse popcultuur. In de steden lijkt de levensstijl erg Westers. Maar wie dieper graaft onder de oppervlakte, merkt snel de diepe verankering van de Aziatische cultuur op.

De Filippijnse taal is geen uiterst ontwikkelde taal, die veel van de recente woordenschat ontleent aan het Spaans. Toch blijkt uit de taal hoe sterk de Aziatische invloed is. De Filippijnse taal laat veel indirecte vormen van communicatie toe. Zo worden in het Tagalog weinig persoonlijke voornaamwoorden gebruikt. Zij willen mensen niet bruuskeren of voor het hoofd stoten. Elke persoon wordt (linguïstisch) met grote voorzichtigheid benaderd. Daarom komen deze vrouwen op het eerst zicht erg gedwee en onderdanig over, net omdat ze geleerd hebben om respectvol met anderen om te gaan.

In wat volgt bespreken we een aantal door de respondenten naar voor gebrachte cultuurverschillen. We vermeldden reeds dat de Thaise en de Filippijnse vrouwen erg familie- en gemeenschapsgericht zijn. Eén van de dingen die deze vrouwen steevast opvalt, is de individualistische oriëntatie van mensen in België. Op de Filippijnen leven de mensen quasi op straat. Het eerste dat de vrouw van één van de bevoorrechte getuigen opvalt, is hoe leeg de straten in België zijn. En hoe stil het is als we staan aan te schuiven voor de toeg van de beenhouwer.

Op de Filippijnen zou dat een kwetterende massa zijn. Hier is iedereen in zichzelf gekeerd. Er wordt niet meer gecommuniceerd. (RA, Asian Contact)

Een ander probleem, meer voor de mannen die huwen met een vrouw uit Thailand of de Filippijnen, is dat zij niet altijd op voorhand weten dat wie huwt met een vrouw uit Zuid-Oost Azië er ook de sterke familiebanden bij moet nemen. Hij huwt met andere woorden niet enkel met zijn vrouw, maar met de gehele familie. Dit probleem vloeit voort uit het verschil tussen een individualistische cultuur en een collectivistische cultuur (Hooghiemstra, 2003). Onze cultuur is in die zin meer op het individu gericht. De familiebanden zijn belangrijk, maar niet zo sterk en uitgebreid als bij de Thai en de Filippino's. Deze sterke gerichtheid op de familie – die zich onder andere manifesteert in het terugsturen van geld - is iets dat tussen man en vrouw voor spanningen kan zorgen. Een van de bevoorrechte getuigen stelt:

Als je trouwt, moet je rekening houden dat je ook met de familie trouwt. Zij heeft het bereikt en de familie verwacht dat ze centen gaan opsturen. Met de echtgenoten geeft dit problemen. Vaak denken ze dat ze trouwen met een rijkard. Tot ze vaststellen dat hij ook maar een pensioen heeft of een wedde van 1000 euro. Als je daarvan moet afgeven en opsturen, zo zijn wij niet grootgebracht. Dat brengt veel wrijving mee. (FVG, Dhammapateep Tempel)

Dit verschil in verwachtingspatronen kan aanzienlijke echtelijke spanningen met zich meebrengen. Voor vrouwen die van hun man geen geld mogen terugsturen, kan dit zorgen voor een extra psychologische belasting (Satake, 2004).

Een diep gewortelde Filippijnse socio-culturele praxis betreft 'utag na loob'. Vertaald betekent dit concept 'geïnternaliseerde schuld'. Dit begrip komt erop neer dat als iemand jou ooit een bijzondere dienst heeft verleend, dat je bij deze persoon in het krijt staat. Deze persoon mag steeds iets terug vragen van jou, waarvan het voor beide partijen evident is dat deze dienst eigenlijk niet geweigerd kan worden. 'Utag na loob' geldt als een ongeschreven wet, die in praktijk quasi niet wordt overtreden. Het specifieke hiervan is dat de persoon aan wie deze dienst werd verleend, deze wederdienst niet kan weigeren en hij of zij dat ook niet wil. Deze persoon heeft als het ware de schuld die hij tegen de andere persoon heeft, geïnternaliseerd.

De pastor van de Filippijnse kerk geeft een treffend voorbeeld van wat 'utag na loob' juist inhoudt.

There is a woman in Belgium who has helped a lot of Philipinos to get married here. She has arranged lots of marriages since the time that she is here. So a lot of women are in debt to her. If she wants to go to the market and she doesn't want to go only by herself, she can always call someone. And people go with her, not because they are obliged externally but they are obliged of themselves. They actually feel obliged. (PR, Filippijnse pastor)

Deze dame heeft er voor gezorgd dat een groot deel Filippijnse vrouwen naar België is gekomen. Al deze vrouwen, hebben 'utag na loob' tegenover haar. Zij voelen zichzelf verplicht om deze dame ten gepaste tijde een aantal wederdiensten te bewijzen.

Een deel van de vrouwen geeft expliciet aan dat zij 'utag na loob' voelen tegenover hun man. Hun echtgenoot maakte immers hun migratie naar het Westen mogelijk. Wanneer M1 de vraag gesteld wordt of zij 'utag na loob' tegenover haar man heeft, antwoordt ze volmondig ja.

M1: Of course. It's normal. It means that you must do something for your husband. I am here, soon if I have work, I can help with my parents there. (...) I have a big utag na loob towards my husband. I have a good life, he helped me. I have a big utag na loob. (17, PHL, 20-30, ?, <1 j.)

Deze 'utag na loob' is een uiting van dankbaarheid tegenover hun man. Zonder zijn hulp zouden ze nooit naar het Westen gekomen zijn, hadden ze hier niet kunnen werken, hadden ze de familie in het thuisland niet kunnen onderhouden, enzovoort. Dit element speelt zeker een rol in de trouw die ze betonen ten opzichte van hun man.

Ook al spreken quasi al de Filippijnse vrouwen betrekkelijk goed Engels, dat wil niet automatisch zeggen dat hun echtgenoot deze taal beheerst. Er kunnen zich met andere woorden ernstige communicatieproblemen voordoen. De man van het huwelijksbureau geeft het volgende schrijvende voorbeeld:

Louis was 50 j., Lisa 20 j. en hij sprak geen woord Engels. Hij heeft altijd thuis gewoond, nooit gehuwd geweest en alleen komen te staan. Van vrienden had hij gehoord dat ze naar de Filippijnen waren geweest. (...). Nu zijn ze dolgelukkig, is hij vader van twee kinderen, etc. Ze communiceren met tekeningen, briefjes, met handen, etc. Onze regering zegt dat ze geen visum geven omdat je niet kan communiceren.(...) Het stelt geen probleem als man en vrouw niet kunnen communiceren. Pas op, je zult mij niet horen zeggen dat dat niet beter is. (RA, Asian Contact)

Tijdens het interview minimaliseerde de eigenaar van het huwelijksbureau de communicatieproblemen tussen beide partners. Het feit dat man en vrouw niet dezelfde taal spreken, hoeft volgens hem niet automatisch tot problemen te leiden. Zelf hebben we geen vrouwen gesproken die in zulk een situatie gehuwd zijn.

Bij Thaise vrouwen is het potentiële communicatieprobleem nog groter omdat zij helemaal geen Westerse taal spreken. De vrouwen die wij spraken, vinden dit echter niet zo een probleem.

V: Our group of women is quite a lucky group of women. For us there is no problem. And I work for the social. Many women have problems because they cannot conversate. The most is language, is a problem.

T: No problem, I can make new language for two people. Lover language (lachen)... We understand everything. Lover language. (Focusgroep Roeselare)

Zij stelt dat een verliefd koppel geen bestaande taal nodig heeft maar dat er tussen hen wel een nieuwe taal zal groeien, 'a lovers language'. Ook al ervaren niet alle vrouwen het gebrek aan talenkennis als een probleem, het blijft een objectieve drempel die het welslagen van een relatie in de weg staat.

I: Which language do you with husband?

X: English,

X: English-Thai

V: New language... "Darling, darling" (lachen). Darling, beautiful. Like the language of the lover. (lachen) When you need a diamond, you look, take his hand and say: "Darling, look". (haha) I think that when people don't speak the language, they learn another language, more like an action language. (Focusgroep Roeselare)

Toch stelt een bevoorrechte getuige, die de Thaise gemeenschap van binnenuit kent en veel van de Thaise vrouwen persoonlijk kent, dat de belangrijkste oorzaak voor scheidingen het gebrek aan communicatie vormt, wegens het ontbreken van een gemeenschappelijke taal (KA, Onthaalbureau Mechelen).

Zoals reeds vermeld, observeren de Thai de wereld vanuit een boeddhistisch denkkader. Dat wereldbeeld is voor de Belgische mannen niet altijd even gemakkelijk om te begrijpen.

We hebben geen zicht op de slaagpercentages van deze huwelijken. We weten dus niet in hoeverre de huwelijken tussen Filippina's of Thaise vrouwen en hun Belgische echtgenoten stabiel zijn of niet. Van de Thaise vrouwen hebben we wel vernomen dat echtscheidingen ook in België vaak voorkomen. We beschikken echter niet over kwantitatief datamateriaal. Ook vanuit de interviews kunnen we hier geen sluitende uitspraken over doen.

4. Genderverhoudingen bij Thaise en Filippijnse interculturele huwelijken

In dit luik willen we graag een aantal van de genderaspecten belichten. De huwelijksmigratie uit de door ons bestudeerde landen, is een bijna exclusief vrouwelijke aangelegenheid. We bekijken een aantal van de gendergerelateerde problemen. Vervolgens wagen we ons aan een (stereotype) profilering van de vrouwen die huwen met een buitenlandse man, zoals deze uit ons onderzoeksmateriaal naar voren komt. Ten slotte bespreken we nog in welke mate deze vrouwen als slachtoffer kunnen betiteld worden.

4.1 Exclusieve migratie van vrouwen

Het is opmerkelijk bij Thaise en Filippijnse migratie in het kader van een huwelijk dat het gaat om een quasi exclusieve vrouwelijke migratiebeweging. Met deze specifiek vrouwelijke migratie gaan een aantal genderspecifieke problemen gepaard.

Het gebeurt dat vrouwen die in België zijn, kinderen uit een eerder huwelijk hebben. De zorglast voor deze kinderen rust op hun schouders. Ze combineren deze zorglast echter vaak met de financiële verantwoordelijkheid voor hun ouders. Deze dubbele druk die hen vanuit hun genderrol wordt opgelegd, is niet altijd gemakkelijk om dragen (Esara, 2004).

Traditioneel zorgt de vrouw voor de kinderen op de Filippijnen. Vrouwen worden aanzien als "het licht van het huis" (*ilaw ng tahanan*) die de mannen aanvullen als "pilaren van het huis" (*haligi ng tahanan*) (Asis, 2002). Op het moment dat

vrouwen in het buitenland zijn, maar hun kinderen nog niet, moeten ze de zorg voor hun kinderen uit handen geven en toevertrouwen aan de familie. Dat is niet altijd evident, ook niet voor de vrouw zelf. Zij ziet zichzelf als verantwoordelijk voor de opvoeding van haar kinderen. Die verantwoordelijkheid wil ze niet graag afschuiven op anderen.

Uit literatuuronderzoek blijkt tevens dat vormen van transnationaal moederschap niet blijken te werken (Asis,2002). Sommige zaken kunnen via de telefoon of door brieven worden overgebracht, doch niet alles. De verhouding tussen moeder en kind leidt onder deze afscheiding. Vandaar dat de meeste vrouwen alles in het werk stellen om hun kinderen (uit een vorige relatie) naar België te brengen.

4.2 Aanzet tot een profielschets: een stereotype benadering

Wie zijn de Filippijnse en Thaise vrouwen die naar België komen? Is het mogelijk een profielschets voor hen op te stellen? Waarom wil een Belgische man met een 'exotische' vrouw huwen en niet met een Belgische? En wie zijn deze mannen? Wat zoeken zij in deze vrouwen dat zij niet kunnen vinden in een Belgische vrouw?

We halen een aantal elementen aan, die naar ons inzien deze vrouwen en mannen typeren. We staan er bij stil dat elke vorm van typering oneer doet aan de complexiteit van de realiteit. Uiteraard kunnen we niet elk individueel persoon in een hokje vatten.

4.2.1 Stereotypering van de vrouw

Een interessant aanknopingspunt vormt de beschrijving van de Filippijnse vrouw zoals we ze terugvinden op de websites van een aantal huwelijksbureaus die in België en Nederlands actief zijn.

Opmerkelijk is het feit dat beide huwelijksbureaus onafhankelijk van elkaar zijn opgestart door een Filippijnse vrouw, samen met de echtgenoot. Deze bevinding, dat het vaak koppels zijn die hun situatiegenoten willen helpen vanuit hun persoonlijke ervaring, en daartoe uiteindelijk een huwelijksbureau oprichten, vinden we ook in de internationale literatuur terug (Simons, 1999).

We zetten een aantal citaten die we op deze websites terugvinden op een rijtje.

De meisjes/vrouwen uit de Filippijnen hebben naast hun, van nature uit, meegekregen eigenschappen van lief, trouw, zorgzaam en vlijtig, vaak nog een eigenschap, waarvan een Westering zich nauwelijks kan voorstellen dat die combineerbaar is met de eerder genoemde eigenschappen, namelijk een aangeboren zakelijkheid.(Elge, z.d.)

De Filippino past zich, over het algemeen, heel gemakkelijk aan. Zij is beslist niet veeleisend, wel trouw, erg lief, zorgzaam en vlijtig. (Elge, z.d.)

Mijn landgenotes zijn minder verwend en minder veeleisend als hier de gewoonte is, ze zijn bovendien lief, trouw, nijd, oprecht en zorgzaam. (Elge, z.d.)

Tevens zijn mijn landgenoten minder verwend en minder veeleisend dan hier de gewoonte is. Wij zijn bovendien zorgzaam, lief, trouw en oprecht. (Asian Contact, z.d.)

Naast schoonheid, liefvalligheid, bescheidenheid en vooral het vermogen om zich aan te passen, brengen deze vrouwen ook nog twee uitstekende eigenschappen met zich mee, nl. hartelijkheid en liefde. (Asian Contact, z.d.)

Het eerste wat opvalt is dat de beschrijvingen erg gelijklopend zijn. Volgens de beschrijving van deze huwelijksbureaus is de Filippijnse vrouw "lief, trouw, zorgzaam en oprecht". Ze wordt voorgesteld als iemand die minder eisen stelt dan de Belgische vrouw en toch erg liefdevol is. Het is erg interessant om te zien dat dit de beschrijving is die door de huwelijksbureaus naar voor wordt geschoven. Ook in de internationale literatuur vinden we soortgelijke beschrijvingen terug, gegeven op de internetsites van verschillende huwelijksbureaus (Simons, 1999).

We hebben de vrouwen zelf ook gevraagd waarom ze denken dat Belgische mannen met een Filippijnse vrouw willen trouwen. Maar eigenlijk konden ze hier moeilijk zelf een antwoord op geven.

I: Why does a Belgian man want to marry a man from the Philippines?

M1: I have no idea but I heard some of my friends in the orientation say that there reason is : "it is my tradition, cleaning, washing in the house, take good care of the husband, cook, etc."

I: Belgian husbands think they are good wives? (...)

M1: That is what they said.

SM : Maybe you can better ask the husband. (17, PHL, 20-30, ?, < 1J.; 18, PHL, 20-30, ?, < 1 j.)

Deze vrouw had van haar vrienden tijdens de MO cursus gehoord dat de Filippijnse vrouwen bekend staan omdat ze goed zijn in huishoudelijk werk. Maar eigenlijk vond ze het een vraag die we beter aan de mannen konden stellen.

Ook de Thaise vrouwen bevestigen de stereotypen die geschetst worden door de huwelijksbureaus.

T: No. Thai people are not the same as Belgian. A Thai women won't speak back... The serve and listen, not (nvdr: ze imiteren hoe ze ze een grote mond opzetten).

V: Always keep your mouth shut and listen to your husband.

T: Try not to explain.

V: Mostly a women is not equal. Our root is mental... You know the root, which goes under the ground. We have to be under the man. The man is the head of the family. We take care of the children, but the man works. Today, it is different, for some, not all. (Focusgroep Roeselare)

Uit het gesprek blijkt dat deze stereotypen in hun huidige maatschappij veranderen, maar momenteel nog altijd geldig zijn. Een Thaise vrouw zal haar man niet tegenspreken, maar zich dienend opstellen. Ze wil haar man, die het hoofd is van het gezin, ondersteunen. Een van de bevoorrechte getuigen geeft aan dat de vrouw in het begin vaak goed voor de man zorgt. Zij geeft hem de volle aandacht, hoofdzakelijk omdat ze nog niet meer mensen kent in België. Na een tijdje trekt de vrouw meer op met andere mensen uit de Thaise gemeenschap, die ze stelselmatig leert kennen. De vrouwen zijn minder thuis en minder ten volle beschikbaar voor de man. Op termijn kan dit voor spanningen zorgen (KA, Onthaalbureau Mechelen).

Een reden die de vrouwen aanhalen, waarom ze zo onderdanig lijken, is dat ze de taal onvoldoende beheersen om tegen hun echtgenoot in te gaan. Omdat ze zich niet goed kunnen uitdrukken in het Nederlands, verkiezen ze om te zwijgen.

V: (discussie) Ah, Thai women is nicely, softly, ... service, soft, she always does her homework. Our culture is like this. Thai women don't speak the language so good, so they easily shut up. They shut up because then don't know the language.

T: (discussie) (Focusgroep Roeselare)

Een van de stereotype beelden die door de Thaise vrouwen wordt aangehaald, is dat "al de Thaise vrouwen die in België zijn, prostituees zijn". Dit beeld is historisch zo gegroeid. Vroeger was het voor een vrouw onmogelijk om een Westerse man te leren kennen als ze niet in een bar werkte. Hierdoor groeide het stereotype beeld, dat iedereen die met een 'frang' (een buitenlander) een relatie heeft, een prostituee is.

V: Before, a Thai women could not meet frang if she didn't work in a bar. That is why they look at Thai women like that. America come, to Pataya. From that day, the idea started, if you are with frang, you are a prostitute. (Focusgroep Roeselare)

Vooral bij de oudere generatie is het nog steeds 'not done' om met een buitenlander te huwen. Zij hangen nog steeds vast aan het beeld dat een vrouw gehuwd met een buitenlander, niet anders dan een prostituee kan zijn.

(...)T: *Ja. En waarom. Zeker ik denk vroeger, toen ik op school zat, we mogen dat niet, met buitenlanders trouwen.*

K: *De mentaliteit van de oude mensen blijft bijna hetzelfde als vroeger. Ja.*

O: *Hier ook h,, oude mensen zijn oude mensen.*

I1: *Maar dat wordt wel aanvaard nu? (Thai gebabbel)*

K: *De mensen accepteren wel, maar niet helemaal. Niet helemaal. For the young generation wel, maar de oude generation de mentaliteit blijft altijd. Ik weet niet wat zal ik jou vertellen. (Focusgroep Antwerpen)*

Veel van deze stereotype beelden zijn in het verleden ontstaan. Zoals reeds besproken, evolueert de Thaise maatschappij volgens onze respondenten de laatste decennia naar Westers model. Dit illustreren ze met een aantal zaken, zoals de grotere tolerantie ten aanzien van ongehuwd samenwonen, de grotere keuzevrijheid van jongeren bij partnersselectie, de toegenomen migratie van jongeren naar grootsteden, enzovoort.

O: *Voor mij (...), de situatie is veranderd. Vroeger was vrouwen moeten thuisblijven om kinderen te verzorgen en dan mannen, zij gaan werken. Zij zijn belangrijke personen die moet geld verdienen om de familie te verzorgen. Maar nu deze moment, ik heb gezien dat de jongere generatie, de kinderen van mijn vriendin ook,, zij zijn veranderd. Ze hebben ook een goede educatie, ze had werk in de goeie bedrijf in Bangkok en zij verdient ook veel geld en zij kan ook vrije mening uitspreken. Vroeger niet. Vroeger luisterde mijn moeder altijd naar haar man als hij iets zegt. Maar nu niet. Als de persoon die hoog in de familie - ik bedoel man - zegt iets die niet juist is, dan kan jij ook een beetje met hem kletsen, zeggen "ik vind dat niet goed". Ik wil ook buiten gaan om een beetje geld ook te verdienen en dan ook ik kan ook mijn kinderen naar de kleuterschool brengen en dan de tijd die ik een beetje heb ik kan ook geld verdienen. Ik denk dat de situatie is veranderd. (Focusgroep Antwerpen)*

Vrouwen kunnen nu ook een goede opleiding genieten, geld verdienen en zeggen wat er op hun lever ligt. Volgens de respondent in het voorgaande citaat zijn deze rolpatronen nog niet zo lang geleden veranderd. Het is nog altijd zo dat de vrouw voor de man zorgt.

Een van de bevoorrechte getuigen haalt aan dat er twee verschillende groepen van Thaise vrouwen zijn. Volgens hem kan je een onderscheid maken tussen de vrouwen qua leeftijd en qua aankomstjaar. Hij stelt:

De vrouwen die hier al een tijdje zijn en een zekere leeftijd hebben bereikt, komen in België aan op een tijdstip dat huwelijksmigratie nog geen echt probleem was. Deze vrouwen hebben weliswaar laaggeschoold werk, [restaurant, poetsen, ...] maar bevinden zich niet noodzakelijk in het marginale milieu van de prostitutie of massagesalons.

Echter op dit moment is er een andere groep van vrouwen, de jonge, knappe vrouwen van tussen de 20 en de 22 jaar, die je toch vaak in de prostitutie of de massagesalons tegenkomt. Als die vrouwen in de tempel komen hebben ze vaak een man bij van het 'misdadige type'. (WVDE, Dhammapateep Tempel)

Volgens hem zijn er twee groepen van Thaise vrouwen in België. Er is een groep van oudere vrouwen, die al enige tijd in België is. Voor hen was het nog geen probleem om te migreren in het kader van een huwelijk. Een tweede groep zijn de jonge, knappe vrouwen, die volgens hem vaak werken in de prostitutie- of massagesalons. Met deze laatste groep hebben we voor het onderzoek weinig contact gehad, omdat die 'gemeenschap' binnen de Thaise gemeenschap een erg gesloten groep is.

4.2.2 Stereotypering van de man

Voor het onderzoek zochten we enkel naar vrouwelijke respondenten. Toch konden we sporadisch peilen naar de reactie van een aantal Belgische mannen. Vaak waren zij aanwezig op het moment dat we hun vrouw interviewden. Ook zijn verschillende bevoorrechte getuigen zelf gehuwd met een Filippijnse of Thaise vrouw. Zij konden een zicht geven op deze vraag vanuit de persoonlijke ervaring.

Deze mannen hebben vaak één of meerdere op de klippen gelopen relaties achter de rug. Ofwel zijn ze in de echt gescheiden, ofwel zijn ze teleurgesteld in een eerdere relatie. De moeder van één van de mannen vertelt in gebroken engels:

Maybe he was try here, but it was not good here with other women he dated. I think that. (17, PHL, 20-30, ?, < 1 j.)

Zij komen niet meer aan hun trekken op de Belgische huwelijksmarkt of mijden deze doelbewust. Ze zoeken in de Filippijnse en Thaise vrouwen iets dat ze niet meer in de Belgische vrouwen terugvinden. Ze zijn nostalgisch naar de verloren gegane waarden van de Belgische vrouw. De internationale literatuur bevestigt deze vaststelling (Satake, 2004). Volgens R. zijn de Belgische vrouwen in het algemeen ...

...“overgeëmancipeerd, ze vergeten vrouw te zijn, zeer carrièregericht en overmaterialistisch”. (RA, Asian Contact)

Volgens hem hebben de vrouwen die uit de Filippijnen komen een andere mentaliteit als het op materialisme en loyautéit aankomt. De Belgische vrouwen zijn naar zijn mening té carrière gericht en té geëmancipeerd. Dit ongenoegen over de vrijgevochtenheid van de Belgische vrouw die geen 'echte vrouw' meer weet te zijn, horen we bij verschillende van deze mannen terug.

De bovenstaande beschrijving komt overeen met het traditionele beeld dat we hebben van een man die zijn vrouw laat overkomen uit de Filippijnen. Dat beeld is in het collectieve geheugen gegrift van de Vlamingen door een beruchte aflevering van Jambers uit 1993.

Deze aflevering, getiteld 'Mannen met exotische vrouwen', ging onder andere over een aantal West-Vlaamse landbouwers die een Filippijnse vrouw gezocht hadden. Opvallend aan de aflevering was hun uitgesproken platvloers en af en toe expliciet seksueel taalgebruik. De vrouw die zij zochten moest: " *vriendelijk, lief zijn en willen poetsen, koken en wassen. Ze mocht een beetje mollig zijn, niet te dik en niet té zelfstandig*" (Laatste Nieuws, z.d.).

Volgens R. kennen de Filippijnse, in tegenstelling tot de Belgische vrouwen, nog...

... de kleine dingen die het leven aangenaam maken, zoals een knuffel, een positief woord, een klap op het achterwerk, etc. Onze dames kunnen dat niet meer. Die zijn dat verleerd.
(RA, Asian Contact)

De mannen die een vrouw zoeken op de Filippijnen via een huwelijksbureau, zijn volgens de uitbater van het huwelijksbureau mensen die

... opnieuw het geluk zoeken, en tijdens hun leven een tegenslag hebben gehad. Mensen die terug wat warmte en genegenheid zoeken, dat is de groep. (RA, Asian Contact)

Volgens hem kan je de mannen die huwen met een 'exotische' vrouw moeilijk typeren. In zijn bestand heeft hij een hele waaier aan mannen die erg uiteenlopende hebben, zoals arbeiders, fabrieksdirecteurs, schrijver, schrijnwerker, professor, etc. Hij tracht het stereotype beeld dat we van deze mannen hebben wat bij te sturen.

Toch bevestigen een aantal respondenten een deel van de stereotype voorstellingen. Het blijken quasi allemaal mannen te zijn die hun gading niet vinden op de Belgische huwelijksmarkt. De vrouwen hier voldoen niet aan hun verlangen naar een lieve, trouwe, zorgzame vrouw. Tevens zijn ze zelf ook niet goed gepositioneerd op de nationale huwelijksmarkt.

De man van M. verduidelijkt:

M.: Je moet ook zien, ik reken mijzelf daar ook bij, maar die mannen.... Je mag dat hardop niet zeggen, maar er zijn daar veel zieken bij, OCMW's en vanalles. Meestal probleemgevallen, meestal. Er zijn er ook andere, die zijn normaal. Maar ook velen die hier al drie keer geschieden zijn en ginder een vrouw zijn gaan halen. (23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Zijn Filippijnse vrouw vult aan:

Toen hij ziek geworden was, wou zijn vrouw niet meer voor hem zorgen. Ze kon dat niet aan.(...) Ze heeft hem naar een kliniek in Tienen gebracht en is begonnen met de echtscheidingsprocedure. Toen begon hij te zoeken naar een andere vrouw. (23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Ook door andere bevoorrechte getuigen worden deze stereotype beelden bevestigd:

De mannen moet je toch wat zoeken binnen het marginale milieu... Ze maken ruzie, ze zetten de vrouw buiten, pakken een ander, ze verkopen het huis zonder dat de partner het weet, etc. Deze zaken zijn schering en inslag binnen een zeker marginaal milieu. En daar moet je ook een deel van de mannen zoeken. (WVDE, Dhammapateep Tempel)

Hij stelt dat de mannen die een exotische vrouw zoeken, op de nationale huwelijksmarkt geen kans maken, omdat ze niet welvarend zijn, marginaal zijn, geestelijk of fysiek ziek zijn, enzovoort.

De Thaise of Filippijnse vrouwen die met een Belgische man gehuwd zijn, geven aan dat hun man vaak al jaren droomde van een exotische vrouw. Deze mannen vallen als het ware niet zozeer op de individuele vrouw, ze vallen vooral op het idee van een exotische vrouw in het algemeen.

V: But for him, he had his dream already for years. They first met in restaurant (...). She came with her tante to work in her restaurant for three months with tourist visum. And she meet her husband in the restaurant. And her man was dreaming of Thailand before. He had been there 10 years ago, he liked thai food, he was dreaming al the time of a nice Thai gril and he met her. It was like 'Bing'. Fall in love. And he asked the tante to marry her, she said he had to go to Thailand to get her. And they are married there. For me this is good marriage, if you are together for three months and you have feelings, so.(Focusgroep Roeselare)

Ook bij het beperkte aandeel mannen die we spraken, leeft deze gedachte. Exemplarisch is het geval van R. Momenteel gaat het niet zo goed meer tussen hemzelf en zijn huidige Filippijnse vrouw.

Nu begint het niet meer zo goed te gaan tussen ons. En dat kan zijn dat we ook uiteengaan, momenteel. Maar ik heb altijd gezegd, als we uiteengaan, pak ik direct een andere Filippijnse, dus. (RL, KPA)

Maar als ze uit elkaar zouden gaan, zou hij meteen op zoek gaan naar een andere Filippijnse vrouw om mee te huwen. Hij is als het ware verliefd op het beeld van een Filippijnse vrouw in het algemeen.

4.3 Vrouwen als slachtoffer of als strateeg?

Vaak worden de Filippijnse bruiden afgeschilderd als slachtoffers van een huwelijksmigratie maffia die de onwetende vrouwen als veredelde huisslaven doorverkoopt. Niet alle vrouwen die naar België komen in het kader van een huwelijk uit landen zoals de Filippijnen of Thailand kunnen we betitelen als slachtoffers. Uit de interviews blijkt dat hun migratie vaak een bewuste strategie is, om onder andere in het onderhoud van hun familie te kunnen voorzien.

Dat betekent niet dat er geen misbruiken van deze vrouwen voorkomen. De vrouwen van de Thaise focusgroep vertellen over situaties die ze kennen:

Many men bring a woman for a year, use her for money, when working, she earns money, give him sex, pay him every month. This is also Belgian. This has not happened to my life, so I cannot say good or bad. (Focusgroep Roeselare)

Ook bij de Filippijnse vrouwen horen we verhalen van misbruik. M vertelt het verhaal van een vrouw wiens echtgenoot haar mishandelde. Omdat we dit verhaal niet hebben opgenomen, geven we het in eigen woorden weer:

Hij sloeg zijn vrouw, mishandelde haar en heeft geprobeerd om haar te wurgen. Om te vluchten van haar man, is E. door de raam van de eerste verdieping gesprongen. Ook mocht zij geen contact hebben met andere mensen, laat staan andere Filippijnsen. Een maal per maand belde zij met T.(nvdv. Haar vriendin), totdat haar man ook dat ontdekte, en dat ook niet meer mocht. Zij was een wedergeboren christen en haar man kon dat niet verkroppen. Dus heeft hij haar bijbel, die ze dagelijks las en wat haar enige bron van kracht was, verscheurd of verbrand. Welke van de twee wisten ze niet meer. Maar ze werd dus niet enkel fysiek mishandeld, maar ook psychisch.

De man is gestorven omdat hij van de trap is gevallen. E. is een tijd door de politie verdacht is geweest van haar man van de trap te duwen. Dit bleek uit het gerechtelijk onderzoek toch niet het geval te zijn. (23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Deze verhalen horen we dus ook. Zelf hebben we in ons onderzoek geen vrouwen geïnterviewd die uitgesproken mishandeld werden door hun man. Het onderzoeksmateriaal toont echter aan dat vrouwen niet enkel slachtoffer zijn. Het kan gebeuren dat eerder de mannen het 'slachtoffer' zijn van een huwelijk waarvan ze op voorhand niet goed weten waaraan ze beginnen. De clash tussen een eerder collectivistisch georiënteerde cultuur en een eerder individualistisch gerichte cultuur kan potentieel groot zijn.

Een van de bevoorrechte getuigen, toont aan dat mannen even goed het slachtoffer kunnen zijn. Hij stelt:

Veel van die mannen zitten in een slechte huwelijksituatie, horen in een restaurant van de mogelijkheid om met een Thaise te kunnen trouwen en stappen in dat avontuur, zonder te weten waar ze aan beginnen. Er zijn oudere mannen die willen huwen met een Thaise om niet alleen te zijn op hun oude dag. Maar deze mannen beseffen niet al te goed dat deze vrouwen enkel op hun geld uitzijn.(...) In veel gevallen zijn de vrouwen getrouwd geweest. Vaak zoeken ze iemand die meer kan geven en laten hun man zitten. (FVG, Dhammapateep Tempel)

Hij omschrijft een bepaalde categorie van mannen die huwt met een Thaise vrouw als een slachtoffer, omdat ze niet weten waarin ze terecht komen. Ze kennen volgens hem de sterke, verstrengelde banden niet tussen de families, het belang van het terugsturen van geld, enzovoort.

5. Aspecten van integratie

5.1 Arbeidsmarktsituatie

5.1.1 De arbeidsmarktsituatie in het herkomstland

De arbeidsmarkt op de Filippijnen is anders gestructureerd dan in België. Vrouwen zijn volgens de bevoorrechte getuige van 'Filippijngroepen vzw' actief in vier segmenten van de arbeidsmarkt (WDC, Intal). Een eerste segment betreft de landbouw. Er zijn op de Filippijnen een paar grote steden met industriële activiteiten. Het grootste deel van de Filippino's zijn echter arme boeren. Iedereen werkt mee op het land, zowel mannen, vrouwen als kinderen. Wel is er een duidelijke scheiding tussen de mannen en de vrouwentaken, waarbij de zwaardere taken voor de mannen zijn. De meeste van deze boeren zitten nog steeds in een pachtrelatie met een landheer. Een deel van de oogst gaat naar de landheer en een deel mogen ze houden voor hun eigen consumptie en om door te verkopen. In die zin nemen vrouwen in de landbouw uitgebreid deel aan het economische leven. Een tweede segment betreft de arbeiders op de arbeidsmarkt. Deze maken een klein deel uit van het totale aandeel arbeidskrachten. Veel jonge vrouwen vinden we terug in de assemblage van elektronische producten. Een derde segment van de arbeidsmarkt voor vrouwen betreft de informele economie. Veel vrouwen houden thuis of langs de kant van de weg een winkeltje open. Zij verkopen alles in het klein, zoals etenswaren, zeep, shampoo, sigaretten per stuk, enzovoort. Vaak doen ze dat om een bijkomend inkomen te verwerven om het gezin te kunnen onderhouden. Een vierde segment waarin vrouwen actief zijn is de publieke of semi-publieke sector. Opmerkelijk om vast te stellen is dat een

aanzienlijk deel van de vrouwen die wij gesproken hebben, actief waren in het onderwijs.

Voor Thailand hebben we een minder goed zicht op de arbeidsmarktsituatie van vrouwen. Uit de interviews kunnen we opmaken dat deze op een soortgelijke wijze gestructureerd is als op de Filippijnen. In Thailand hebben vrouwen altijd al een belangrijke rol gespeeld in de traditionele subsistentie economie. Vrouwen hebben altijd mee op het land gewerkt. Ook baatten ze vaak kleine winkeltjes uit in de buurt van hun huis, vergelijkbaar met de Filippijnse vrouwen (Osaki, 1999) (KA, Onthaalbureau Mechelen).

Toch is het voor deze vrouwen moeilijk om werk te vinden in het eigen land. Veel van de Filippijnse vrouwen trekken naar het buitenland om daar aan te slag te gaan, onder andere als huispersoneel (Chang, 2000) of als au pair. Een van de specifieke beroepen waar Filippijnse vrouwen voor studeren om in het buitenland aan de slag te kunnen, is het beroep van verpleegster. De populaire bestemmingslanden hiervoor zouden Engeland, de V.S. en Australië zijn, omdat hun scholing geschoeid is op Amerikaanse leest en ze daar aan het werk zouden kunnen gaan (20, PHL, 20-30, MO, 3-6 j.). Quasi al de vrouwen die we in het kader van dit onderzoek gesproken hebben, werkten in hun thuisland in meer of mindere mate.

Van Filippijnse vrouwen hebben we niet expliciet vernomen dat ze momenteel nog op grote schaal actief zouden zijn binnen het 'sekswerk'. Een van onze bevoorrechte getuigen wist ons wel te melden dat dit een tiental jaren in de media aanzienlijke aandacht kreeg, maar dat dit fenomeen onder de Filippijnse vrouwen op de teruggang is.

5.1.2 België

We schetsten het stereotype beeld van de Belgische man die een ongeëmancipeerde, onmondige Filippijnse of Thaise vrouw laat overkomen om voor hem te werken. In dit stereotype beeld moet zij thuis blijven om voor het huishouden, de kinderen, de was, enzovoort te zorgen. Het is haar man die haar dan voorschrijft om niet te gaan werken. De eigenaar van het huwelijksbureau schetst echter een ander beeld:

We hebben dames, gehuwd met welgestelde heren, waarvan de man zegt dat de vrouw niet moet gaan werken. Maar de meesten van hen willen echt ingeschakeld worden op de arbeidsmarkt. Ze komen niet om te profiteren. Mijn vrouw heeft erg veel tegen de kinderen gezegd dat ze niet hier was om mijn geld, dat ze er zelf wel voor zou werken. (RA, Asian Contact)

Alhoewel er zeker mannen zijn die niet willen dat hun vrouw gaat werken, hebben wij de indruk dat de vrouwen zelf erg bereid zijn om te werken. Ze willen allemaal graag geld terugsturen naar de familie in het thuisland en hebben een hoge bereidheid om hiervoor te werken. Vaak verrichten ze jobs onder hun ervarings- of studieniveau.

Deze vrouwen, als ze werken, vinden we terug op de arbeidsmarkt als poetsvrouw, in de horeca en als handenarbeidster. Onafhankelijk van hun job of diploma in het thuisland, vinden we deze vrouwen terug in laaggeschoolde jobs. De vrouw van R. is afgestudeerd als biologe aan de universiteit en werkt nu als arbeidster bij een electronicabedrijf. G. heeft eveneens gestudeerd aan de universiteit en werkt nu als poetsvrouw. Ze vertelt:

Ik doe dat niet zo graag, poetsen. Maar je moet toch werken om geld te verdienen. Vanaf het begin poets ik al niet graag. Op de Filippijnen heb je gestudeerd aan de universiteit en dan moet je poetsen. Dat is zo lager om te zien. You finish your study and you work like that. For me, it is not too difficult om te kuisen. Even if you are a doctor in the Philipines, you cannot work here. You can if you study here again. (22, PHL, 30-40, HO, 3-6 j.)

Het probleem voor deze respondenten is dat Filippijnse diploma's niet erkend worden in België. Ze kunnen hier in België trachten het behaalde diploma gelijk te laten schakelen, maar vermits het opleidingsniveau op de Filippijnen lager wordt geëvalueerd dan in België, kunnen ze niet werken op het vroegere niveau.

Qua scholing heb ik op de Filippijnen 'agriculture' gedaan. Dit is een opleiding die vier jaar duurt. Hier is het anders. Het onderwijs is hier anders. Ik heb gevraagd of ik hier voor gelijkgeschakeld kan worden, maar dat kan niet. De schaal is A voor hier en B voor ons. Ik heb het gevraagd maar het ging niet. Ik moest nog drie jaar studeren hier. (22, PHL, 30-40, HO, 3-6 j.)

Omdat het opleidingsniveau in België hoger ligt, kan haar diploma niet op hetzelfde niveau erkend worden. Zij zou nog een aantal jaren moeten bijstuderen om een gelijkwaardig diploma te halen. Jammer genoeg is deze optie niet realistisch. G. haalt aan:

I would marry my husband again. But I would learn more before coming here. First, I would study here in Belgium and then work. So that I would find a good job. (22, PHL, 30-40, HO, 3-6 j.)

Dat is voor veel van deze vrouwen een probleem. Ze willen werken en werken graag, maar ze kunnen geen goede job vinden. De vrouw van de Filippijnse pastor getuigt:

I haven't met a Philipina who has a good job here. I ask my husband if there is a sister Philipina with a good job. I still haven't found her. (PR, Filippijnse pastor)

Opnieuw gaan studeren is vaak geen optie. De familie in het thuisland verwacht financiële steun van deze vrouwen. Ze kunnen het zich moreel niet verantwoorden om te studeren en niet productief te zijn op de arbeidsmarkt.

De Thaise vrouwen hebben nog een grotere potentiële achterstand op de arbeidsmarkt, omdat zij vaak laag opgeleid zijn. Vaak hebben zij geen diploma om te laten gelijkschakelen. We vinden hen terug in 'low skilled jobs', zoals de horeca, poetsfirma's en als handenarbeidster. Als Thaise gemeenschap dragen ze onderling zorg voor elkaar. Vaak werken ze in de horeca voor een landgenoot die hier een restaurant uitbaat. Tevens zouden er heel wat Thaise vrouwen in België actief zijn in de massagesalons. Van één van de bevoorrechte getuigen die mee de Thaise tempel heeft opgericht, krijgen we te horen dat er tussen Antwerpen en Brussel een 55-tal massagesalons zouden zijn, waarin een 250-tal Thaise vrouwen werkzaam zouden zijn (FVG, Dhammapateep Tempel). Of deze cijfers effectief kloppen, kunnen we vanuit andere databronnen niet bevestigen, wegens het gebrek aan gegevens.

5.1.3 Taalbarrière: een rem op de participatie

De taalbarrière speelt eveneens een belangrijke rol. De overgrote meerderheid van de Filippijnse vrouwen spreekt uitstekend Engels, omdat dit tevens de tweede landstaal is. Vaak corresponderen ze al enige tijd in het Engels met hun man, wat hen er niet toe aanzet om Nederlands te leren.

De sterkte van de Engelse taalbeheersing door de Filippijnse vrouwen vormt meteen ook een deel van hun zwakte op de arbeidsmarkt. Voor hen is er een taalbarrière omwille van hun taalvaardigheid in het Engels, wat hen niet aanzet om Nederlands te leren. Hierdoor blijven veel deuren naar betere banen voor hen gesloten. Ze bevinden zich in de situatie waarin de meeste allochtonen zich bevinden.

Ook bij de Thaise vrouwen vinden we deze taalbarrière terug. Een aantal van de vrouwen die we interviewden, spraken redelijk goed Nederlands. De meerderheid echter, zo gaven de bevoorrechte getuigen aan, spreken erg slecht of geen Nederlands (WVDE, Dhammapateep Tempel).

5.2 Opleidings situatie

5.2.1 De opleidingssituatie in het herkomstland

De opleidingsgraad op de Filippijnen is erg variabel. Maar over het algemeen hechten de Filippijnen veel belang aan opleiding. Daarom hebben de meeste een hogere of minstens middelbare schoolopleiding gehad. Het is volgens de mensen van Asian Contact vrij uitzonderlijk om een Filippijnse vrouw te vinden die haar

lagere school niet heeft afgemaakt. Ook de andere bevoorrechte getuigen bevestigen het belang dat gehecht wordt aan opleiding op de Filippijnen.

Everyone goes to school, at least up to high school. (PR, Filippijnse pastor)

Ook al zijn de Filippijnen een ontwikkelingsland, toch ligt het opleidingsniveau volgens onze bevoorrechte getuige relatief hoog (WDC, Intal). Ongeveer twee derde van de populatie zou een diploma lager onderwijs bezitten, wat voor een ontwikkelingsland zeker niet slecht is. Maar het niveau ligt een stuk lager dan in België. Ook het middelbaar onderwijsniveau, dat trouwens maar vier jaar duurt in plaats van zes jaar zoals bij ons, ligt een stuk lager zowel op het gebied van talen, wiskunde als wetenschappen.

Op school zijn de lessen in het Engels. Naast Tagalog is Engels de tweede taal op de Filippijnen. Iedereen die naar school is gegaan, spreekt relatief vloeiend Engels. In vergelijking met de rest van Azië, kunnen ze gemakkelijk communiceren met mensen van het andere halfrond, omdat ze een Westerse taal beheersen. Dat is een belangrijke troef voor hen om ook in een aantal buitenlandse landen aan de slag te kunnen.

Maar dat maakt het ook net moeilijk om in te schatten wat hun werkelijke opleidingsniveau is. De bevoorrechte getuige van Intal verwoordt het zo:

Ik denk dat we over het opleidingsniveau soms een beetje een idealistisch beeld over hebben, omdat ze precies wel Engels kennen. Omdat we wel makkelijk met hen kunnen communiceren, in tegenstelling tot de Thaise vrouwen met wie je nauwelijks kan communiceren. (WDC, Intal)

Deze bevoorrechte getuige waarschuwt ons om het algemene opleidingsniveau van deze vrouwen niet te hoog in te schatten, net omdat ze goed Engels spreken.

In Thailand wordt opleiding voor vrouwen niet enorm belangrijk gevonden. Studeren wordt beschouwd als een luxe. Een van de bevoorrechte getuigen vertelt:

Wie studeert heeft tijd genoeg. Van deze persoon wordt verwacht dat deze het huishouden doet, voor de kinderen zorgt, etc. (KA, Onthaalbureau Mechelen)

Studeren wordt niet beschouwd als een legitieme activiteit op zich. Van de personen die studeren wordt verwacht dat zij zich op allerlei vlakken binnen het huishouden inzetten.

5.2.2 De opleidingssituatie in België

De vrouwen waarvan de man het niet nodig acht dat ze de arbeidsmarkt betreden, hebben de tijd om te studeren. Ook treffen we vrouwen aan die wel willen

werken, maar het inzicht hebben dat ze niet aan de slag kunnen als ze de taal niet onder de knie hebben.

R: Ik wilde werken, maar kende de taal nog niet. Eerst moest ik Nederlands leren, ik heb me ingeschreven in het ILT, daar heb ik 5 niveaus gedaan. (23, PHL, 50-60, HO, > 6 j.)

Voor deze vrouwen spelen de 'remittances' niet zo een grote rol. Zij hebben een echtgenoot die hen hierin ondersteunt of zijn van mening dat ze geen geld moeten terugsturen naar hun familie, omdat andere familieleden hier al zorg voor dragen. De externe (en vaak geïnternaliseerde druk) om de familie in het thuisland te onderhouden weegt niet zwaar op hun schouders.

De vrouwen die al enige leeftijd hebben, vinden het vaak te laat om te trachten het verworven diploma ten gelde te maken in België door hier één of meerdere jaren verder te studeren. De combinatie om te werken en te studeren valt hen zwaar. G. vertelt:

Vroeger wilde ik dit wel, maar nu is het moeilijk voor mij om te werken en studeren. Ik zou het graag doen, maar ik ben al oud aan het worden. (22, PHL, 20-30, HO, 3-6 j.)

Voor hen weegt het arbeidsaspect door. In hun hoofd zijn ze hier, omdat hun familie hen heeft laten gaan naar het Westen. Ze hebben als het ware 'utag na loob' ten opzichte van hun familie in het thuisland. Ter compensatie dat de familie hen heeft laten gaan, zijn ze bereid om aanzienlijke sommen naar het thuisland te sturen. Maar daarvoor moeten ze werken. De druk om vanaf het moment van aankomst geld te verdienen is zo groot dat deze vrouwen er niet toe komen om te studeren. Voor hen weegt de opportunitetskost van het potentieel onverdiende geld niet op tegen de mogelijkheid om in de toekomst een betere job te vinden.

Een belangrijk instrument dat de Vlaamse Overheid hanteert voor de integratie van nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zijn de cursussen maatschappelijke oriëntatie die kaderen binnen het inburgeringsbeleid. Bij de Thaise vrouwen die wij gesproken hebben, was er weinig vrijwillige bereidwilligheid om hieraan deel te nemen. Zij zagen er bij aanvang de zin niet van in om deze cursus te volgen.

You know, the Thai people don't want to come to school for the orientation course. They don't want to accept. If they come to the course, they accept the culture. Before, I was calling and nobody wanted to come. Now they have to. (Focusgroep Roeselare)

Hen verplichten om deel te nemen aan de cursus was, zo blijkt uit dit interviewfragment, een goede zaak, omdat ze zo de cultuur leren kennen. Ook heeft de vertaalster hen ertoe aangezet om deel te nemen aan de cursus. Dit onderstreept het belang van het mobiliseren van de gemeenschap om deel te nemen aan de inburgeringscursus.

5.3 Sociale inbedding

Zoals reeds vermeld zijn er een aanzienlijk aantal Filippijnse verenigingen, die zich specifiek richten op Filippino's. Deze verenigingen zijn lokaal ingebed en organiseren activiteiten waarop de Filippina's elkaar kunnen ontmoeten, samen met hun partners.

Voor de Thaise gemeenschap ontbreken bij ons weten deze formele of semi-formele organisaties. De belangrijkste formele georganiseerde ontmoetingsplaats blijkt de tempel te zijn. Ondanks het gebrek aan formele organisaties, kennen de vrouwen uit de Thaise gemeenschap elkaar wel.

De vrouwen frequenteren het vaakst met hun landgenoten of met de mensen die ze hebben leren kennen via hun werk. Maar hun contact met Belgen is eerder beperkt. De Belgische vrienden die ze hebben, zijn meestal vrienden van de man. G. vertelt:

I: Heb jij veel Belgische vriendinnen?

R: Op het werk, en de vriendinnen van de vrienden van mijn man. Maar hoofdzakelijk Filippijnsen. (22, PHL, 30-40, HO, > 6 j.)

De Filippina's geven bijna allemaal aan dat ze goed onthaald werden door hun schoonfamilie. Vaak gaat de beslissing van de echtgenoot om een vrouw in het buitenland te zoeken niet over één nacht ijs. De familie is dan al voorbereid op een Filippijnse schoondochter.

Het contact met de schoonfamilie hangt vaak af van de taalbeheersing van de schoonouders. Als ze de Engelse taal machtig zijn, is vaak een belangrijke voorwaarde vervuld om een evenwichtige relatie met de schoonouders op te bouwen. G. vertelt van haar relatie met haar schoonouders:

Ik zie hen regelmatig. Mijn zoon is nu naar school, mijn man brengt hem 's morgens en mijn schoonouders gaan hem halen en brengen hem thuis. (...) Ik kan goed met hen opschieten. In het begin niet, we verstonden elkaar niet. Ze spraken een klein beetje Engels. Ze zochten dan in de woordenboek de woorden op. Nu verstaan we elkaar. In het begin is het normaal dat wij elkaar niet zo verstaan. Ik spreek geen Nederlands en zij niet veel Engels. Voor hen was dat moeilijk. (22, PHL, 30-40, HO, > 6 j.)

Op dit moment spreekt zij goed Nederlands. Daardoor lijkt de relatie met de schoonouders genormaliseerd. Echter, niet alle Thai of Filippina's spreken Nederlands of Engels, waardoor het contact met de schoonfamilie vaak stroef verloopt.

V: (...) The family of the man is not too bad. But they cannot speak, have no conversation, mostly the men change, not the family. (Focusgroep Roeselare)

We stellen vast dat de Filippina's met hun schoonfamilie omgaan als met hun eigen familie. Ze trachten bij te springen waar ze kunnen en zijn bereid om veel op te geven om de zieke ouders op te vangen. We geven een exemplarisch voorbeeld, dat in de lijn ligt zoals we dat van verschillende vrouwen hebben vernomen.

In het begin kon ik met de ouders niet praten, maar later wel. Ze hebben me graag.(...) En ik was braaf en ik kookte voor hen en ik zorgde voor hen. Toen ze ziek geworden zijn, heeft hij besloten voor hen een studio voor hen te kopen, zodat we voor hen konden zorgen. De papa heeft maar drie maanden daar gewoond, maar de moeder heeft jaren daar gewoond. Ik zorgde voor haar, aankleden, eten, in bad, boodschappen, naar de mis gaan, etc. Ze was heel tevreden met mij. (23, PHL, 30-40, HO, > 6 j.)

Dat ze met de schoonfamilie omgaan als met de eigen familie, blijkt ook uit de manier waarop ze de schoonouders aanspreken. C. vindt het erg bizar als ze hoort dat sommige mensen hun schoonouders met hun voornamen aanspreken. Zij zegt:

I call the moeder van Rene echt de mama. "Hallo, mama". "Hallo papa". Dat is echt. Ik kan niet direct zeggen Omer. And Louisa. I married the son. So it het hetzelfde, dat is mijn moeder. Mijn vader. We are used to it. (40, PHL, 40-50, LO, > 6 j.)

Ook van andere Filippijnse vrouwen horen we het verhaal dat ze zorg dragen voor hun schoonouders. Soms leven de schoonouders nog. Wanneer er een groot leeftijdsverschil bestaat tussen beide partners, is het mogelijk dat de schoonouders vlug hulpbehoevend zijn en nemen hun schoondochters een deel van de mantelzorg op zich.

6. Bronnenlijst

- Asis, M.(2002), From the life stories of Filipino women: personal and family agendas in migration, in *Asian and Pacific migration journal*,vol. 11, nr. 1:67-93
- Broeckeaert, B., Vanden Hove, I., (2005), *Grote rituelen in de wereldgodsdiensten*, Davidsfonds:Leuven
- Chang, G. (2000), *Disposable domestics. Immigrant women workers in the global economy*, South end press: Cambridge, Massachusetts
- Chell, V., (2002), Female migrants in Italy: coping in a country of new immigration, in *Gender and migration in Southern Europ: Women on the move*. Anthias, F. & Lazardis, G. (eds.), Berg: Oxford
- Deschamps, Luc, De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt, in Caestecker, F. (red.), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven: Acco, pp.37-46
- Esara, P. (2004), 'Women will keep the household. The mediation of work and family by female labor migrants in Bangkok' In *Critical Asian Studies*, vol. 36(2): 199-216
- Fan, C., Huang, Y. (1998), Waves of rural brides: female marriage migration in China, in *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 88 (2):227-251
- Kofman, E. (2004), 'Family-related migration: a critical review of European Studies' in *Journal of Ethnic and migration studies*, vol. 30 (2): 243-262
- Knodel, J. (1997), 'The closing of the gender gap in schooling: The case for Thailand', *Comparative education*, vol. 33(1):61-86
- Lazardis, G. (2000), Filipino and Albanian Women migrants in Greece: multiple layers of oppression. In *Gender and migration in Southern Europ: Women on the move*. Anthias, F. & Lazardis, G. (eds.), Berg: Oxford
- Le Espiritu, Y. (2001), We don't sleep around like white girls do: Family, culture and gender in Filipina American lives, in *Signs*, vol 26 (2):415-440
- Phongpaichit, P. (1992), *From peasant girl to Bangkok masseuses*. ILO: Geneva
- Poirine, Bernard (2006), Remittances sent by growing altruistic diaspora: how do they grow over time, in *Asia pacific viewpoint*, vol. 47, nr. 1: April 2006

Simons, L. (1999), Mail Order Brides: The Legal Framework and Possibilities for Change, in Kelson, G. & Delaet, D. (1999), *Gender and Immigration*, Houndmills: Macmillan, pp. 127-143.

Satake, M. (2004), Filipina-Japanese intermarriages: a pathway to new gender and cross-cultural relations, in *Asian and Pacific migration journal*, vol. 13(4): 445-473

Wang, H., Chang, S., (2002) 'The commodification of international marriages: cross-border marriage business in Taiwan and Vietnam, in *International migration*, vol. 40 (6): 93-116

Williams et al (2006), 'Early 40s and still unmarried. A continuing trend in Thailand', in *International Journal of Comparative sociology*, vol. 47 (2):83-116

Yea, S.(2004), Runaway brides. Anxieties of identity among trafficked Filipina entertainers in South Korea, in *Singapore journal of tropical geography*, vol. 25 (2): 180-197

Bronnen van het internet

Krantenartikel Laatste Nieuws, (4 /9/2003); <http://users.pandora.be/pinoy-pinay/news/20030904a.htm>

O'Neil, Kevin (2004), Labor export as government policy: the case of the Philippines, in *Migration information source*, <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=191> (12/10/2006)

Rooijackers, Petra, Meer zeelieden dan banen, in *Filipijnenmagazine Tambuli*, jaargang 2002, <http://www.tambuli.nl/article.php?articleid=292> (12/10/2006)

Website Filippijnse ambassade (12/10/2006), <http://www.philembassy.be/general.php?sub=6&main=1>

Website Elge (17/05/2006), <http://www.elge.nl>

Website Wereldbank (12/10/2006), <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/OPPORTUNITIES/GRANTS/DEVMARKETPLACE/0,,contentMDK:20666605~pagePK:180691~piPK:174492~theSitePK:205098,00.html>

HOOFDSTUK VIII VAN IJZEREN NAAR FLUWELEN GORDIJN? HUWELIJKSMIGRATIE UIT POLEN EN DE VOORMALIGE SOVJET UNIE

1. Inleiding

Oost- en Centraal Europa en voormalige Sovjet Unie beslaan een enorm uitgestrekt gebied. De landen kennen een partieel gedeelde geschiedenis tijdens het communisme, maar ontwikkelen zich vandaag op een verschillende wijze en bekleden een andere positie in de geopolitieke wereld. Centraal en Oost Europa sluiten zich eerder aan bij het Westen en meer bepaald bij de Europese Unie. Rusland neemt in dit opzicht een bijzondere positie in. Terwijl men na de implosie van de Sovjet Unie rekende op een democratisering van Rusland en een toenadering tot de Europese Unie, zien we vandaag dat Rusland net heel sterk de nadruk legt op de Russische identiteit. Rusland ontwikkelt zich als een grootmacht en houdt andere voormalige Sovjet landen in de greep (Malfliet, 2004).

Omwille van deze diversiteit is het niet eenvoudig om Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie te benaderen als een homogeen geheel. Om dit blok beter hanteerbaar te maken voor het huidige onderzoeksproject, spitsten we ons toe op een beperkt aantal landen: Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland en Polen. We spreken over twee regio's: de regio Centraal/ Oost Europa en de regio voormalige Sovjet Unie. Het was oorspronkelijk de bedoeling om de selectie van landen te steunen op de data van de Kruispuntbank Sociale Zekerheid. De opgelopen vertraging bij het verkrijgen van de database noodzaakte ons echter om gebruik te maken van ander beschikbaar kwantitatief materiaal. De vier geselecteerde landen blijken het meest belangrijk op gebied van gezinshereniging en gezinsvorming voor België. Deschamps (2005) toont op basis van het rijksregister aan dat er een substantiële instroom van huwelijksmigranten in Vlaanderen uit Polen en Rusland komt. Verder stelt hij vast dat het voor een aantal landen een opvallend vrouwelijke migratiestroom betreft, met een cijfer hoger dan 68%, tot zelfs 97%. In dalende volgorde tekent hij volgende landen op: Thailand, Filippijnen, Oekraïne,

Rusland, Indonesië, Polen, Japan, Brazilië, Roemenië, Bulgarije, Cuba, Nigeria en India. Ook de visa-data in hoofdstuk III tonen het belang aan van Rusland en Oekraïne voor vrouwelijke gezinshereniging en gezinsvorming in België. Voor Polen zijn geen visa data beschikbaar. Sinds de toetreding van Polen tot de EU in 2004 zijn Polen niet langer visumplichtig. De data van Deschamps (2005) en Perrin (2003) tonen echter aan dat Polen een belangrijk bruiddonorland is. Hoewel de kenmerken van de huwelijksmigratie van Polen met de toetreding tot de EU zullen veranderen, zien we dat het aantal gemengde huwelijken tussen Belgen en Polen belangrijk blijft.

Het hoofdstuk probeert zowel analogieën als verschillen in de dynamiek van huwelijksmigratie tussen de verschillende landen en regio's aan te duiden. Daarbij hebben we oog voor de uiteenlopende socio-culturele, historische en economische achtergrond van de huwelijksmigranten. Aan de hand van diepte-interviews met respondenten, bevoorrechte getuigen en relevante literatuur komt een profielschets tot stand. Deze profielschets bekijkt de push pullfactoren voor huwelijksmigratie vanuit macro, meso en microperspectief, biedt inzicht in de betekenis van het huwelijk en de manier waarop dit instituut te rijmen valt met migratie. Het hoofdstuk mondt uit bij een schets van de integratie van de huwelijksmigranten uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie in verschillende domeinen van de Belgische samenleving. Het volledige hoofdstuk is doordrongen van een genderfocus.

We benadrukken te vertrekken vanuit de ervaringen van geïnterviewde vrouwelijke huwelijksmigranten uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie in België. Het spreekt voor zich dat de hier gerapporteerde uitspraken niet veralgemeend kunnen worden naar de volledige populatie Poolse, Russische, Oekraïense en Wit-Russische huwelijksmigranten in België. Toch levert de combinatie van diepte-interviews met respondenten, bevoorrechte getuigen, literatuur en kwantitatief materiaal een goed inzicht in het fenomeen van huwelijksmigratie uit de voornoemde landen. Er wordt een verhaal opgebouwd aan de hand van citaten, die een plaats krijgen binnen de internationale literatuur.

2. Migratieredenen: een combinatie van verschillende factoren

2.1 De huwelijksmigratiecocktail: een mix van verschillende ingrediënten

Vaak verklaart men huwelijksmigratie en gezinshereniging vanuit een louter economisch perspectief (zie onder andere Górný & Kepinska, 2004). Zonder het belang van economische motieven te ontkennen, doet een dergelijk uni-dimensioneel verklaringsmodel geen recht aan de complexiteit van de realiteit (Fan & Huang, 1998). Naast economische drijfveren, spelen nog heel wat meer push pullfactoren op verschillende niveaus mee in de dynamiek van

huwelijksmigratie en gezinshereniging. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan historische, demografische, juridische, socio-culturele en genderfactoren. Dit eerste deel biedt een zo exhaustief mogelijk beeld van de bevorderende aspecten voor Polen, Russen, Oekraïners en Wit-Russen vanuit een macro, meso en micro perspectief. We beginnen bij fenomenen uit de ruimere omgeving (macro perspectief), focussen ons vervolgens op elementen in de directe omgeving van vrouwen (meso perspectief) en dalen ten slotte tot op het niveau van de individuele vrouw (micro perspectief) af. Factoren op deze drie niveaus staan niet los van elkaar, maar voor de duidelijkheid werken we vanuit gebeurtenissen die het individu overstijgen naar persoonlijke motivaties om een huwelijk over de grens aan te gaan.

2.1.1 Historische factoren die een rol spelen bij huwelijksmigratie

Midden de jaren tachtig kwam het communisme in Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie steeds meer onder druk te staan. Ondanks Michail Gorbatsjovs pogingen om met de politiek van *perestrojka* en *glasnost*²⁹ de planeconomie terug op de sporen te krijgen, kon de teloorgang van het systeem niet meer tegengehouden worden. Economische malaise, onderdrukking van de bevolking en het verbod op vrije meningsuiting leidden tot een reeks revoluties in verschillende Oostbloklanden³⁰, die tegen begin de jaren '90 kozen voor de democratie. De ineenstorting van de Sovjet Unie ging gepaard met de politieke transitie van een totalitair regime naar pluralistische parlementaire democratieën en met de overgang van een centraal geplande economie naar kapitalistische markteconomieën (Malfliet, 2004).

Deze socio-politieke omwenteling raakte de voormalige Sovjetbevolking in al haar aspecten. Met het verdwijnen van het communisme gingen niet enkel drie communistische basiszekerheden – levenslang werk, levenslang loon en levenslange positie – ten onder; ook het uitgebouwde sociale zekerheidssysteem hield niet langer stand. Werkgevers stonden tijdens het sovjettijdperk immers niet louter voor het betalen van een loon in. Ze voorzagen ook in voedsel, onderdak, vrije tijd, kinderopvang en medische zorg (Sakwa, 2002). De van de gecentraliseerde staat afhankelijk geworden bevolking voelde zich bij het wegvallen van de paternalistische structuren volledig aan haar lot overgelaten (Malfliet, 2004). Ook onze Russisch sprekende respondenten die de ineenstorting van de Sovjet Unie meemaakten, getuigden van de desastreuze effecten van het plotse verdwijnen van het sociale systeem:

²⁹ *Perestrojka* (Russisch: wederopbouw/ verbouwing) is de term voor de hervormingspolitiek van Gorbatsjov, die plaatsvond tijdens het twaalfde vijfjarenplan van de Sovjet Unie.

³⁰ Polen, Hongarije, Duitse Democratische Republiek, Bulgarije, Tsjecho-Slowakije, Roemenië, Joegoslavië, Albanië en de Sovjet Unie.

De ma génération, il y avait beaucoup de gens qui avaient terminé des études techniques et qui travaillaient comme ingénieurs ou comme techniciens dans les entreprises. Comme les entreprises étaient fermées, ces gens-là étaient jetés dans la rue. C'est-à-dire que le système de support social n'était pas encore développé. Ils ne touchaient donc rien; pas le chômage comme ici. Ici ils ne travaillent pas mais ils touchent le chômage etcétera. A cette époque non. Et chacun s'est débrouillé comme il pouvait. La plupart de ces hommes étaient des techniciens ou des ingénieurs. Donc c'étaient eux qui sont tombés dans les situations pareilles.

P: Donc le chômage a touché plutôt les hommes que les femmes?

A: Personne n'a touché le chômage à cette époque-là ! Ils ont perdu leur travail et... comment dire ? Perestroïka. Ils sont tombés... ils sont tombés... Eh... il n'y avait pas de chômage, il n'y avait pas un système de sécurité sociale à cette époque comme ici. Donc ils sont tombés ...sans rien ! Pendant des mois et des mois, ils ne touchaient rien. Ils n'avaient pas de salaire parce que l'entreprise était fermée mais ils ne touchaient rien. Voilà. C'était comme ça. Il y avait beaucoup de gens qui étaient plus forts ou plus imaginatifs: ils commençaient à faire un petit commerce. Ils allaient par exemple en Chine pour acheter des vêtements au marché pour les vendre en Russie. A cette époque-là, si on passait au marché en Russie, on pouvait voir les ingénieurs d'un haut niveau, d'une bonne qualification vendre des vêtements. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5 jaar)

“Het probleem is dat, daar heb je een middenklasse die stilaan, of reeds, verdwenen is door de sociale onzekerheid, door de falings van eigenlijk gans het sociaal systeem, en faillissementen van staatsbedrijven en zo, de nieuwe economie die dan aan het opkomen is maar die dan daar nog niet is, en dat is een beetje, ja, een beetje wild allemaal hé. In dat opzicht, in economisch opzicht is het een beetje ieder voor zich”. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5 jaar)

De abrupte economische hervormingen duwden een aanzienlijk deel van de bevolking onder de armoedegrens en creëerden een nieuwe vorm van gelijkheid: een gelijkheid in armoede (Sakwa, 2002: 256). Slechts een kleine proportie van de bevolking vaarde wel bij de transitie. De sociale ongelijkheid was dan ook aanzienlijk. Terwijl in 1991 de rijkste 10% van de bevolking in Rusland vijf maal zoveel verdiende als de armste 10%, groeide dit uit tot vijfendertig keer zoveel in 1995. De prijzen van basisproducten zoals voeding stegen tot op mondiaal niveau, maar de lonen bleven onnoemelijk laag (Sakwa, 2002). Deze ongelijke verdeling van de rijkdom kwam verschillende keren tijdens de interviews aan bod.

“Ja dat grootste verschil is natuurlijk economie, de levensstandaard is veel lager dan hier, maar anderzijds heb je er nu ook mensen die kunnen op zelfde niveau staan van de rijke mensen van hier of die hebben veel, maar dat is een zeer kleine percentage”. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5 jaar)

R: dus wij hebben daar al ons geld verloren, op één dag, dat was echt niet te doen, dat was

I: en dat was onaangekondigd?

R: onaangekondigd, ja.

I: en waar was al dat geld dan naartoe?

R: er zijn een tiental zeer rijke mensen in Moskou - hoe noemden zij noemden zij zich menarch, menarchen - superrijke mensen eigenlijk he, gelijk Berezoovski, je hebt het waarschijnlijk nog gehoord he, Berezoovski, Abramovich en al, zij zijn opeens zeer rijk geworden... met welk geld kan je wel raden hé. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5 jaar)

Bij de overgang naar een markteconomie werd Rusland voor het eerst met werkloosheid geconfronteerd. Tijdens het Sovjettijdperk was het immers een misdaad om niet te werken (Brainerd, 2000; Sakwa, 2002):

We hadden geen mensen zonder werk. Het was niet mogelijk situatie hebben zonder werk. Natuurlijk psychologisch zeer goed, als jij begrijpt jij kan altijd werk vinden. Medicijn zonder geld en ja we hadden ja dokters, soms goed, soms slecht, soms. Maar iedereen had school. School was goed systeem. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

De teloorgang van het centraal uitgebouwde sociale zekerheidssysteem maakte dat mensen die zonder werk vielen op geen enkele wijze op een uitkering konden rekenen. Hierbij kwam dat door de devaluatie van de roebel het gros van de bevolking alle spaargelden en bezittingen verloor. De respondenten die de implosie van de Sovjet Unie meemaakten, benadrukten het verlies en de door hen als traumatisch bevonden gevolgen van de crisis.

Maar na perestrojka toen Gorbatsjov kwam, dat was echt... Het was 2 keer wij zijn al geld verliezen in bank. (...) Het was één keer het was '90 jaar denk ik, erna was een beetje later, 6 jaar later. Het was verschrikkelijke situatie. Wij hadden geld, ik en mijn man, wij hadden geld voor meer groot appartement en deze moment mijn zoon was geboren. Na één jaar deze geld waren just niets. Wij hebben videoreader systeem voor films gekocht voor deze geld die vroeger waren voor appartement. Mijn man heeft gezegd "wat doen we nu?" ik heb gezegd misschien kunnen we dit kopen. Dat is echt erg, en 2 keer. En niet alleen wij, mijn moeder en mijn vader ook. Het was just niks. Het was echt erg. Maar ja... (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5 jaar)

R: Bijvoorbeeld ik herinner mij de situatie wanneer mijn ouders kregen, ik was in school, ik was misschien 13 of 14, 15 jaar oud. Ja, voor 3 of 4 jaren het was zo dat

bijvoorbeeld een half jaar of 3 à 4 maanden geen salaris, omdat er geen geld was. Ik herinner me de situatie wanneer boterhamworst was een verrassing. Dat mijn moeder bijvoorbeeld wou koken en er was geen eten in winkel. Geen producten. Ik ging naar de winkel en alles was leeg. Brood bijvoorbeeld, ja brood was, ook je moet dat, we kregen die kaartjes voor de producten, bonnetjes.

I: Maar dat was tijdens het communisme waarschijnlijk.

R: Nee, dat was Gorbatsjov dan. Gorbatsjov tijd was, ok, was nog een kind, ja 12. Ja denk ik. Vanaf 12 tot 15, die situatie was zo. Maar na de tijd, de situatie wordt beter maar de mensen herinneren nog zich de situatie en zij geloven niet naar die toekomst. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1 jaar)

Het wekt nauwelijks verbazing op dat in deze context de migratiedruk enorm was. Tijdens de Koude Oorlog werd zowel de interne als internationale migratie sterk aan banden gelegd. De minder strikte staatscontrole op migratie en de moeilijke levensomstandigheden na de val van het ijzeren gordijn leidden dan ook tot massale migratie van Oost naar West (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006). Het is precies deze context die ervoor zorgde dat de dynamiek van huwelijksmigratie uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie op gang kwam. De Oost Europese huwelijksmarkt opende de grenzen (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006), het huwelijk vormde nog één van de weinige mogelijkheden om zich legaal en permanent naar het Westen te bewegen (Timmerman, 2006) en de aantrekkingskracht van het Westen was enorm. Een Russische vrouw die op dat ogenblik in het huwelijksbootje stapte geeft aan hoe de moeilijke socio-economische omstandigheden een rol speelden in haar huwelijksbeslissing:

R: Omdat het eigenlijk een moeilijke tijd was, begin van de jaren '90, begin van de perestrojka, mijn familie heeft eigenlijk veel verloren met de perestrojka, veel mensen, waaronder wij.

I: Zeker als je voor de staat werkte.

R: Ja, dat, en ook, wij hadden daar zo, Zwarte Dinsdag noemde dat, dus alle banken zijn dan die dag toe gegaan, twee dagen niet meer open gegaan, dat is toe gebleven, en twee dagen later ging dat weer open, en die verklaarden die zich allemaal failliet, dus al het geld, van alle mensen, die in gelijk welke bank lag, was verdwenen (...) ja kijk daardoor hebben mijn ouders gezegd: "je moet aan niet veel denken, je moet niet twijfelen, slechter zal het zeker niet worden dan nu" (lacht) dus ik had eigenlijk niks om te verliezen, dat was niet hetzelfde, had ik iets gehad op dat moment, maar wij hadden niet, dat appartement waar mijn ouders nu nog wonen, en meer hadden wij niet, wij hadden geen geld, geen, niks meer (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5 jaar).

De dynamiek van huwelijksmigratie eenzijdig verklaren vanuit de migratiedruk in het voormalige Oostblok doet geen recht aan de realiteit. Ook Westerse mannen zetten hun zinnen steeds meer op de Oost-Europese huwelijksmarkt. Huwelijksmigratie is het resultaat van zowel push als pullfactoren. Belangrijke pullfactoren in dit opzicht vormen de vraag van Westerse mannen naar vrouwen uit het voormalige Oostblok en de belofte op een beter leven (Simons, 1999).

Niet enkel de voormalige Sovjet Unie, maar ook Polen verloor een groot aantal potentiële huwelijkspartners aan België na 1989. België behoorde steeds tot één van de meest geprefereerde bestemmingen van Poolse migranten. Doorheen de geschiedenis blijkt de Poolse migratie één van de belangrijkste migraties naar België (Perrin & Rajabaly, 2003). Zowel tijdens het Interbellum, na de Tweede Wereldoorlog, als na de beëindiging van de Koude Oorlog kruiste een aanzienlijk aantal Polen onze landsgrenzen³¹ (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006). Belangrijk is echter dat deze migratiebeweging na de Koude Oorlog andere vormen aanneemt. Conform de feminisering van de migratiestromen uit de kandidaat-lidstaten van de Europese Unie en de voormalige Sovjet Unie, kent de geregistreerde migratie uit Polen na 1990 een uitgesproken vrouwelijk karakter (Perrin & Rajabaly, 2003). Vóór 1990 haalden mannen de bovenhand in de Poolse migratie naar België. Na 1990 draait deze trend zich om ten voordele van vrouwen. De sekseratio³² piekt op 0,80 in 1995 en daalt vervolgens lichtjes tot 0,65 in 1999 en iets minder dan 0,60 in 2003 (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006).

Het is duidelijk dat het economische en sociale leed bij de onaangekondigde ineenstorting van de Sovjet Unie mensen ertoe bracht hun vaderland achter zich te laten en hun geluk in het Westen te beproeven. De abrupte economische en politieke veranderingen in het Oostblok in begin de jaren '90 liggen dus ongetwijfeld aan de basis van huwelijksmigratie. De vraag rijst of dit vandaag de dag nog steeds geldt. In welke mate duwt de huidige economische en politieke situatie in Polen, Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland de blik van vrouwen in de richting van het Westen?

2.1.2 Economische en politieke factoren die een rol spelen bij huwelijksmigratie

De vroegere Oostblokeconomieën werden gekenmerkt door een hoge graad van homogeniteit. De landen bezaten gelijkaardige arbeidsmarktkenmerken, zoals een bovenmatige vraag naar arbeid, minimale loonverschillen tussen

³¹ De massale Poolse migratie wachtte niet op de val van het IJzeren Gordijn. Reeds in de jaren '70 versoepelde het Poolse Communistische regime de strenge voorwaarden voor het bekomen van een korte termijn visum. Via buitenlandse deviezen hoopte de Poolse staat de schuldenberg te verminderen.

³² Aantal mannen/ aantal vrouwen

beroepen en een trage groei van de lonen. Met de overgang naar markteconomieën kwam de ganse regio in een neerwaartse spiraal terecht. De Bruto Nationale Producten daalden aanzienlijk. De reële lonen kenden een val. Inflatie tot hyperinflatie waren de regel en de werkloosheid nam toe (Brainerd, 2000). Na meer dan een decennium transitie lijkt de piek van de crisis in Rusland, Polen, Oekraïne en Wit-Rusland achter de rug. Polen is een succesverhaal binnen de transitie-economieën uit de regio (worldfactbook CIA, 2006). De groeicijfers van Rusland sinds de economische crisis van 1998 zijn overtuigend positief (Stetsenko, 2002; Malfliet, 2004). Ook Oekraïne en Wit-Rusland laten een positieve groei optekenen (worldfactbook CIA, 2006). Deze gunstige cijfers maskeren echter de ongelijke verdeling van het herstel in deze landen.

Ondanks de economische vooruitgang van Polen, rekent het land af met de hoogste werkloosheid binnen de Europese Unie (worldfactbook CIA, 2006). Vooral jonge, laag opgeleide segmenten van de bevolking afkomstig uit rurale milieus en vrouwen worden disproportioneel door werkloosheid geraakt. Deze groepen behoren dan ook tot Polen's belangrijkste emigranten (Perrin & Rajabaly, 2003). Eveneens in de voormalige Sovjet Unie sijpelt de economische groei maar met mondjesmaat door naar de doorsnee bevolking (Malfliet, 2004). Uit een enquête blijkt dat ongeveer 60% van de Russische bevolking zich als de verliezer van de transitie beschouwt. Ook in het GOS³³ zijn jongeren en vrouwen de voornaamste slachtoffers van de werkloosheid (Sakwa, 2002).

De politieke en economische transitie binnen het Oostblok geeft niet enkel geboorte aan huwelijksmigratie van Oost naar West. Ook binnen de regio tekenen zich nieuwe migratiepatronen af. De meer vooruitstrevende transitie-economieën zoals Polen, Hongarije en Tsjechië evolueren van emi- naar immigratieregio's en worden een belangrijke trekpleister voor inwoners uit de voormalige Sovjet Unie. Polen ontvangt bijvoorbeeld een aanzienlijk aantal huwelijksmigranten uit Oekraïne (Górny & Kepinska, 2004). Górny en Kepinska (2004) beschouwen huwelijksmigratie als een vrouwelijke strategie tot positieverbetering. Ze stellen enerzijds vast dat er een belangrijk aantal van de gemengde huwelijken afgesloten wordt tussen Oekraïense vrouwen en Poolse mannen. Anderzijds bestaat er een substantiële stroom van Poolse huwelijksmigranten dat trouwt met een Duitse of Amerikaanse man. Doorgaans vestigen partners zich in het land van de bruidegom, tenzij de economische omstandigheden in het land van de bruid aantrekkelijker zijn. Vandaar dat een gemengd huwelijk tussen een Poolse vrouw en een Duitse of Amerikaanse man vaak leidt tot emigratie van de vrouw naar het Westen, terwijl een gemengd huwelijk tussen een Poolse man en een Oekraïense

³³ GOS: Gemenebest van Onafhankelijke Staten. Het GOS bestaat uit de landen van de voormalige Sovjet Unie, met uitzondering van de Baltische staten.

huwelijksmigrant immigratie van de bruid met zich meebrengt (Górny & Kepinska, 2004).

Zonder afbreuk te doen aan het belang van economische drijfveren, tonen de interviews met onze respondenten, dat zij deze niet noodzakelijk als belangrijkste reden voor hun huwelijksmigratie opgeven. De meerderheid van onze respondenten vertelt dat zij een sterk uitgebouwde carrière hadden, een prestigieuze job bekleedden en geen financiële problemen kenden. Deze vrouwen benadrukken dat het materiële weinig of geen rol speelde bij hun huwelijks- en migratiebeslissing:

First of all I never wanted to move abroad. That was not my plan, that was not my intention. I never planned on getting married to a foreigner. I was absolutely happy back home. I was making good money, I just bought a new apartment. I didn't have any boyfriend, but I can't complain, I really had a good life professionally and financially. Reasonable, so it was an ok life. But you know, something is missing. I was already 31 and I thought it would be nice to be with someone (...) So it was not a planned or financial migration. Or better-of migration, or... No, it was a totally unplanned migration, unthought-of of, unprepared... (lacht). (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

Ik had goed werk. Ik heb twee hoge onderwijs: een technische opleiding en een toeristische opleiding. Ik werkte eerst in een bedrijf en in mijn vrije tijd werkte ik als toeristische gids. Het was niet zo slechte situatie. Is niet zo arm land. Ja, op die moment is armer als hier, maar toen in Sovjetische tijd. Op deze tijd ja, maar toen het was nog Sovjet Unie... (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

(...) Then I applied also to be a PR manager at that time in the brewery. I also worked as the secretary of the director, because the director said "come on I want only you as secretary", how can I say no? Because director was very good boss, manager. It's charisma and with professionalism he made the staff that was working perfectly. It was fun, it was pleasure, it was really like good results and they were really good team at that time.

I: So that was the job you did just before you came to Belgium?

R: Ja ja. It was my life over there (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Door de jacht op schijnhuwelijken, was het niet mogelijk om respondenten te vinden die beweren een huwelijk aan te gaan om louter economische redenen. Dit gegeven kan mogelijk de antwoorden van respondenten kleuren. Bovendien lopen romantische en pragmatische drijfveren door elkaar en is het niet steeds duidelijk of huwelijk dan wel migratie de hoofdmotivatie vormt. Zo stellen Fan en Huang (1998): *"The assumption is that marriage is a social contract based on affection and mutual commitment, which downplays the pragmatic (i.e. economic) aspect of such an*

institution. In reality the social-romantic and pragmatic facets of marriage are often intricately intertwined and difficult to observe independently. The decisions for marriage and migration are also intertwined, so that it is very difficult to determine if marriage motivates migration, or if the desire for migration induces marriage". Het is dus niet steeds mogelijk om de motivatie achter een huwelijk te ontsluiëren. Onze respondenten erkenden wel het bestaan van louter economische huwelijken:

R: Maar het is wel zo dat ik hier heel regelmatig, allee heel regelmatig niet, maar af en toe jonge vrouwen tegenkom die, enfin zonder taalkennis, getrouwd zijn met een Belg.

I: vrouwen van Oekraïne dan?

R: Niet noodzakelijk van Oekraïne, laat ons zeggen ex Sovjetunie mensen, die Russisch spreken die je dan ergens tegenkomt en dan begin je daarmee te babbelen, en het gebeurt dat zij uit Oekraïne zijn, of Wit-Rusland, of maakt niet uit...

I: En zij zijn dan hier getrouwd met iemand?

R: Ja, met een Belg, maar zij spreken dan geen Engels, of heel basisengels, of Nederlands aan het leren zijn, dus dat is ook, ja, dit soort dingen, ja dus waarom komen die mensen naar hier? Omwille va economische redenen, denk ik, maar zijn ze dan hier zoveel gelukkiger als daar, weet ik niet? Misschien vrouwen die dan eerder trouwen omwille van de situatie... om naar hier te komen, dat ze daar eigenlijk in een beetje uitzichtloos iets zitten. Maar kan je dat veroordelen: maar nee. Maar ja, ik weet het niet, dat is een keuze ja en als je een keuze maakt moet je daar dan consequenties van nemen denk ik, allee dat is mijn mening hé (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar).

Onze respondenten benadrukken wel dat de huwelijksmotivatie afhankelijk is van de socio-economische situatie van het land of van de regio in een land. Zo wordt Rusland ten opzichte van Oekraïne en Wit-Rusland ge-positioneerd en bestaat er een enorm verschil tussen de steden en het platteland. Huwelijksmigratie uit Oekraïne en Wit-Rusland betekent volgens onze Russische respondenten vaak een vlucht uit de armoede.

I : Est-ce que vous pensez qu'il y a beaucoup de femmes qui cherchent ailleurs?

R: Beaucoup, énormément.

I: Enormément ?

R: Oui. Je crois qu'il y en a énormément. Et surtout en Ukraine.

I: En Ukraine ?

R: Oui, surtout en Ukraine, en Belarus³⁴... Parce que là-bas le niveau de vie est très bas.

I: Donc en Ukraine et en Belarus il y a beaucoup de femmes qui cherchent...

R: Parce que le niveau de vie... est beaucoup plus bas qu'en Russie. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

Als we over Rusland spreken, we moeten echt apart maken: situatie waar vrouwen zoeken een beter leven óf ze zoeken partner, dat is een beetje anders, ja. Als we spreken over Wit-Rusland. Wit Rusland heeft een heel slechte economische situatie. Oekraïne ook, Kazakstan ook. Dat is Postsovjiet republiek, ja. Een echte slechte situatie. En daarom, ook hier ze zoeken partner van andere cultuur, dat is interessant, leuk, verliefd. Maar natuurlijk een groot percentage vrouwen zoekt een meer stabiele economische situatie, dat is zeker waar. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

Onze respondenten uit Moskou onderstrepen het onderscheid tussen Moskou en Sint-Petersburg enerzijds en andere Russische steden anderzijds. Moskou en Sint-Petersburg worden vergeleken met België en hebben volgens hen de status van land binnen Rusland:

Ik denk dat Rusland een beetje apart staat van deze andere landen. Ik zal u zeggen waarom. Rusland is een groot land. En Moskou, Sint-Petersburg en misschien twee andere grote steden, ze zijn als land, niet als stad. Moskou is echt een land als België. De economische situatie in Moskou is erg goed. Het is een mooie, dure stad. Je hebt daar alles, je kan alles realiseren. Als we over deze vrouwen spreken, uit Moskou, uit Sint-Petersburg, dat is ook een rijke stad, dan is het niet om economische redenen. Dat is zeker anders. Maar als we over kleine, kleine dorpen van Rusland spreken, daar is echt een heel slechte economische situatie. In deze kleine dorpen, ik heb het gezien, deze mensen hebben niets. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

Rusland is in sterke mate geurbaniseerd en kent een enorme plattelandsvlucht. Tussen 1950 en 1970 ontvluchtten jaarlijks ongeveer 1,7 miljoen mensen het platteland om het leven te proeven in stedelijke gebieden. In de jaren '90 leefde ongeveer 74% van de populatie in steden (Sakwa, 2002; Stetsenko, 2002). Onze respondenten uit Rusland leefden in steden zoals Moskou, Penza, Khabarovsk en Volgograd en vertellen dat de meeste Russische migranten afkomstig zijn uit urbane regio's:

I: Zijn vrouwen dan vooral afkomstig uit steden, of ook van het platteland?

³⁴ Belarus = Wit-Rusland

R: *Steden, ik ken niemand van het platteland, allemaal steden.*

I: *En zijn er zo bepaalde steden die*

R: *Grote steden hé, Moskou, Donetsk, ja... (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)*

Dit valt nauwelijks te verwonderen, aangezien het merendeel van de jongeren in steden leeft (Stetsenko, 2002) en de kans om een buitenlandse partner te leren kennen groter is in de stad dan op het platteland.

R: *waarschijnlijk omdat er gewoon grotere kans bestaat om iemand te leren kennen in een grote stad hé, zoals via een advertentie in de krant, de kranten, er is grotere keuze van verschillende kranten in grote steden dan op het platteland hé, ik denk daardoor, allemaal van grote steden. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)*

Zoals vermeld ligt de levensstandaard in deze steden hoger dan op het platteland (Sakwa, 2002). Een huwelijk met een buitenlandse partner dient daarom niet steeds om een uitzichtloze economische situatie te ontvluchten. Vaak speelt de aantrekkingskracht en de geïdealiseerde voorstelling van het Westen een doorslaggevende rol. Sommige vrouwen hanteren het migratiehuwelijk dan ook als een strategie om hun socio-economische positie te verbeteren.

Because one of my co-students now lives in France, but that was her goal to go to Europe, to get married, no matter with who, ok like, an ok guy. Just about, the one of the important criteria's was to live in Europe. And she achieved that. But ok, I'm happy for her, she seems happy. She is a bit crazy and naive and romantic and she had luck with meeting the nice guy. If you marry, after you know somebody for a week or a month. Then you need to be very lucky. And she was very lucky. Knowing she was saving money for quite a long time for to be able to go. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

I: *Il y a des femmes qui utilisent le mariage comme stratégie pour améliorer leur vie ?*

R: *Il y en a comme ça. Je pense que oui, je pense que oui. Il y en a comme ça. (...) Par exemple une fille sur le forum des Russes à l'étranger, elle a discuté, posé la question : « Je vais me marier avec un Américain ». Un homme qui a vingt-six ans plus d'elle. Elle dit : « Oh, c'est un homme magnifique », etcétera, etcétera. Mais les gens plus âgés ont dit : « Ecoute, qu'est-ce que tu fais, tu fais une bêtise ». Mais elle a dit : « Non, mes parents me l'ont dit aussi, c'est la chance de ma vie ». Donc pour partir seulement. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)*

Sommige vrouwen denken dat een leven in Europa synoniem staat voor onuitputtelijke welvaart en koesteren de illusie dat migratie naar het Westen al hun dromen zal waarmaken. De overgang naar een kapitalistisch systeem

introduceerde waarden zoals materialisme en plaveide de weg naar een consumptiemaatschappij (Balzer, 2003). Terwijl inkomen en geld tijdens het communisme relatief onbelangrijk waren, is de hoogte van het inkomen vandaag nauw verbonden met iemands sociale status. Koopkracht wordt steeds belangrijker. Een Russische respondent illustreert deze shift in waarden:

But values for example before we could not sell things. It was even prohibited. For everybody, it was even against the law, you can't go to the market and sell something. Like buy something and sell it for a higher price. But with market economy I think that it is even good. It was absolutely not honest to cheat, and it was not respected in the society. And now it is like, if you get so much money for that than you're a great person, you make such a fortune. You cheated on your friends, nobody will know it, nobody will think about that. The more money you have, the more you are forgiven. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Anders dan vroeger, hangt in het Rusland van vandaag sociale status samen met het consumptiepatroon. Net zoals op andere gebieden zien we dat wat lange tijd onderdrukt werd, vandaag net extra tot uiting komt (Stetsenko, 2002). Tijdens het communisme was iedereen gelijk. Vandaag proberen mensen zich zoveel mogelijk van elkaar te onderscheiden. Onze respondenten tonen aan hoe het demonstratief consumeren – “conspicuous consumption”³⁵ – van een aantal zeer rijke mensen in Rusland³⁶ tot de norm verheven wordt. De doorsnee Rus kan - omwille van een bescheiden salaris - het nieuwe consumptiepatroon niet volgen. Sommige vrouwen hopen dan ook om met een migratiehuwelijk hun consumptiemogelijkheden aanzienlijk te verhogen.

Mais dans la mentalité de certaines sortes de femmes, les prix de choses que son mari présente pour elle... plus importante chose c'est le prix, pas vraie chose. Et ça.... Maintenant en Russie c'est encore... c'est plus grave parce que quand il y a des gens qui gagnent illégalement énormément de l'argent à cause de la situation parfois de pétrole, de certaines choses, certains - comment je peux dire - ... certains sortes de directions d'économie, ou tu peux gagner très, très vite très énormément des choses parce que tu es par corruption, tu es dans quelque partie de gens et comme ça tu es partie de quelques comme clans, comme maffia [ze bedoelt oligarchen] et les gens qui gagnent ça, qui font finalement parti de cette groupe, qui dépensent énormément de l'argent pour stupidités, mais comme ça faire un

³⁵ “Conspicuous consumption” is consumptiegedrag waarbij goederen en diensten niet in de eerste plaats gekocht worden om te voldoen aan een werkelijke nood, maar om iemands rijkdom en prestige te demonstreren. Dit consumptiegedrag dient om sociale status te bereiken of te behouden (Engel, Blackwell & Miniard, 1995)

³⁶ waaronder oligarchen: de macht is geconcentreerd in de handen van een kleine groep personen die behoren tot de bevoorrechte klasse; in het huidige Rusland kreeg de term een pejoratieve betekenis: grote ondernemers of politici die hun enorme economische macht op een semi-legale of illegale wijze hebben gekregen (Malfliet, 2004).

image de toi-même. Pour acheter des clubs sportifs, ou acheter des palais ou je ne sais pas, des villes quelque part à l'océan, c'est comme ça. Et les filles qui voient que «ah, il y a de vrais hommes qui peuvent présenter pour sa femme des belles Mercedes juste pour son anniversaire. Et mon mari ne peut pas même acheter un bon GSM de 50 euro pour moi ou quelque chose. C'est vraiment exceptionnel que après je peux raconter à tous mes copines que «regarde mon mari m'a présenté...» parce que les gens peuvent être exceptionnel, mais par des choses vraiment stupides. Pas pour ta personnalité exceptionnelle, pas pour quelque chose que tu avais fait pour les autres vraiment important, mais juste pour des choses matérielles... je trouve ça pas normal.

I: Donc les filles sont un peu ... «blind» pour les choses matérielles. C'est ça?

E: C'est paradoxal de Russie parce que notre enfance c'est passé dans le temps quand les choses privées étaient interdites. Tu n'as pas ta propre maison, tu n'as pas tes propres choses...

I: Il n'y a pas beaucoup de différence entre les gens.

E: Oui. Et par exemple un grand parent était mort et tu ne peux pas... «erven?» rien, parce qu'il n'avait pas rien. Donc, maintenant c'est comme contraste de ça. Tu veux avoir quelque chose pour montrer à les autres, qu'ils voient cette chose. Et ça, ça fait quelques problèmes mentales et pour les filles plus graves parce que maintenant c'est entre deux cultures quand elles viennent ici, ça casse des relations de familles avec les hommes qui étaient choisis pour avoir bonne vie ici. C'est une autre mentalité. Ces femmes pensent que c'est plus simple demander tous ce qu'elles veulent ici, parce que ici c'est partout. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Een bijkomende sociale crisis na de implosie van de Sovjet Unie was het enorme huizentekort. De gemeenschappelijke flats onder het communisme waarbij verschillende huurders eenzelfde keuken en badkamer deelden, de zogenaamde *kommunalki*, werden stelselmatig als aparte appartementen op de private markt gebracht. De woekerprijzen van deze fel begeerde appartementen maakt hen onbereikbaar voor het gros van de bevolking. De moeilijke economische omstandigheden, de socio-economische instabiliteit en de huizen crisis maken het vandaag ook nog dikwijls noodzakelijk om samen met de ganse familie te wonen (Sakwa, 2002; Stetsenko, 2002). Zelfs na het huwelijk woont men dikwijls in bij de familie. Onze respondenten geven aan dat dit verplichte samenwonen met de behoefte aan onafhankelijkheid van jonge vrouwen botst. Een huwelijk met een buitenlandse partner stelt hen in staat om zich te onttrekken aan de "controle" van de familie.

R: Ja, wij hebben een groot huis, en als ik studeerde ik woonde met mijn ouders, toen ik werkte ik woonde met mijn ouders, en ik vind dat met de salaris van leerkrachten dat is wel moeilijk, om alleen te wonen, en na een conversatie ik heb

nagedacht, waarom vrouwen wel verhuizen en ik kan niet zeggen dat ik heb naar hier verhuizen voor de verdere leven als iets dat (denkt na) ja ik verhuizen voor mijn man voor mijn relatie, maar ik denk dat wel, toch voor veel vrouwen.... dat je voelt je hier meer... hier voel je je meer onafhankelijk

I: En wat is dan het verschil? Waarom voel je je hier meer onafhankelijk dan thuis?

S: Ik denk om het geld ja hier ik kan veel verdienen, ik moet niet afhankelijk van iedereen zijn. Daar ik vond altijd, ik kan niet zeggen dat onze familie had weinig geld, wij hadden alles en vakanties enzovoort maar mijn ouders zorgen altijd voor dat. En normaal gezien als ik zou alleen willen wonen, ik kon dat niet hé. Mijn broer hij is getrouwd hij heeft nu kindje maar hij woont wel met mijn ouders omdat ik denk alleen dat is wel moeilijk te wonen. En ik denk voor de meeste vrouwen dat is zo. Van één kant ik vind het hier leuk te wonen omdat hier ik heb gekregen zoals dat is mijn familie, begrijp je, ik ben de baas in mijn huis, en vroeger ik was altijd bij mijn ouders zoals jij moest doen wat zij zeggen en nu ik voel mij, hier ik ben de baas van mijn familie, ik ben de baas van mijn huis en dus ik ben meer onafhankelijk, ik kan doen wat ik wil. Hier ik heb gevoel ik ben een grote persoon, daar ik was altijd een kind voor wie mijn ouders altijd zorgden. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

R: Natuurlijk vinden zij het lastig. Maar ja, als je geen andere keuze hebt dan maak je er het beste van hé. Tuurlijk, als je in dezelfde keuken twee huisvrouwen hebt bij wijze van spreken, dat is niet zo plezant hé, of niet altijd toch, ik weet niet of jij zo'n situatie kan voorstellen, allee stel dat je getrouwd bent, en je moet dan bij je schoonouders wonen, of bij je ouders maakt niet uit, dat is dan toch één van de twee die bij een ander woont hé,

I: Ja misschien zijn de familierelaties anders?

R: Nee, ik denk dat dat hetzelfde is als hier, toch ja, min of meer (...) en soms kan je verschillende meningen hebben over iets, en opvoeding van kinderen en ja noem maar op hé, en hoe dat je bepaalde dingen arrangeert of hoe dat je bepaalde dingen in de keuken stelt of hoe dat je dingen in de kast legt, en voor de stomste zaken kan je in discussie gaan, niet dat het zo alle dagen discussie kan zijn hé, maar ja. Het werkt natuurlijk soms op de zenuwen. Maar ja, wat als jij geen andere keuze hebt, dan maak je daar het beste van. Daar zijn mensen die gewoon hun ganse leven bij hun ouders of bij hun schoonouders ingewoond hebben, hun kinderen zijn al groot geworden daar, (stille) tja... dat is gewoon zo (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Hoewel voor onze respondenten economische motieven niet rechtstreeks meespeelden in de huwelijksbeslissing, erkennen ze het belang van economische drijfveren bij huwelijksmigratie van Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie naar België. Bij partnerkeuze streeft men – vaak onbewust – naar sociale en economische mobiliteit (Ouali, 2005). Met de toegenomen

internationalisering van de huwelijksmarkt neemt het aantal mogelijke partners stelselmatig toe. Het Westen lonkt en een Westerse man heeft door zijn locatie een belangrijke troef op de geglobaliseerde huwelijksmarkt. Als vrouwen daarenboven hun droomprins niet op eigen grondgebied vinden, stijgt de kans dat ze een huwelijk over de grens aangaan. Het volgende deel toont aan hoe de samenstelling van de nationale huwelijksmarkt de blik van vrouwen in de richting van het Westen duwt.

2.1.3 Demografische samenstelling van de huwelijksmarkt

De samenstelling van de lokale huwelijksmarkt, is eveneens een belangrijke factor in de keuze voor een partner over de grens. Als de kans om een potentiële huwelijkspartner te ontmoeten binnen de eigen huwelijksmarkt daalt, stijgt de waarschijnlijkheid om de focus te verruimen tot de internationale huwelijksmarkt (Hooghiemstra, 2003). De huwelijksmarkt bestaat uit twee componenten: een kwantitatieve en een kwalitatieve component.

Op de vraag waarom Russische vrouwen kiezen voor een huwelijkspartner in het Westen, antwoorden de Russische respondenten steevast dat er minder mannen dan vrouwen zijn in Rusland. Dit mannentekort kent volgens onze respondenten en bevoorrechte getuigen verschillende oorzaken: de verplichte legerdienst, de hoge werklust, het socio-economische leed tengevolge van crisissen en het hiermee verbandhoudende alcoholmisbruik.

R: Voor mannen het is een beetje gemakkelijker omdat minder aantal van mannen in de maatschappij.

I: Dus minder mannen, dus er zijn meer vrouwen in Rusland? En hoe komt dat?

R: Oorlog. Oorlogen. In Tsjetsjenië toen ik, kijk, het was 10 jaar geleden de Tsjetsjenen oorlog begon en zoveel jonge jongens waren vermoord. En het is zo dat er was geen ervaring en de soldaten, maar geen ervaring, dus gewone jongen. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Ook de perestrojka tijd met zoveel stress en mannen zijn niet zo flexibel als vrouwen. Voor vrouwen de dingen die belangrijk zijn, zijn wat? Kinderen: dat zij gezond zijn, dat zij ok zijn. En liefde en goed gezin en daarna de carrière. Dat is niet zo de eerste plaats. En als de economische crisis, ja ok, wij moeten iets doen maar vrouwen kan [zoekt naar woorden] accepteren, trying to...aanpassen adapteren [ze bedoelt dat vrouwen zich gemakkelijker aanpassen, kunnen aanvaarden]. Maar voor mannen dat is só vermoordering. Ze kunnen dat niet aanvaarden. Geen carrière, geen geld, de gezin, de familie in zo'n slechte situatie, ja zoveel mannen moorden, die, sterven als zij 50 jaar zijn. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

There are more women than men in Russia. The ratio is about sixty-forty. Male mortality is higher. Men often do two to four jobs. They often die because of heart attacks, because of an unhealthy lifestyle. While the median age of a man is about 60 to 65 years, the median age for women is 70 to 75 years (Pastoor Russisch Orthodoxe kerk)

Maar natuurlijk, probleem met alcohol is serieus probleem. Russische mannen meer vaak sterven in deze tijd, leeftijd 40-50 jaar. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

De perceptie van onze respondenten strookt met demografische data. Eén van de belangrijkste symptomen van de sociale crisis na de val van het ijzeren gordijn, betreft de hoge mortaliteit van mannen. De levensverwachting van mannen in Rusland viel van 65 in 1986 naar 63,5 jaar in 1990 en bereikte een dieptepunt in 1994 met 57,3 jaar (Sakwa, 2002). Vandaag is de levensverwachting terug gestegen tot 60,4 jaar. Voor vrouwen bedraagt de levensverwachting in Rusland bij geboorte actueel 74,1 jaar (worldfactbook CIA, 2006). Daarnaast kent Rusland een sterke vergrijzing van de bevolking. Bijna éénderde van de bevolking is gepensioneerd (Sakwa, 2002). In deze hogere leeftijdscategorie haalt de sekseratio³⁷ amper 0,46 (worldfactbook CIA, 2006). Het aandeel ouderen groeit, terwijl deze groep minder dan de helft mannen telt.

Door de hoge mannensterfte kampt Rusland met een sekseonevenwicht. Tabel 8.1 demonstreert dat er 7,5% meer vrouwen zijn. In absolute cijfers telt Rusland 10.755.428 meer vrouwen dan mannen, op een totale populatie van 142.893.540 (worldfactbook CIA, 2006). Tabel 8.1 geeft eveneens de sekseratio's en absolute aantallen weer voor Oekraïne, Wit-Rusland en Polen. Ook voor deze landen observeren we een vrouwenoverschot, dat echter minder uitgesproken is dan in Rusland.

Tabel 8.1 Overzicht van het aantal vrouwen en mannen in Oekraïne, Polen, Rusland en Wit-Rusland

	Totale populatie	Sekseratio	Aantal vrouwen	Aantal mannen	Verschil Absoluut	%
Oekraïne	46.710.816	0,86	25.113.342	21.597.474	3.515.868	7,5
Polen	38.536.869	0,94	19.864.365	18.672.504	1.191.861	3,1
Rusland	142.893.540	0,86	76.824.484	66.069.056	10.755.428	7,5
Wit-Rusland	10.293.011	0,88	5.475.005	4.818.005	657.000	6

Bron: Worldfactbook CIA, 2006

Onze respondenten geven aan dat dit mannentekort een rol speelt in de keuze voor een buitenlandse partner:

³⁷ aantal mannen/ aantal vrouwen

I: Il y a des gens, en Russie, qui veulent venir à l'Amérique ou à l'Europe de l'ouest pour améliorer leur situation?

R: [Bevestigend] Hmm. A Moscou, la vie c'est tout à fait différente. Disons que, dans les petites villes à cent kilomètres de Moscou la vie est tout à fait différente. Il n'y a pas... comment j'ai dit déjà... La situation avec les hommes est vraiment catastrophique.

I: Avec les hommes? Les jeunes hommes aussi?

R: Oui, oui, les jeunes hommes aussi. Et les femmes cherchent quand même.

I: Les femmes cherchent?

R: Oui. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

Russische mannen meer vaak sterven in deze tijd, leeftijd 40-50 jaar. Dus vrouw is meer ouder, plus alleen, maar veel sympathiek, veel actieve vrouwen, zij zijn alleen. Wat moet zij doen? Zitten en thuis? Natuurlijk zij is meer actief, zij zoekt partners en zij vindt. (I19; Rus; 45 jaar; MID; >5jaar)

Volgens één van onze Russische respondenten wordt huwelijksmigratie maatschappelijk aanvaard omwille van dit mannentekort. De Russische maatschappij is zich ervan bewust dat vrouwen op hun honger blijven zitten en begrijpt de oriëntatie van vrouwen op de internationale huwelijksmarkt. Diezelfde respondent wijst ook op de bezorgdheid van de overheid voor het seksonevenwicht en haalt ter illustratie een voorstel van een politieke partij om polygamie te legaliseren aan:

I: And how does Russian society look to a woman who marries with a foreigner? It is accepted or?

R: It's accepted. When man hear that woman goes abroad... "Ah, you don't have enough men here, or what? Russian men are not good for you or what?" They understand but they also understand that there are not enough men in Russia. Not enough. Simply by quantity. Not enough. And for sure they feel pity that good women go abroad to live over there, and to have children over there, and to stay over there. And it's also kind of resources, human recourses that will loose. (...) Even there was even one party, still existing that party, quite arrogant one, and apatage, all the scandals, scandals...

I: Wat do you say? Apatage?

R: Yeah, just to impress people by some stupid and crazy things. And the leader even said, suggested to make a law to allow one man can have several wives. So that every woman has a husband. But that was crazy idea, that was supported by

nobody, no. But that was just like he's crazy... the guy he was crazy, but he was saying things that were logically and reasonably in the fertilised soil, the ground was quite good for that. Because, yeah, he understands that women, good woman, really... not ugly, not sick, nice character, ready to love whatever just nice people... they're just alone. Because they don't want to live with just anybody, they're picky, but we must be picky right? (...) Yeah... and they're still alone, everybody sees. Everybody sees so many women who are alone. Who deserve a happy life, because they're not bitches, they're not, they're not... they're with a good character; it's just the point that they didn't meet the person. Everybody understands that. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Naast het objectieve mannentekort in Rusland, wijzen onze Russische en Oekraïense respondenten op het feit dat Russische mannen dikwijls niet aan de wensen van vrouwen voldoen. Er bestaat volgens onze respondenten een gebrek aan valabele huwelijkspartners.

Als we over Rusland spreken, ik kan je verzekeren... Statistieken in Rusland zeggen dat voor 10 meisjes 3 jongens problemen hebben met alcohol, 3 jongens hebben seksuele problemen en jongen hebben problemen met drugs. Voor 10 meisje, 3 jongens... (I19; RUS; 45 jaar; HO; <1jaar)

Zoals het citaat reeds aangeeft kampt een groot deel van de Russische mannen met een alcoholprobleem. Alcoholmisbruik vormt één van de belangrijkste doodsoorzaken van mannen. De sterfte ten gevolge van alcohol klom van 9,3 op 100.000 inwoners in 1986 tot 37,8 in 1994. Aangezien veel mensen overgingen tot het illegaal stoken, streefde de antialcoholcampagne van Gorbatsjov haar doelstelling voorbij. Deze illegale wodka – *samogon* - was sterker en van lagere kwaliteit dan de wodka die van de markt werd gehaald (Sakwa, 19996). Onze respondenten verklaren het grijpen naar de fles door de werkloosheid van mannen, de economische instabiliteit en gebrek aan vertrouwen in de toekomst. In de ogen van onze respondenten reduceert het alcoholisme onder mannen het aantal geschikte huwelijkspartners.

I: Waarom drinken mannen zoveel in Rusland?

R: Ik denk het was traditie van Rusland. Wodka die geeft veel geld voor economische budget van Rusland. Is heel goed voor economie. En natuurlijk economie, land had veel geld verloren. En niemand dacht over de mensen. Maar daarna hebben wij periode in Rusland, toen Gorbatsjov heeft gezegd dat we moeten embargo van alcohol maken. Deze tijd was geen wijn op de winkel en zo, en mensen begonnen wodka in thuis maken. Is echt sterk. En sommige mensen begonnen te drinken alles die beetje spiritus heeft. En daarna veel mensen hadden meer en meer problemen. Maar nu waarom mensen veel alcohol drinken? Ik denk omdat ze zien niet perspectieven van leven. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

R: Plus nog al die alcoholproblemen bij mannen en al, er is feitelijk een beperkte keuze hé.

I: ja ik heb dat nog gehoord. Waarom drinken mannen zoveel, hoe komt dat?

R: ik weet het niet, ik denk met al die miserie van de Oktoberrevolutie, de mensen drinken allemaal om de realiteit te vergeten, hoewel in mijn familie dronk niemand.

I: Is er een verschil tussen de stad en het platteland daarin?

R: Ja, enorm, op dat gebied wel, het zijn arbeiders en marginale mensen die drinken, daar dat is normale zaak, drinken. Mensen die beter opgeleid zijn, hogere opleiding genoten hebben, die drinken heel wat minder. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Een andere factor die de seksen in Post Sovjetlanden mogelijk uit elkaar drijft, zijn de uiteenlopende genderrolopvattingen van mannen en vrouwen. Tegengesteld aan de verwachtingen, leidt de overgang naar een vrije markteconomie niet tot een meer gelijkwaardige positie van mannen en vrouwen (Stetsenko, 2002). Sinds de introductie van het kapitalistische systeem ontwikkelt de publieke ruimte zich eerder volgens typisch mannelijke waarden zoals ambitie, ondernemerschap, rationaliteit, onafhankelijkheid en agressiviteit (Attwood, 1996; Tartakovskaia, 1996). Tijdens het socialisme werden de gelijkenissen tussen mannen en vrouwen benadrukt. Vandaag vieren verschillen hoogtij. De ontwikkeling van de publieke ruimte volgens mannelijke waarden verschuift de rol van vrouwen naar de private sfeer. Vandaag bezit de ideale vrouw in Rusland typisch vrouwelijke trekken zoals zachtheid en schoonheid. Mannen zijn in de eerste plaats kostwinner en hoofd van het gezin (Attwood, 1996).

Vrouwen gaan echter niet steeds akkoord met de nadruk op typisch mannelijke en vrouwelijke rollen, hen opgelegd door het publieke discours. Kotovskaia & Shalygina (1996) tonen aan dat vrouwen zich dikwijls verdeeld voelen tussen het vervullen van traditionele vrouwelijke rollen en het streven naar professioneel succes. Ondanks de mentaliteitswijziging van – hoofdzakelijk jonge – vrouwen in de richting van klassieke genderrollen, blijken vrouwen minder traditioneel dan mannen. Vrouwen hechten belang aan typisch vrouwelijke waarden zoals het moederschap en familie, maar zijn tevens voorstander van meer democratische vormen van huwelijks- en gezinsvorming (Kotovskaia & Shalygina, 1996). Ook uit de interviews blijkt dat vrouwen vaak op zoek zijn naar een minder strikte scheiding tussen de seksen. Ze beschouwen Russische en Oekraïense mannen vaak als te weinig betrokken bij de opvoeding van de kinderen. In België bestaat er volgens hen een minder strikt onderscheid tussen de mannen- en de vrouwenwereld.

Wat vond ik zo speciaal aan de Belgische mannen, hoe zij zich gedragen ten opzichte van de kinderen. Ik was eigenlijk onmiddellijk verkocht toen ik zag hoe X

[haar Belgische echtgenoot] met mijn dochter omging. Dus in Rusland was het zo dat mannen, gelijk mijn ex, zijn taak was geld verdienen, dus hij ging werken hij kwam thuis, geld, hij vroeg mij nooit waar ik dat geld voor uitgeef of zo. Dus hij kwam met geld, hij gaf aan mij, geld, het huishouden was mijn vrouwelijke taak, voor kinderen zorgen was vrouwelijke taak, hij ging nooit met onze dochter eens gaan wandelen, of gaan zwemmen, of ja dat was niet voor hem. Maar geld verdienen was wel voor hem. En hier was dat, veel mannen gingen met kleine kinderen op zwembad zitten, of op het strand, of gelijk waar hé. Ik was écht, goh, écht onder de indruk van die kant van de Belgische man (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar).

Ik vind hier is toch mannen anders dan bij ons, ja. Bij ons meer man is de chef van de familie en zo(lacht) dus hij verdient geld, en hij beslist, en alles te controleren en ga jij maar thuis. En meer en meer ik vind ook, allee, misschien is moeilijk een relatie opbouwen in mijn land, ja. Omdat de meeste jonge mannen, allee, zij denken op een carrière waar zij kunnen veel geld verdienen om een auto te kopen enzovoort, en ook naar de cafés te gaan, en drinken en meisjes... andere meisjes elke avond ja. Ik vind dat zo niet leuk. Maar hier wel mannen zij zijn meer zo... meer respect voor de vrouwen en meer denken over de familie en ik vind dat wel verstandig. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

Over het algemeen kwam bij onze respondenten naar voor dat volgens hen mannen in Rusland over een geprivilegieerde status beschikken. Net zoals in het vorige citaat, vertellen een aantal andere respondenten dat Russische mannen dikwijls overspel plegen en dat dit gewoonlijk aanvaard wordt.

R: *They [Belgische mannen] are more open, more honest. They are harder, but that is even better, because men need to be hard. They need to be strong, they need to give support, they need to be really the shoulder that you can always trust. In Russia men are more romantic maybe, but not so stable maybe in their beliefs. They are not so faithful also.*

I: *What do you mean?*

R: *Because living in monogamic relationship for men in Russia... let's say it's quite a common situation that men have lovers. For woman also. But when a woman starts having lovers... that... ok, she would prefer to have one good man, always. But for a man it's even an honour to have several women. To have a wife and to have several women, and to manage with this situation. That will not be by his friends... he will never be disapproved, he will never be.... they will never reproach, they will never say that you are doing bad. Nobody will say that I think. Many people will say ok, he's an asshole but that's normal. (I16 ; RUS ; 29 jaar ; HO ; <1jaar)*

La femme c'est toujours confort de la famille, la manière à avoir le temps ensemble, comment nous allons dépasser notre temps ensemble par exemple pendant les vacances, le week-end, qu'est-ce que nous allons faire ensemble, c'est pour elle à trouver ce que son mari va apprécier bien, avoir plaisir pour revenir chez cette femme. Autrement (lacht) si autre femme pourrait proposer autre sorte de temps ensemble plus agréable, il va rester chez elle. Et c'est normale, c'est dans la mentalité d'hommes que si la femme est stupide, qu'elle n'a pas bien penser ce que pour cet homme est vraiment bon, une autre femme va trouver ce que pour lui est bon, il a le droit de choisir. Même si il est marié. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Voorgaande citaten tonen aan dat er naast een numeriek tekort aan mannen volgens onze respondenten eveneens een kloof bestaat tussen de seksen in Oekraïne en Rusland. Met de introductie van de vrije markteconomie leven mannen en vrouwen steeds meer in afzonderlijke werelden (Stetsenko, 2002). De maatschappij evolueert volgens mannelijke waarden (Attwood, 1996) en vrouwen vinden moeilijker een plaats in de publieke sfeer. Volgens onze respondenten zet dit sommige vrouwen ertoe aan om de liefde over de grens te zoeken.

2.1.4 Wetgeving

Net zoals bij Marokkanen, Turken, Thai en Filippijnen vormt huwelijksmigratie voor Post Sovjetmensen één van de weinig overgebleven toegangspoorten tot het Westen (Caestecker, 2005). Terwijl dit migratiekanaal bij Turken en Marokkanen aan populariteit won na de migratiestop van 1974 (Timmerman, 2006), kwam huwelijksmigratie uit het voormalige Oostblok pas goed op gang na de val van het ijzeren gordijn (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006). Het fenomeen van huwelijksmigratie is dus intrinsiek met het internationale migratiebeleid verbonden. De migratiedruk in de herkomstregio's blijft, ofschoon het ticket om op Europees grondgebied binnen te komen steeds duurder wordt. Het huwelijk betekent in juridisch opzicht een relatief eenvoudige manier om een legale en permanente verblijfsvergunning te verkrijgen (Górny & Kepinska, 2004).

Vertrekkende vanuit een economische benadering op menselijk gedrag (Becker, 1991) bezitten Westerse mannen naast een direct marktvoordeel – namelijk een aantrekkelijke economische situatie – ook een belangrijk niet-marktvoordeel: een toegangsticket tot het beloofde land. Dit niet-marktvoordeel van de man wordt geruild tegen niet-marktkenmerken van de bruid zoals bijvoorbeeld een hoge opleidingsgraad en uiterlijke kenmerken (een jonge leeftijd en schoonheid). Het spreekt voor zich dat verblijfsdocumenten niet de primaire motivatie vormen bij alle gemengde huwelijken. Zoals aangetoond in hoofdstuk V komen schijnhuwelijken, al betreft het eerder een randfenomeen, voor. Tijdens de interviews brachten onze respondenten het “huwelijk voor papieren” ter sprake. Ze uitten daarbij hun nadrukkelijke afkeuring voor dit fenomeen.

R: Everybody goes for different purposes. Lots of Russians come here from the former Soviet Union republics. They were born Russians over there and they are discriminated over there, it is really difficult situation over there... Or it's not difficult situation, they just want to make profit from this. They want to come to Belgium as asielzoekers, so they don't need that much of material support, they just don't want work. It also happens that people from here like... the ladies who come here. I think every situation is different. Some of them come just to have papers and to live in the county of the social security. And they will manage their husbands - that they met on internet for example or a marriage agency - just no matter, just like, yeah, he is not a criminal, he is not sick for example, I don't love him but ok, I will manage him from 3 years and then I will apply for the Belgium nationality. Then I will get divorced and I will get profit from the situation.

I: Do you think that it exists?

R: It exists. I'm sure that it exists. Some women come here, just because they want to be happy, they don't know the risk. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

De moeilijke en langdurige visumprocedures hebben als neveneffect dat mensen vaak snel huwen, zonder dat ze de kans kregen elkaar goed te leren kennen.

R: We can try to spend it [een verlofperiode] in St-Petersburg because touristic visum for Belgium it's almost not possible. At that time...

I: So it was not possible?

R: It is very difficult. To come to visit somebody you need to prove you are almost Jesus Christ.

I: It's true? What is it, the Russian government or the Belgian embassy?

R: No, no, the Belgian embassy. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Sinds de toetreding van de nieuwe lidstaten tot de EU en het wegvallen van de visumplicht kunnen Polen zich vrijer binnen Europa verplaatsen. Partners kunnen elkaar beter leren kennen alvorens in het huwelijksbootje te stappen. Het frequentere contact met België genereert daarenboven een meer realistisch beeld. Mensen uit Polen kunnen komen proeven, smaken en uitspuwen als het te bitter smaakt.

Omdat ook ze kunnen eigenlijk ook proeven eerst hoe het is. Ze komen op bezoek, een vrouw die bijvoorbeeld gaat met een Belgische man of een van Poolse afkomst ofzo trouwt die kan hier een tijdje komen wonen. Die kan hier rondkijken en dan beslissen. Want je trouwt ook met de persoon, met de familie en voor, en je komt voor die man, ja dat is de ideale situatie maar toch, de realiteit de taal en hoe die man eigenlijk woont, hoe die is, hoe hij zijn geld verdient en zo, mensen zijn,

vrouwen zijn niet zo wanhopig om zich te storten in zijn miserie hier. (...)Ik denk dat ze dus, nu hebben ze de kans om België, of ja de omgeving, beter te leren kennen en inschatten. Dan kunt ge zeggen, achteraf moeten ze niet klagen (lacht). Maar ze hebben toch die kans. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

2.1.5 Globalisering en Telecommunicatie

De groeiende globalisering en het toegenomen wereldwijd verkeer van personen bracht huwelijksmigratie in een stroomversnelling (Wang & Chang, 2002). Mensen hebben steeds meer kans om elkaar te ontmoeten tijdens toeristische trips, in de context van internationale bedrijfscontacten, of gedurende een internationaal uitwisselingsprogramma voor studenten (Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, 2006). Naast deze eerder spontane ontmoetingen, gaan mensen vaak bewust op zoek naar een partner uit een welbepaalde regio. De razendsnelle groei van informatie- en communicatietechnologieën en meer bepaald van het internet spelen hierin een belangrijke rol.

De internationalisering van de huwelijksmarkt brengt de commercialisering van het huwelijk met zich mee. Vanaf het ogenblik dat er transnationaal wordt getrouwd, schieten huwelijksbureaus en datingwebsites als paddenstoelen uit de grond (Wang & Chang, 2002). De implosie van de Sovjet Unie en de introductie van een vrije markteconomie opende de weg naar een geheel nieuwe markt en schepte de ruimte voor het vermarkten van sociale relaties (Sakwa, 2002). Deze historische evolutie zorgde ervoor dat spelers op de huwelijksmarkt hun actieradius verlegden van de traditionele bruiddonorlanden – namelijk Thailand en de Filippijnen – naar landen binnen de voormalige Sovjet Unie. Uit de interviews blijkt dat huwelijksbureaus en relatiebemiddeling een wijdverbreid fenomeen vormen in zowel Rusland, Oekraïne, Polen als Kirgizië.

I: Et il y a aussi des choses comme des bureaux...

R: Ah, des agences de mariage?

I: Oui, oui

R: ça existe beaucoup. (I8; KIR; 26 jaar; MID; 1-5jaar)

Ik denk wel dat dat bestaat wat de Poolse of Russische mensen... Maar er zijn ook hier in België huwelijksbureaus waar ze hun plakboeken hebben van die vrouwen en zo heb ik een vriendin leren kennen die op die manier is getrouwd geweest met een Belg. Hij heeft haar uit een boek gekozen. Zij heeft een advertentie geplaatst, ze is in Poznan in Polen naar een huwelijksbureau gegaan en op die manier hebben ze elkaar leren kennen. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

R: trouwens ja, ik heb in de Streekkrant hier ooit wel een keer gezien, zo van al die kleine advertentietjes weet je, ook zo inderdaad advertentie van euhm, ja natuurlijk met een foto van een vrouw met alles erop en eraan, met lang haar en dat zijn vrouwen uit Wit-Rusland of uit Rusland, leeftijd tussen dat en dat, huiselijk, houden van kinderen, bla bla bla, dus wie geïnteresseerd gelieve te contacteren op telefoonnummer of weet ik veel, dus ja dat was waarschijnlijk ook zoiets, huwelijksbemiddeling, maar ja dat zal wel bestaan hé. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Terwijl relatiebemiddeling via internet vroeger eerder tot de taboesfeer behoorde, maakt het vandaag een essentieel deel uit van relatievorming en partnerkeuzeprocessen. Coene (2005) stelt in dit opzicht dat "Recente evoluties in relatievorming en bemiddeling via internet bijvoorbeeld, hebben tot gevolg dat romantische en door derden bemiddelde huwelijken elkaar niet uitsluiten. Steeds meer mensen doen beroep op relatiebureaus, internetsites enz. om met prospectieve partners in contact te treden, en deze praktijk is intussen flink ingeburgerd".

Zelfs indien onze respondenten niet huwden via een bureau of het internet, rapporteren ze er toch al eens mee in contact gekomen te zijn. Uit de interviews blijkt dat het heel gewoon is voor vrouwen om vriendschappen via het internet te onderhouden. Vaak is het louter de bedoeling om op vriendschappelijke basis contact te hebben. Onze respondenten die hun partner via internet leerden kennen, benadrukken dat ze niet actief op zoek waren naar een partner, maar eerder toevallig iemand ontmoetten in cyberspace. Bovendien beweren ze dat het zeker niet de bedoeling was om een buitenlandse man te vinden. Ze zochten in de eerste plaats vriendschap binnen de landsgrenzen en botsten eerder toevallig op een Belg.

R : Donc eh... Je travaillais c'est eh... Je passais beaucoup de temps sur l'internet. Mais...et eh...comme j'étais très intéressée dans la langue française, à un certain moment je me suis rendu compte que je commençais à oublier le français. Comme je n'avais pas de cours pratiques et quant à l'écriture, je traduisais, mais c'était toujours la même chose.

I: Ce n'est pas vraiment la conversation...

R: Oui, pas vraiment la conversation, eh... Et donc voilà. Un bon jour, j'étais en connaissance avec une dame qui habite ici à Wallonie...

I: Sur l'internet?

R: Oui. Sur ICQ. J'ai pris connaissance avec une dame qui habite ici. Elle n'a pas septante ans mais à peu près, maintenant (...) Son fils [zoon van de vrouw van 70 jaar] est encore plus jeune que moi et il se mariait pour la deuxième fois et mon

mari il était son témoin. Il a parlé avec ma copine pendant le mariage : « Pourquoi vous êtes seul », et voilà voilà. Il était divorcé. Voilà comme ça. « Je connais quelqu'un. Elle est russe,...Elle parle le français pas mal ». Il a dit : « Oh, ça m'intéresse ». (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

I: Et où vous avez pris connaissance avec...

R: Par internet.

I: Et c'était dans un site de connaissance...

R: Tout les sites Russes, parce que je cherche quelqu'un qui est fanât de la musique de hard rock (lacht). Concret le groupe Queen. Et concrètement, précisément Freddy Mercury. Donc, j'ai marqué que tout les fanâtes de ce groupe personnellement F.M. je voudrai faire connaissance pour parler et... de temps en temps par exemple faire rencontre en réalité pour écouter ensemble la musique. Et j'avais fait déjà quelques rencontres à Moscou avec des hommes. J'ai reçu quelques lettres à ma boîte de lettres de quelqu'un qui est fanât. Et le même temps j'ai étudié les profils des gens enregistré dans le site. Et tout à coup j'ai vu que il y a des gens d'autres pays qui sont enregistré sur le site Russe pour les gens Russes. Qu'est-ce qu'ils font ici? Et tout à coup je vois que qq'un, ingénieur de la Belgique, qui connaît 5 langues et qui a marqué, comme j'ai dit l'optimisme, plein d'optimisme, qui a 49 ans... (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

De interviews tonen aan dat internet daten werkelijk tot het leven van zowel jonge als oudere Russisch sprekende vrouwen is doorgedrongen. Alle respondenten hadden tenminste één kennis die de partner via het internet leerde kennen. Het bestaan van huwelijksbureaus, datingwebsites en match-making diensten blijkt de drempel tot het aangaan van een migratiehuwelijk te verlagen.

Niet enkel het bestaan van relatie websites- en bureaus vormen vruchtbare grond voor transnationale huwelijken. Ook Russische internetfora spelen een rol bij de totstandkoming van transnationale huwelijken. Het internetforum www.well.com.ru is eerder een virtueel netwerk dan een forum. Het groepeerd een welbepaald aantal Russische migrantenvrouwen in een gemengd huwelijk, die in de EU of de Verenigde Staten leven. Het forum van de website www.russian-belgium.be fungeert als communicatieplatform voor Russen in België. Via dit forum wordt ook contact met de herkomstregio gehouden. Een van de vrouwen getuigt dat ze via het forum kennis over het leven van Russen in België verwierf:

I: Le forum, c'est ça le forum ?

R: Oui, c'est en Belgique. Oui. Et moi j'étais souvent, avant de venir en Belgique, j'ai trouvé ce site et j'ai regardé un peu comment les Russes vivent en Belgique.

I: *Hmm.*

R: *Au niveau du travail, si les gens travaillent ou pas. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar).*

Andere vrouwen vertellen dat over het forum vragen in verband met het huwelijk circuleren. Vaak gaat het om huwelijksproblemen of vragen om adviezen voor het aangaan van een migratiehuwelijk:

I: *Et vous pensez il y a beaucoup de questions comme ça? C'est dans le forum par exemple?*

R: *Oui, chaque semaine ça vient un problème, que quelqu'un qui demande. «J'habite par exemple dans Belgique, dans notre pays deux ans. J'ai pas encore la nationalité. Mais je ne peux plus habiter avec mon mari. Si maintenant je demande séparation, si je peux rester dans le pays ou je dois revenir chez moi? Si il y a quelqu'un qui peut m'aider, peut me donner quelque conseils de la loi ou d'expériences de quelqu'un autre qui était dans la même situation.» (I38 RUS Hoog 1-5jaar)*

R: *There are also stories that people come just to get married, and you see like now she writes "how to get here, yeah I'm in love I want to get married, blablabla, just help me tell me what papers, and how it's better to do. (...)*

I: *On the forum?*

R: *Yeah, it was stories like that. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)*

De snel ontwikkelende informatie- en communicatietechnologieën en de toenemende globalisering brengen Europese en Post Sovjet partners steeds dichterbij elkaar. De opkomst van het internet en de vele relatie- en chatwebsites maken het eenvoudiger om een partner op de internationale huwelijksmarkt te zoeken. Daarnaast verkleinen het internet en andere communicatietechnologieën de afstand met de herkomstregio en dragen op die manier bij tot de instandhouding van transnationale netwerken (loobuyck, 2005).

2.1.6 Genderaspecten

Zoals vermeld, heeft de overgang naar een vrije markteconomie in het voormalige Oostblok een paradoxale impact op de genderverhoudingen (Tartakovskaia, 1996). Het overheidsdiscours tijdens het socialisme was er één van gendergelijkheid. Mannen en vrouwen werden verondersteld op gelijke voet te staan en dienden evenwaardige posities te bekleden op de arbeidsmarkt (Sakwa, 2002). De Sovjet Unie leek wel een schoolvoorbeeld op gebied van gelijke inschakeling van vrouwen in het arbeidsproces. Tussen 1960 en 1980 lag de

arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie aanzienlijk hoger dan in West Europa en de Verenigde Staten (Brainerd, 2000; Glass, 1998). De integratie van vrouwen in de publieke sfeer werd ondersteund door een breed gamma aan staatsvoorzieningen zoals gezinsuitkeringen, betaald zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, gratis kindercrèches en gewaarborgde gezondheidszorg (Brainerd, 2000; Fodor, Glass, Kawachi & Popescu, 2002; Malfliet, 2004; Glass, 2006).

In de schaduw van dit formele discours van gendergelijkheid hielden de patriarchale structuren stand (Stetsenko, 2002). Vrouwen behielden de verantwoordelijkheid voor het gezin en het huishouden. In die zin verplaatsten de genderverdeling zich dus van de publieke naar de private (huishoudelijke) sfeer (Baer, 2003). De genderspecifieke taakverdeling werd bovendien door de staat bekrachtigd. Het wezen van bovenvermelde overheidsvoorzieningen ondersteunde vrouwen immers bij de uitvoering van hun traditionele taak: de zorg voor het huishouden en de opvoeding van de kinderen (Glass, 2006).

Met de val van het communisme bleek een groot deel van deze voorzieningen niet langer houdbaar. De afschaffing bracht vrouwen in een uiterst kwetsbare arbeidsmarktpositie (Bridger & Kay, 1996; Malfliet, 2004). De door de staat verzorgde kindercrèches sloten de deuren en vrouwen dienden voortaan zelf voor de opvang van hun kinderen in te staan. Vrouwen worden vaak beschouwd als de grote verliezers van de transitie (Sakwa, 2002). De periode van massale sociale verandering en de overgang naar een vrije markteconomie betekende voor vrouwen een uitgelezen kans tot sociale en economische mobiliteit. Echter, de afwezigheid van een politiek draagvlak en een sterke vrouwenbeweging tijdens de transitie genereerden een neerwaartse trend voor vrouwen in de transitiearbeidsmarkten (Glass, 2006).

Een aantal van de beschermende socialistische maatregelen bleef voortbestaan. Rusland kende begin de jaren '90 immers niet enkel een economische crisis, maar ook een demografische crisis. Het gebrek aan geloof in de toekomst, de daling van de levensstandaard en de stress veroorzaakt door verandering leidden tot een daling van de vruchtbaarheidsgraad van 2 eind de jaren '80 tot 1,4 in 1993 (Sakwa, 2002). Eén van de respondenten vertelt over deze daling van de vruchtbaarheidsgraad door de economische en sociale crisis:

De economische situatie was zo dat de jonge mensen willen geen kinderen, want was te riskant, te moeilijk. Bijvoorbeeld ik herinner mij de situatie wanneer mijn ouders kregen, ik was in school, ik was misschien 13 of 14, 15 jaar oud. Ja, voor 3 of 4 jaren het was zo dat bijvoorbeeld een half jaar of 3 a 4 maanden geen salaris, omdat er geen geld was. Maar hoe kan je dan een baby krijgen? (...)Het was ook een

crisis van 1998. Het was een grote crisis wanneer binnen 2 dagen of 1 week misschien die roebel, de munt wordt zo goedkoop. De devaluatie was ongelooflijk. 6 keer goedkoper. Dat was verschrikkelijk. En na die tijd ook een crisis met geen kinderen. Maar dit is normale situatie in de maatschappij. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

De bezorgdheid om het dalende geboortecijfer werd met campagnes en overheidssteun die vrouwen aanzetten tot reproductie beantwoord (Attwood, 1996). Een aantal van onze respondenten haalt deze stimulerende maatregelen aan:

R: Jij kan wel thuis zitten gewoon met kinderen, ja. En zelfs de regels van de regering ja dat jij mag met kinderen tot drie jaar thuisblijven, als ze kindje krijgen. (...)

I: En krijgen zij daarvoor ondersteuning ofzovan de regering?

R: Ja ja, maar klein beetje, maar nu in Oekraïene zij hebben vanaf januari ik denk dat was, met onze nieuwe president dat zij hebben voor elke kind dat is 1500 euro ofzo,

I: voor elk kindje dat erbij komt?

R: jaja, dat is wel veel geld (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

R: The president now said that the amount of money that will be given to the woman who gives birth to the child, will be like unbelievable, like almost European level, like almost 1000 dollars for the child that she born.

I: They will increase?

R: They will increase the amount of money. (...) They want to stimulate because they say that we get older, not so many children are born (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar).

Een Russische respondente toont aan dat de beschermende maatregelen dikwijls een averechts effect hebben op de professionele emancipatie van vrouwen. Aangezien vrouwen omwille van deze 'vrouwvriendelijk' maatregelen meer kostelijke werkkrachten zijn, weerhouden de maatregelen werkgevers ervan om vrouwen aan te werven:

Ja, maar dat kan een beetje moeilijk voor een vrouw om te eerste job vinden. Bijvoorbeeld vrouw is, de vrouw is jong en ze wilt trouwen en kinderen hebben en bijvoorbeeld de werkgever wil dat niet dat de specialist in de office, in de dienst zwanger is en dat zou... hij of zij - de werkgever - moet opleiding geven en alles en een goed specialist maken en daarna, na 1 jaar zij is zwanger en zij gaat naar de

zwangere verlof, zwangerschapsverlof en dan de verlof van de baby's en daarna volgens de Russische regering, niet regering, regels, laws, wetten, als die vrouw heeft een baby geboren, gekregen de werkgever kan niet haar ontslaan. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Door de demografische crisis, de hoge werkloosheid, het zoeken naar een Russische identiteit (Malfliet, 2004) en de heropleving van religie (Krindatch, 2004) wordt in het publieke discours steeds meer de nadruk op de traditionele genderrollen gelegd. De overheids- en mediacampagnes die het moederschap promoten duiden regelmatig op de professionele emancipatie van vrouwen als de oorzaak van het dalende geboortecijfer. Deze redenering, gekoppeld aan de traditionele rol van mannen als kostwinner en de algemene hoge werkloosheidsgraad, rechtvaardigt de discriminatie van vrouwen op de arbeidsmarkt (Zabelina, 1996). De klemtoon op het onderscheid tussen de seksen wordt bekrachtigd door de recente heropleving van de orthodoxie, zoals ook aangehaald in het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet. De Professor argumenteert dat de Orthodoxe kerk het onderscheid tussen jongens en meisjes reeds maakt bij het doopsel. Jongetjes worden dan meegenomen achter de iconostase, terwijl meisjes in de kerk dienen te blijven omdat ze te onrein zijn. Een dergelijke visie op de vrouw is volgens Professor Katlijn Malfliet weinig emancipatiebevorderend³⁸.

Ook onze respondenten geven aan dat er in Rusland een strikte scheiding bestaat tussen mannen- en vrouwentaken. Mannen nemen de rol van kostwinner op zich en vrouwen dragen de zorg voor het gezin en de kinderen:

R: Par exemple pour les femmes c'est toujours tout la responsabilité autour de la famille. Des enfants c'est toujours la responsabilité justement de la femme.

I: Justement de la femme.

R: Oui. Pour les hommes c'est la responsabilité plus tôt de machines de ménages comme vacuum machine, ça doit marcher. Si ça ne marche pas, c'est la problème du mari de trouver lui-même pourquoi ça ne marche pas. Ou trouver quelqu'un qui peut réparer ou acheter une nouvelle. Jamais la femme va prendre pour elle cette sorte de responsabilité. Et aussi bien sûr la base financier de la famille c'est plutôt... jusqu'à maintenant c'est la problème d'homme que de la femme. La femme c'est toujours confort de la famille (I38 ; RUS ; 43 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Deze opdeling stemt echter niet overeen met de werkelijkheid. Door de werkloosheid, het alcoholprobleem van mannen en het hoge scheidingspercentage

³⁸ Deze informatie is afkomstig uit het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet, K.U.Leuven 29/10/2006. Katlijn Malfliet is diensthoofd van de Onderzoeksgroep Centraal- en Oost-Europa van het Departement Politieke Wetenschappen aan de K.U.Leuven

hebben vrouwen meer dan ooit behoefte aan een eigen inkomen. Het wegvallen van bepaalde publieke voorzieningen zoals kindercrèches enerzijds en de discriminatie door het voortbestaan van andere maatregelen zoals betaald zwangerschapsverlof anderzijds, plaatst vrouwen echter in een inferieure positie op de arbeidsmarkt. Tartakovskaia (1996) spreekt van een heropleving van patriarchale, archaische structuren in de hedendaagse Russische maatschappij. Ook het discours van sommige respondenten wijst op een ongelijke positie van mannen en vrouwen.

Dikwijls hier vrouwen meer verwend, je kan zeggen vergelijkend met Belarus. En daar mannen meer verwend in Belarus. Man is echt de grote baas in familie. En hier ik denk in hele huis, ik ben enige - misschien ook Arabische vrouw - we wassen venster daarbuiten. Ik zeg (lacht) mannen doen het, ik ben enige hier. De man is de grote baas in Belarus. En hier ben ik de enige die de vensters wast, bij de anderen doen de mannen dat werk. (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

I: En de familie, wiens verantwoordelijkheid, allee gezin, huishouden,

R: Traditioneel gezien is dat vrouwelijkere taak, maar vrouwen moeten dat combineren met voltijdse baan hé

I: Dus vrouwen werken meer, binnenshuis, buitenshuis tezamen

R: Ja, dat is een traditioneel iets (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

R: And this was also a kind of anecdote that man and woman have different abilities. They need to solve different problems. Men are stronger and wiser and they need to solve more difficult problems, and more fundamental. But for women they will leave some small problems, like household. For example what we will buy, what we will cook, where we will go on our next holiday, in which school our children will be studying, if we will do this or that. But for men they need to decide, who will win the next worldcup of football, problems which are not connected with real life. Men are like in politics, he's sitting on the sofa in the living and he is solving the problems of the world economy. That is ridicules. And his wife has to do everything in the house, not knowing what to do and where to get the money. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Een Trajectbegeleider voor Russisch sprekenden geeft aan dat, na economische redenen, de man-vrouw verhoudingen in Rusland vrouwen kunnen aanzetten tot huwelijksmigratie:

Met vrouwen dat is ja, met Russische vrouwen bepaalde economische redenen, en de verhouding man-vrouw in Rusland, en ook dus de manier van mannen om vrouwen te benaderen, is heel anders, meer zo onderdanig... (Trajectleider Russisch sprekenden)

Vooral alleenstaande moeders met kinderen verkeren in een moeilijke situatie. De gemiddelde werkloze in Rusland is een alleenstaande moeder van middelbare leeftijd met kind (Sakwa, 2002). Ook Glass (2006: 22) stelt dat: "Indeed, large numbers of women with young children, irrespective of education, seniority, occupation, or sector, dropped out or were shed from the paid labour force beginning in the mid to the late 1990s". Het percentage alleenstaande moeders nam toe van 15 in 1990 tot 23 in 1995 (Stetsenko, 2002). De geïnterviewden getuigen dat het voor een gescheiden vrouw in Rusland bijna onmogelijk is om opnieuw te huwen. De zorg voor de kinderen is een verantwoordelijkheid van de moeder. Ze vertellen dat mannen geen verantwoordelijkheid nemen voor de eigen kinderen, laat staan de kinderen van een andere man:

R: Ici, la mentalité à propos des enfants est quand même un petit peu différent. Par exemple, en Russie, une femme, une fille jeune qui a un bébé et qui s'est divorcée de son copain ou de son mari, elle a très peu de chance de trouver quelqu'un pour se marier ou pour eh... Elle a très peu de chance.

I: En Russie?

R: Oui, elle a très peu de chance. Et si elle a deux enfants, elle n'a pas de chance du tout ! (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

R: Pourquoi elles cherchent l'amour?

I: Oui.

R: Parce que par exemple si la femme a un enfant, ou deux enfants, pour un mari encore en Russie, c'est très grand problème.

I: C'est difficile...

R: C'est vrai comme ça. C'est le fait. Parce que la mentalité d'hommes, prendre la responsabilité de ses propre enfants c'est déjà pas très mannelijk. C'est le problème des femmes toujours. Mais prendre la responsabilité d'enfants de qq'un autre que son propre... c'est être double stupide. Et comme ça c'est comme perdre son image de bon homme. Ça je ne sais pas pourquoi, mais c'est normal, c'est comme ça. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Belgische mannen zijn volgens de geïnterviewden meer op de familie gericht en hebben geen problemen met het aanvaarden van de kinderen uit een voorgaand huwelijk.

Je pense que ce n'est pas possible parce que les hommes russes ils sont -comment dirais-je?- ils n'acceptent pas les enfants. Ils sont vraiment un peu, je ne veux pas dire grossiers mais... Ils sont, je ne sais pas, très égoïstes. Je ne sais pas comment l'expliquer. Mais ici les gens sont plutôt tolérants quant aux enfants. Par exemple

j'ai parlé avec mon mari : « Ecoute, et si mon fils vient avec moi ? ». Et il a dit « Oui, et pourquoi pas ? Il peut vivre avec nous ». J'ai dit : « Il doit étudier ici ». Il dit : « C'est moi qui va aider ». « Et comment », je disais. Réponse : « Si je me marie avec sa mère, je dois m'occuper de lui ». Chez nous, ce n'est pas possible. Quand je raconte ça, pour les Russes, c'est quelque chose extraordinaire. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

Onze respondenten vertellen dat om deze reden een groot deel van de huwelijksmigranten alleenstaande moeders met kinderen zijn.

Mais quand on a trente ans, on veut quand même vivre avec un homme, on veut quand même être heureuse, avoir une vie. Voilà. Et je pense que la plupart des femmes qui cherchent, que ce sont aussi des femmes avec des enfants. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

veel vrouwen tussen 35-40 jaar die zijn gescheiden of de man die is overleden met kindjes of zo, en zij willen graag een man vinden in Europa om te trouwen, omdat ik denk voor de meeste vrouwen allee stabiliteit, da's ook wel belangrijk. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

De huwelijksmigratie van alleenstaande moeders valt echter niet uitsluitend vanuit een moeilijke financiële situatie te verklaren. De gescheiden vrouwen met kinderen uit onze steekproef bijvoorbeeld, vertelden dat ze zich in hun herkomstregio in relatief goede economische omstandigheden bevonden. Ze hadden een hoge opleidingsgraad, een gunstige positie op de arbeidsmarkt en een goed inkomen. Toch misten deze vrouwen één ding: een partner. Ondanks de enorme waardeverschuivingen na de ineenstorting van het communisme, bleef het belang van het instituut familie overeind. De familie vormt vandaag nog steeds de hoeksteen van de Russische samenleving (Stetsenko, 2002). Om een volwaardig leven te leiden, verlangden onze respondenten naar een gezinsleven en een partner. De Russische vrouw hieronder geeft aan dat de hoofdmotivatie tot huwelijksmigratie het vinden van een partner betreft:

Vrouwen zoeken ten eerste gewoon een man, en ten tweede, ergens beter leven, hoewel nu in Rusland, in Moskou is het leven, voor degenen die werken, die willen werken, het leven is zeker niet slechter dan hier, zelfs beter (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

De geïnterviewden geven zelf aan dat hun migratie een groot risico met zich meebracht. Omwille van de liefde en de wens om een gezin te stichten zetten ze alles op het spel. De tweede respondente vertelt over de afspraak met haar baas in Rusland om haar arbeidsplaats open te houden. Op die manier kan ze steeds terug indien het fout loopt in België:

R: I had a lot to lose.

I: *You had a lot to lose.*

R: *I had a lot. Really I had everything that I needed in Rusland. Besides a husband, besides a partner, beside a love. The person that I love and whom I liked to live with, and whom I liked children of. That's the only thing that I didn't have in Russia. (I16 ; RUS ; 29 jaar ; HO ; <1jaar)*

I: *Donc vous pouvez retourner à Moscou ?*

R: *Facilement. Je ne suis même pas encore démissionnée du travail. Parce que je travaillais les dernières années comme responsable de sciences etcétéra. Mon chef, le chef du centre où je travaillais, il a accepté, il m'a donné congé sans paiement. Donc ça fait déjà deux ans que je suis en congé sans paiement.*

I: *Ah oui.*

R: *Je lui avais dit toute la vérité. Je lui avais dit toute la vérité. (...) Voilà, je lui avais dit que j'avais décidé de me marier. (...) J'ai dit : « j'ai peur quand même, comment ça va aller, sans travail, dans un autre pays... » C'est beaucoup de risque. Et il a dit « Ok, je vais vous donner un an de congé, ça va ? ». Moi j'ai dit « oui, bien sûr ». L'année passée, je suis rentrée en Russie et j'ai dit : « Je veux quand même continuer ». Et il a dit « pas de problème ». Mais on ne me payait rien donc... C'est seulement la place qui y est toujours. Je peux partir demain et après demain je peux travailler. Voilà. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)*

Voorgaande citaten illustreren het belang dat de geïnterviewden hechten aan het vinden van een partner en het stichten van een gezin. Ook bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet benadrukt in een interview de heropleving van traditionele waarden en de idee van complementariteit van man en vrouw: vrouwen staan in voor de zorg van het gezin en hebben een sterke man nodig, een kostwinner die het gezin onderhoudt. Dit geldt zeker voor alleenstaande moeders, aangezien deze zich volgens de Professor in de laagste inkomenscategorieën bevinden. Alleenstaande vrouwen zoeken daarom naar een tweede man die hen zekerheid verschaft. Deze idee leeft volgens Professor Katlijn Malfliet veel sterker in Rusland dan in België³⁹.

Volgens een lerares Maatschappelijke Oriëntatie voor Russisch sprekenden genereert dit klassieke genderpatroon een grotere (financiële) afhankelijkheid voor vrouwen. Mannen verdienen volgens haar meer dan vrouwen. Bovendien zorgen vrouwen na de bevalling voor de kinderen en dragen mannen de verantwoordelijkheid voor het inkomen. Aangezien mannen de positie van

³⁹ Deze informatie is afkomstig uit het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet, K.U.Leuven 29/10/2006

gezinshoofd bekleden, hebben vrouwen volgens de lerares Maatschappelijke Oriëntatie minder rechten en zeggenschap:

R: Omdat in Rusland dat is niet altijd evident dat jij goed werk zal vinden, meestal verdienen mannen meer dan vrouwen,

I: mannen verdienen meer?

R: Ja, en dat is eerste reden waarom dat vrouwen afhankelijk van de man zijn. En als vrouw kindjes krijgt... ja dat is ook dus die eigenlijk hoofd van de familie dat is een man, de man werkt ook zij hebben geen euhm [denkt na] geen verlof geboorte...

I: Ja, ik weet wat je wil zeggen, dat ze geen zwangerschapsverlof, moederschap hebben ja,

R: Ja zij hebben dat niet, dus zij blijven werken en zij brengen geld, dus de vrouw in deze periode is afhankelijk van de man. En sommige vrouwen zij moeten, zij hebben soms de neiging om geen woordje te zeggen, zij, je kan niet zeggen dat ze geen recht hebben, maar zij moeten zo (...) ja vrouwen en mannen hebben gelijke rechten en plichten, maar op familieniveau, dus als het familie, dus man, vrouw, en kindje, vrouw heeft altijd minder rechten, en om iets te zeggen [ze bedoelt dat vrouwen minder zeggenschap hebben] (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Het is opmerkelijk bij onze respondenten dat zij zich als onafhankelijke, ambitieuze vrouwen profileren maar anderzijds eveneens een intens verlangen naar een echtgenoot en een gezin uiten. Bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet geeft aan dat de vruchteloze zoektocht van Russische vrouwen naar een ideale man binnen de eigen landsgrenzen, hun blik vol verwachting richting Westen duwt. Dit Westen oefent volgens de Professor ook vandaag nog steeds een enorme aantrekkingskracht uit op vrouwen uit de voormalige Sovjet Unie⁴⁰.

In de naweeën van het communisme kennen gendertypische gedragingen een heropflakking. Deze klemtoon op traditionele waarden kan gezien worden als een reactie op de langdurige onderdrukking van genderexpressie tijdens het socialisme. Stetsenko (2002) spreekt in dit opzicht zelfs van een genderpolarisatie: "This shift can be even described as a 'gender polarization' in that Russian males and females indeed appear to inhabit two different worlds that are drifting farther apart in recent years". Met het wegvalen van de sociale voorzieningen zijn vrouwen volledig op zichzelf aangewezen. In plaats dat vrouwen zich een plaats op de arbeidsmarkt verwerven, zijn ze vaak slachtoffer van openlijke

⁴⁰ Deze informatie is afkomstig uit het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet, K.U.Leuven 29/10/2006

discriminatie. Vrouwen verdienen minder dan mannen en vullen de minder prestigieuze arbeidsplaatsen op, zoals leerkracht en functies binnen de gezondheidszorg (Stetsenko, 2002; Sakwa, 2002; Malfliet, 2004; Glass, 2006). In deze context ontwikkelen vrouwen specifieke overlevingsstrategieën. Sinds de val van het communisme wordt enorm veel belang gehecht aan het uiterlijk van vrouwen. Vrouwen maken door deze evolutie steeds meer gebruik van hun seksueel kapitaal. De seks- en glamourindustrie in Rusland kent een enorme boost. De vermarkting van het vrouwenlichaam uit zich in de spectaculaire toename van prostitutie in Rusland, het overaanbod aan schoonheids- en modellenwedstrijden en de groei van de postorderbruid industrie (Bridger & Kay, 1996). In de overgang naar een vrije markteconomie ontwikkelde zich geen sterke vrouwenbeweging. Net zoals de vrouwenzaak tijdens het socialisme werd ondergeschikt aan de emancipatie van arbeid als geheel, ligt de nadruk in de postcommunistische transitie op democratie en burgerrechten voor iedereen. Deze afwezigheid van collectieve actie brengt vrouwen tot het aannemen van individuele strategieën (Sakwa, 2002). Zoals aangetoond vormt huwelijksmigratie één van deze strategieën.

2.1.7 Besluit

Huwelijksmigratie uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie kan niet louter begrepen worden vanuit economische drijfveren. De economische aantrekkingskracht van het Westen blijft belangrijk, maar toch spelen verschillende factoren op diverse niveaus een rol. De zeven besproken factoren op macro, meso en microniveau zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar werden omwille van de hanteerbaarheid sequentieel behandeld.

Voor de drie Slavische kernrepublieken - Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland – oefenen genderpatronen een unieke impact uit op de dynamiek van huwelijksmigratie. Ook de kwantitatieve en kwalitatieve samenstelling van de huwelijksmarkt spelen een rol. Door het restrictieve internationale migratiebeleid blijft het huwelijk één van de weinig overgebleven toegangspoorten tot het Westen. Deze wetgeving, samen met de toenemende globalisering en informatie- en communicatietechnologie brengen huwelijksmigratie uit het voormalige Oostblok in een stroomversnelling.

Polen vormt sinds de toetreding tot de Europese Unie in 2004 een buitenbeentje. Polen neemt ook omwille van de lange Poolse migratiegeschiedenis in België een bijzondere positie in. Bij Polen spelen niet zozeer genderpatronen en restrictieve wetgeving een rol, als wel de transnationale netwerken en de moeilijke economische omstandigheden in Polen.

2.2 Waarom België?

De gesprekken met respondenten gingen na in welk mate dat België een speciale aantrekkingskracht uitoefent en bekend staat als immigratiebestemming in Rusland, Oekraïne, Wit-Rusland en Polen. We peilden naar de meerwaarde van België bovenop andere EU-staten, de keuze voor België als woonplaats en de kennis van België vóór de migratie.

De geïnterviewden vertelden geen speciale aantrekkingskracht te voelen tot België. De keuze voor België was arbitrair en volledig ondergeschikt aan de wens om bij de echtgenoot te wonen:

Disons que quand j'ai pris cette décision de me marier avec cet homme, ce n'est pas la Belgique qui m'a intéressée, pas du tout, c'est un homme qui m'intéressait. (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Pour moi personnellement... mais j'ai pas fait quelque recherche pour l'homme d'autre pays (...) Donc pour moi, quand j'ai lu que il est Belge, habite en Belgique, j'ai pris la carte, j'ai commencé à regarder... donc c'était à cause de lui l'intérêt et pas avant. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Sommige vrouwen beweren dat België volledig onbekend is in het voormalige Oostblok:

Mais je pense qui très inconnu. Parce que même pour moi, j'ai entendu le mot Bruxelles, j'ai bien pensé que c'est au milieu de l'Europe. Mais le fait que c'est la capitale de Belgique c'était pas assez claire. (...) La Belgique comme pays, ça peut être connu en Russie pourquoi? (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Maar we hebben geen informatie over België. Geen, niets. Buiten nu... Vele mensen komen naar Brussel en kennen manneken pis, ... Maar vroeger, 6 jaar geleden was er geen informatie over België. De eerste keer dat ik hier was, mijn man heeft gezegd dat er Wallonië en Vlaanderen is. Ik dacht dat er alleen de Franse taal was hier. Dat was grote mix voor mij. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

Volgens onze respondenten behoren vooral Frankrijk en de Verenigde Staten tot de favoriete bestemmingen van vrouwelijke huwelijksmigranten. Een Russische respondente maakt in dit opzicht een onderscheid tussen huwelijksmigratie en asielmigratie. Omwille van de relatief gunstige asielwetgeving en de regularisatiecampagnes meent ze dat België een aantrekkingspool is voor asielmigratie. Vrouwelijke huwelijksmigranten richten zich volgens haar eerder op Frankrijk en de Verenigde Staten. Meerwaarde van een keuze voor de Verenigde Staten vormt de taal. Bovendien zijn de meeste Russische huwelijksbureaus en datingwebsites gericht op de Verenigde Staten. Een andere respondente beweert dat films de vertrouwdheid vergroten met de Amerikaanse cultuur.

I: Et quelles sont les pays préférées des femmes, les destinations...

R: Je pense que c'est l'Amérique. Toujours l'Amérique parce que c'est l'Anglais comme la langue. C'est seule langue qui était populaire en Russie comme langue pour apprendre à l'école. Parce que Français c'est comme 10% que tu peux apprendre cette langue à l'école, comme langue deuxième. Néerlandais c'est jamais comme langue à étudier à l'école. (...) Donc... Belgique, je pense que par rapport de lois et comment s'adapter ici juste les gens qui pensent de régularisation comme réfugié pour eux peut-être c'est préférable la Belgique ou la France que l'Amérique ou autre pays. Mais pour les femmes pour se marier c'est l'Amérique, c'est sur et la France. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Droom van Russische vrouw is Amerika en Amerikaanse boys. Omdat veel Amerikaanse films. En elke Russische denken dat Amerikaanse mannen mooi zijn, macho en elegant, heel goed en...Het is een droom naar Amerika te gaan. Dat is land van droom. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

Een Russische respondente verklaart de populariteit van Frankrijk vanuit het feit dat de elite in Rusland vroeger Frans sprak. Om die reden wordt Frankrijk vandaag nog steeds geassocieerd met rijkdom en prestige. Een vrouw die een Franse echtgenoot vindt, wint bij wijze van spreken een fortuin:

La culture Russe était à quelque jours près de la culture Française aussi. (...) La famille commence avoir richesse, ça veut dire que les enfants de leur famille doivent commencer étudier Français et il y avait spécialement qq'un qui venait de la France pour donner cours de langue. Et comme ça il y a comme une société francophone à Russie, une société plus haut, plus étudié, plus... avec des manières [doet chic gebaar]. Et ça c'est qq'un qui présente la culture pour les Russes. Donc pour moi c'était toujours l'image que les gens francophones, c'est toujours qq'u qui est comme, donne la mode, donne des bonnes manières, donne une bonne exemple de la vie vrai culturelle et qui aime de bonnes choses. Mais ok, pas toujours vraiment comme ça, c'est l'image d'une petite fille. Quand j'étais petite, j'avais cette image. Après, peut-être qq morceau est resté dans mon esprit. (...) Et l'image de l'homme Français, c'est toujours l'image de l'homme chic, avec des manières... avec bon goût de... la nourriture et de la vie sexuelle... de... de tout. Donc, ça peut être dans l'image, tout les femmes veulent un vrai Français pour se marier et c'est comme gagner la fortune (lacht). (I38; RUS; 43 jaar; MID; >5jaar)

Een aantal respondenten liet de herkomstregio niet gemakkelijk achter zich. De keuze voor België als woonplaats was pragmatisch. De socio-economische situatie in Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie belemmerde het pas getrouwde koppel om zich daar te vestigen. Hun partner had een goede job in België en zou door de hoge werkloosheid moeilijk aan de slag kunnen in het

voormalige Oostblok. Ook het bezit van een woning van de echtgenoot beïnvloedde de keuze voor een woonplaats.

R: But the situation... if it were possible to live in Russia. Why not? So nice... And there is so much place. (...) The problem is, you have to get the job. To get the job is, reasonable salary so that you can live and feel yourself comfortable. Because the social protection now... It was before. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Ik besliste naar België verhuisd, omdat wij hebben een andere mogelijkheden ook besproken maar hier in België had hij een goeie job, en verdient genoeg om ons te onderhouden. Maar in Polen dat is moeilijk. Hij was 50 of 51 deze moment. Dat is moeilijk werk te vinden in Polen ook. Dus ik dacht dat ik vind een job in België. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

I knew I hate Belgium. I knew because I was already here for a year. I didn't like it. I had been here a year. It seemed very small and you get claustrophobic. Antwerp is dirty. I definitely thought that one year in Belgium was enough! And I finished my scholarship and I never intended to stay any longer. So I really don't know how he popped up but I found him. (...) The choice for Belgium... I don't even know why... he had a bigger apartment, the life here would be easier and maybe more civilised in certain aspects. Financially we would be better of because he had a good job here. I wouldn't have any but I didn't know that. I was sure I would find a job right away. (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

Ik twijfelde veel hier te komen... kan ik niet, kan in vreemde land wonen. Heel mijn leven woonde ik in Belarus, mijn geboorteland. Ik reisde zoveel, enorm veel, in de Sovjet Unie het was gemakkelijk, het was goedkoop zoals toeristen, maar ik wou altijd terugkomen naar mijn land. Daarom... zelfs in buurlanden, Oekraïne, ik kan niet voorstellen ik ergens gaan wonen. daarom... zo ver België en vreemde taal... ik dacht... maar dan... (gelach) (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

Ondanks dat de geïnterviewden vertelden zich niet direct aangetrokken te voelen tot België, tonen ze aan dat België als immigratieland bepaalde troeven heeft, zoals een uitgebouwd sociale zekerheidssysteem. Ze zeggen ook dat het Westen lonkt omwille van de grotere socio-economische stabiliteit. Deze grotere voorspelbaarheid is vooral aantrekkelijk voor vrouwen met kinderen.

Dus waarom vrouwen trouwen met Belgen en misschien niet gewoon met Belgen, ja voor meer stabiliteit en zekerheid in zijn leven, voor de kalme leven ja voor zijn toekomst, voor de kinderen. (I2 ; UKR ; 27 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Plus autre chose comme stabilité et... (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

België blijkt geen speciale trekpleister te zijn voor onze Russisch sprekende respondenten. Wel wijzen ze op de algemeen mythische voorstelling van het

Westen in het voormalige Oostblok. De keuze voor België is dikwijls eerder “toevallig”. Polen daarentegen hebben omwille van de transnationale netwerken en de grote Poolse gemeenschap in België meer kans om in België terecht te komen. Veel Poolse huwelijksmigranten leren hun Belgische partner kennen tijdens een kort verblijf in het kader van een studie of tijdens een tijdelijke arbeidsmigratie. Górný en Kepinska (2004) tonen in dit opzicht aan dat een tijdelijke migratie de kans herhoogt op huwelijksmigratie.

3. De betekenis van het huwelijk en de interactie met migratie

Essentieel voor het begrijpen van huwelijksmigratie is een inzicht in de betekenis van het instituut huwelijk in de door ons bestudeerde regio's. De betekenis van het huwelijk omvat aspecten zoals het belang van een huwelijk, de huwelijksleeftijd, de positie van alleenstaande vrouwen en moeders en de beleving van seksualiteit. Vanuit dit inzicht en de hiervoor geschetste redenen voor huwelijksmigratie, bekijken we op welke manier het instituut huwelijk verzoend wordt met de beslissing tot migratie. Na deze verklaringen voor de interactie tussen huwelijk en migratie, gaan we in op het fenomeen van gemengde huwelijken.

3.1 Betekenis van het instituut huwelijk

Ondanks de morele aardverschuivingen na de implosie van de Sovjet Unie, blijven huwelijk, familie en moederschap overeind als de hoekstenen van de Postsovjet en Poolse samenlevingen (Attwood, 1996; Kotovskaia & Shalygina, 1996; Stetsenko, 2002). Elke vrouw wordt verondersteld te trouwen om gevolg te kunnen geven aan haar vrouwelijke lot: het voortbrengen van kinderen en het vervullen van de moederrol (Stetsenko, 2002). Een Poolse respondente illustreert het belang van het huwelijk door te stellen dat een gescheiden vrouw een hogere status geniet dan een alleenstaande vrouw. Immers, als ze gescheiden is, was ze ooit getrouwd. Een tweede vrouw uit Oekraïne zegt dat ongehuwd samenwonen nog steeds moeilijk door de beugel kan: als je wenst samen te wonen, dan trouw je.

R: It's expected. Yes. It's anticipated. They will definitely point it out. Yeah, yeah, they will. For whatever reason. They will not be rude or anything but that will be pointed out. Generally what I have noticed - and I have to agree with my mum - that in a Polish society the status of a divorced woman is a lot higher than of a single woman. I think this is true. Because a divorced woman, well she is divorced now, but she was married. It is the past, but she was married. So, you never know who's fault it was or how it went, but she was married. While a single woman has never been married. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Dat 'samenwonen', hier is dat volledig ingeburgerd, maar daar is dat zo... het is al populairder dan het geweest is, maar toch dat is iets, dat zo... not done, zij weten

dat als je samen bent en als je samen wilt gaan wonen, dan trouw je. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Een Russische respondente uit Moskou wijst op het belang van een huwelijk en de algemene verwachting dat vrouwen trouwen. Een vrouw die vanaf een bepaalde leeftijd niet getrouwd is, baart de ganse familie zorgen. In haar discours maakt ze een onderscheid tussen het belang van een huwelijk voor mannen en vrouwen. Een huwelijk, meent ze, is meer noodzakelijk voor vrouwen, aangezien vrouwen “minder” zijn en een man nodig hebben:

I: Is een huwelijk belangrijk in Rusland? Vinden vrouwen het belangrijk?

R: Ja, ik vind ja. We hebben een beetje dus deze mentaliteit als vrouw niet getrouwd is, als zij alleen is, misschien iets niet goed met haar. En veel goed vrouwen, ja, ze hebben een goed job. In Moskou nu is een beetje anders. Maar in andere steden blijft nog deze traditie: als vrouw niet getrouwd is, is niet goed.

I: Mensen roddelen in hun dorp als een vrouw niet trouwt?

R: Is niet goed, zij is niet normaal, iets niet goed. En ouders beginnen zorgen oei, dochter 20 jaar oud, is niet getrouwd. Omdat altijd vrouwen zijn minder dan mannen. Misschien daarom, misschien ik weet niet. (I19; RUS; 45 jaar; HO; >5jaar)

Deze mening wordt gedeeld met een andere Russische respondente, die aangeeft dat een huwelijk in de eerste plaats belangrijk is voor vrouwen:

I: And is it an expectation in Russian society for woman to get married?

R: Yes. Yes, yes. It's not an obsession. It's not an obsession like you are not a woman, your not a real like... it, it is... [denkt na en geeft vervolgens toe dat het toch een obsessie vormt] the girls are obsessed. It's not that they have less freedom or more freedom, but this is just for them important. It's a value, you have to be married. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Voorgaande citaten demonstreren dat vooral van meisjes verwacht wordt om te huwen. Dit gendersverschil valt te begrijpen als we terugblikken op de reeds aangehaalde actuele shift naar meer traditionele, genderspecifieke waarden. De centraliteit van de moederrol is echter altijd aanwezig geweest in Polen, Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland. Dit heeft te maken met de vooraanstaande rol van de religie in de regio en de verering van de maagd Maria (Attwood, 1996; Baer, 2003). Attwood (1996) wijst er bovendien op dat de vrouw dikwijls wordt aangeduid als de bewaker van de maatschappelijke zeden. Is de moraliteit van de vrouw in verval, dan is de volledige samenleving in gevaar. Het communisme was atheïstisch, maar met de woorden van Professor Katlijn Malfliet *zeer preuts*. Na de

implosie van de Sovjet Unie kwam de regio in een moreel vacuüm terecht. In het zoeken naar een Russische identiteit, wordt dit moreel vacuüm gaandeweg terug opgevuld met traditionele, genderspecifieke waarden. Krindatch (2004) toont aan dat in 2002 driekwart van de Russen vertrouwen heeft in de Russisch Orthodoxe kerk. Er bestaat een groter vertrouwen in de kerk dan in de politiek en de media. Het Pools Katholicisme en de Russische Orthodoxie stellen de vrouw als moeder centraal. Door het belang van de moederrol in de religie en de traditie, kent het moederschap een groot sociaal prestige. Het moederschap is intrinsiek verbonden met het huwelijk, vandaar het belang van een huwelijk voor vrouwen.

De geïnterviewden benadrukken het belang van het moederschap en benadrukken in dit opzicht het verschil met Belgische moeders. De eerste respondente beweert dat Russische vrouwen een symptoom hebben van moeder. Hiermee bedoelt ze dat de verzorgende rol voor kinderen en de echtgenoot op de eerste plaats komt. De twee volgende respondenten uiten hun ongenoegen over de afstandelijkheid van Belgische moeders. De tweede vrouw kan zich niet voorstellen om een huilende baby bewust niet in de armen te nemen. Ze beweert dat Belgische moeders koeler zijn. De derde respondente deelt deze mening en geeft aan dat Russische moeders bijna altijd opteren voor borstvoeding, om op die manier liefde en warmte door te geven aan de baby. Ze argumenteert dat het de taak is van een moeder om lief te hebben, zodat haar kind later op haar beurt een goede moeder kan zijn en liefde kan doorgeven aan de eigen kinderen.

Omdat Belgische vrouwen zij zijn zeker anders dan dat wij zijn. Russische vrouwen hebben vaak een symptoom van moeder. Ze willen alles doen voor man als voor kindje. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

R: Gisteren wij zijn met man naar het restaurant geweest en daar was dicht bij ons op een tafel een familie met kinderen en eentje was echt kleintje maar vier maanden ofzoiets, meisje, en zij ligt in zo'n (aarzelt)

I: Maxicosi?

R: Ja ja, en zij begint te gillen en zij zijn bezig met zijn eten om te kiezen en dat was Chinese restaurant, en zij huilen en huilen en ik dacht hoe is dat mogelijk? Moeder en vader, geen reactie, ja. Dan vader kwam, en geeft een tutje en begint zo te doen en ik zeg "ik ga naar daar komen om kindje in mijn handen te nemen", en mijn man zegt "nee jij mag niet dat doen de kind moet begrijpen zijn plaats, dat jij ben de baas", maar ik zeg bij onze kindje dat mag nooit gebeuren, een kindje begint te gillen, ja haalt dat op je handen. En ik bedoel dat is een verschil, daarover wij zijn meer vriendelijk en open en gevoelige mensen dan jullie. Bij jullie vanaf vijf maanden helemaal jij bent alleen en alleen is toch maar...(lacht) (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

First of all this is love you can give to your child, is to give the child the breast. This is how the child can feel the mama. And this is how the child can learn sex, this is how the child can learn how to love, how to care and how to feel protected. And also the tradition in Russia, you will never see the child whose laying for 2 hours in the preambulator [ze bedoelt kinderzitje] The Belgium people say, "yeah you need to let the child be alone, you need to let the child starts feeling independent". But how can you spoil a child before the child is 1 year old? Because before, you can give the child the feeling that the society doesn't want the child by not taking the child in the arms, you can't take a child that screams for hours! You can only do harm for your child. It will be independent but it will be a very lonely person. The person who doesn't know how to love, the person who doesn't know, more important, the person who doesn't know how to be loved. (...) Because for example they were not cared like that also by their mothers. Their mothers wanted them to be strong woman, but these women they can not be real mothers then. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Niettegenstaande dat het huwelijk nog steeds een centrale waarde uitmaakt, onderging de betekenis van het huwelijk een invloed door de implosie van de Sovjet Unie. Een Russische pastoor van een Russisch Orthodoxe kerk in Antwerpen is van mening dat het morele vacuüm door het wegvallen van de communistische waarden aanleiding gaf tot een groot percentage echtscheidingen. Verder meent hij dat door de introductie van de vrijemarkteconomie het huwelijk soms gebruikt wordt als strategie tot economische mobiliteit. Volgens hem is dit een uitsluitend vrouwelijke strategie. Tijdens het Sovjettijdperk zou dit niet voorkomen, aangezien mensen toen nog meer gelijk waren aan elkaar.

Toen het communisme verdween, kwam er een soort moreel vacuüm. Toch is het huwelijk altijd belangrijk gebleven. Dat je moet trouwen, is nooit ter discussie komen te staan. Toch heeft het morele vacuüm ook geleid tot de huidige situatie. Van de 100 huwelijken resulteren er 60 à 70 in een scheiding. (...)De traditionele waarde van het huwelijk is nog steeds erg groot. Wel zijn meer 'geplande huwelijken'. Vrouwen zoeken een man met een appartement, een stabiele job,... en zijn meer uit op het vastleggen van hun veiligheid dan op liefde. Het is een vrouwelijke strategie, een tendens die echt bestaat. Als een vrouw mooi is en goed opgeleid, heeft ze meer kans een rijke man te ontmoeten. In Sovjettijd was dit niet wijd verspreid. Toen was er ook niet zo een onderscheid tussen arm en rijk. Nu is die stratificatie er wel gekomen. (Pastoor Russisch Orthodoxe kerk)

In vergelijking met het seculiere Westen, leeft in de Poolse, Russische, Oekraïense en Wit-Russische maatschappij een meer traditionele houding ten aanzien van seksualiteit (Stetsenko, 2002; Baer, 2003). Seksueel contact hoort binnen een huwelijk en vrij seksueel verkeer wordt minder aanvaard. Onze respondenten rapporteren dat om die reden noodgedwongen huwelijken dikwijls voorkomen.

I: So, you married fast after you graduated.

R: I was 23. ok, we started living together and then I got pregnant. And then the, my father made this kind of condition, yeah you must be married. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Maar de reden waarom mensen daar trouwen is ook meer dan hier omdat ze zwanger worden, dus ze moeten trouwen, dus ja de jongen neemt dan zijn verantwoordelijkheid noemt dat dan, en hij trouwt dan, maar dat wilt nog niet zeggen dat die mensen kunnen dan eigenlijk gans hun leven samen doorbrengen, dat kan zijn als zij elkaar pas een paar maanden kennen, en zij wordt zwanger en zij moeten trouwen, maar ja dat kan na een jaar uit zijn ook hé, en dan word je alleenstaande moeder. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Toch duiden de geïnterviewden op een recente liberale evolutie. Er bestaat vandaag een grotere maatschappelijke tolerantie tegenover ongehuwd samenwonen. Echter, vanaf het ogenblik dat er kinderen komen, verwacht men dat je trouwt.

I: En kan dat nu al meer, dat een koppel gewoon samenwoont?

R: Ja, samenwonen is geen probleem, maar als ze kinderen krijgen, ik denk dat dan, ik denk het hé, ieder geval moet je apart bekijken, maar dan worden ze toch verondersteld om te trouwen. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

R: Voor mij was het ook zo raar, dat hier eerst mensen niet gehuwd, eerst jaren samenwonen, en dan zelfs nog kinderen hebben, en dan pas daarna gaan trouwen, toen kon ik dat niet aanvaarden, dat was de gewoonte niet om samen te leven en niet gehuwd te zijn.

I: Nu kan dat wel al in Rusland denk je?

R: Ik denk het, ik denk dat het nu meer toegelaten wordt, aanvaard wordt, maar in de jaren negentig dat was niet zo. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

I think in the past it was expected that people marry. Now I really can't tell you if official cohabitation, samenwonen, exists in Poland. That I don't know. Now I think nobody would say anything if you decided to live with a partner. And have children without being married. There would be some comments here and there but nobody would tell you that in the face. It think that wouldn't happen. So that has changed. (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

Onze respondenten spreken over een verschillend verwachtingspatroon al naargelang de regio, de leeftijd en het geslacht. De oudere generatie en mensen op het platteland staan minder open voor ongehuwd samenwonen of buitenechtelijk moederschap. Zoals reeds aangehaald, hanteert men ten opzichte van vrouwen striktere regels dan tegenover mannen.

I: En wordt er dan geroddeld ofzo, of is er een druk rond je?

R: Ja ja, dat is, dat is weer mijn indruk, dat voor jongens is dat zo min of meer toegelaten, allee sociaal aanvaard, maar voor meisjes vooral, allee voor de ouders van de meisje dan, dat is toch iets, dan moeten ze trouwen of het gaat toch niet zo (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

De oudere generatie, zij hebben meer traditionelere opvattingen daarover. En waar op het platteland dat is traditioneler dan in stad, wat denk ik hier ook ongeveer het geval is. (I36 ; UKR ; 32 jaar ; HO ; >5jaar)

R: On ne pouvait pas vivre facilement ensemble. A cette époque c'était interdit.

I: Maintenant ça va?

R: Maintenant ça va, oui.

I: Les gens peuvent vivre ensemble, sans se marier, avoir des enfants, c'est possible ?

R: Oui. C'est possible.

I: C'est possible aussi à la campagne?

R: Non, non. Je ne pense pas que c'est si facile à la campagne. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

In Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland trouwen mensen op jonge leeftijd. Tegengesteld aan de geïndustrialiseerde landen, ligt de huwelijksleeftijd van Russen vandaag lager dan in de jaren '60. Terwijl de gemiddelde huwelijksleeftijd voor mannen in 1994 24,2 jaar en voor vrouwen 21,7 bedroeg, bereikte de gemiddelde huwelijksleeftijd voor mannen in 1966 29,3 jaar en voor vrouwen 27,2 jaar. Er bestaan geen indicaties dat dit jonge huwelijkspatroon in de nabije toekomst zal wijzigen (Stetsenko, 2002). De geïnterviewden geven aan dat jongeren in Rusland op jonge leeftijd in het huwelijksbootje stappen en dat dit geen afnemende trend is.

R: Ik was voor het eerst gehuwd toen ik nog aan het studeren was.

I: Jong dan?

R: Ja jong, maar dat is normaal ginder hé. Mijn dochter is geboren toen ik nog aan unief zat, ik werkte aan mijn eindwerk, toen zij is geboren, en mijn man studeerde ook, maar hij was vier jaar ouder dan ik.

I: En hoe oud was je bij je eerste huwelijk?

R: 21.

I: En is dat nu nog altijd zo, dat vrouwen op zo'n jonge leeftijd trouwen, of zit daar een evolutie in?

R: Ik denk dat is nog altijd zo (...)(I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Ook de Oekraïense vrouwen geven aan dat de gemiddelde huwelijksleeftijd relatief jong is. Een verschil is merkbaar naar opleidingsniveau en tussen stad en platteland: op het platteland huwt men gewoonlijk op jongere leeftijd en naarmate de opleidingsgraad hoger ligt, schuift de huwelijksleeftijd op. Vaak wordt het huwelijk afgesloten tijdens het studeren. De tweede Oekraïense vrouw getuigt dat ze de druk voelde om te trouwen, aangezien haar jongere broer vóór haar het jawoord gaf.

I: Trouwt men in Oekraïne sneller?

R: Bwa, sneller, wat ik u ga zeggen dat is mijn subjectieve mening hé. Dat is allee ja, ik beschik niet over statistieken, maar ik denk dat is wel min of meer waar dat als ik zeg dat ten eerste trouwen vrouwen daar veel vroeger dan hier, dus pakt rond, tussen hun twintigste en vijfentwintigste.

I: Is er daar een evolutie in? Is dat al een beetje opgeschoven? Of is dat altijd zo geweest?

R: Ba ja, eigenlijk, en dat is ook niks nieuws dat ik zal zeggen, en dat is waarschijnlijk een bekend feit: hoe hoger je opleidingsniveau ligt in het algemeen en in het bijzonder bij bepaalde persoon, hoe later dat men aan trouwen en kinderen en gezin begint. Ik denk dat dat daar ook een beetje is. Ik zou zeggen op platteland trouwen ze op achttien negentien jaar misschien, allee ja, dat is normaal, (...) En dat is iets dat zeer veel voorkomend is, ik zeg niet dat dat een regel is maar komt heel veel voor, dat terwijl zij studeren mensen in voorlaatste of laatste jaar dat zij ook trouwen, en dan zie je daar zwangere madammen op de examen komen, ja dat is ook iets dat voorkomt, dus ja... Maar daar in het algemeen de mensen trouwen rapper. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

(...) dat wordt een relatie, maar voor mij dat was toen hij begon te praten over trouwen voor mij dat was echt een moeilijke keuze. Dat was op een bepaalde moment mijn broer, die is jonger dan ik, hij wilde in de zomer 2003 ook willen trouwen

I: Uw jongere broer?

*R: Ja (lacht) en wij [respondent en echtgenoot] hebben over de papieren gepraat (...)
(I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)*

In tegenstelling tot het patroon in Rusland zegt een Poolse respondente dat het vroege huwelijkspatroon in Polen opschuift:

What has also changed is that women marry a lot later these days than they used to in the past. That has changed as well. (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

Zoals vermeld, kent Rusland sinds de val van het communisme een enorme toename van het aantal echtscheidingen. Als in 1960, 12 op 100 huwelijken eindigden in echtscheiding, klom dit cijfer op tot 42 in 1990. Dit hoge echtscheidingscijfer heeft deels te maken met verplichte huwelijken omwille van zwangerschap (Sakwa, 2002). Aangezien kinderen na een echtscheiding bijna altijd bij de moeder blijven, heeft Rusland een aanzienlijk aantal alleenstaande moeders. Zoals reeds besproken in 2.1.6. nemen deze alleenstaande moeders een uiterst kwetsbare socio-economische positie in en hebben ze weinig kans om te hertrouwen (Sakwa, 2002).

Ondanks de belangrijke verschuivingen in de betekenis van een huwelijk, alsook in de religieuze beleving ervan, blijft het huwelijk ook vandaag een kernwaarde in zowel Postsovjetrepublieken als in Polen. Het huwelijk vormt het instituut waar seksualiteit kan worden beleefd en waarbinnen de moederrol kan worden voltrokken. Op welke manier deze betekenis van het huwelijk rijmt met huwelijksmigratie, komt aan bod in het volgende punt.

3.2 Verzoening tussen het huwelijk en migratie

Het belang van het instituut huwelijk blijft doorheen verschillende turbulente periodes in Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie onverstoort overeind. Zonder huwelijk kunnen vrouwen geen gevolg geven aan hun roeping van de natuur: het op de wereld brengen van kinderen en het vervullen van het moederschap. Door de demografische crisis na het einde van de Koude Oorlog, wordt deze vrouwspecifieke taak door de overheid en in de media vandaag extra gepromoot. En ongetwijfeld nog belangrijker: in opvoeding en onderwijs. Vanaf midden de jaren '80 ontwikkelt men in de Sovjet Unie verschillende educatieve gendersocialisatie programma's. De bedoeling was om jongens en meisjes meer bewust te maken van hun genderspecifieke, complementaire eigenschappen (Attwood, 1996). Onderstaande Russische respondente getuigt over het conflict met haar moeder tijdens haar pubertijd. Haar behoefte aan zelfrealisatie, intellectuele ontplooiing en een carrière botsten met haar moeders ideeën over de kwaliteiten van een goede vrouw: de zorg voor het huishouden, echtgenoot en kinderen. Als een vrouw deze rol niet op zich neemt, zal ze nooit met een goede man kunnen trouwen. De respondente vertelt verder dat deze genderspecifieke opvoeding ook aan bod komt op school:

R: En in mijn familie ik was niet goed voor mijn moeder altijd, door de feit dat ik was té intellectueel bezig in de plaats van met mijn handen. Mama altijd spreekt tegen mij "jij zal nooit goede... (zoekt woord) huwelijk... gehuwd worden, dus geen goede man zal met jou trouwen. Omdat op de dag dat hij ziet slechte vrouw, geen trouw gaat door. Je kan niet koken, je kan niet naaien, je kan niets goed doen. Alles dat je kan zit in deze [wijst naar haar hoofd], met je hoofd wel maar niet met je handen. Je moet veranderen je personaliteit anders je zal alleen blijven of met slechte man". (...) Het is zeer traditioneel en dat is op de school ook. Voor vrouwen dat is altijd koken, naaien. Die hebben op de school twee uren per week. Voor vrouwen die moeten dit studeren en mannen iets met machines studeren.

I: En is dat in alle richtingen?

R: Ja

I: Ja?

R: Ja, dat is altijd zo. Dat is vanaf de primaire school zo.

I: Dat is vandaag ook nog zo?

R: Ja. Ja. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

Zoals aangetoond in voorgaande paragraaf, voelen vrouwen een reële druk om zich in de echt te verbinden. Het probleem is echter dat de eigen nationale huwelijksmarkt in kwantitatief en kwalitatief opzicht onvoldoende potentiële huwelijkspartners bevat. Zoals aangetoond in 2.1.3. kampen Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland met een objectief mannentekort en beantwoorden de aanwezige mannen vaak niet aan de wensen van vrouwen. De kloof tussen de seksen wordt bovendien vergroot door de stereotiepe beeldvorming van mannen en vrouwen (Attwood, 1996). Het klassieke beeld van de sterke man als hoofd en kostwinner van het gezin correspondeert door de hoge werkloosheid vaak niet met de realiteit. Vrouwen houden echter bij het zoeken naar een huwelijkspartner dit ideaalbeeld voor ogen. De Russische man kan omwille van de socio-economische omstandigheden niet tippen aan het utopische beeld, waardoor de vrouw haar horizon verruimt naar het Westen. Russische vrouwen construeren hun beeld van het Westen hoofdzakelijk op basis van media, films en muziek. Het gebrek aan objectieve kennis schept de ruimte om partners uit West Europa en de Verenigde Staten te idealiseren. De combinatie van het primordiale belang van het huwelijk en het tekort aan huwelijkspartners op de eigen huwelijksmarkt, bieden een mogelijke verklaring voor de interactie tussen huwelijk en migratie.

Naast het ongenoegen met de andere sekse op de eigen, nationale huwelijksmarkt, verlaagt het overaanbod aan vrouwen de drempel tot migratie bij partnervorming en huwelijkssluiting. Immers, het vrouwenoverschot staat mannen toe om

selectiever te zijn. Aangezien de gemiddelde huwelijksleeftijd in Postsovjetrepublieken heel laag ligt (21,7 jaar in 1994), vinden vrouwen boven deze leeftijd moeilijker een huwelijkspartner. De reden voor de vroege huwelijksleeftijd volgens de Russische vrouw hieronder betreft de grotere keuze aan mogelijke partners op jonge leeftijd:

Als jij een goeie partij... hoe jonger je bent, hoe bredere keuze je hebt, en zeker zolang je studeert en nog redelijk veel contacten hebt... Maar vanaf het moment dat je begint te werken, dan is dat veel beperkter hé, ik denk dat dat nog leeft in Rusland. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Vrouwen zijn met andere woorden snel te oud voor de nationale huwelijksmarkt. Ook de waarde van gescheiden vrouwen met kinderen daalt aanzienlijk op de Russische huwelijksmarkt. De precaire situatie van alleenstaande moeders en de idee van complementariteit van de seksen, motiveert vrouwen om hun kans te wagen op de internationale huwelijksmarkt. Ook de geïnterviewde lerares Maatschappelijke Oriëntatie wijst erop dat het voor een gescheiden vrouw met kinderen quasi onmogelijk is om een tweede huwelijk aan te gaan in Rusland.

R: (...) In Rusland dat zal nooit gebeuren, dat die man moet toch gek zijn of tot zijn oren verliefd zijn...

I: Dus dat gebeurt niet dat een andere man zorgt voor uw kindje?

R: Ja, dat is moeilijk. Zeker. Hij moet stapelverliefd zijn op vrouw. (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russische sprekers)

Een andere essentiële factor voor het begrijpen van de interactie tussen huwelijk en migratie, betreft de verandering van de betekenis van het huwelijk na de intrede van de vrije markteconomie. Bij de overgang naar een kapitalistisch systeem wordt het huwelijk een strategie tot sociale en economische mobiliteit (Pilkington, 1996). Dit is niet uitzonderlijk, aangezien men met een huwelijk steeds streeft naar positieverbetering (Becker, 1991; Ouali, 2005). Maar ten tijde van het communisme konden mensen zich op materieel gebied amper van elkaar onderscheiden. Met de teloorgang van het communisme, de perestrojka en de intrede van een vrije markteconomie, werd bruusk gebroken met deze waarden. Daar waar mensen zich vroeger niet van elkaar konden differentiëren op materieel gebied, probeert men dit nu, zoals vermeld, dubbel en dik te uiten. De kapitalistische waarden worden extreem overgenomen (Stetsenko, 2002). Deze evolutie, in combinatie met het genderspecifieke patroon waarbij de man de rol van kostwinner krijgt toegeschreven en de vrouw steeds meer naar het private wordt geduwd, laat ons het fenomeen van de huwelijksmigratie beter begrijpen.

Russische vrouwen zoeken een man die hen een goede toekomst biedt en hen toelaat om hun welvaart openlijk te demonstreren. Ze streven via een huwelijk

met andere woorden naar sociale en economische mobiliteit. In Rusland en Polen leeft de idee dat men via een huwelijk met een Westerse man deze doelstelling beter kan bereiken. Volgende citaten tonen aan hoe een huwelijk met een Belgische echtgenoot wordt beschouwd als een vorm van promotie:

R: (...) van de Poolse gemeenschap of ja van Polen naar migratie naar het westen, Amerika of België of zo, eigenlijk werd toen beschouwd als een promotie. Dat gaat uw leven toch verbeteren want je gaat toch niet in het buitenland wonen om het slecht te hebben. En dus men ging er vanuit dat ook ik het beter ging hebben hier dan daar.

I: En is dat nu nog steeds zo?

R: Ja, toch wel. Ik denk dat dat, ja. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

R: Vroeger werd het beschouwd als geluk, die vrouw heeft geluk gehad hier te kunnen trouwen met een buitenlander, nu ik weet het niet (...) (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

The girls were, when I told my friends or the girls who know me, that I will go to Belgium to live they were kind of like, you're lucky. (...) Because they were just like you will live in Europa, waaaaw. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Net zoals bij mannen in Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland, staat het ideaaltypische beeld van “de vrouw aan de haard” zoals verdedigd in het publieke discours ver van de realiteit (Glass, 2006). Het merendeel van de vrouwen is actief op de arbeidsmarkt. Enerzijds uit economische noodzaak, anderzijds uit het streven naar professioneel succes en zelfvervolmaking. Deze macrosociale paradox leidt dikwijls tot een intern conflict op het niveau van de individuele vrouw (Pilkington, 1996; Stetsenko, 2002). Huwelijksmigratie kan gezien worden als een verzoening van deze conflicterende eisen. Door huwelijksmigratie komen vrouwen tegemoet aan de traditionele verwachting van een huwelijk en het stichten van een gezin. Tezelfdertijd denken vrouwen dat hun migratie naar het Westen emancipatorisch zal zijn.

Met een relatie of huwelijk over de grens hopen sommige vrouwen zich te onttrekken aan de strenge seksualiteitsmoraal in Rusland, Oekraïne, Polen of Wit-Rusland. Een zwangere Poolse respondente die samenwoont met haar vriend geeft aan dat ze in Polen moeilijk ongehuwd zou kunnen samenwonen. Mensen roddelen in haar herkomstregio, maar dit raakt haar niet omdat ze meer dan duizend kilometers verder woont.

I: Would it be possible for you to live in Poland?

R: No, it would be very difficult. People would talk...

I: People would talk.

R: Yeah, now they're also talking but I don't mind since I live here and I don't hear them, so (...) (I15; POL; 22 jaar; MID; <1jaar)

Over het algemeen beslist men in Polen, Oekraïne, Wit-Rusland en Rusland relatief snel om te huwen. In België en Nederland wonen koppels vaak al enige tijd samen vooraleer ze besluiten om te trouwen. Een traditioneel verlovingfeest waarbij de ouders en de familie betrokken worden, komt nog zelden voor. Ook het gebruik om het meisje haar hand te vragen, is aan het verdwijnen (Broeckeaert & Vanden Hove, 2005). In de door ons bestudeerde regio's is dit anders en woont men zelden samen alvorens te trouwen. Vanuit Belgisch perspectief huwen koppels bij huwelijksmigratie bijgevolg relatief snel. Een Poolse respondente getuigt echter dat de kennismakingsperiode in Polen vaak heel beperkt is:

Maar 't is niet noodzakelijk dat gij u toekomstige vrouw of man kent, eigenlijk echt goed kent. Voor sommigen volstaat dat ge verliefd bent hé. En dat ge graag... hé. Dus, ik zeg nu, kijken, denken van "ja die mensen kennen elkaar niet of zo, want die wonen niet samen", dat is gewoon niet te doen. Voor sommige ouders, dat de dochter eerst gaat samenwonen of weet ik veel, of op reis, het is ook niet zo vanzelfsprekend. Nog altijd niet, en 25 jaar geleden zeker niet. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Het is dus niet steeds dat men in het geval van huwelijksmigratie sneller een huwelijk aangaat. De korte kennismakingsperiode ligt in de lijn met de huwelijkstraditie in de herkomstregio's. Bovendien beweert een lerares Maatschappelijke Oriëntatie dat dit zogezegde risico nemen in het Russische bloed zit. Terwijl Belgen volgens haar eerst de situatie bekijken en vervolgens een beslissing nemen, nemen Russen eerst een beslissing om vervolgens de situatie te bekijken. Dit heeft volgens haar te maken met de grotere instabiliteit en het gebrek aan sociale zekerheid in de regio. Iedereen ontwikkelt een eigen overlevingsstrategie. Mensen hebben volgens haar minder te verliezen bij huwelijksmigratie.

R: Ze riskeren enorm. Dat zit waarschijnlijk in Russische bloed dat risico nemen. Dus de man van mijn zus zegt: "bij jullie is alles waarschijnlijk zo en zogezegd juist, en alles volgens reglement, en bij ons dat is niet... wij wonen alsof morgen bestaat niet".

I: Van dag op dag?

R: Ja, dat niemand is zeker. En nu is dat de situatie, onze situatie is beter geworden, maar niemand is sowieso zeker in morgen. Er zijn geen zekerheden morgen, geen sociale programma's, mensen weten zelfs niet dat (...) maar ze passen zich aan aan

veranderingen, ze rekenen alleen op zichzelf. (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Het belang van het huwelijk in de bestudeerde regio's, het kwalitatieve en kwantitatieve mannentekort, verschuivingen in de betekenis van een huwelijk, socio-culturele gebruiken bij huwelijksvorming en de verscheurdheid van vrouwen tussen traditie en moderniteit dragen bij tot de complexe interactie tussen huwelijk en migratie. Uit het voorgaande blijkt dat huwelijksmigranten uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie welbepaalde verwachtingen koesteren over hun huwelijk en leven in België. In het volgende deel bekijken we in welke mate deze verwachtingen in een gemengd huwelijk worden ingelost.

3.3 Gemengde huwelijken

Gemengde huwelijken worden door Becker (1991) gedefinieerd als huwelijken afgesloten tussen personen van een verschillende religie, etnische herkomst, nationaliteit, leeftijd of opleidingsgraad. Volgens zijn analyse bezitten gemengde huwelijken doorgaans een minder gunstige output, zoals lagere lonen en een lagere fertiliteit. Bovendien zouden deze huwelijken vaker uitlopen op een echtscheiding. Hij beschouwt gemengde huwelijken daarom als een soort van "second best" huwelijken. Mensen zijn zich bewust van het hogere echtscheidingsrisico, maar stappen toch in het huwelijksbootje omdat het beter is dan afwachten of alleen blijven. Aangezien gescheiden personen doorgaans lagere verwachtingen koesteren ten aanzien van een huwelijk, trouwen ze eerder buiten de eigen groep (Becker, 1991). Ook een Wit-Russische Trajectbegeleider karakteriseert gemengde huwelijken tussen Russische vrouwen en Belgische mannen als "tweedekans huwelijken". Het gaat volgens hem hoofdzakelijk om gescheiden vrouwen, die weinig kans maken op de eigen huwelijksmarkt:

Russische vrouwen die naar hier komen dat is huwelijk van tweede kans of zo. Dat zijn gescheiden vrouwen, of zij kunnen niet aan de man daar geraken (...)
(Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

We kunnen onmogelijk een bepaalde lijn trekken in het profiel van mannen dat huwt met een Poolse of Russisch sprekende vrouw. Er zijn zowel hoog als laagopgeleide, kapitaalkrachtige, financieel zwakke, werkloze, jonge, oude, enz mannen bij. Wel delen ze één kenmerk: de meeste mannen hebben reeds een huwelijk achter de rug (Simons, 1999). Ook voor mannen betreft het doorgaans een tweedekans huwelijk. Van onze respondenten waren op drie na alle echtgenoten toe aan een tweede of derde huwelijk. Een Trajectbegeleider voor Russisch sprekenden vertelt dat de mannen die huwen met een Poolse of Russisch sprekende vrouw vaak sociaal kwetsbaar zijn en huwen uit eenzaamheid:

Dus ja, de mannen zij, ik weet niet misschien zij trouwen meer uit eenzaamheid, of een zeker gevoel over zichzelf, maar zij, bepaalde aspecten gaan zeer diep, en zij, bepaalde redenen misschien de liefde of romantiek maar (...) Dat zij toch bepaalde aspecten... dat de man, denk ik, in de Belgische maatschappij voelt zich niet zo gemakkelijk. En misschien in bepaalde aspecten dat zij... misschien is het niet sociaal aanvaard dat hij een man alleen is of ja, ik denk in zulk geval dat is beter zelfs alleen te zijn dan zo voor problemen te zorgen, dus ikzelf ja, maar zij denken anders. Zij willen precies iemand als een meubelstuk, en misschien niet zozeer zelfbeeld, maar zij zijn gekwetst, en zij zijn erg kwetsbaar (Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

Onze Russisch sprekende en Poolse respondenten geven aan dat Belgische mannen die huwen met een Oost Europese bruid vaak teleurgesteld zijn in de Westerse, geëmancipeerde vrouw. Het derde citaat illustreert dat volgens deze respondenten Belgische vrouwen te weinig respect hebben voor mannen. Ze wijst op de schadelijke effecten op het zelfbeeld van mannen:

Van de Belgische mannen die een Poolse vrouw zoeken, dat is dat ik denk dat ze soms teleurgesteld zijn in de Belgische vrouw. De Belgische vrouw is voor sommigen te zelfstandig, of Belgische vrouw zoekt een man ook op haar niveau. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Die zoeken gewoon iemand anders, van andere land ja. De meeste mannen zij hadden relatie en zij hadden dan gebeurd zij geloven niet meer in de vrouwen van zijn land en zij zoeken iemand van buiten. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

Belgische... ik zie, ik hoor hoe Belgische meisjes... En meisjes altijd doen deze manieren met jongens en ja, dat is schadelijk voor mannen. En in Rusland situatie anders. Hier [in België] meisjes altijd zeggen voor jongens: "jij bent te klein voor mij, jij bent niet mooi, jij hebt niet veel geld". Daarna als de jongen man wordt, heeft hij verschrikkelijke problemen. Hij heeft psychologische problemen met de vrouwen hier. "Deze Belgische meisjes zij zijn verschrikkelijke vrouwen en ik moet andere..." Dat is zeker, dat is zeker. Ik heb gehoord dat mannen zeggen zo, begrijp je. Vrouw kent niet deze jongen, misschien hij is heel goed. Maar direct na de tweede ontmoeting zegt de vrouw: "ik denk dat wij geen goede relatie kunnen hebben'. Je bent te klein. En wij hebben geen traditie, dat is niet onze mentaliteit, direct te zeggen: je bent niet mooi of jouw benen te krom, of dit of dat. Vrouw kan tegen vriendinnen zeggen: hij is niet al te mooi, of een beetje dik voor mij. Maar vrouw zegt niet direct deze dingen naar de man. Belgische vrouwen zeggen dit direct tegen man. Dat is psychologisch zwaar. En onze vrouwen hebben geen traditie. Ik denk dat ze bang zijn. Bang van de Belgische vrouw (...) (I19; RUS; 45 jaar; HO; >5jaar)

Vrouwen uit Centraal/ Oost Europa zijn volgens sommige geïnterviewden gevoeliger, vrouwelijker en meer gericht op een gezin. Deze vrouwen tonen in de ogen van sommige respondenten een groter respect voor mannen:

I think it's also because the woman who come from the Oost Europe, from the Oost culture (...) that a woman is a mother mostly. That the woman is... yeah she will be understanding, she will be self-giving, even forgetting about her own interests maybe. It's, I do not speak about everyone, but in general this is valuable. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

Niet alle respondenten delen deze mening. Ze geven echter wel aan dat Belgische mannen deze perceptie hebben van Oost Europese vrouwen. Dit beeld van eerder traditionele vrouwen trekt Belgische mannen volgens onze respondenten aan tot vrouwen uit het voormalige Oostblok:

Wel ik weet de mening die er heerst, is dat vrouwen, dus Russisch, Oekraïense vrouwen, noem maar op, Wit-Russische vrouwen, hoe je het wilt ook stellen, dat ze ten eerste mooier zijn dan hier. Ik vind dat nu allemaal quatsch, maar goed dat is een mening die er heerst, dat is niet wat ik persoonlijk denk. Dat zij mooier zijn. Het is effectief wel een ander gezichtstype, dat is wel waar, maar wat is mooi eigenlijk (...) dat is relatief. Bovendien, wat er ook gezegd wordt hé, is dat de vrouwen van daar, zij zijn huiselijk, dat zij dus koken, dat zij zo, allee ja dat zij voor het gezin zorgen, terwijl dat vrouwen hier zouden dan niet huiselijk zijn en niet kunnen koken, en alleen met andere dingen bezig zijn, dat zijn allemaal vooroordelen eerlijk gezegd. (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Verschillende respondenten zeggen dat een huwelijk met een partner van dezelfde nationaliteit of herkomst eenvoudiger is dan een etnisch gemengd huwelijk. Tijdens twee interviews waarbij de echtgenoten aanwezig waren, beweren de Belgische partners dat een etnisch homogeen huwelijk gemakkelijker verloopt.

Met een man uit eigen land is gemakkelijker, dat is zeker. Maar je leert meer. En jij kan naar andere mensen dan helpen, dat ook. Maar is moeilijker. (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

Ik was getrouwd met een Belgische en dat was makkelijker, op veel gebied makkelijker. (Echtgenoot I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

Ik denk in mijn persoonlijk geval dat het er niet echt mee te maken had of ze nu uit Oekraïne kwam. Het was waarschijnlijk eenvoudiger geweest moest ze een Belgische zijn, of moest ik Russisch zijn (lacht). (Echtgenoot I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Toch bezitten Belgische mannen volgens de geïnterviewden een aantal comparatieve voordelen ten opzichte van mannen uit de herkomstregio. Zoals

reeds aangehaald in 2.1.3. en 2.1.6. percipiëren onze respondenten Belgische mannen als zachter, minder overspelig, respectvoller ten aanzien van vrouwen, op de familie gericht, enzovoort. Ook de Trajectbegeleider hieronder wijst op de tolerante aard van Belgische mannen in vergelijking met Russische mannen:

R: Belgische mannen zij zijn zeer flexibel in die relaties. Mijn zus is getrouwd met een Belgische man, en ik ken nog bepaalde Belgische mannen en ik verwonder mij hoeveel geduld hebben zij.

I: Dus Belgische mannen zijn geduldig, geduldiger dan Russische mannen?

R: Ja. (Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

Uit het voorgaande blijkt dus dat beide partners vanuit een teleurstellende ervaring op zoek zijn naar een welbepaald type van man, respectievelijk vrouw, een partner die de wonden van de vorige relatie kan helen. Becker (1991) stelt dat in het geval van gemengde huwelijken de verwachtingen niet altijd lager liggen. Soms huwt men om heel specifieke redenen met iemand van een andere nationaliteit of etnische herkomst. Oost Europese vrouwen bezitten volgens Belgische mannen bepaalde karaktereigenschappen die ze missen in Belgische vrouwen. Omgekeerd voelen Oost Europese vrouwen zich aangetrokken tot volgens hen unieke eigenschappen van Westerse mannen.

Maar mannen kijken graag naar jurk. En Russische vrouwen zij graag hebben deze mooi... (...) Veel vrouwen hier willen sportieve stijl hebben, want het is gemakkelijker. En wat is dat panty's? "Je moet die met de hand wassen en niet in wasmachine steken". En mannen natuurlijk beginnen kijken naar andere kant, mmm. En onze vrouwen kijken naar deze kant, mmm, mannen niet drinken alcohol, zij zorgen voor gezin, mmm dat is interessant voor mij. En natuurlijk Russen beginnen kijken naar deze kant. Dat is échte eerste reden van deze relaties. (I19; RUS; 45 jaar; MID; >5jaar)

Het lijkt alsof huwelijksmigratie de tekortkomingen van de nationale huwelijksmarkten kan opvullen. Mannen vinden in Russisch sprekende en Poolse vrouwen wat ze missen in Belgische vrouwen en omgekeerd. De realiteit schetst echter dikwijls een ander verhaal. De geïnterviewden getuigen dat beide partners soms tegengestelde verwachtingen hebben. Terwijl Belgische mannen hopen een meer huiselijke echtgenote te vinden, koesteren Poolse en Russisch sprekende vrouwen de verwachting om zich in België te kunnen emanciperen. Zoals vermeld, rekenen deze vrouwen vaak op meer democratische genderverhoudingen. Onderstaande Poolse vrouw toont aan hoe een vertekend beeld van de andere partner mogelijks leidt tot echtelijke problemen:

Zo denken mannen dat Poolse vrouwen wat huiselijker zijn, betere huisvrouwen en ze hebben niet zo'n... Ze [Poolse vrouwen] zijn heel erg zelfstandig en daar

hebben de Poolse vrouwen probleem mee. Maar die zijn niet zo zelfstandig als in Polen als ze naar België komen. Die zelfstandigheid verliezen ze eigenlijk en zo lang, en dan komen problemen eigenlijk want de Belgische man, laten we zeggen een vrij eenvoudige man heeft een verkeerde beeld van Poolse. (...) Ik denk dat, maar dat is misschien typisch aan mannen, dat mannen heel andere, ook materiele behoeftes, hebben dan een vrouw en zo'n Poolse vrouw ook... En die mannen ontdekken plots dat die vrouw wil dit of dat of nog iets ja, hangt ervan af van waar ze komt. Maar dat ze iets wil eigenlijk, dat ze niet content is met alleen hem. Ah ja, die wilt dit en die wilt dat en die wil terug naar Polen. Dus die ontdekken dat ze geen meubel gekocht hebben. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Aangezien aan het huwelijk vaak een beperkte kennismakingsperiode voorafging, hebben partners gebrekkige informatie over elkaar. Crandall, Senturia, Sullivan & Shiu-Thornton (2005) tonen aan dat mannen de realiteit soms rooskleuriger voorstellen. Ook onze respondenten spreken over deceptie, maar dan bij beide huwelijkspartners. Mannen geven bijvoorbeeld onvolledige of opgesmukte informatie over de eigen socio-economische positie, terwijl vrouwen niet steeds oprecht zijn over de eigen familiale situatie. Onderstaande respondente vertelt dat mannen bijvoorbeeld enkel de hoogte van het brutoloon vermelden. Russische vrouwen zouden geen idee hebben van de vaste kosten die maandelijks op het loon verhaald worden. De tweede respondente vertelt een casus van een vrouw die haar man niet inlichtte over haar twee kinderen uit een vorig huwelijk. Na een paar maanden huwelijk vertelde ze haar echtgenoot de waarheid.

Ces femmes pensent que c'est plus simple demander tous ce qu'elles veulent ici, parce que ici c'est partout. Si par exemple tu compare le salaire de ingénieur ici en Belgique avec ce que mon papa par exemple gagne à Moscou, c'est 4 fois ou 5 fois plus en Belgique que là-bas. Mais pour les filles, quand tu prends les choses au début comme ça, elles vont penser «oh, c'est vrai. 5 fois le salaire. Si je cette salaire 5 fois plus souvent à Moscou, je peux 5 fois plus aller au restaurant, je peux 5 fois plus acheter si et là, donc ça me semble que la vie est plus intéressant ici en Belgique». Plus autres choses comme stabilité et... (...) Et c'est déjà problème au moment quand par exemple c'est connaissance parfois par correspondance avec quelqu'un et elle demande lui qui est lui et il dit par exemple qu'il est ingénieur; elle demande qu'il gagne combien et il dit par exemple 4000 euros par mois. Mais oui, 4000 c'est bruto. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

(...) en hij is niet zo financieel sterk als hij had voorgesteld, en dan beginnen ze, desillusies en alles, en zij had bepaalde illusies (...) (Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

Ik geef je nu een voorbeeld, misschien het beste kunnen wij geven gewoon een concreet voorbeeld, dus dat zij komt met twee kinderen, en zij trouwt met een Belgische vrachtwagenbestuurder, en dan dus de man is verliefd, en dan na een

paar maanden zegt zij tegen hem ik heb nog twee kinderen in Kazakstan(...)
(Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

Deze voorbeelden kunnen niet veralgemeend worden, maar illustreren dat partners na een paar maanden vaak geconfronteerd worden met een desillusie. Volgens de respondenten bestaat er dikwijls een verschil in opleidingsgraad tussen Belgische mannen en Oost Europese vrouwen. Vrouwen uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie hebben meestal een hoge opleidingsgraad (Glass, 2006). Bijgevolg merken partners na een paar maand te verkeren in andere leefwerelden en blijken ze uiteenlopende interesses en toekomstverwachtingen te bezitten. De idee dat migratie naar het Westen alle levensdromen zou waarmaken blijkt een illusie. De overtuiging dat een Oost Europese vrouw de perfecte, verzorgende echtgenote zou zijn valt in elkaar.

Of misschien zij [mannen] denken dat als zij [vrouw] komen dat zij zal mij tot het einde van mijn leven bedienen. En de vrouw wil gewoon iets bereiken, zij wil taal leren, wat dat niet tijd of als kindje, als kindje komt, en dat is nog... dat is niet gemakkelijk. Vrouwen hebben soms geen tijd om goed te zorgen voor de man, en dan ze beginnen ruzie te maken, dus jij hebt dat niet gedaan, of jij hebt dat.
(Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Een belangrijk terugkerend aspect tijdens de interviews betreft de afhankelijkheidsstatus van vrouwelijke huwelijksmigranten. Door de status van migrant kampen vrouwen met een afhankelijkheid ten opzichte van de Belgische echtgenoot. Deze afhankelijkheid situeert zich op verschillende niveaus, namelijk op gebied van taal, financieel, sociaal en met betrekking tot de verblijfsvergunning. Terwijl sommige mannen de onafhankelijkheid van hun kersverse echtgenote stimuleren, creëert dit onafhankelijkheidsstreven van vrouwen soms echtelijke problemen. De kansen van vrouwelijke huwelijksmigranten blijken – althans zeker in het begin – volledig afhankelijk van de goodwill van de echtgenoot. Sommige respondenten spreken vol lof over de steun van hun echtgenoot bij het zoeken naar werk en het volgen van cursussen Frans of Nederlands:

Ah, j'ai mon CV. Mon mari m'a demandé d'imprimer ça parce que je l'envoie toujours sans recevoir une réponse et il veut regarder si c'est pas plein de fautes. (...) Je travaille un petit peu comme traductrice de temps en temps et c'était parce que mon mari m'a aidé à trouver ce travail, c'est pas moi-même qui a trouvé. (I38; RUS; 43 jaar; HO; 1-5jaar)

X [echtgenoot] planned it very carefully, so he organized my life from the beginning. In August I had an intensive course of Dutch, a summer course here in Leuven. And then in October, I started complementary studies, also here in

Leuven, in English speaking program in Master of educational studies. That was in 2004. (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

R: Hij [echtgenoot] is leraar van Engels en Frans, ja. Vanaf begin hij heeft mij, ja vanaf het begin dat zijn elementaire frasen: "goeiendag" en "wat wil je en zo". Maar dat was echt moeilijk als de kinderen [waar zij au pair voor was] als zij iets vragen ja en ik weet niet hoe ik moet antwoorden.

I: Dus uw man heeft u Nederlands geleerd omdat het schooljaar al bezig was?

R: Ja ja, dus hij heeft veel geholpen (...) (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

Andere respondenten ondervonden meer moeilijkheden en wijzen op de tegenwerking van de echtgenoot tijdens hun zoektocht naar een plaats in de Belgische samenleving. Volgens de lerares Maatschappelijke Oriëntatie bewaken sommige mannen de initiële afhankelijke positie van hun echtgenote. Ze wensen immers dat hun vrouw zich niet al te modern en Westers gedraagt. Een belangrijke factor in de emancipatie van Russisch sprekende vrouwen betreft volgens de lerares de voorziening van informatie. Informatie over de Belgische samenleving en over burgerrechten stroomt volgens haar mening onvoldoende door naar vrouwen. Het achterhouden van informatie gebeurt zowel bewust als onbewust. Ze stelt dat mannen mogelijks informatie achterhouden om hun echtgenote binnen bepaalde perken te houden. Anderzijds kan het zijn dat mannen zelf geen kennis hebben of zich niet bewust zijn van het belang hiervan voor hun vrouw.

(...) dus die mannen en zij, hoe kan ik dat zeggen, euhm, dus de mannen zijn van bepaalde mentaliteit, en zij proberen van ja "waarom moet ik dat zeggen dat zo verschillende verzekeringen bestaan", of zoiets, "ik kan gewoon besparen op mijn vrouw", of gewoon, ja, en sommige weten dat gewoon niet, of kennen het, zij hebben die informatie niet. Zij weten gewoon wat eigen persoon betreft, maar niet wat moet hij doen als dus hij, zijn vrouw is vreemdeling. Hij heeft eigenlijk misschien niets tegen dat zij vreemdeling is, maar hij weet misschien niet dat zij moet naar bepaalde diensten gaan, of hij wil dat niet zeggen om minder problemen te hebben, of hij weet dat gewoon niet, dat wil ik zeggen, dus dat kan op twee manieren hé. Dus ja, dat kan om twee redenen zijn om geen informatie te krijgen.

I: Omdat hij het niet weet?

R: Ja, eerst omdat hij dat niet weet, ten tweede omdat hij dat, omdat hij niet wil dat vrouw dat weet. Dus hoe minder zij weet hoe gemakkelijker voor hem, hoe gemakkelijker haar te behandelen zogezegd. (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Eén van de respondenten vertelt over de tegenwerking van haar echtgenoot op verschillende niveaus. Haar huwelijk liep stuk door de keuze voor een professionele carrière. Ze ambieerde een loopbaan bij de politie, maar haar man kon dit niet aanvaarden. Hij stelde haar voor de keuze: ofwel het huwelijk ofwel haar baan. De respondente koos voor het laatste:

R: Ja, en mijn beroep heeft mijn huwelijk gekost (lacht) want mijn man zag dat absoluut niet zitten.

I: Wat zag hij niet zitten?

R: Dat ik bij de politie zou werken,

I: En waarom niet?

R: Ten eerste hij zei "jij zal nooit slagen voor die examens, er slagen maar 7% Belgen, en je bent al een vreemdeling, je zal nooit slagen". Maar dat spoorde mij aan om, ik ben redelijk koppig, en ik wou bewijzen dat ik dat wel aankan, en toen ik geslaagd was zei hij "ja maar ze gaan je nooit aanvaarden, omdat zeker hier in West-Vlaanderen, het zijn allemaal Vlaams-Blokkers hier bij de politie, ze gaan je nooit aanvaarden". Dus mijn eerste stage, ik dacht "oei, ze gaan mij niet aanvaarden. Maar ja, ik heb geen enkel probleem gehad hé. Maar voor mijn ex was het wel een probleem, dat ik toch had bewezen dat ik dat kan, en hij zei van "ja als jij bij de politie gaat werken gaan wij uit elkaar". Ik zeg "ja, ik heb geen andere keuze, ik kan niet naar de unief gaan studeren hé, een politieopleiding is mijn enige kans om een normaal Belgisch diploma te krijgen hé, want ik moest niks, ik moest wel slagen voor de proeven, maar ik moest niks betalen. Ik werd betaald terwijl ik aan het leren was, maar aan de unief gaan studeren is daarvoor betalen. Ik heb het hem gezegd "als jij bereid bent om mijn universitaire studies te betalen, ga ik wel aan de unief studeren, ga ik wel voor een ander beroep kiezen". Maar hij was niet bereid te betalen, hij betaalde al voor zijn kinderen, dus ik heb mijn enigste kans gepakt, en ik heb geen spijt... (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Verder weigerde haar echtgenoot om Nederlands met haar te praten. Ze spraken Russisch thuis. Aangezien ze Nederlands wenste te leren voor haar werk, oefende hij weerwerk uit. Ook in andere interviews kwam aan de oppervlakte dat mannen het soms moeilijk hadden om Nederlands te oefenen met hun echtgenote:

R: Thuis Nederlands, nochtans dat is anders, in het begin spraken wij Russisch thuis, dus mijn man en ik,

I: Dus hij kon Russisch vlot babbelen dan?

R: ja ja, en dat heeft ook een bepaalde rol gespeeld in onze breuk eigenlijk. Dat ik op bepaald ogenblik toen ik bij de rechtbank ging eed afleggen om als tolk te kunnen

werken, heb ik tegen mijn man gezegd, kijk ik ga dat doen hé, vanaf nu geen Russisch meer praten thuis, maar Nederlands. Want ik wou oefenen, ik wou zo goed mogelijk Nederlands spreken. En hij was er niet echt blij mee, met die wissel. Ik ben dan toch overgeschakeld op Nederlands, eenzijdig. En hij moest mij dan volgen, dus we zijn toch overgeschakeld naar Nederlands. En dan heb ik hem nog meerdere keren gevraagd om in dialect te kunnen praten, dus dat hij Brugs tegen mij zou praten, maar dat heeft hij nooit gedaan, in principe is dat nodig, dialect, dat is totaal anders. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

I: En met u man spreek je Nederlands of pools?

R: Pools. Dat is moeilijk en dat is een beetje gek. Hij heeft bijna edel oor, elke klank hij hoort. Dat is een speciaal...

I: Hij is edel

R: Ja. En ik observeerde als ik niet juist, verkeerde woord of verkeerde accent dat is... Ik zie mijn man, dat doet pijn voor hem. Mijn vrouw zal slecht Nederlands. Dus ik ben nu bang met hem Nederlands praten. Wij af en toe probeerde...

I: Niet bang of wel bang?

R: Ik ben bang. En ik zie dat hij niet graag met mij praten, hij praat te snel ik kan niet verstaan alles. Dus ja, 'waarom jij niet verstaan', hij heeft geen skills als een leraar. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Belgische mannen ondervinden volgens de geïnterviewden soms moeite met de integratie-inspanningen van hun Poolse, Russische, Oekraïense en Wit-Russische echtgenotes. Sommige respondenten spreken over het voorkomen van extreme vormen van misbruik, waarbij mannen de precare verblijfssituatie van vrouwen misbruiken om hen onder de knoet te houden. Een aantal respondenten vertelt over mannen die ermee dreigen hun partner terug te zenden naar de herkomstregio indien ze niet gehoorzaamt. De lerares Maatschappelijke Oriëntatie vernam van cursisten dat Belgische mannen ermee dreigen om een politieel onderzoek te laten instellen naar een schijnhuwelijk. Als een huwelijk als schijnhuwelijk gecatalogiseerd wordt, dan is het huwelijk nietig en kan de buitenlandse partner de verblijfsvergunning verliezen.

R: Ik heb ook gehoord bijvoorbeeld dat als huwelijk niet zo lang is, dus bijvoorbeeld als mensen getrouwd zijn, dus als ze scheiden binnen twee jaar daar kan onderzoek gebeuren worden door politie, dat dat fictieve huwelijk was, en sommige mannen dus... [zoekt woorden] hoe is in Nederlands... bedriegen? Bedriegen?

I: bedreigen?

R: *Bedreigen vrouwen met de feit dat ze... en ze zeggen dan, ja "als jij wil iets eisen van ons huwelijk ik zal naar politie bellen dat ze..." [zoekt woorden]*

I: *Dat ze een onderzoek doen?*

R: *Ja, en ze zouden papieren verloren, dus ze proberen op alle manieren vrouwen binnen grens (...)* (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Onderzoek in de Verenigde Staten toont aan dat Russisch sprekende huwelijksmigranten geconfronteerd worden met verschillende vormen van zwaar misbruik, waaronder psychologische, fysieke, seksuele mishandeling en financiële controle (Crandall e.a., 2005). Onze Russisch sprekende respondenten geven voorbeelden van dergelijke situaties, maar door de gevoeligheid van de problematiek konden we vrouwen in dergelijke situaties niet interviewen.

R: *When you see this situations it's very sad. When you read the stories of the divorcement, or when they describe how people are being treated by the husbands. How she can manage that, how she can allow to be treated like that? It's just have no self-respect. When the husband allows her to take a bath only after him. First he takes a bath and then he allowed her to take a bath, in the same water.*

I: *She tells on the forum?*

R: *Yeah, it was stories like that. Or he's spending with the timer near the shower and he counts the time, how much to take the shower. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)*

Dus eerst, ze sprak geen Frans, en geen Nederlands, beetje engels, en zij heeft een kindje gekregen van die man. En was binnen opgesloten in dat huis. Zij kon niet buiten dat huis zelfs zij kon geen cursus Frans vinden. Zij dat daar bijna één jaar, en dan begon zij... dus proberen om te zoeken om naar buiten te gaan. Dus zij probeerde, en hun relatie ging helemaal slecht, en zij wilde terug naar Oekraïne (...) Ja, die man was zo'n [wikt zijn woorden] ik weet niet of hij echt mishandelt haar maar hij had haar opgesloten (...) zij kon, dat dorp zij zei ik kan niet 100 meter ver gaan of dan de burens of iemand zal bellen en hij zal komen, en mij weer opsluiten. En ja, ik denk misschien zij was bang van iets, zij wist niet welke reactie, dus zij wou... hij was gewelddadige man denk ik (Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

We ontmoetten wel één Poolse vrouw die het slachtoffer is van extreme vormen van misbruik. Ondanks dat de vrouw volledig gebukt gaat onder de angst voor haar echtgenoot en leidt onder zwaar psychisch en fysiek geweld, blijft ze bij hem om de familie bij elkaar te houden. Door de centraliteit van de familie en de rol van de vrouw als hoedster van de familie, nemen Russisch sprekende en Poolse vrouwen niet snel het initiatief om te scheiden. Vrouwen willen koste wat kost de

eenheid van het gezin bewaken. Hiervoor zijn ze soms bereid om door de hel te gaan (Crandall e.a., 2005). Naast het belang van de familie, bindt eveneens de financiële afhankelijkheid de vrouw aan de man. De geïnterviewden geven aan dat Russisch sprekende vrouwen niet gauw een echtscheiding aanvragen.

En sommigen wonen samen en vrouw wordt als een stuk meubel behandeld, of als een hond, maar ze lijdt sowieso, ze verdraagt dat. (...) of ze zijn bang dat zij alleen zouden blijven of zij zeggen gewoon "ja als ik weg van hem ga zal ik niet meer zo rijk leven hebben", dus dat is altijd verschillende situaties (...) maar bij ons, ik wil nog eens zeggen, dat bij ons eigenlijk de vrouwen, niet zoveel vrouwen kunnen eigenlijk zeggen "ja, ik kan dat niet". Dus zelfs als zij geen goeie relatie hebben, zij zal dat op sluwe manier behandelen of gewoon lijden. Maar meestal zij zal nooit nee zeggen of zo, dat ik wil met jou scheiden omdat jij, gelijk mijn ideaal niet, ik heb misschien beter over jou gedacht en jij bent niet zo zoals ik gedacht heb over jou (Lerares Maatschappelijke Oriëntatie Russisch sprekenden)

Maar ik moet zeggen ik ben de enigste, die het gedurfd heeft om te scheiden, en dat is niet evident. Want uiteindelijk er is ook veel onafhankelijk van het feit dat we van buitenlandse afkomst zijn, dat is niet gemakkelijk, je valt altijd terug op jezelf, en ook financieel. Ik denk niet dat veel van mijn vriendinnen dat zouden aankunnen. Ik verdien nog redelijk goed, allee, meer dan gemiddeld, ik verdien mijn brood. Mijn dochter, ik krijg geen alimentatiegeld hé, dat speelt ook soms een rol denk ik, de vrouw is afhankelijk van de man. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Een terugkerend euvel bij gemengde huwelijken betreft communicatie. In het begin is de voertaal binnen een koppel doorgaans Engels of – in mindere mate – Frans. Russisch sprekenden en Polen spreken doorgaans gebrekkig Engels. Soms beheerst de echtgenoot evenmin Engels. Het komt voor dat koppels elkaar in het begin nauwelijks verstaan.

En de middelen die tot zelfstandigheid leiden, die hebben ze niet. Niet de taal, niet de centen, en ja soms de communicatie met de man, ja, welke taal spreken ze? Soms wat Engels, wat Duits of ja, of niets, dat gebeurt wel eens. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Een probleem tussen de Belgische man en Russische vrouw ligt dus op het vlak van communicatie. Vaak is er een taalprobleem. Vaak kent de man geen Russisch en de vrouw spreekt slechts gebrekkig engels of Nederlands, zodat ze zich niet goed kan uitdrukken. Vaak leidt dit tot depressie of isolatie. Vaak worden ze door de ouders van de man dan gemarginaliseerd omdat ze niet kunnen communiceren met haar. Deze ouders kennen vaak geen engels, zijn vaak traditioneel, dus is communicatie vaak onbestaande. (Pastoor Russisch Orthodoxe kerk)

Uit de interviews blijkt dat het financiële aspect dikwijls leidt tot echtelijke spanningen. Russisch sprekende en Poolse vrouwen hebben soms een

irrealistische voorstelling van financiële draagkracht van de echtgenoot. Ze gaan ervan uit in het Westen alles te kunnen kopen wat hun hartje verlangt. Hun Belgische echtgenoot van zijn kant veronderstelt dat vrouwen uit Oost Europa niet veel nodig hebben. Sommige mannen wanen zich als de redder van de Poolse of Russisch sprekende vrouw uit een arm, achtergesteld land:

Welke man begint hier te zoeken? Meestal outsider. Hij kan geen goede vrouw in België vinden. En hij denkt "ah ja, van arme land". Maar in Belarus bijvoorbeeld, in Rusland is niet zo grote miserie. (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

Financiële spanningen komen op verschillende manieren aan bod in de interviews. Eerst is er de bovenvermelde teleurstelling. Omdat mannen niet tegemoet komen aan de financiële verlangens van vrouwen, worden ze als "gierig" bestempeld:

En zelfs die huwelijken die kapot gaan, soms de Russische vrouwen komen vertellen wat had, waarom, meestal dat de man na één jaar begint zo gierig te zijn, en hij is niet zo financieel sterk als hij had voorgesteld. (Trajectbegeleider Russisch sprekenden)

Een beeld dat leeft bij de Russische vrouwen is dat Belgische mannen gierig zijn. De levensstijl en de economie in Rusland zijn wel geheel verschillend. In België plan je veel meer je uitgaven, spaar je meer je geld, terwijl de Russen op dat vlak spontaner zijn. Vandaar dat het beeld groeit dat Belgen gierig zijn, maar dat is omdat blijkbaar de mannen de vrouwen niet altijd kunnen bieden wat ze verwachten. Op het internetforum van Russian-belgium valt daar heel wat over te lezen. Daarbij komt dat in Rusland velen niet kunnen betalen wat vrouwen wel hier zouden verwachten van de mannen. Het is hier een geval van oninlosbare verwachtingen. (Pastoor Russisch Orthodoxe kerk).

Heel wat vrouwen hebben moeite met de financiële afhankelijkheid van de echtgenoot. Een aantal respondenten sprak over financiële controle. Elke uitgave moest verantwoord worden, zelfs de uitgaven voor ondergoed. Onze respondenten ervoeren dit als vernederend.

Ik kan niet zeggen of alle Belgische mannen zo zijn, maar wat X [Belgische echtgenoot] betreft, hij telde zeer goed zijn geld. Hij verdient natuurlijk veel meer dan ik, ik verdiende occasioneel ergens iets, maar hij verdiende grotendeels onze zorg voor de inkomsten. Maar hij kwam bijvoorbeeld vragen "waar heb je dat geld voor uitgegeven"? Dus ik moest dan zeggen van "ik heb een beha gekocht" bijvoorbeeld, en dat was zo vernederend voor mij. Telkens zeggen van ja dat is het ticketje, dat heb ik gekocht, dus ik had altijd het gevoel dat hij denkt dat ik ergens geld steel, of ik weet niet, dat was verschrikkelijk. Dat mijn man, mijn Russische man, zou nooit vragen waar ik geld voor gegeven heb. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

In gemengde huwelijken tussen vrouwen uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie en een Belgische man kunnen we spreken van een ongelijke uitgangspositie binnen het koppel. In het begin zijn vrouwen volledig overgeleverd aan de goodwill van de Belgische echtgenoot. Omdat veel Belgische mannen huwen met een Oost Europese vrouw vanuit de idee dat deze vrouwen traditioneler zijn en geen professionele carrière ambiëren, ondervinden de vrouwen vaak tegenwerking in hun zoektocht naar onafhankelijkheid. Tegengesteld aan het stereotype beeld, merken we dat deze vrouwen enorm veel belang hechten aan een eigen inkomen en onafhankelijkheid ten opzichte van de man. Deze tegengestelde verwachtingen kunnen een voedingsbodem betekenen voor echtelijke problemen. Zelfs al hebben beide partners veel geduld en respect voor elkaar, ze blijken in het begin door een moeilijke periode te gaan. Onze respondenten kampten met een gevoel van verlies aan sociale status door migratie. In de herkomstregio bekleedden ze bijna allen een prestigieuze job en genoten maatschappelijk aanzien. Hier in België zijn ze plots "maar migrant". De integratie loopt dikwijls minder vlot dan verwacht (zie 5. Integratieaspecten). Bovendien missen de meeste geïnterviewden het herkomstland. Vaak kampen ze met een gevoel van sociale isolatie. Deze stressfactoren creëren logischerwijze echtelijke spanningen. In het begin wordt de relatie daarom bijna altijd op de proef gesteld.

4. Waar en hoe ontmoeten partners elkaar?

Transnationale relaties of huwelijken vinden hun weg langs verschillende kanalen en plaatsen. Coene (2005) onderscheidt drie soorten huwelijkspraktijken op de internationale huwelijksmarkt:

- 1) Romantische, spontane huwelijken;
- 2) Door de familie dan wel gemeenschap gearrangeerde huwelijken,
- 3) Huwelijken tot stand gekomen via formele spelers op de huwelijksmarkt (relatie- en huwelijksbureaus).

Deze opdeling of typologie neemt het kennismakingskanaal als uitgangspunt: spontaan, via vrienden en familie, of via commerciële derden. De drie manieren van kennismaking kwamen alle aan bod bij de geïnterviewden. We spraken zowel met vrouwen die hun partner spontaan leerden kennen, respondenten waarbij familie of kennissen intervenieerden, als vrouwen die beroep deden op een relatie- of huwelijksbureau. Wang & Chang (2002) stellen dat zowel familie of kennissen, als commerciële derden een rol spelen op de internationale huwelijksmarkt. Commerciële derden duiden de auteurs aan als formele spelers; familie of kennissen als informele spelers. De scheidingslijn tussen formeel en informeel is niet steeds duidelijk. Zoals gaandeweg zal blijken, sluiten ook de drie ontmoetingskanalen elkaar niet altijd uit.

Door de toenemende globalisering en de verbeterde transportmogelijkheden stijgt de kans dat liefde de grens overschrijdt. Een aantal van onze respondenten leerde de partner kennen gedurende een toeristische reis in de herkomstregio:

En X [echtgenoot] wou voor het eerst naar Rusland gaan toen. En toen hebben ze mij gebeld om te vragen wil jij hem Moskou tonen. En zo op die manier hé, een beetje begeleiden. Een eerste keer is hij naar Moskou gekomen voor een dag of vijf, dat was een gecombineerde reis van hem, Moskou - Sint-Petersburg. Ik denk dat hij vier of vijf dagen in Moskou was, en dan vier of vijf dagen in Sint-Petersburg. Ik heb hem eigenlijk de eerste keer maar een dag of drie gezien, en zo ja, zo hebben wij elkaar leren kennen. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Andere respondenten ontmoetten hun toekomstige echtgenoot tijdens een werkgerelateerde buitenlandse missie in de herkomstregio:

I went to work as a translator. Het was tolk and vertaler, everything. Because it was the new - Greenfield - the new brewery (...). This is where I met my husbands. He came as one of the engineers over there. And I was translator, because there was so many foreigners they needed to give education. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

R: (...) zij zocht een vertaler voor een man uit België, die werkte bij de organisatie van de Europese Unie, dat was iets met cole mine... [aarzelt]

I: Koolmijnen?

R: Ja, dat was het. Hij werkte voor die organisatie, ja. En zij vroegen een vertaler voor twee of drie weken om als vertaler hem te helpen om euh...

I: In wat voor taal?

R: Engels, Engels naar het Russisch.

I: Ah ja, zo, ja, dus ze zochten iemand, en wie was dat? Wie heeft er u gecontacteerd?

R: Euhm, één collega van mijn school.

I: Een collega van uw school, dus een collega heeft aan jou gevraagd...

R: Ja, en eerst ik was bang omdat ik heb nog nooit gedaan maar zoals iedereen zei "gij moet proberen anders gij weet nooit" en dus [aarzelt] ik heb geprobeerd, en de man voor wie ik heb vertaald, dat was mijn man [lacht]. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

Een respondente uit Wit-Rusland kwam in contact met haar echtgenoot via een Luikse vrijwilligersorganisatie die vakanties organiseert voor kinderen van de Tsjernobylramp.

Mijn man werkte als vrijwilliger voor een organisatie die kinderen uit Tsjernobyl een vakantie gaf in België. Ik begeleidde die kinderen. Die organisatie heet PAT - Parents d'accueil de Tsjernobyl. Dat is een organisatie uit Luik. (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

Sommige respondenten leerden de partner in België kennen. De Oekraïense vrouw hieronder kwam net als de vorige respondente in contact met België via een vrijwilligersorganisatie die vakanties organiseert voor Tsjernobylkinderen in België. Na het vrijwilligerswerk voltooide de vrouw een aanvullende opleiding aan een Belgische universiteit. Toen ze onmiddellijk na de opleiding werk vond, besloot ze om in België te blijven. In een jongerenclub ontmoette ze haar echtgenoot.

I: En hoe heb je dan eigenlijk jouw man leren kennen?

R: Tja (grinnikt). Eigenlijk, heel eenvoudig eigenlijk. Dat was zo: toen ik begon te werken, dat was allemaal goed en wel maar toen had ik zo niks anders te doen dan werken en dat was ook niet zo plezant. En dan ben ik via via te weten gekomen dat er bestaat zoiets als Rotarackt, dus een jongerenserviceclub, dat is een jongerenafdeling van de Rotary, als je dat zo wilt noemen, een serviceclub gewoon. Ik weet niet of jullie dat kennen? Maar goed maakt niet uit. En ik ben daarbij gegaan en X [echtgenoot] was daar al lang in, op die manier heb ik dus X [echtgenoot] leren kennen. En dan zijn wij twee jaar gewoon bevriend, allee, bevriend, allee ja gewoon, ik weet het niet (lacht) (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar)

Naast deze spontane ontmoetingen, vertellen sommige respondenten over de interveniërende rol van familie of vrienden. De eerste vrouw getuigt hoe ze door een vriend werd voorgesteld aan haar man. Bij de tweede respondente bracht de zus van haar echtgenoot de beide partners in contact.

I: Donc vous avez rencontré votre mari chez vous. Où est-ce que vous avez pris...

R: La connaissance?

I: Oui. Comment ça se passe? Où est-ce que vous avez rencontré votre mari?

R: C'est quelqu'un qui m'a présenté à lui.

I: Et c'était quelle personne?

R: C'est un ami.

I: *Un ami.*

R: *Oui.* (I8; KIR; 26 jaar; MID; 1-5jaar)

R: *Toen de dochter was 21 [dochter van de echtgenoot en diens eerste vrouw], de moeder [eerste echtgenote van haar man] gestorven, is gestorven, ja. En hij was alleen. En hij besliste iemand kennen en nog een keer proberen. Deze moment [op dat ogenblik], ik heb gescheiden. En wij hebben hem iemand die kent mij [en hij heeft iemand die mij kent], en ja, dat was zijn zuster die in Duitsland, in Keulen woont. Ik heb van de eerste huwelijk 2 kinderen, een zoon die is bijna 22 en de dochter is 15 jaar oud. Toen ik kwam naar mijn vriendin in Keulen, ontmoette ik mijn vriendin haar broer, dat is mijn man. Wij maakten kennis en...*

I: *Was dat toevallig?*

R: *Ja, misschien... Ik denk dat, dat zijn zus ziet dat hij is zo depressief. Ik ben in een moeilijke situatie....* (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

De scheidingslijn tussen romantische en gearrangeerde ontmoetingen is niet steeds duidelijk. Zoals besproken in het literatuuroverzicht, bestaat er een continuüm tussen romantische en gearrangeerde huwelijken. De hierboven geciteerde respondente die haar echtgenoot leerde kennen tijdens een rondleiding in Moskou, was op dat ogenblik aan het scheiden. Ze verkeerde bovendien in een moeilijke economische situatie door de *perestrojka*. Ook haar toekomstige echtgenoot was op dat ogenblik verwickeld in een echtscheidingsprocedure. Een in België verblijvende Russische vriendin van de respondente stelde toen voor om haar toekomstige Belgische man een rondleiding te geven in Moskou.

In 2.1.5. (Globalisering en Telecommunicatie) illustreerden we reeds hoe de internationalisering van de huwelijksmarkt leidt tot een vermarkting van het huwelijk. Tal van spelers – zowel formeel als informeel – maken het huwelijk tot een verhandelbaar goed. Dit is geen nieuw gegeven. Het principe van gearrangeerde huwelijken door derden bestaat bijna zo lang als het instituut huwelijk zelf (Scholes, 2000). Een moderne variant van dergelijke commerciële huwelijken betreft de zogenaamde “mail order brides”. Doorgaans stelt een huwelijksbureau tegen vergoeding catalogussen met profielen van vrouwen ter beschikking van klanten, die vervolgens ‘uitverkorenen’ contacteren via de post of per telefoon. Naast contacten met mogelijke huwelijkspartners, bieden deze bureaus tal van andere diensten, zoals advies en begeleiding bij visumprocedures, vertaaldiensten, tips om misbruiken te voorkomen, enzovoort (Simons, 1999).

De komst van het internet en de val van het ijzeren gordijn produceerden een werkelijke explosie van de huwelijksindustrie in het voormalige Oostblok. Zoals besproken in 2.1.5. is internetdaten ingeburgerd in de door ons bestudeerde regio's. Mensen gaan echter niet steeds bewust op zoek naar een partner via

speciaal daarvoor bestemde websites. Sociaal verkeer vindt vandaag veel meer plaats via online sociale netwerken. In 2005 waren er meer dan 300 sociale netwerk websites, waarin mensen wereldwijd met elkaar in contact stonden. Er bestaat met andere woorden een grote kans om een potentiële partner te ontmoeten buiten dating websites om. Dit was het geval voor een aantal van onze respondenten (zie 2.1.5.).

Exacte cijfers over de huwelijksindustrie zijn niet voorhanden, aangezien het een grotendeels ongereguleerd en ongeregistreerd fenomeen vormt. Volgens een telling op de website <http://www.american.edu/ted/bride.htm> zou het om meer dan 200 websites gaan. Deze sites bevatten online catalogussen met beschikbare bruiden. Daarnaast bieden de websites ook andere diensten aan, zoals adviezen rond visumprocedures, tips om 'scams'⁴¹ of misbruiken te voorkomen en getuigenissen van mannen die reeds gebruik maakten van de procedure (Simons, 1999). Tijdens de interviews komen volgende websites regelmatig terug: www.rendez-vous.be, www.rendez-vous.fr, www.americansingles.be, www.amoureux.com en www.affection.org.

De aangeboden kennismakingsmogelijkheden op het internet beperken zich niet tot de hoger vermelde "mail order bride" diensten. Tijdens de interviews kwam nog een ander kennismakingskanaal ter sprake: de zogenaamde georganiseerde groepsreizen. Dit zijn kant-en-klare reizen naar grote Russische, Oekraïense of Wit-Russische steden, waarbij Westerse mannen op korte tijd in contact worden gebracht met een omvangrijk aantal Russisch sprekende meisjes. Uit deze meisjes zouden mannen een huwelijkskandidate kunnen selecteren. De website <http://www.loveme.com/tours> richt dergelijke reizen in. Een respondente uit Moskou toonde tijdens een interview foto's van bijeenkomsten in het kader van georganiseerde groepsreizen op de website www.happydate.info/forum/viewtopic.php. Ook een Oekraïense respondente vertelt over het bestaan van deze praktijken in Kiev:

I: (...) huwelijksbureaus en zo, of dat vaak bestaat in Oekraïne? Zo van die mailorder diensten

R: Ja. Eerlijk gezegd, zelf ben ik daar nooit mee in aanraking gekomen, maar van horen zeggen, ja. Ik heb net bijvoorbeeld een meisje waarmee ik samen gestudeerd had, zij heeft mij verteld een keer dat bijvoorbeeld in Kiev, waar zij werkten, zij

huurden een bepaald stuk van het gebouw, voor hun bedrijf voor de office, en dat was eigenlijk een, ik denk dat dat een hotel was of zo, en dat er daar regelmatig een soort défilés werden gehouden, dus Westerse mannen die daar verbleven die kwamen dan een bruid zoeken, en de meisjes van alle kanten van Oekraïne daar

⁴¹ Websites die intentioneel trachten te misleiden met het oog op financieel of andere voordeel.

naartoe kwamen om hun zelf te demonstreren. Daar heb ik van gehoord, maar zelf heb ik het nooit gezien of zo, of nooit ermee in aanraking gekomen. En zij vertelde mij dan ook van ja als jij met die meisjes een keer babbelt, als je ze tegenkomt of zo en zij zeggen van ja wat moet ik doen, daar van waar ik kom is geen toekomst, ja dat is zo echt... ja daar heb ik wel van gehoord, maar voor de rest eigenlijk kan ik u daar niet mee helpen (lacht) (I36; UKR; 32 jaar; HO; >5jaar).

De dating website www.inter-mariage.com geeft een beschrijving van de gang van zaken tijdens dergelijke groepsreizen. Bovenvermelde respondente uit Moskou vertelt een gelijkaardige werkwijze tijdens de demonstratie van de foto's. Meisjes worden uitgenodigd om deel te nemen aan een bijeenkomst, die plaatsvindt in een hotel. Voor de aanvang van de avond, vindt een eerste selectie plaats op basis van fysieke schoonheid. Vervolgens begeven de meisjes zich naar de conferentiezaal van het hotel, waar een twintigtal Westerse mannen hen opwacht in het gezelschap van een vrouwelijk tolk. De meisjes defileren met een nummer voor de mannen, waarna de mannen meisjes kunnen selecteren. Volgens een getuigenis op de website www.inter-mariage.com is het merendeel van de meisjes uit op het geld van de mannen en beogen ze geen duurzame relatie of een huwelijk. Ook een groot aantal van de mannen zou eerder zoeken naar een kort avontuur dan naar een mogelijke huwelijkspartner. De grens van de praktijk van groepsreizen met prostitutie is bijgevolg eerder vaag.

Eén van de Oekraïense respondenten die gedurende twee maand werkte in een huwelijksbureau, vertelt over de malafide praktijken van dergelijke bureaus. Veel Russisch sprekende vrouwen die zich inschrijven in een huwelijksbureau, kennen volgens haar geen Engels. Ze stond in voor de vertalingen van het Russisch naar het Engels en omgekeerd. Haar baas gaf de opdracht om - in naam van de vrouwen waar ze brieven voor schreef - geld te vragen aan de mannelijke klanten om mails te kunnen raadplegen. De vrouwen in wiens naam de mails gestuurd worden, zijn hier niet van op de hoogte, aangezien ze geen Engels spreken. De respondente geeft ook andere voorbeelden van meisjes die werken in een huwelijksbureau en geld vragen voor hun zieke grootmoeder of kind. Dit geld dekt voor een stuk het salaris van de personeelsleden van het huwelijksbureau. Als de respondente hier niet aan deelnam, kreeg ze geen loon. Ze voelde zich heel vervelend bij dit bedrog.

I: En wat moest je daar doen?

R: Ik moest dus de profiles van vrouwen in internet en bij verschillende date sites plaatsen, en dan dan vertalen de brieven van vrouwen of brieven van mannen naar vrouwen and so on. Maar waarom ik begon daar, omdat ik weet dat is (lacht) dat is ook een lang verhaal van de bureaus. Omdat ik vind die bureaus ja, de meeste zijn gecreëerd gewoon om geld uit de mannen te krijgen en ik wilde dat wel niet doen. Omdat ik kan niet liegen. (...) Dus mijn chef zegde jij moet dat zo doen, schrijven dat "jij kan niet naar het internet gaan omdat dat kost duur", ik zeg "ja maar dan

moet ik geld vragen”, en hij zegt “wat wil je doen? Hoe wil je anders een salaris krijgen?” Ik zeg “maar dan jullie liegen, ja”. Ik zeg “waarom hij moet geld sturen als dat is niet nodig voor deze vrouw? Deze vrouw wil alleen gewoon man te ontmoeten ja en zij wil niet veel geld.” “Ja, maar euhm op welke manier ons bureau zal werken?” (...) het probleem is die vrouwen kunnen dat zelf niet zoeken ja, want zij kunnen geen Engels. Dus zij gaan naar deze bureau. En ja ok zij zeggen “maar wat is jouw naam, geboortedatum, heb jij kinderen en wat voor”... alles zij moeten weten ja, en zij plaatsen deze vrouwen bij de date site ja, en zij hopen dat de man gaat schrijven ja, maar veel mannen die kunnen geïnteresseerd zijn. Maar het probleem is dat dan beginnen jij moet dat schrijven en dat schrijven, en de vrouw kent dat niet dat iemand achter haar rug schrijft “oh mijn ma is ziek of mijn kindje is ziek” of zoiets. En ik vind dat echt niet eerlijk. (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

De website www.gollandia.nl/video/video.htm biedt een Russischtalige video⁴² aan die gaat over de misbruiken in de “mail order” industrie. De film bespreekt zowel voorbeelden van misbruik langs de vraag- als langs de aanbodzijde van de huwelijksmarkt en vertelt onder andere het waargebeurde verhaal van Anastasia Solovieva, een Kirgizische vrouw die huwde met een Amerikaan en door hem vermoord werd. De video geeft ook andere misbruiken weer, zoals het valselijk gebruik door vrouwen van foto's van modellen en popsterren, die dan moeten doorgaan voor de eigen foto. Ook de bovenvermelde Oekraïense respondente getuigt over het voorkomen van dergelijke praktijken:

(...) zij schrijven brieven ja, meisjes die schrijven brieven ja van... meisjes, en zij nemen foto's soms gewoon van journaals ja, niet de echte meisjes (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar).

Niettegenstaande dat internet daten sterk ingeburgerd is in de door ons bestudeerde regio's, uiten sommige respondenten hun argwaan tegenover huwelijksbureaus en dating sites. Het houdt volgens hen een groot risico in om louter op basis van ‘virtuele liefde’ in het huwelijksbootje te stappen.

R: *It will be a great risk, but still who knows, maybe it will work. It also happens. But some people like me for example they come, it is...*

I: *Because they're in love?*

R: *No, but sometimes love can be virtual also. But they don't know this is really this person. On virtual. On internet you risk a lot. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)*

I: *Et il y a aussi des choses comme des bureaux...*

⁴² Deze video werd bekeken tijdens een interview. De respondente vertaalde van Russisch naar Frans. De film heet vrij vertaald “Les larmes américaines des femmes Russes”

R: *Ah, des agences de mariage?*

I: *Oui, oui*

R: *ça existe beaucoup.*

I: *ça existe.*

R: *Moi, j'ai jamais été là-bas, il y a trop d'idiots quoi. Oui, pour les femmes c'est dangereux hein. L'agences, ils sont fou, ils donnent l'adresse, le photo, donc... Moi, j'ai jamais été, j'ai peur. (I8 ; KIR ; 26 jaar ; HO ; 1-5jaar)*

Ook België ontkomt niet aan de misbruiken in de "mail-order-bride" industrie. In augustus 2005 haalde het huwelijksbureau "Europegirls" de media. Op de website stonden foto's van niet traceerbare vrouwen. Hierdoor overtrad de zaakvoerder de wet op huwelijksbureaus van 9 maart 1993. Een bij de politie werkende Russisch sprekende respondente vertelt hieronder over de jacht op de wanpraktijken van huwelijksbureaus. Ze geeft aan dat deze misbruiken slechts moeilijk aan het licht te brengen zijn. Ook het Diensthoofd van de Centrale Dienst Mensenhandel van de Federale Gerechtelijke politie gaf tijdens een telefonisch interview aan dat malafide huwelijksbureaus moeilijk te vervolgen zijn, omdat huwelijksbureaus snel komen en gaan. Net door die snelle verschuivingen valt de huwelijksindustrie volgens het Diensthoofd amper in kaart te brengen.

R: (...) *ik weet wel dat East-Europe Wedding [hier wordt een fictieve naam gebruikt] is een gekende firma, East-Europa Wedding, nog nooit van gehoord? (...)Ik weet dat mijn collega's er al jaren achter zitten, maar het is zeer moeilijk om die mensen te pakken hé,*

I: *Dus er zijn wel onderzoeken naar die huwelijksbureaus?*

[respondent zoekt annonce in de krant]

R: *kijk hier heb ik het*

I: *Ah ja.*

R: *Nog nooit gezien? ik heb gehoord dat het voor mannen verschrikkelijk veel kost om lid te worden van die East-Europe Wedding, dat dat dus 200.000 frank was vroeger, gewoon om toegang te krijgen tot de databank van die vrouwen. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)*

Het voorgaande illustreert het belang van het internet als ontmoetingskanaal voor vrouwen uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie. Naast veel goedbedoelde "match-making" initiatieven bestaan er tevens een resem malafide praktijken. Net zoals zovele andere transacties op deze ongereguleerde

informatiesnelweg, vallen de activiteiten op het internet tot op vandaag grotendeels buiten elke controle.

5. Eens in België...

Tot hier toe schetsten we een beeld van de pushpull factoren voor huwelijksmigratie uit Centraal/ Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie, de betekenis van een huwelijk en de manier waarop deze betekenis te rijmen valt met migratie en wierpen we in het vorige deel een licht op de mogelijke ontmoetingskanalen tussen Belgische partners en Oost Europese vrouwen. We zijn aanbeland bij de situatie van deze huwelijksmigranten in België. Hoe verloopt de integratie en sociale participatie van deze vrouwen in de Belgische samenleving en welke uitdagingen ervaren zij daarbij? Voor het beantwoorden van deze vraag komen verschillende zaken aan bod: de arbeidsmarkt, de taal, deelname aan opleidingen, sociale inbedding, het psychosociale welzijn en de situatie van de kinderen.

5.1 Integratie: mogelijkheid, wens of utopie?

Integratie is een multidimensioneel construct en bevat zowel structurele als socio-culturele aspecten (Hooghiemstra, 2003). Structurele integratie slaat op de participatie aan de arbeidsmarkt en onderwijs, terwijl socio-culturele integratie betrekking heeft op aspecten zoals partnervorming, waardepatronen, religie, enzovoort. We beperken ons hier tot de bespreking van structurele integratie.

Uit de interviews met respondenten blijkt de uitgesproken wens om te participeren aan de Belgische arbeidsmarkt. Alle geïnterviewde vrouwen wensten een baan te vinden na de aankomst in België. Een aantal respondenten spreekt over een periode van intensief solliciteren.

R: (...) dus het is natuurlijk een ander verhaal dat ik ook heel intens gesolliciteerd heb in het begin van mijn verblijf.

I: Hier in België

R: Ja. Dus ja, ik heb van alles gedaan voor ik begon bij (...) (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Direct toen ik hier kwam, wilde ik werk gaan zoeken. Ik kon mij niet voorstellen zonder werk te zijn. Ik moet werken. Ik wilde werk zoeken (...) (I4; BEL; 45 jaar; HO; >5jaar)

R: En ik probeerde werk te zoeken. Ik probeerde een eerste stap bij de kleine organisatie als begeleidster, of iemand die hulp geven aan jongeren of zoiets. Mijn

ervaring als psychologe kan mij helpen maar verantwoordelijk was niet zo groot en mijn taal vind ik niet zo een barrière, ik kan met de jonge mensen praten over gewone dingen. Maar ja, sommige organisatie stuurden mij niets, als een antwoord, ik heb geen antwoord gekregen. Sommigen, volgens mij, denk dat ik ben overgeschoolde. Het is te hoog om te werken als begeleider of zoiets, dus geen resultaat. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Veel respondenten botsen daarbij op een teleurstelling. Ze veronderstelden in België gemakkelijk aan de slag te kunnen. Gaandeweg groeit het besef dat ze niet voldoen aan de eisen op de Belgische arbeidsmarkt. Taal vormt voor de meeste respondenten de grootste barrière. Met uitzondering van één respondente, zijn alle geïnterviewden universitair geschoold. Door de gebrekkige kennis van het Nederlands, Frans en Engels vinden de vrouwen geen functie volgens hun diploma. Een aantal weigert aan de slag te gaan ver onder het diplomaniveau, terwijl sommigen een baan zoeken in laaggeschoolde sectoren zoals horeca en schoonmaak. Komend van een functie met veel sociaal prestige in de herkomstregio, blijkt deze stap terug niet eenvoudig voor onze respondenten.

R: Dus ik dacht dat ik vind een job in België. Dat kan niet. [Ik dacht dat ik een job zou vinden in België, maar het lukt niet] (...) Dus ik dacht dat (lacht) dat zou gemakkelijk zou zijn, maar nu ben ik realistisch. Maar zonder positieve denken ik ben niet naar hier gekomen.

I: Zonder positieve denken was je niet...

R: Positief denken dat ik werk ging vinden.

I: Anders had je het niet gedaan?

R: Nee. Nee. (...) ik heb mijn man gezegd dat als jij wilt dat ik poets, dan vertrek ik naar Polen, onmiddellijk. Dat is, omdat dat is niets voor mij. Dat was ander, dat is iets wat ik kan niet accepteren, ja dat is de lijn. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Ik ben dan begonnen werken, gewoon om rond te komen, want ik wou gewoon mijzelf kunnen onderhouden, om niet altijd naar X [echtgenoot] te moeten lopen om kousen te kopen of weet ik wat. En ik wou dan werk zoeken, maar ik kende nog geen taal. (lacht) En ik ben dan naar interim gegaan, opdienen, in de horeca, afwassen en opdienen, domme dingen. Dat was wel hard voor mij, ik heb toch een jaar of twee zo in de horeca gewerkt. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

De confrontatie met het onvermogen om zich een plaats te veroveren op de arbeidsmarkt leidt bij een aantal vrouwen tot gevoelens van frustratie en depressie. Sommige respondenten vertellen met nostalgie over hun professionele carrière in de herkomstregio. Deze vrouwen getuigen dat het verlies van de carrière de grootste kost van migratie betekent. Onderstaande respondenten

beschouwen de migratie als een winst op familiaal, maar een verlies op professioneel gebied.

Volgens mij, ik ben echt blij van mijn familiale leven. Als ik denken over mijn waarden, dat is belangrijk voor mij. Mijn kinderen en mijn man is een beetje belangrijker dan mijn carrière, altijd. (...) Dus dat is belangrijker voor mij dan mijn carrière. Maar ik moet zeggen dat - zoals jij hebt gezien - dat is ook wat ik verlies [de carrière]. Ik kan niet akkoord maken met deze verliezen (kan zich er niet bij neerleggen) ik probeer 'fighting', maar ik ben niet blij van de resultaten. (...) Maar dat maakte mij écht, écht depressief. Dus het is, ik moet zeggen dat er is geen kans voor mij. Dat is moeilijk omdat ik... [respondent wordt droevig] (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

I: Donc vous avez cherché?

R: Oui. Beaucoup. Beaucoup. J'étais déprimée. J'ai commencé à chercher, j'ai commencé déjà à chercher quelque chose parce que je n'aimais pas rester à la maison. Pas du tout. J'étais déprimée. Finalement, j'avais tant de diplômes, de diplômes, de certificats. J'ai envoyé à la société de radiologue à Bruxelles. J'ai reçu une réponse négative. (...) Voilà, c'est comme ça. Je continue de chercher le travail mais maintenant je n'en suis pas préoccupée parce que je me suis dit qu'on vit bien avec mon mari, on s'entend bien... Voilà, c'est ça. (I35; RUS; 50 jaar; HO; 1-5jaar)

Een Poolse respondente die werkte als trajectbegeleidster voor Polen en Russisch sprekenden, geeft aan dat het carrièreverlies van Poolse en Russisch sprekende vrouwen doorgaans een grote impact uitoefent op het zelfbeeld:

R: Omdat er zijn aanpassingsproblemen voor de Poolse vrouwen... zijn even erg als, zelfs erger dan voor een Turkse vrouw denk ik.

I: Ja? En kunt u dat een beetje...

R: Omdat men wil uit het leven meer halen, wil werken, wil sociaal voor iemand zijn... Vooral mensen die in Polen al bepaalde studies of werken hebben gedaan, die hebben enorm moeilijk met hun zelfbeeld hier in België. Het is heel moeilijk, men wil, men vertelt "ik was dit, ik had dat, ik wil dat". Zo is dat ook met de Tsjetsjenen en de Russen die met niets naar België zijn gekomen, die hebben dan zeer sterk de behoefte om te zeggen wie zij waren daar. Maar ook Poolse vrouwen, ik kon dat en dat, ik kon dat en dat. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Door het onvermogen om zich een plek te verwerven op de arbeidsmarkt, engageren onze respondenten zich in een opleidingsparcours. Alle respondenten volgen cursussen Nederlands of Frans. Daarnaast nemen ze deel aan diverse beroepsopleidingen van de VDAB, cursussen boekhouden, secretariaat, cursussen

voor vrouwelijk ondernemerschap, enzovoort. De eerste respondente duidt op het belang van de taal voor het vinden van een baan. De tweede respondente was radiologe in Rusland en stond aan het hoofd van de dienst hemofilie. De onmogelijkheid om haar diploma en beroepservaring te verzilveren op de Belgische arbeidsmarkt, zetten haar aan tot het volgen van een beroepsopleiding als administratief bediende.

R: Pour l'instant j'étude, j' inscrit dans l'école parce que mon mari sont Français. Donc moi je parle français. Mais pour trouver un travail, il faut parler Néerlandais. Donc maintenant je fais des cours comme ça [Cursus Maatschappelijke Oriëntatie] et au mois de septembre je vais commencer des cours de néerlandais.

I: Ah oui.

R : Comme ça, je vais trouver un travail ici. (...) Mais pour trouver le travail, il faut parler Néerlandais. Au mois de septembre je vais commencer avec les cours de Néerlandais. (I8 ; KIR ; 26 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Finalement, pour ne pas perdre mon temps, pour avancer un petit peu, j'ai trouvé sur un forum – c'est comme, eh... en Flandre c'est VDAB- voilà, j'ai trouvé une formation secrétariat-bureautique. Mon mari m'avait dit: « Tu aimes ça, tu vas travailler comme secrétaire? ». J'ai dit : « Oui, je pourrais travailler comme une employée administrative quelque part, pourquoi pas ? ». J'ai trouvé cette formation. (...) J'ai appris à taper comme il faut, à dix doigts. Donc c'était déjà bien. Voilà, j'ai terminé ça. (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

De meeste respondenten geven aan dat de integratie minder gemakkelijk verloopt dan verwacht.

Ik moet zeggen, ik dacht dat het gemakkelijker ging zijn. En de eerste maanden toen ik in België was, was ook alles, ik zag alles door een roze bril hé. Alles was perfect, lekker, mooi, vriendelijke mensen, propere straten en al, en dat heeft dan een paar maanden geduurd, en dan (lacht) was de roze bril weg. Ik werd dan geconfronteerd met al de problemen, gelijk de taal die moeilijk ging, dat mijn diploma's niet gelijkgesteld waren, ik moest werk zoeken, ik wou ook werk zoeken, ik wou eigenlijk zoals iedereen zijn, ik wou niet een buitenlandse of vreemde vrouw blijven, ik wou assimileren in de maatschappij, ik wou integreren, en ja dat was moeilijk. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Het voorgaande citaat illustreert de uitgesproken wens om zich te integreren. Deze wens wordt echter op de proef gesteld door verschillende barrières. Volgens sommige respondenten liggen de eisen op de arbeidsmarkt veel te hoog. Ze ondernemen veel moeite om Nederlands te leren, maar kunnen hun “niet-Belg zijn” niet onder stoelen of banken steken. Volgende Poolse respondente ziet zich

hierdoor verplicht om binnen de eigen gemeenschap te werken. Ze is psychologe en ontvangt in haar praktijk uitsluitend Poolse cliënten:

Ik nooit Nederlands zo goed beheersen. Dat voor mij, dat is onmogelijk. Dus ik moet met de Poolse mensen werken, Poolse taal gebruiken (...) (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Naast arbeid, taal en deelname aan opleidingen brachten de geïnterviewden nog twee andere integratiebevorderende of belemmerende aspecten aan de oppervlakte: de leeftijd en de echtgenoot. Een aantal respondenten geeft aan dat ze zich door de verder gevorderde leeftijd moeilijker kunnen aanpassen aan de geheel nieuwe omgeving. Hoe ouder de leeftijd, des te sterker de wortels in de herkomstregio. Volgens sommige vrouwen verloopt de taalverwerving op hogere leeftijd moeilijker. Bovendien reduceert de hogere leeftijd volgens sommigen de kansen op de arbeidsmarkt.

I wanted to live, ok wanted... In Belgium, it's nice to visit. But when you are almost 30 it's so difficult to get used to new environment. (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar)

R: Mijn zus heeft geen problemen met taal. Ik heb, zij heeft geen problemen met taal en anders ook maar zij is veel jonger dan ik ben.

I: Ze is jonger.

R: Ja, 10 jaar en was veel makkelijker deze integratie voor haar. En ze was zonder kind, ze was alleen. En ja, dat was helemaal anders en meer gemakkelijk. Met kind en als je niet oud bent. Jij heeft meer sterke wortels in jouw land en dan ja is meer moeilijker. (I19 ; RUS ; 45 jaar ; MID ; >5jaar)

J'ai cherché un travail administratif mais à cause de l'âge cela n'allait pas du tout. A cause de l'âge, comme je suis étrangère aussi... (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Zoals besproken, zijn Poolse en Russisch sprekende huwelijksmigranten tijdens de eerste periode na de migratie afhankelijk van de echtgenoot op verschillende gebieden, zoals huisvesting, taal, het verblijfsstatuut, sociale contacten en financiën. Sommige echtgenoten stimuleren de integratie, terwijl anderen de integratiewens kunnen tegenwerken. Belgische mannen kunnen – al dan niet bewust – onvoldoende informatie geven. Om die reden verdedigt de lerares Maatschappelijke Oriëntatie het belang van cursussen MO. De cursussen reduceren volgens haar de afhankelijkheidsstatus van vrouwen:

R: (...) daarom zeg ik altijd tegen mijn cursisten of dat ze onafhankelijk zijn, zijn jullie getrouwd met Belg of met iemand die geen Belgische nationaliteit heeft, dat is beter als jullie komen naar die curs [cursus]. Omdat de mannen verbergen gewoon

informatie over rechten, en ze zeggen alleen over plichten van de vrouw, maar niet over de rechten.

I: Dus dat doe jij ook zo, bewust maken en zeggen van het is goed dat jullie komen?

R: Ja omdat zij ook horen informatie via oorspronkelijke bron, niet via derde hand. En sommigen zeggen "ja mijn man zal mij alles tonen. Hij zal mij alles zagezegd begeleiden, overal begeleiden". En ik zeg "nee, dat zal niet gebeuren, hij zal alleen doen wat zijn"... maar ik ga niet zeggen dat alle mannen zo, ja, meestal of ze geen tijd hebben, of ja (...) (Lerares Maatschappelijk Oriëntatie Russisch sprekenden)

Ondanks de vele drempels en valkuilen, verwerven een aantal respondenten een professionele positie in België waar ze fier op zijn. Hiervoor legden ze een lange, harde weg af. De respondenten benadrukken dat integratie enorm veel doorzettingsvermogen vergt.

R: Ik doe mijn werk graag, en na twee jaar ben ik al gepromoveerd tot bij de recherche, normaal gezien moet men zes jaar bij de politie zijn, bij de interventie, om naar de recherche te kunnen gaan,

I: en u na twee jaar?

R: Ja, ik ben na twee jaar overgestapt naar de recherche, dus dat is toch redelijk. En ik heb nog mogelijkheden om verder te groeien, ik ben inspecteur, ik kan nog examens doen voor hoofdinspecteur, commissaris, ik ben al niet zo jong meer, maar ja wie weet... (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

R: Euhm, ik denk dat zij het ook moeilijk hebben gehad. De vrouwen, die ik ken, komen allemaal van grote steden, zij zijn goed opgeleid, hebben veel achtergelaten ginder, een job en zo.

I: Ja, dat is dikwijls zo.

R: Ja, en hier moesten we allemaal van nul beginnen, helemaal terug opnieuw beginnen hé. En dat was niet gemakkelijk, want degenen die een redelijk doorzettingsvermogen hebben, degenen die nog ambities hadden en doorzettingsvermogen hebben, die hebben nog iets bereikt, maar ik ken ook een paar meisjes die nog altijd zonder werk zitten hé. En dat is natuurlijk niet leuk hé. En de leeftijd begint een rol te spelen, zij zijn ook allemaal voorbij de veertig, nog een goeie job vinden is bijna onmogelijk hé. En ja, nog gaan studeren is meestal... (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar).

Onze respondenten uit Rusland, Polen, Wit-Rusland en Oekraïne worden geconfronteerd met verschillende barrières in de Belgische samenleving. Doorheen de geschiedenis vormt migratie een weg tot verbetering van kansen en

mogelijkheden (Simons, 1999). Het feit dat de socio-economische positie in de ontvangende maatschappij soms lager ligt dan in de herkomstregio, botst bijgevolg met de verwachtingen. Deze verandering in sociale status ten gevolge van migratie betekent een teleurstelling voor een aantal respondenten.

5.2 Sociale inbedding

Bij het in beeld brengen van de sociale inbedding focussen we ons op twee aspecten: de sociale inbedding in de Belgische maatschappij en de sociale inbedding in de eigen gemeenschap. Met sociale inbedding in de Belgische maatschappij bedoelen we de mate waarin men België al dan niet als thuisland beschouwt. De sociale inbedding in de eigen gemeenschap slaat op de kwaliteit en intensiteit van de contacten met en de sociale cohesie binnen de eigen gemeenschap volgens de respondenten.

De Poolse respondenten in het huidige onderzoek zoeken meer contact met de eigen gemeenschap dan de Russisch sprekende respondenten. Onze Poolse respondenten wijzen regelmatig naar gezamenlijke ontmoetingsplaatsen zoals de kerk, Poolse scholen en Poolse verenigingen.

Dus deze organisaties is misschien 100 of meer dan honderd. Een Poolse koor, en misschien veel organisaties zijn betrokken tot de kerk, de Poolse kerk. Poolse scholen ook. En die, ook sportieve organisaties. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

R: My job also has very social advantage. On my floor there are 10 Poles, and 50 in the building. So it's an enormous social advantage. With families, no families, mixed marriages... If we visit someone now, it is always from my circle, and it's usually polish. The circle of polish acquaintances is enormous right now. So, you can choose what you want. (...) Now the social contact is even too much. There are mothers with children of the same age. We even found a friend who also has a mama here as a babysitter [de respondente haar moeder woont in België om op de dochter te letten], so we befriended both of the mama's. So we drive the one mama to the other mama so that they can baby-sit together. Now it is even the mama circle right now, I mean on the level of grandma. I already managed to become a meter of a Polish child. I feel now that I have grown a little into it a little. (I32; POL; 34 jaar; HO; 1-5jaar)

Voorgaand onderzoek toont aan dat kerken voor Polen belangrijke ontmoetingsplaatsen zijn. Leman (1997: 36) verwijst naar surveys van Beata Siewiera en Sigrid Bafekr in de twee belangrijkste Poolse katholieke kerken in Brussel. Deze tellen per weekend een totaal van 4000 Poolse kerkgangers. "People meet and talk before and after the services in several halls attached to the two Polish churches. (...) Useful information – on Polish lessons for children, for example – is posted on the walls. People can exchange information on

employment, accommodation, schools, doctors and hospitals. (...) Polish Catholic churches in Brussels are obvious meeting-places for Polish nationals from all regions and social classes" (Leman, 1997:36).

Zoals besproken in 2.1.5. vormen Russischtalige internetfora zoals www.russian-belgium.com, www.well.com.ru en www.happydate.info/forum/viewforum.php?t=1 belangrijke media om contact te onderhouden met zowel herkomstgenoten in België als in het thuisland. Binnen de Poolse gemeenschap bestaat de website www.polonia.be.

De meeste respondenten geven aan zich thuis te voelen in België. Ze missen het herkomstland, maar beschouwen België als hun thuisland:

Maar ik voel mij goed in Vlaanderen. Wij gaan dikwijls op reis, en als we hier zijn, herken ik het en heb ik het gevoel dat ik thuis ben. In Turks, Arabische winkel voel ik mij vreemd, in Belgische winkel voel ik mij relaxed. (...) De priester in Rusland zei vaak dat het Westen helemaal slecht was, van de duivel. Maar ik zeg: "Mensen kom hier eerst kijken". Is pijnlijk voor mij ook omdat ik voel mij nu ook wat Belg, ik woon hier, ik ben dankbaar naar dit land. Als wij in de kerk bidden voor België en het Belgische volk, doe ik dat eerlijk. Ik versta als goed is voor België, goed is voor mij. (I4 ; BEL ; 45 jaar ; HO ; >5jaar)

R: J'aime bien la culture. On a beaucoup voyagé en Flandre aussi, à Ostende on allait toujours à la mer. Autre chose que, ici, je me sens chez moi ; là-bas, je me sens à l'étranger.

I: Ah oui, oui.

R: C'est mon pays la Belgique, mais là-bas je me sens à l'étranger déjà. (I35 ; RUS ; 50 jaar ; HO ; 1-5jaar)

Maintenant je me sens mieux, parce-que les gens sont plus à l'aise. C'est un peu un autre mentalité, c'est difficile au début, mais maintenant ça va. (I8; KIR; 26 jaar; HO; 1-5jaar)

Sommige respondenten echter missen de herkomstregio en spelen met een terugkeergedachte. In voormalige Sovjetlanden bestaat de traditie dat de kinderen voor de ouders zorgen (Sakwa, 2002). Door de migratie is dit niet langer mogelijk. Een paar respondenten kampt hierdoor met een enorm schuldgevoel. De Oekraïense respondente hieronder hoopt op een dag met de echtgenoot naar haar geboorteland te kunnen verhuizen.

(...) [respondente vertelt dat ze liefst terug naar Oekraïne zou gaan wonen]

I: je zou graag terug naar Oekraïne gaan wonen. Dat zou je het liefste doen?

R: Ja

I: En waarom?

R: Waarom? Ja, omdat daar mijn familie is, dat is nu moeilijk soms ik begin te denken dat ik zou niet naar hier komen.

I: En euhm, zou je het terugdoen? Zou je terug komen naar België moest je weten wat je nu weet, zou je het opnieuw doen denk je?

R: Ik denk ik zou beter thuis zitten (lacht) allee, voor een gevoel van de vrede met zichzelf, ja, voor jouw familie ik denk ik zou beter thuis zitten dan naar hier te komen. Maar dat is persoonlijk, allee het ligt niet aan jullie land, het ligt aan mijn persoonlijk verband van de familie, veel mensen begrijpen dat. (...) en ik voel mijzelf altijd schuldig voor mijn ouders, ja, dat ik kan niet met mijn ma zitten en praten. (...) Maar toch als jij begint over de toekomst te denken, omdat in ons land dat is ook zo traditie, jij moet toch helpen voor je ouders die oud zijn, en ja ik vind dat jij moet dichtbij zijn, en als ik begin te denken... ok, mijn ouders worden niet jonger, zij worden ouder en toch mijn broer woont dichtbij, maar soms ik wil gaan (...) (I2; UKR; 27 jaar; HO; 1-5jaar)

5.3 Kinderen

Een belangrijke vaststelling in het huidige onderzoek betreft het feit dat veel vrouwelijke huwelijksmigranten uit Polen en de voormalige Sovjet Unie alleenstaande moeders met kinderen zijn. In dit laatste deel besteden we aandacht aan gezinshereniging van Poolse of Russisch sprekende moeders met kinderen uit een vorig huwelijk.

Zoals reeds besproken, vinden Poolse en Russisch sprekende alleenstaande moeders met kinderen moeilijk een tweede huwelijkspartner binnen de eigen landsgrenzen. In deze landen is er een heropleving van de traditionele genderrollen, waarbij vrouwen in de eerste plaats instaan voor het gezin en mannen de verantwoordelijkheid dragen als kostwinner. Zoals reeds uitvoerig besproken, leeft in de bestudeerde regio's de idee van complementariteit van de seksen. Mannen en vrouwen hebben aanvullende taken en zijn onvolledig zonder elkaar. Het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet⁴³ toont aan dat vrouwen zoeken naar een sterke man. Als deze onvindbaar blijkt binnen de eigen landsgrenzen, zoeken vrouwen een vaderfiguur op de internationale huwelijksmarkt. Dit is zeker het geval voor alleenstaande moeders, die omwille

⁴³ Deze informatie is afkomstig uit het interview met bevoorrechte getuige Professor Katlijn Malfliet, K.U.Leuven 29/10/2006

van hun statuut in een precaire positie verkeren. Net deze vrouwen zoeken meer stabiliteit en zekerheid.

Onze respondenten geven aan dat Westerse mannen in dit opzicht een grote aantrekkingskracht uitoefenen. Poolse of Russisch sprekende mannen zijn volgens de meeste respondenten immers niet bereid om verantwoordelijkheid te nemen voor kinderen uit een vorig huwelijk. Westerse mannen zijn dat – in hun ogen – wel.

De respondenten geven aan dat de grootste integratieproblemen van de kinderen zich situeren op het niveau van de taal. Hoe ouder de kinderen, hoe meer problemen op school. Bij de jongere kinderen zijn er zo goed als geen problemen:

I: En je dochter? Hoe oud was uw dochter?

R: Vijf, bijna vijf.

I: En heeft zij gemakkelijk haar draai gevonden?

R: Ja, zij was echt onmiddellijk naar het eerste leerjaar gegaan, zelfs geen extra lessen Nederlands gekregen, gewoon boef, mee met de rest.

I: Zelfs geen extra lessen gehad?

R: Nee, voor kinderen is dat veel gemakkelijker

I: ja, dat is wel.

R: Hoe kleiner ze zijn, hoe makkelijker ze zich aanpassen hé. (I37; RUS; 38 jaar; HO; >5jaar)

Een Russische respondent die veel problemen heeft met haar zoon omwille van de taal, zegt dat de OKAN-klassen (Onthaalklassen Anderstalige Nieuwkomers) nog niet bestonden toen haar zoon naar België kwam. Hij werd onmiddellijk in het reguliere onderwijs gedropt en ondervindt nu nog veel problemen.

Nu is er een speciaal reglement in België dat mensen die naar België komen, ik zeg over kinderen, één jaar moeten ze taal leren. En daarna naar school. Voor mijn zoon hij was zonder deze dingen en ik wist niet dat mijn zoon... dat hij eerst taal moest leren. En ik zeg "hoe? Welke regels hier?" Mijn man ook weet niet en X [zoon] was direct in school. Hij was direct in school, Frans, Nederlands en hij weet niets [wil zeggen dat het teveel is voor haar zoon, een overload]. (I19; RUS; 45 jaar; HO; >5jaar)

In Polen en de voormalige Sovjet Unie vormt onderwijs één van de kernwaarden van de samenleving. Het onderwijs van de kinderen is over het algemeen uiterst

belangrijk voor moeders (Baer, 2003). Volgens de Poolse respondente die in het verleden werkte als trajectbegeleidster, wordt deze waarde overgedragen in de Belgische samenleving:

Dus dat is dan dat de school eigenlijk voor de Poolse vrouw, de opleiding van de kinderen heel belangrijk is. Dat is ook in Polen zo en dat wordt dan overgedragen in België. En ik heb ook reacties gehad van mensen van de CLB en die vinden ook dat de Poolse of de Russische kinderen echt goed doen op school. (I3; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Een Poolse moeder beschouwt de migratiecontext als een meerwaarde voor haar kinderen. Ze meent dat de migratie ten goede komt aan de algemene vorming van de kinderen:

R: ik verblijf hier in België en ik vind het dus goed voor mijn gezin, voor mijn kinderen ook.

I: En waarom vind je het goed voor je kinderen? Vind je het beter in België dan in Polen?

R: Ja, dat is een uitdaging ook voor hen. Dat zij moesten een nieuwe taal leren, ook verbeteren hun Engels in de beginfase. Zij moet adapteren van de nieuwe situatie. Ik denk dat is goed, dat is moeilijk maar dat is... omdat zij waren, ze zijn al meer volwassen dan hun collega's in Polen. De situatie forceert hen om besproken en nog één keer denken over verschillende situaties en ja. Dus ik denk dat dat goed is voor hun persoon. (I6; POL; 52 jaar; HO; >5jaar)

Toch brengt de migratiecontext voor sommige moeders heel wat onzekerheid en stress met zich mee:

Still I can not predict what she will do the next moment. So when she is leaving, you know like she is growing in your eyes in that environment, you know what she will do, what it will be, how, you know. You know this is solid, you know how it is going and how it will be. But here I still can not, I don't have enough of information from her or this society what can happen next moment. I can not predict anything. For me it's a bit like this, stressy, even the family said "common relax", not yet... (I16; RUS; 29 jaar; HO; <1jaar).

5.4 Besluit

Als besluit kunnen we bevestigen dat 'integratie' een multidimensioneel construct is, bestaande uit structurele aspecten enerzijds en uit socio-culturele elementen anderzijds. Binnen het bestek van de huidige studie was het niet mogelijk om de volledige complexiteit van integratie en sociale participatie in beeld te brengen. Het betreft bevindingen op basis van exploratieve kwalitatieve interviews met

Poolse en voormalige Sovjetvrouwen, die niet kunnen veralgemeend worden naar de volledige populaties. Toch kunnen we een aantal belangrijke conclusies formuleren. Een terugkerend aspect vormen de gevoelens van verlies aan sociale status omwille van de migratie. Onze respondenten waren allen hoger geschoold en bekleedden een in hun ogen bevredigende job in de herkomstregio. In België vinden ze heel moeilijk werk. Voor velen betekent dit verlies aan socio-economische status de grootste kost van de migratie. De teleurstelling heeft voor een groot deel te maken met de onrealistische verwachtingen ten aanzien van de integratie. Onze respondenten verwachtten zich aan een vlotte opname in de Belgische samenleving. Al snel botsen ze op verschillende muren: de taal, het vinden van een job, het uitbouwen van een sociaal netwerk, enzovoort. De respondenten die er toch in slaagden om werk te vinden in overeenstemming met hun scholingsgraad, wijzen op het daartoe vereiste doorzettingsvermogen. Enerzijds verlangt de Belgische samenleving dat nieuwkomers zich integreren. Anderzijds stelt ze zo goed als onmogelijke eisen – onder andere op de arbeidsmarkt – zodat integratie bijna onmogelijk wordt.

6. Bronnenlijst

- Attwood, L. (1996), Young people, sex and sexual identity, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp.95-121.
- Attwood, L. (1996), Young people's attitudes towards sex roles and sexuality, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp. 132-152.
- Baer, M. (2003), In search of Identity? Reflections on the Category of 'Women' in Transitional Poland, in Mróz, L & Sokolewicz, Z. (2003) *Between Tradition and Postmodernity. Polish Ethnography at the Turn of the Millenium*. Warsaw: Universits Varsoviensis.
- Balzer, H. (2003), Routinization of the New Russians, in *The Russian Review*, 62 (January 2003), pp.15-36.
- Becker, G. S. (1991), *A treatise on the Family*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brainerd, E. (2000), Women in Transition: Changes and Gender Wage Differentials in Eastern Europa and the Former Soviet Union, in *Industrial and Labor Relations Review*, 54(1), pp. 138-162.
- Bridger, S. & Kay, R. (1996), Gender and Generation in the new Russian labour market, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp. 21-39.
- Caestecker, F. & D'hondt, S. (2005), Migratiebeheer van huwelijksmigratie, in in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 47-58.
- Centrum voor gelijkheid van kansen en Racismebestrijding. *Migratiestromen uit de nieuwe lidstaten van de Europese Unie naar België. Trends en vooruitzichten*. Analyserapport. Brussel: Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Online beschikbaar op www.diversiteit.be
- Coene, G. (2005), Als schijn bedriegt? Culturele, juridische en politieke normativiteit inzake huwelijksmigratie, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 37-45.
- Crandall, M. Senturia, K., Sullivan, M. & Shiu-Thornton, S. (2005), "No Way Out". Russian-Speaking Women's Experiences With Domestic Violence, in *Journal of Interpersonal Violence*, 20(8), pp. 941-958.

Deschamps, L. (2005), De internationalisering van de 'Vlaamse' huwelijksmarkt, een oriënterende schets, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 37-46.

Engel, J. F., Blackwell, R. D. & Miniard, P. W. (1995), *Consumer Behavior*, The Dryden Press.

Fan, C. & Huang, Y. (1998), Waves of rural brides: female marriage migration in China, in *Annals of the Association of American Geographers*, vol. 88 (2):227-251

Fodor, E., Glass, C., Kawachi, J. & Popescu, L. (2002), Family policies and gender in Hungary, Poland, and Romania, in *Communist and Post-Communist Studies*, 35(4), pp. 475-490.

Glass, C. (in press), Gender, Work and Inequality during Market Transition.

Górny, A. & Kepinska, E. (2004), Mixed Marriages in Migration from the Ukraine to Poland, in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(2), pp. 353-372.

Kotovskaia, M. & Shalygina, N. (1996), Love, sex and marriage – the female mirror: value orientations of young women in Russia, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp. 121-132.

Krindatch, A. (2004), Patterns of Religious Change in Postsoviet Russia: Major Trends from 1998 to 2003, in *Religion, State & Society*, 32(2), pp.115-136.

Loobuyck, P. (2005), De sociale dynamiek van huwelijksmigratie bij etnische minderheden in West-Europa, in Caestecker, F. (red.) (2005), *Huwelijksmigratie, een zaak voor de overheid?*, Leuven:Acco, pp. 23-34.

Malfliet, K. (2004), *Rusland na de Sovjet-Unie. Een normaal land?*, Leuven: LannooCampus.

Mahnkopf, K. & Gulicová, M. (2004), Marriage Migration in Belgium – A Neglected Aspect of Migration. Country Study. DAPHNE Programme – European Commission

Ouali, N. (2005), Le mariage dans l'immigration: de la théorie à la pratique, in *Mariage choisi, mariage subi : quels enjeux pour les jeunes?* Bruxelles: Communauté Française, juin 2005.

Perrin, N. & Rajabaly, H. (2003), Polish Women in Belgium: From Immigrant Strategies to Migration Statistics. Paper gepresenteerd op de Europese Conferentie omtrent Bevolking in 2003; Warschau 26-30 augustus.

Pilkington, H. (1996), 'Youth culture' in contemporary Russia: gender, consumption and identity, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp. 189-216.

Sakwa, R. (2002), *Russian Politics and Society*, London: Routledge.

Simons, L. (1999), Mail Order Brides: The Legal Framework and Possibilities for Change, in Kelson, G. & Delaet, D. (1999), *Gender and Immigration*, Houndmills: Macmillan, pp. 127-143.

Stetsenko, A. (2002), Adolescents in Russia. Surviving the Turmoil and Creating a Brighter Future, in Brown, B., Larson, R. & Saraswathi, T.S., *Youth. Adolescence in Eight Regions of the Globe*, United Kingdom: Cambridge University Press.

Tartakovskaia, I. (1996), Women's career patterns in industry: a generational comparison, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp.57-75.

Zabelina, T. (1996), Sexual violence towards women, in Pilkington, H. (red.), *Gender, Generation and Identity in Contemporary Russia*, London: Routledge, pp. 169-189.

Bronnen van het internet

Hooghiemstra, E. (2003), *Trouwen over de grens. Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag. Online te raadplegen op http://www.scp.nl/publicaties/boeken/903770087X/Trouwen_over_de_grens.pdf

Scholes, R. (2000), "Appendix A: The Mail-Order Bride Industry and its Impact on US Immigration", online rapport beschikbaar op www.ins.usdoj.gov/graphics/aboutins/resstudies/mobappa.htm. Geraadpleegd op 25/11/2006.

Worldfactbook Central Intelligence Agency (2006). Country profiles. Online te raadplegen op <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>, geconsulteerd op 28/10/2006.

HOOFDSTUK IX CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit deel formuleren we een aantal besluiten die uit het onderzoek voortvloeien. We opteren ervoor om de beleidsaanbevelingen en de conclusies samen te presenteren. Voor alle duidelijkheid zijn de beleidsaanbevelingen in *italic* weergegeven.

1. De huwelijksmigratiecocktail: een mix van verschillende ingrediënten

Huwelijksmigratie wordt gewoonlijk benaderd vanuit een louter economisch perspectief. Zonder afbreuk te doen aan het belang van economische drijfveren, toont het huidige onderzoek aan dat meerdere factoren op verschillende niveaus (macro, meso, micro) een rol spelen. Zowel voor de groepen uit Zuidoost Azië, Centraal- en Oost-Europa, de voormalige Sovjet Unie en Marokko & Turkije oefenen historische, juridische, economische, demografische als socio-culturele factoren een impact uit op de dynamiek van huwelijksmigratie.

Voor de Filippijnen heeft vanuit historisch oogpunt, de 300 jaar durende overheersing van de Spanjaarden en de kolonisatie door de Verenigde Staten een belangrijke faciliterende invloed op huwelijksmigratie naar het Westen. Het Katholicisme en de Engelse taal blijken de psycho-sociale barrière tot het Westen en tot België in concreto, te verkleinen.

De val van het ijzeren gordijn zette huwelijksmigratie vanuit Centraal- en Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie op de rails. Met het wegvallen van de strengere grenscontroles opende een geheel nieuwe huwelijksmarkt de deuren. Polen heeft reeds een lange migratiegeschiedenis naar België. Aangezien huwelijksmigratie vaak een vorm van kettingmigratie als gevolg van eerdere migratiestromen is, kunnen de wortels van de Poolse huwelijksmigratie gesitueerd worden in de arbeidsmigratie van Polen tijdens het interbellum en na WO II. Ook voor Turken en Marokkanen heeft huwelijksmigratie sporen in de

geschiedenis. Hoewel huwelijksmigratie vanuit Marokko en Turkije pas recentelijk de krantenkoppen haalt, is de basis voor huwelijksmigratie vanuit de "traditionele" migratielanden reeds gelegd tijdens de arbeidsmigratie in de jaren '60.

Bijna elke migratievorm geeft aanzet tot een andere migratiebeweging. Huwelijksmigratie is geen losstaande beweging, maar wordt geïnitieerd of gefaciliteerd door voorgaande migraties of door historische factoren. Vandaag bestaat in de bestudeerde regio's een reële migratiedruk. De moeilijke socio-economische omstandigheden en instabiliteit voeden deze druk. Een geïdealiseerde voorstelling van het Westen leeft in de hoofden van al de door ons bestudeerde huwelijksmigranten. Er bestaat een sterke wens om naar het Westen te immigreren.

Naast asielmigratie, arbeidsmigratie en migratie in het kader van een studie, is het huwelijk het enige overblijvende kanaal om zich legaal en langdurig in België te vestigen. In die zin oefent het internationaal juridisch kader een impact uit op huwelijksmigratie.

Naast historische, wettelijke en economische factoren, speelt ook de demografische samenstelling van de huwelijksmarkt een rol. Doorgaans hebben mensen de voorkeur voor een etnisch endogaam huwelijk. Indien er binnen de eigen landsgrenzen echter onvoldoende valabele huwelijkskandidaten ter beschikking zijn, stijgt de kans dat men de focus richt op de internationale huwelijksmarkt.

De snel ontwikkelende informatie- en communicatietechnologie vergroot de mogelijkheden tot transnationaal huwen. De toenemende globalisering verkleint tijd en ruimte op de internationale huwelijksmarkt. Door de grotere transportmogelijkheden en de razendsnelle verspreiding van het Internet, stijgt de kans dat twee personen over duizenden kilometers elkaar leren kennen. Het bestaan van deze virtuele wereld, brengt huwelijksmigratie in een stroomversnelling.

Vaak is het niet duidelijk of het huwelijk de migratie motiveert, dan wel of de migratie het huwelijk motiveert. Migreren mensen om te huwen of huwen mensen om te migreren? Vaak zijn romantische en economische drijfveren met elkaar verweven. Het is niet steeds mogelijk romantische van pragmatische motieven te onderscheiden.

De hier opgesomde factoren spelen wereldwijd een rol en geven in een complex samenspel vorm aan de dynamiek van huwelijksmigratie. Nochtans wordt huwelijksmigratie in België doorgaans enkel geassocieerd met Turken en Marokkanen. In dit onderzoek tonen we aan dat huwelijksmigratie een vlag is die verschillende ladingen dekt.

Er zijn slechts een aantal factoren waarop een beleid rechtstreeks kan inspelen. Twee elementen springen eruit, namelijk de juridische en de economische factor. Indien deze in het emigratieland aanzetten tot migratie, heeft België slechts een beperkte impact op deze factoren. Bij gebrek aan een effectieve controle over deze grensoverschrijdende elementen, richt het beleid zich op de factoren die ze wel kan beheersen. Een restrictief beleid met maatregelen zoals het verhogen van de huwelijksleeftijd of de leeftijd waarop gezinshereniging op basis van een huwelijk mogelijk wordt of het verstrengen van de visumvoorwaarden zijn hiervan het gevolg.

Ons inziens is het belangrijk om te investeren in een preventief beleid, zoals het opzetten van initiatieven die de dialoog over huwelijksmigratie en de eraan verbonden consequenties bespreekbaar maakt. Dit is bijvoorbeeld mogelijk in scholen, via jongerenverenigingen, enzovoort. Verder is het belangrijk om een meer realistisch beeld van België (en Europa in het algemeen) te creëren in de herkomstregio's. Uit het huidige onderzoek blijkt dat de meeste vrouwelijke huwelijksmigranten uit Zuidoost Azië, Polen en de voormalige Sovjet Unie een geïdealiseerd beeld hebben van België. Informatiecampagnes in de herkomstregio's kunnen dit beeld bijstellen. In deze sensibiliserende campagnes is het bovendien belangrijk om vrouwen bewust te maken van hun kwetsbare statuut. Getuigenissen van reeds gemigreerde vrouwen – en hun mogelijkheden, uitdagingen en drempels die ze hier ervoeren – vormen een mogelijke werkvorm.

2. Huwelijksmigratie: een vlag die verschillende ladingen dekt

Huwelijksmigratie wordt traditioneel enkel geassocieerd met Turken en Marokkanen. Het huidige rapport spitst zich hoofdzakelijk toe op huwelijksmigratie uit andere, minder bestudeerde migratieregio's zoals Zuidoost Azië, Centraal- en Oost-Europa en de voormalige Sovjet Unie. De huwelijksmigratiedynamiek uit deze regio's wordt geconfronteerd met de dynamiek uit de meer traditionele migratielanden, namelijk Turkije en Marokko.

We merken een aantal cruciale verschillen op. Daar waar het bij Turkse en Marokkaanse huwelijksmigratie hoofdzakelijk om etnisch endogame huwelijken gaat, betreft het bij de nieuwere groepen bijna uitsluitend gemengde huwelijken met een Belgische man. Tevens is de geregistreerde migratiestroom uit Zuidoost Azië, Centraal en Oost Europa en de voormalige Sovjet Unie een overwegend tot bijna exclusieve vrouwelijke migratie. De combinatie van deze twee karakteristieken maakt dat deze landen in de literatuur aangeduid worden als "bruiddonorlanden". Bij Turken en Marokkanen stellen we een meer evenredige sekseverhouding vast bij de migranten die België binnenkomen via het kanaal van gezinshereniging en gezinsvorming.

Zowel Turken en Marokkanen als Thai en Filippijnen maken deel uit van transnationale netwerken en onderhouden intense contacten met het herkomstland. Huwelijksmigratie vormt bij Turken en Marokkanen een manier om binnen de gevestigde migrantengemeenschap in België de band met het herkomstland levendig te houden. Dikwijls rust er vanuit de herkomstregio in Marokko of Turkije druk op families in België om met een herkomstgenoot te huwen. Deze druk wordt door de in België wonende Turken en Marokkanen beantwoord met een blijvende voorkeur voor een partner uit de herkomstregio. Een complex samenspel tussen factoren op macro, meso en microniveau zorgen ervoor dat de blik voor het vinden van een potentiële huwelijkspartner de herkomstregio niet loslaat.

Een dergelijk fenomeen is van een andere orde bij Oost Europeanen en Zuidoost Aziaten, aangezien we bij deze groepen hoofdzakelijk etnisch exogame huwelijken met een Belgische (of Westerse) partner optekenen. Religie bepaalt in belangrijke mate partnerkeuze. De Islam, het Katholicisme en het Orthodoxe geloof schrijven voor om met een partner van hetzelfde geloof te huwen. In de islamitische traditie is dit voorschrift levendig en gedragen door de gemeenschap, terwijl in het Katholicisme en het Oosters christendom de regel ruimte maakte voor gemengde huwelijken.

Huwelijksmigranten uit Zuidoost Azië, Centraal- en Oost Europa en uit de Voormalige Sovjetunie verkeren in een andere uitgangspositie dan Turken en Marokkanen wat betreft integratie en sociale participatie aan de Belgische samenleving. Aangezien de eerste groep huwt met een Belgische echtgenoot, komen ze veel directer in contact met de Belgische samenleving. Het fenomeen van een stagnerende integratie binnen de Marokkaanse en Turkse gemeenschap door de blijvende aanwas van huwelijksmigranten speelt niet bij de andere groepen.

De druk uit het herkomstland bij Thai en Filippijnen is verschillend: ze ervaren dikwijls een druk om de familie te ondersteunen via 'remittances'. Bovendien is dit niet steeds een externe druk, maar doen ze het ten gevolge van een geïnternaliseerde verwachting. Deze factor zien we ook spelen bij de Turken en de Marokkanen. Ondanks dit nuanceverschil vormt huwelijksmigratie voor Marokkanen, Turken, Thai en Filippijnen een familiale aangelegenheid. Bij Polen, Russen, Oekraïeners en Wit-Russen is huwelijksmigratie veeleer een individueel project.

België vormt geen specifieke trekpleister voor Thai en Filippijnen, noch voor Oost Europeanen. Dit is wel het geval voor Turken en Marokkanen en tevens voor Polen. Het leven in België is vaak verweven met het leven in deze landen. Er bestaan getransplanteerde gemeenschappen waarbij bijna volledige dorpen naar

België immigreren. In deze dorpen groeit men op, met de gedachte om op een dag naar België te trekken. Voor de Zuidoost Aziaten en de Oost Europeanen berust de keuze voor België veeleer op toevalligheden. België is weinig bekend in deze herkomstlanden. Huwelijksmigranten uit deze regio's blijken in de eerste plaats aangetrokken tot het Westen.

We hebben vastgesteld dat de huwelijksmigratie uit de verschillende regio's andere dynamieken kent, dat de profielen van de verschillende huwelijksmigranten andere karakteristieken vertonen en dat er een verschillend patroon van integratie bestaat. Daarenboven is de levenssituatie van mannelijke en vrouwelijke huwelijksmigranten erg verschillend en leven er genderspecifieke behoeften. Een integratiebeleid dat effectief wenst te zijn, houdt rekening met deze verschillen naar etniciteit en gender. Meer onderzoek hoe het beleid effectief aan gender- en diversiteitsmainstreaming kan doen, is daarom gewenst.

3. Een blik op de cijfers

De bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek, zoals het sterk vrouwelijke karakter van de Oost-Europese en Zuidoost Aziatische migratie, wordt bevestigd door de cijfergegevens uit het *Datawarehouse Arbeidsmarkt* van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid. Een analyse van deze gegevensbestanden levert niet alleen de bevestiging van een aantal vastgestelde tendensen of interessante inzichten op met betrekking tot de huwelijksmigranten⁴⁴, maar ook met betrekking tot hun partners. Hieruit kan bijvoorbeeld afgeleid worden dat een aanzienlijk aandeel van de immigranten een paar vormt met personen met een lage socio-economische positie en dat werkloosheid meer voorkomt in de groep van partners die een bruid of een bruidegom uit het buitenland haalt dan in de doorsnede van de Belgische bevolking. Deze zwakke positie op de arbeidsmarkt is voornamelijk te wijten aan de arbeidsmarktpositie van die personen die een bruid of een bruidegom halen uit het Middellands Zeegebied of de Arabische wereld. Van deze subgroep bevindt één op drie zich in de werkloosheid.

Een analyse van de trajecten van de huwelijksmigranten op de arbeidsmarkt leert dat deze trajecten ofwel volledig afwezig blijven, of in een groot gedeelte van de

⁴⁴ Op basis van de cijfergegevens uit het *Datawarehouse Arbeidsmarkt* maakten we een schatting van het aantal nieuwe migranten die met een persoon in België gaan samenwonen. Door de gehanteerde methodologie zijn we niet in staat met zekerheid te beweren dat deze analyse betrekking heeft op 'hewelijksmigranten'. Om deze zekerheid te hebben is een ruimer onderzoek nodig met verdere koppeling aan andere bestanden. We formuleren wel de hypothese dat de geanalyseerde groep een goede afspiegeling is van de groep huwelijksmigranten.

gevallen leiden tot weinig betaalde betrekkingen en / of in sommige gevallen de werkloosheid. Vooral de volledige afwezigheid van de arbeidsmarkt valt op, zeker als we naar welomschreven subgroepen kijken zoals de ingeweken vrouwen vanuit het Middelland Zeegebied en de Arabische wereld. Voor zover de cijfers kunnen aantonen, komen zij vrijwel niet op de arbeidsmarkt terecht. Een analyse van de gezinstypen leert dat wel bijna één op twee in het algemeen en 64% voor deze subgroep in een gezinssituatie met kinderen zit. Dit kan mogelijk een verklaring geven voor de afwezigheid op de arbeidsmarkt. Dit is echter ook een indicatie van de noodzaak om andere initiatieven te nemen om een replicatie van achterstelling van de toekomstige generaties zo veel mogelijk te vermijden.

Een voorzichtig algemeen besluit na de analyse van de gegevens van de kruispuntbank zou kunnen zijn dat, gezien het profiel van de partners in België en gezien het profiel van de huwelijksmigranten, voor een aantal groepen in de samenleving 'huwelijksmigratie' een replicatie en verderzetting in de tijd impliceert van de socio-economische achterstelling van deze groepen. Het betreft hier vooral de personen met de nationaliteiten die samengebundeld werden in de subgroep "Middellandse Zeegebied en de Arabische wereld". Vrouwen uit deze subgroep betreden meestal de arbeidsmarkt niet. Personen uit die groep zijn vaker dan de anderen werkloos en indien zij op de arbeidsmarkt actief zijn, zitten zij in de laagste inkomenscategorieën.

Een verdere analyse, waarin meer gefocust kan worden op specifieke groepen - waarbij niet alleen een meer fijnmazige omschrijving van de nationaliteiten zelf, maar ook de nationaliteit van ouders en /of grootouders in de analyse betrokken kan worden - zou een duidelijker beeld kunnen schetsen van de huwelijksmigranten die merkkelijk lager dan de andere groepen scoren op een aantal geselecteerde socio-economische indicatoren. Een betere beschikbaarheid van de bestaande administratieve data voor analyse en onderzoek zou reeds een belangrijke stap in de goede richting kunnen zijn.

4. Schijnhuwelijk: criminaliteit of gevolg van beleid?

Zoals gezegd, blijft binnen het internationaal restrictieve immigratiebeleid het huwelijk vaak het enige mogelijke toegangsticket tot het Westen. Binnen deze context wordt het huwelijk vaak tot strategie voor het verkrijgen van een permanente verblijfstitel in West Europa of de Verenigde Staten. In die zin kunnen we ons de vraag stellen in welke mate huwelijksmigratie en de ermee gepaard gaande misbruiken een product zijn van het bestaande beleid.

Een goede dertig jaar na het instellen van de migratiestop, is huwelijksmigratie actueel. Wereldwijd stellen we een toename van migratiestromen vast. Deze toename en verscheidenheid van migratiestromen zijn de belangrijkste reden voor Castels en Miller om de late twintigste eeuw als de 'age of migration' te

bestempelen. Hoewel we spreken over een migratiestop, dekt deze vlag de lading niet volledig. Het is nog altijd mogelijk om naar België of Europa te komen, maar de kanalen zijn beperkt. Niet iedereen kan zomaar asiel aanvragen of komt in aanmerking als arbeidsmigrant. Een van de manieren die dan overblijft om naar het Westen te komen, is migratie in het kader van een huwelijk. Als migratie om economische, maar soms ook politieke of sociale redenen verhinderd wordt door het restrictieve beleid, zoekt men andere manieren om de toekomstperspectieven veilig te stellen. Een van deze manieren is via huwelijksmigratie. Een legitiem kanaal wordt misbruikt om toch te kunnen immigreren. Schijnhuwelijken vloeien met andere woorden voort uit het feit dat mensen niet op een andere manier naar het Westen kunnen komen.

In verschillende steden ontstaan specifieke cellen schijnhuwelijken, die trachten paal en perk te stellen aan deze misbruiken. Dit is echter een symptomatische aanpak, waarbij niet wordt geraakt aan de oorzaak van de misbruiken. Namelijk dat er slechts een beperkt aantal kanalen voorhanden is om naar het Westen te komen. Zolang Europa zijn deuren gesloten houdt, worden legitieme kanalen misbruikt. Bestrijding van schijnhuwelijken verandert niets aan deze realiteit.

Om schijnhuwelijken effectief te bestrijden is er nood aan een meer pro-actief beleid, waarin de vraag gesteld wordt naar de oorzaken van migratie en hoe deze oorzaken ondervangen kunnen worden door het beleid. De druk op de verschillende legitieme kanalen om naar Europa te migreren, is zo groot, dat misbruik ervan bijna onontkoombaar is. Een aanbeveling op lange termijn is om de oorzaken van deze migratiedruk aan te pakken waarin zowel economische, politiek als sociale factoren van doorslaggevende betekenis zijn.

In de wetenschap dat dit misbruik niet volledig zal uitsluiten, lijkt het op middenlange termijn aangewezen om een alternatief kanaal te openen voor economische migranten om op een legitieme wijze naar Europa te komen. Zo kan de druk op het kanaal van huwelijksmigratie verlicht worden.

Op korte termijn kan er gedacht worden aan het vervolgen en straffen voor daders van een schijnhuwelijk. Door een personeelstekort bij het parket, worden daders vaak niet vervolgd.

5. Schijn bedriegt: werking van de cellen schijnhuwelijken

Het is opvallend als we de cijfers vergelijken tussen de cel schijnhuwelijken in Antwerpen en Gent dat we enorme verschillen vaststellen in termen van absolute aantallen tussen beide steden. Het is hierbij de vraag of er effectief minder schijnhuwelijken zijn in de stad Gent of dat de onderzoekscapaciteit en onderzoeksefficiëntie in deze stad een stuk lager ligt. Of omgekeerd: dat de stad Antwerpen een huwelijk te snel als 'onecht' catalogeert.

We stellen vast dat de verschillende cellen op een andere wijze werken. De parketten verschillen in de mate waarin ze een onderzoek instellen en in de mate van gestrengheid. Door de wetgeving op schijnhuwelijken moet ook elke gemeente een ambtenaar in dienst hebben die de controle doet naar schijnhuwelijken. Deze ambtenaren genieten tot op vandaag geen grondige opleiding. Er is nood aan een goede ondersteuning en opleiding van deze mensen. Nu zijn er te grote regionale verschillen door de verschillen in werkwijzen.

Als een huwelijk nietig wordt verklaard, moet dat doorgegeven worden aan de DVZ, zodat de verblijfsvergunning kan ingetrokken worden. Dat gebeurt echter niet altijd. Er moet gezocht worden naar manieren dat de parketten en de cellen op eenzelfde niveau van gestrengheid optreden.

De controle op schijnhuwelijken in België betreft quasi uitsluitend huwelijken die op Belgisch grondgebied voltrokken worden. Met andere woorden, het gaat enkel om gezinsvorming. De Belgische staat heeft geen controle op huwelijken die in het buitenland worden afgesloten. Het is bijna onmogelijk om in het buitenland afgesloten huwelijken nadien in België nietig te verklaren. Aangezien het merendeel van de gemengde huwelijken tot stand komt via gezinshereniging, ontsnapt een belangrijk deel van deze huwelijken aan de controle. Om een pro-actief migratiebeleid te voeren is het daarom belangrijk dat de Belgische overheid zoekt naar samenwerking met de overheden van die landen die hoog scoren in de statistieken op schijnhuwelijken, vooral Marokko en Turkije.

We stellen vast dat er verschillende manieren van werken zijn tussen de verschillende cellen schijnhuwelijken. Het is belangrijk om tussen de belangrijkste steden tot een coördinatie te komen van de werking van de verschillende cellen en parketten. Wij zijn voorstander van een gezamenlijk overlegmoment tussen de belangrijkste cellen schijnhuwelijken om de werking binnen de cellen op elkaar af te stemmen.

Een belangrijke opdracht bestaat erin om jongeren te sensibiliseren die een risico lopen om het slachtoffer te worden van een schijnhuwelijk. De verspreide informatie van het Steunpunt Allochtone Meisjes en Vrouwen over hoe een schijnhuwelijk te vermijden vormt een goed voorbeeld. Het is belangrijk om de problematiek van schijnhuwelijken bespreekbaar te maken in de verschillende migrantengemeenschappen. Dit betreft uiteraard eerder een vaststelling dan een aanbeveling, waar de overheid weinig controle over heeft.

6. Impact van beleidsaanpassingen op migratie

Bovenstaande beschrijving toont aan wat de impact van een gevoerde beleidslijn kan zijn op het migratiegebeuren. Een andere illustratie hiervan is het verschil in populariteit van de procedures voor gezinsvorming en gezinshereniging. Aangezien de procedure voor gezinsvorming moeilijker is dan de procedure voor gezinshereniging, wordt deze procedure minder vaak gebruikt. Beide procedures functioneren als het ware als een communicerend vat. Al naargelang de

gestrengheid en het verschil in regelgeving, wordt de ene of de andere procedure gebruikt.

Men kan hier niet onmiddellijk uit besluiten dat er een inherente voorkeur bestaat voor gezinshereniging. Net zoals men niet kan afleiden dat mensen de inherente behoefte hebben om een schijnhuwelijk aan te gaan. De beperkingen die het wezen en de gestrengheid van het migratiebeleid opleggen, bepalen voor een stuk het soort migratie.

Het is belangrijk gans de kwestie van de huwelijkswetgeving in een internationaal perspectief te plaatsen. Een interessant fenomeen dat zich voordoet tussen België en Nederland, is de 'Belgiëroute'. Het is gemakkelijker om familie naar het Westen te halen vanuit België dan vanuit Nederland. Van deze verschillen in strengheid zouden een aantal Nederlanders - al dan niet van buitenlandse origine - gebruik maken om via deze weg met hun familie herenigd te zijn.

De Belgiëroute is gebaseerd op het vrij verkeer van personen tussen lidstaten van de EU. Iedere burger van een lidstaat van de EU is automatische EU burger. Wanneer deze gebruik maakt van het vrij verkeer van personen, wordt hij of zij ook aangemerkt als een gemeenschapsonderdaan. Volgens het gemeenschapsrecht hebben de huwelijkspartner en het gezin van de gemeenschapsonderdaan dezelfde gemeenschapsrechten, zolang hun verblijf afhankelijk is van de gemeenschapsonderdaan. Bij terugkeer naar Nederland blijft het gemeenschapsrecht van toepassing, op voorwaarde dat men enige tijd gezamenlijk gevestigd is geweest in België.

Hoe wijd verspreid het fenomeen van de Belgiëroute is, weten we niet. Het bestaan van deze route, duidt wel op onevenwichten in de wetgeving rond gezinsvorming en gezinshereniging tussen de verschillende natiestaten. Er is nood aan een afstemming van de verschillende nationale wetgevingen.

Het is belangrijk om te komen tot een Europees coherent beleid op het vlak van gezinsvorming en gezinshereniging. De Richtlijn van de Europese Raad van 22 september 2003, die streeft naar een Europeanisering van het migratiebeleid, is een uiterst flexibele richtlijn, die landen een grote vrijheid geeft in het behouden van de nationale migratiewetgeving. De onderlinge inconsistenties tussen de verschillende wetgevingen kunnen aanleiding geven tot misbruik. De tendens dreigt dat de gezinsherenigingen van lidstaten met een strikter beleid doorgesluisd worden naar landen met een meer laks beleid inzake volgmigratie. Immers, eens een gezinslid of vaste partner van een EU-gezinshereniger in een bepaalde lidstaat verblijfszekerheid verwerft, is het dankzij het vrij verkeer van personen toegestaan om zich in een andere lidstaat van de EU te vestigen. Een effectieve aanpak vereist met andere woorden samenwerking en afstemming van de

procedures in de verschillende lidstaten, om fenomenen zoals de Europa-route tegen te gaan.

7. Huwelijksmigratie als 'booming business'

Het internationale huwelijksgebeuren kan beschreven worden vanuit een economische marktlogica. Huwelijksbureau's, datingsites, etc. treden op als intermediaire instantie, om de ruimtelijke afstanden op de internationale huwelijksmarkt te verkleinen. We kunnen spreken van een 'vermarkting' of 'commodificatie' van het internationale huwelijksgebeuren. De groei van informatie- en communicatietechnologieën en meer bepaald van het Internet brengen dit fenomeen in een stroomversnelling.

We stellen voor de verschillende groepen vast dat het Internet een steeds belangrijkere rol speelt in de relatievorming. De schroom die er heerste in het gebruik van het internetmedium, lijkt weggevallen. De verder schrijdende internationalisering van de huwelijksmarkt brengt een verdergaande commercialisering van het huwelijk met zich mee. Wang & Chang (2002) stellen vast dat vanaf het moment dat er transnationaal gehuwd wordt, de huwelijksbureaus en datingsites als paddenstoelen uit de grond schieten.

Er is nood aan een duidelijke controle op het hele internetgebeuren rond relatievorming. Via het Internet is het mogelijk om de Belgische wet op de huwelijksbureaus van 9 maart 1993 te omzeilen. We stellen in het onderzoek vast dat er op deze markt ook malafide praktijken plaatsvinden. Via het Internet is er veel deceptie mogelijk. Vaak worden beslissingen snel genomen met alle gevolgen van dien.

8. Vrouwen als slachtoffer of als strateeg?

Vrouwelijke huwelijksmigranten worden dikwijls beschouwd als slachtoffer. Zoals besproken, zijn vrouwen uit de door ons onderzochte landen op verschillende vlakken afhankelijk van de man: zowel op het vlak van taal, juridisch, financieel als sociaal. Het gebeurt dat de afhankelijkheidsstatus van de vrouwelijke huwelijksmigranten misbruikt wordt door mannen. Vrouwen kunnen slachtoffer zijn van psychisch, fysiek en seksueel geweld, of lijden onder financiële controle. Door hun precaire situatie en angst voor het verlies van een verblijfsvergunning, blijven vrouwen lijdend voorwerp van deze situatie.

Vrouwen die slachtoffer zijn, vinden de weg niet naar diensten die ter beschikking staan om hen verder te helpen. Vooral vrouwen waarbij de familie centraal staat, ondergaan het psychische of fysieke geweld vaak stilzwijgend om het gezin samen te houden. Het is belangrijk om voor deze vrouwen het thema van huiselijk geweld bespreekbaar te maken en

uit de taboesfeer te halen. Het is nodig om informatie te voorzien in verband met hulpverlening op voor deze vrouwen zichtbare plaatsen. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan het verspreiden van folders aan door de vrouwen bezochte verenigingen of evenementen. Ook kan informatie geplaatst worden in gemeenschapseigen kranten of websites.

Tevens zijn we voorstander van een module in de cursussen MO waarin aandacht besteed wordt aan de rechten van migrantenvrouwen in België. Hierbij denken we vooral aan informatie in verband met het verblijfsrecht en het huwelijk. Tot op vandaag blijven de cursussen Maatschappelijke Oriëntatie te veel gericht op de mannelijke nieuwkomer. Uit het onderzoek blijkt dat vrouwen kampen met een groot gebrek aan informatie over hun rechten en dat deze onwetendheid hen soms in mensonterende omstandigheden duwt.

Zonder afbreuk te doen aan de ernst van deze feiten en zonder dergelijk geweld tegen vrouwen te ontkennen, blijkt uit dit onderzoek dat het huwelijk vaak gebruikt wordt als bewuste migratiestrategie door vrouwen. Bij Russisch sprekenden, Polen, Thai en Filippijnen constateren we dat bepaalde vrouwen louter omwille van de papieren huwen, om zo een toegangsticket tot de verzorgingsstaat te bemachtigen; en dit onder het mom van liefde voor een Belgische man. Eens de verblijfstitel verworven, zetten vrouwen de echtscheidingsprocedure in gang.

Het is belangrijk zowel de vrouwen uit de verschillende herkomstlanden als de mannen in België goed te informeren over de consequenties van een gemengd huwelijk, alvorens het huwelijk plaatsvindt. Hiertoe kan de Belgische overheid samenwerken met de respectievelijke overheden in de herkomstregio's. Verder kunnen Belgische middenveldorganisaties of allochtone middenveldorganisaties in België partnerschappen ontwikkelen met middenveldorganisaties in de herkomstregio's voor het voeren van sensibiliserende campagnes.

9. Onbekend maakt bemind?

Genderpatronen in de herkomstregio en in België vormen een push- en pullfactor voor huwelijksmigratie. We observeren een ongenoegen over de andere sekse in de eigen regio bij de bestudeerde groepen. Om die reden vinden vrouwen niet steeds een geschikte huwelijkspartner binnen de eigen grenzen en richt men de blik op de internationale huwelijksmarkt. Omdat vrouwen een beperkte kennis hebben van het Westen, schept dit de ruimte om het beeld van de Westerse man te idealiseren. Westerse mannen hebben de reputatie van ideale echtgenoot te zijn: ze zouden meer familiegericht, romantischer, vrijgevinger, zachter, enz zijn. Er bestaat niet enkel een geïdealiseerde voorstelling van Westerse mannen, maar van het Westen tout court. Hetzelfde fenomeen tekent zich af bij mannen in het Westen.

Ook zij idealiseren – in hun ogen – traditionele vrouwen uit familiegeoriënteerde samenlevingen.

Er zijn een aantal migratiemythes die hardnekkig de kop op blijven steken. Er is nood aan sensibilisering en het bijstellen van onrealistische verwachtingen in de landen van herkomst en in België. Wij zijn van mening dat de consulaten en de ambassades hier een belangrijke rol in kunnen spelen.

10. De familie als ankerpunt: een verschil in visie?

Bij alle bestudeerde groepen vormt familie een kernwaarde. Quasi alle vrouwen uit Thailand en de Filippijnen sturen geld terug naar de familie. Zij komen vanuit een samenleving waarin de familiebanden centraal staan. Vaak hebben hun families grote (financiële) verwachtingen van hen eens ze gehuwd zijn met een Westerling. De vrouwen hebben deze verwachtingen vaak geïnternaliseerd en vinden het zelf ook belangrijk om de familie te ondersteunen. De Belgische echtgenoot is echter minder familiaal gericht. In zijn ogen is een inkomen een individueel goed en geen familiaal bezit. Hij ziet zichzelf als gehuwd met zijn vrouw en niet met de gehele familie. Dit heeft te maken met een belangrijk cultuurverschil tussen Thailand, de Filippijnen en België. In Thailand en de Filippijnen dragen de kinderen zorg voor de ouders, bij gebrek aan sociale zekerheid. Dit verschil in visie kan binnen het huwelijk een bron van spanningen opleveren. Ook bij Turken en Marokkanen komt familie op de eerste plaats. Dit uit zich eveneens in de omvangrijke stroom 'remittances' die jaarlijks terugvloeien naar Marokko en Turkije.

11. Integratie: mogelijkheid, wens of utopie?

In het algemeen is het opleidingsniveau van de Filippijnse vrouwen die immigreren naar België betrekkelijk hoog, terwijl dat van de Thaise vrouwen eerder laag is. Ook het verschil in taalbeheersing is opmerkelijk. De Filippijnse vrouwen beheersen het Engels en het Nederlands betrekkelijk goed. Dat stelt hen in staat om op een redelijk vlotte manier te communiceren en deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Bij de Thai ligt dit anders. Zij spreken amper Nederlands. Tevens beheersen ze geen andere Westerse taal waarmee ze zich kunnen uitdrukken. Ook hun religie of wereldbeeld verschilt duidelijk met het Westerse. Filippijnen zijn vertrouwd met het katholieke geloof, de Thai niet. De wijze waarop zij denken en kijken naar de sociale realiteit, is vaak anders. Thai en Filippijnen werken hoofdzakelijk in laaggeschoolde banen. Vooral de Thai circuleren binnen een eigen etnisch arbeidscircuit, zoals binnen horeca, massagesalons, enzovoort. Filippijnse vrouwen vinden we vooral terug als huispersoneel, in poetsfirma's en als handenarbeidsters.

De Russisch sprekende en Poolse huwelijksmigranten vallen op door hun hoge opleidingsniveau. Ondanks hun hoge studiegraad vinden deze vrouwen nauwelijks werk volgens hun diploma. Dit brengt frustraties met zich mee. Veel vrouwen vertrekken naar het Westen in de veronderstelling dat ze gemakkelijk Nederlands of Frans kunnen leren en snel een plaats zouden veroveren op de arbeidsmarkt. Vele van deze vrouwen hadden een sterk uitgebouwde carrière en bekleedden functies met veel aanzien. In België voelen ze zich 'maar migrant'.

De interferentie tussen huwelijk en migratie in de Turkse en Marokkaanse gemeenschap bemoeilijkt de integratie op individueel niveau, maar ook op niveau van de gemeenschap, door de voortdurende toename van nieuwkomers. De blijvende voorkeur voor een partner uit het herkomstland kan als symptoom beschouwd worden van een falend integratiebeleid.

Vooraf bij de Russisch sprekende en Poolse huwelijksmigranten merken we een grote wens tot structurele integratie. Deze vrouwen willen zo snel mogelijk Nederlands of Frans leren, hun diploma laten gelijkgeschakelen en een plaats verzilveren op de arbeidsmarkt. Vaak botsen ze met hun integratieverlangens op aanzienlijke barrières. Enerzijds verlangt de Belgische samenleving dat nieuwkomers zich integreren. Anderzijds stelt ze zeer hoge eisen – onder andere op de arbeidsmarkt – waardoor integratie moeilijk wordt. Sensibilisatie van werkgevers lijkt ons dus noodzakelijk.

12. Huwelijk en migratie: een tocht door de woestijn

Dikwijls wordt huwelijksmigratie beschouwd als een uiting van traditionaliteit, waarbij traditionele vormen van huwelijksluiting worden overgeplant in de ontvangende maatschappij. Traditioneel komt in Thailand de man bij de familie van de vrouw wonen. Door de migratie vervalt deze traditie van matrilocaliteit. De vrouw woont in België in bij de man. De familie van de vrouw verliest het arbeidspotentieel van een inwonende man, als de vrouw naar het buitenland emigreert. Om dit verlies te compenseren, verwacht de familie impliciet dat zij als koppel geld terugsturen. Tevens betaalt de man bij de huwelijksluiting vaak een aanzienlijke bruidsprijs. Hij koopt als het ware het recht van de familie om zijn vrouw naar het Westen te brengen.

Bij Turken en Marokkanen daarentegen is er de traditie van virilocaliteit. Door de huwelijksmigratie van een man naar België kan de traditie van virilocaliteit – waarbij de echtgenote bij de familie van man inwoont – niet worden verder gezet. De traditie van de bruidsprijs verandert in de context van migratie eveneens. Voor de migratie van een dochter is de familie in de herkomstregio bereid de bruidsprijs te laten vallen. Dit vanuit de motivatie dat zij kan immigreren naar het

Westen. Omgekeerd betalen de families van een zoon een omvangrijke bruidsprijs om een migratiehuwelijk te laten plaatsvinden.

In Centraal- en Oost Europa en de voormalige Sovjetunie woont het pas gehuwde koppel – vaak uit noodzaak – doorgaans in bij de ouders van de bruid of bruidegom. Door migratie zijn deze vrouwen in staat om alleen te wonen met hun echtgenoot. Deze mogelijkheid is enorm aantrekkelijk voor jonge Russisch sprekenden en Polen en vormt een motivatie tot huwelijksmigratie naar het Westen.

Traditionele huwelijkspraktijken worden aangepast aan de huidige vereisten die de migratiecontext stellen. Het is niet zozeer een zoektocht naar traditionaliteit als wel een gebruik van traditionele structuren. Deze worden gebruikt om in te spelen op internationale opportuniteiten die zich aandienen om de leefsituatie te verbeteren.

Wel stellen we vast dat er een verlangen is naar traditionaliteit die men meent verloren te hebben in de eigen context. Deze vaststellingen maken we vooral voor Belgische, Turkse en Marokkaanse mannen.

BIJLAGEN

Bijlage 1: topiclijst

Datum en plaats ITW:

Achtergrondgegevens

- Naam respondent:
- (Geslacht):
- Leeftijd:
- Geboorteplaats:
- Moedertaal:
- Nationaliteit:
- Hoe lang woon je al in België?
- Wanneer ben je in België toegekomen?
- Statuut:
- Woonplaats:
- Burgerlijke staat:

Achtergrondgegevens partner:

- (Geslacht):
- Leeftijd:

-
- Geboorteplaats:
 - Moedertaal:
 - Nationaliteit:
 - Arbeidssituatie:
 - Opleidingsgraad:
 - Burgerlijke staat:

1. Redenen tot migratie, tot huwelijk met Belgische man

- **Waarom ben je naar België gemigreerd? Wat waren de redenen voor je migratie?**

(doorvragen op pull- en pushfactoren: factoren in het land van herkomst en in België)

- Hoe kijkt men (**vrienden, familie, overheid**) in je land aan ten opzichte van migratie naar Europa? Wordt dit wel/ niet **aanvaard**?

- Wat was je **beeld van België**? Komt dit beeld overeen met **de realiteit**? Wat is anders dan dit beeld?

- Hoe heb je je **voorbereid** op je migratie? Documenten in orde brengen, informatie verzamelen, ...

Indien getrouwd met Belgische echtgenoot:

- Wat was je **beeld van Belgische mannen** voor je migreerde? En wat is je beeld nu van Belgische mannen? **Is je beeld veranderd?**

- **Verkies je een huwelijk met een Belgische man?** Waarom denk je dat een huwelijk met een Belgische man **beter/ minder goed** is dan een huwelijk met een Thaise/ Filippijnse/ Oost Europese man?

- **Waarom** denk je dat **Belgische mannen met een vrouw uit Thailand/ Filippijnen/ Oost Europa huwen?**

- **Hoe** kijkt men (vrienden, familie, publieke opinie) in je land aan ten **opzichte van huwelijken** van Thaise/ Filippijnse/ Oost Europese vrouwen **met een Europese man?** En jouw ouders?

- **Indien leeftijdsverschil:** Is het leeftijdsverschil geen **probleem?**

2. Situatie vóór migratie

Laten we het even hebben over je situatie **vóór je migreerde**. Kan je je situatie schetsen vóór je migreerde? Met situatie bedoelen we schoolloopbaan, werk, familiesituatie, sociale situatie, financiële situatie.

- Kan je eens vertellen over je **schoolloopbaan**?

- Indien gestudeerd: **viel het mee** om te studeren in Thailand/ Filippijnen/ Oost Europa? Waarom wel/ niet? **Vergelijkbaar niveau**?

- Had je een **job**? Welke job was dat? Was deze job volgens je diploma?

- Deed je deze job graag? Waarom wel/ niet?

-
- Welke **familie** heb je achtergelaten? Met wie woonde je samen?

- Ben je **al getrouwd geweest**? Had je al **kinderen**?

- **Hoe kijkt men** (gemeenschap) in je land **aan ten opzichte van gescheiden vrouwen**? Kan je een beetje vertellen over gescheiden vrouwen in je land: waar wonen ze, werken ze, kunnen ze opnieuw trouwen, enz.

- Hoe was de **taakverdeling** bij jou thuis in de familie? Wie deed wat?

- Hoe was je job te **combineren met huishoudelijk werk**?

- Kan je iets vertellen over vrouwen in Thailand/ Filippijnen/ Oost Europa? **Studeren meisjes, werken vrouwen**, wat is hun **positie** in vergelijking met mannen?

- Hoe was je **financiële situatie**? **Kwam je toe**? Was dit voldoende om te overleven?

- Hoe werd je betaald? Geld, natura, diensten?

- Moest je je loon **delen** met andere familieleden? Met wie? Wat vond je daarvan?

- Kon je **zelf beslissen** wat je deed met je loon?

3. Kanaal waarlangs de partners elkaar leerden kennen

- **Hoe** leerde je jouw partner **kennen**? (via wie?) *Indien via huwelijksbureau: goed doorvragen. Welk bureau? Hoe leerde je het kennen? Wat bracht je ertoe je in te schrijven bij een huwelijksbureau? Waarom koos je voor dit bureau? Hoeveel kostte het? Hoe verliep de procedure?*

- **Waar** leerde je jouw partner kennen?

- **Hoe lang had je contact** met je partner vooraleer je trouwde? Hoe onderhielden jullie contact?

- Heb je een **verlovingsperiode** gehad? Hoe is dat verlopen?

4. Huwelijk

- Is een **huwelijk belangrijk** in Thailand/ Filippijnen/ Oost Europa? Kan je wat vertellen over het **belang en de betekenis van een huwelijk** in Thailand/ Filippijnen/ Oost Europa?

- **Hoe kijkt men** (gemeenschap, familie, vrienden) in je land aan **ten op zichte van een ongetrouwde vrouw/ een weduwe**? Hoe leeft een ongetrouwde vrouw? Werken, wonen, enz.

- Wat is de **gemiddelde huwelijksleeftijd** voor vrouwen? *Waarom zo vroeg?*

- Wat is de **rol van de familie** bij de keuze voor een partner?

- **Waarom** ben je getrouwd?

- Welke belangrijke **verschillen** bestaan er tussen u en uw partner? Met verschillen bedoelen we verschillen **in taal, leeftijd, religie, culturele verschillen, tradities**? Hoe **gaan jullie om** met deze verschillen? Zorgen deze verschillen soms voor **problemen**?

- Verschil in **leeftijd**?

- Hoe zou je jouw **echtgenoot** omschrijven?

- **Houdt je man van je land?** Polen/ Thailand/ Filippijnen/ Oekraïne? Wat vindt hij van je familie? Hoe vaak gaan jullie op bezoek?

- Heb je op voorhand **afspraken gemaakt** met je partner over woonplaats, rolverdeling, kinderen, enz?

5. Participatie in België

Indien respondent werkt:

- Je hebt daarnet verteld dat je werkt. Is dit altijd zo geweest? *Doorvragen: vertel eens over je **verschillende jobs**. **Hoelang** heb je daar gewerkt?*

- Heb je **gemakkelijk werk** gevonden?

- Op welke manier **zoek** je werk?

Indien respondent niet werkt:

- **Waarom werk je niet?** Heb je in het verleden **gewerkt**? **Zou** je graag werken?

Opleiding:

- Heb je bepaalde **opleidingen** gevolgd in België? Welke? Waar?

Sociale netwerken:

- Heb je veel **vrienden/ vriendinnen**? Hoe vaak **ontmoet** je je vrienden/ vriendinnen? Waar ontmoet je je vrienden/ vriendinnen? Wat doen jullie zoal?

- Hoe werd je **opgevangen toen je net in België toekwam**? Door wie?

- **Doet de overheid van je land iets speciaals voor migranten**? Bijvoorbeeld vóór je vertrek of na je aankomst in België? De Thaise/ Filippijnse/ Poolse/ Oekraïense/... ambassade? Organiseren zij iets voor migranten? Wat?

- Heb je **familie** in België?

- Heb je veel **vrienden/ vriendinnen uit je thuisregio**? *Zijn zij ook met een Belgische partner gehuwd?*

- Kan je een beetje vertellen over de Thaise/ Filippijnse/ Oost Europese **gemeenschap in België**? *Is die gemeenschap groot, hangen jullie sterk samen, ontmoeten jullie elkaar vaak en waar, welke jobs doen Thaise/ Filippijnse/ Oost Europese in België vooral, wonen jullie verspreid in een stad of samen in bepaalde buurten?*

- Heb je veel **vrienden/ vriendinnen via je man**? **Belgische** vrienden/ vriendinnen?

-
- Hoe is het **contact met je schoonfamilie**?

- Voel je je **thuis** in België? **Wat mis je** van je thuisregio? **Wat heb je gewonnen?**

Indien kinderen:

- **Welke taal** spreek je thuis met je **kinderen**?

- Wat is hun **moedertaal**? *Indien moedertaal Nederlands:* Kunnen ze jouw moedertaal nog?

- Hebben je kinderen nog een **sterke band met jouw geboorteland**?

- Zijn je kinderen al altijd in **België naar school** geweest? *Indien nee: hoe lang gaan ze al in België naar school??*

- Verschilt **het schoolsysteem** hier in België veel van het schoolsysteem in hun thuisregio? **Wat vind je van het Belgische onderwijs?**

Kunnen ze goed mee op school? Kan je je kinderen goed opvolgen op school?

- Wat zijn de **hobby's** van je kinderen?

- Zitten ze in bepaald **verenigingen**?

6. Afsluitende vragen

- Algemeen genomen, ben je **tevreden over je leven** in België? **Wat mis je? Wat heb je gewonnen?**

- Ben je **tevreden dat je met een Belgische man** getrouwd bent?

- Moest je het **opnieuw kunnen doen**, zou je hetzelfde doen?

- Hoe zie je jezelf **binnen 10 jaar**?

Bijlage 2: topiclijst bevoorrechte getuigen

Topiclijst interview bevoorrechte getuige

Algemene introductie:

Volgmigratie (dus gezinsvorming en gezinshereniging) is de laatste tijd niet weg te slaan uit de media. Vooral huwelijksmigratie als migratiekanaal is hot item de laatste maanden. In tegenstelling tot de ruime aandacht in de media, werd er slechts weinig wetenschappelijk onderzoek verricht naar volgmigratie. De laatste jaren werd vanuit verschillende hoeken de nood aan wetenschappelijke evidentie omtrent volgmigratie (hoofdzakelijk huwelijksmigratie) geuit, zodat een meer genuanceerd debat mogelijk wordt. Verschillende onderzoeken werden uitgevoerd, met hoofdzakelijk een focus op de voormalige arbeidsmigratielanden (Turken en Marokkanen). Op gebied van huwelijksmigratie, nemen Marokko en Turkije nog steeds het belangrijkste aandeel in (1 op 3 huwelijksmigranten), gevolgd door 'het Europa van de 15' (1 op 5 huwelijksmigranten). Maar huwelijksmigranten zijn afkomstig uit 158 landen, met een substantiële instroom uit Polen, Portugal, Thailand, India, Filippijnen, Ghana, China, Roemenië, Rusland. Naar deze nieuwe groepen werd in België nog geen onderzoek gevoerd. Nochtans is het profiel van de huwelijksmigranten uit deze landen verschillend van deze uit Europa, Marokko en Turkije. Zo blijkt de migratiestroom uit Zuidoost Azië bvb. bijna exclusief vrouwelijk te zijn en betreft het vooral gemengde huwelijken met een Belgische man. Ook uit Oost-Europa zijn de huwelijksmigranten voornamelijk vrouwen. Om een genuanceerd debat mogelijk te maken, is het nodig dat we een beter zicht krijgen op de verschillende groepen volgmigranten. Vandaar dat we ons in dit onderzoek, dat loopt in opdracht van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding, toespitsen op deze weinig onderzochte doelgroep, mn. mensen uit ZO Azië en Oost-Europa.

De bedoeling van de interviews met bevoorrechte getuigen is tweërlei: enerzijds een beter zicht krijgen op de door ons beoogde doelgroepen en anderzijds toegang krijgen tot mensen uit de beoogde groepen zelf, om hen aan het woord te laten. Via dit interview met u als bevoorrechte getuige, die van dichtbij te maken heeft met volgmigranten uit Oost-Europa en ZO Azië, trachten we een zicht te krijgen op de mogelijkheden voor het afnemen van interviews met deze mensen in een tweede fase. U kunt dus op twee manieren bijdragen tot het huidige onderzoek, waarvoor we u oprecht dankbaar zijn.

U kunt natuurlijk vertellen over uw ervaringen, opinie, alles wat u relevant acht voor dit onderzoek. Toch hebben we een aantal richtvragen, zodat alle bevoorrechte getuigen min of meer dezelfde vragen krijgen en zodat we een zicht krijgen op het profiel van de beoogde groepen. In het eerste deel van het interview gaan we dieper in op het profiel, in het tweede deel hebben we het over het bereiken van mogelijke respondenten. Het interview duurt niet langer dan één uur.

Profiel respondenten:

- Visie op hele huwelijksmigratie debat?
- Waarom pas recent onder de aandacht?
- Waarom huwelijksmigratie? Wat zijn de redenen voor huwelijksmigratie? Verschillen deze voor de verschillende groepen?
- Waarom zoeken Belgen een buitenlandse bruid? Waarom zoeken allochtonen een buitenlandse bruidegom/bruid?
- Drempels voor volgmigranten (individueel, institutioneel, maatschappelijk)
 - Indiv.:
 - persoonlijke situatie
 - gezinssituatie
 - competenties
 - waardepatronen
 - arbeidsorientatie
 - religie
 - institutioneel
 - veranderingen in wettelijk kader
 - homologatie diploma's
 - maatschappelijk
 - invloed van netwerken
 - invloed van opleiding
 - invloed van hulpverlening
 - invloed van middenveld

- Heeft u er een zicht op welke groepen zich, buiten mensen uit Europa-15, Marokko en Turkije via gezinshereniging of gezinsvorming naar België migreren? Zitten die geconcentreerd in bepaalde buurten? Stadsbuurten of platteland? Geconcentreerd of verspreid?
- Bij welke nationaliteiten gaat het vooral om de zogenaamde huwelijksmigratie en bij welke om de ruimere volgmigratie waaronder ascendentenmigratie of hereniging met kinderen?
- Welk verblijfsstatuut hebben deze mensen (noot: erkende vluchtelingen kunnen ook gezinshereniging doen)?

- Heeft u er een zicht op of het vooral om mannen of vrouwen gaat? Hoe oud zijn deze mensen ongeveer? Is er een verschil in leeftijd tussen mannen en vrouwen?
- Welke is de nationaliteit van de in België verblijvende partner van de huwelijksmigrant?
- Als de nationaliteit Belg is, gaat het dan om genaturaliseerde Belgen?
- Kunt u wat meer vertellen over de opleidingsgraad van de volgmigrant en van de reeds in België gevestigde persoon?
- Stellen zich bepaalde problemen ivm. gelijkschakeling van het diploma?
- Heeft u een zicht op de werksituatie van de volgmigrant/ de positie op de arbeidsmarkt? Of op de onderwijsloopbaan in geval van kinderen? Welzijnszorg van ouderen? Huisvestingsmarkt? VDAB? Inburgeringscursus?
- Wat zijn de problemen in verband met de werksituatie? Onderwijssituatie? Welzijnszorg? Huisvestingsmarkt? VDAB? Inburgeringscursus?
- In welke mate kunnen hoogopgeleide volgmigranten uit derde landen tewerkgesteld worden volgens hun diploma?
- Heeft u er een idee van wat de motivatie tot volgmigratie was? (doorvragen indien respondent antwoordt 'om bij partner te zijn', 'economische redenen', etc.)
- Misschien hiermee verband houdend: heeft u een zicht op de positie (socio-economisch, familiaal) van de volgmigrant in het land van herkomst?
- Denkt u dat de verwachtingen van de volgmigrant zijn ingelost? Wat kunt u zeggen over de verwachtingen van de volgmigrant versus de realiteit? Zowel familiaal, als op gebied van tewerkstelling, als op gebied van België in het algemeen?
- Kunt u iets vertellen over de sociale inbedding van de betreffende volgmigranten? Heeft men veel sociale contacten of leeft men eerder geïsoleerd? Met wie heeft men vooral contact (familie, vrienden, burens, collega's, ouders van klasgenootjes, leerkrachten, enz)? Verschilt dit naar etniciteit?
- Heeft u een zicht op de deelname aan socio-culturele activiteiten? Welke zijn dat dan?
- Kunt u iets vertellen over de vestigingspatronen van de belangrijkste groepen volgmigranten?
 - Wonen ze vaker in de stad of op het platteland?
 - In het centrum van de stad of in de rand?
 - Woont men geïsoleerd of samen met mensen van de gemeenschap?
 - Hoe woont men: appartement, huurhuis, eigendom, sociale woning?
 - Zijn er problemen in verband met wonen?
- Nemen de bedoelde volgmigranten deel aan beleidsprogramma's, zowel in het land van herkomst als in België?
- Zicht op scheidingen? Problemen bij scheiding?
- Hebt u een zicht op de geloofsovertuiging van de volgmigranten? In hoeverre zorgt dit voor problemen?
- Welke zijn de voornaamste problemen waarmee deze mensen geconfronteerd worden?
- Op welke personen/ verenigingen/ instellingen kunnen ze terugvallen voor het oplossen van deze problemen?
- Welke thema's moeten volgens u zeker aan bod komen in een interview met een volgmigrant?

Toeleiding tot respondenten:

- Kunt u advies geven over het bereiken van respondenten voor deelname aan een interview?
- Kunt u ons helpen met het contacteren van respondenten of bent u hiertoe verhinderd omwille van privacy?
- Kent u aan te spreken organisaties?
- Heeft u tips voor het aanspreken van mensen? Zijn er bepaalde gevoeligheden waar we zeker rekening moeten mee houden?
- Welke is de taal van de mogelijke respondenten? In welke taal zullen de interviews moeten gevoerd worden?
- Acht u het mogelijk om focusgroepen te doen met de respondenten of denkt u dat individuele gesprekken eerder haalbaar zijn (rekening houdend met de gevoeligheid van het thema en mogelijke taalproblemen)